

Ny starts rapport en

I skuggan av en pandemi
– hot och möjligheter för Stockholms kulturliv

En utredning av *Eric Sjöström*
om nystart för kulturlivet i Stockholm

Nystartsrapporten

I skuggan av en pandemi
– hot och möjligheter för Stockholms kulturliv

Dramaten Siri Hamari, Maria Salomaa och Marcus Vögeli i Den lille girige, av Ada Berger, fritt efter Molière. Foto: Sören Vilks.
Konstkuben i Fittja Samskapat projekt av Saadia Hussain med barn på uppdrag av Botkyrka Byggen 2020. Foto: Saadia Hussain.

En utredning av *Eric Sjöström* om nystart för kulturlivet i Stockholm

Innehåll

Inledning	6
Bakgrund	7
Intervjuer	8
<i>Jakob Abrahamsson</i> – Bio Capitol, <i>Anna Berglund</i> – Dansistan/Cirkusistan, <i>Eric Birath</i> – Fasching, <i>Joakim Blendulf</i> – Film Stockholm, <i>Andreas Boonstra</i> – Teater Moment, <i>John Brattmyhr</i> – Skansen, <i>Ebba Brusewitz</i> – Midsommargården, <i>Gabriella Ekman</i> – DJ, <i>Ulrika Flink</i> – Konsthall C, <i>Peter Fornstam</i> – Svenska Bio, <i>Monica Fredriksson</i> – Folkoperan, <i>Elin Frendberg</i> – Fotografiska Stockholm, <i>Christina Gamstorp</i> – Judiska museet, <i>Stina Gardell</i> – dokumentärfilmsproducent, <i>Jakob Grandin</i> – Trädgården, Fällan, Gatherfestivalen, <i>David Granditsky</i> – ljudtekniker, <i>Heli Haapasalo</i> – Hallwylska museet, <i>Niklas Hellberg</i> – Smart, <i>Saadia Hussain</i> – konstnär, <i>Magnus Karlsson</i> – Galleri Magnus Karlsson, <i>Per Kviman</i> – musikmanager, <i>Vicky von der Lancken</i> – Oscarsteatern, <i>Anna Larsson</i> – operasångerska, <i>Miriam Lundqvist</i> – Fryshuset, <i>Max Låke</i> – Unga tankar om musik, <i>Björn Lönner</i> – Playhouse Teater, <i>Sara Lönnroth</i> – Transit, <i>Rostam Mirlashari</i> – Farhang, <i>Tobias Nielsén</i> – Volante, <i>Elin Norquist</i> – Cirkus Cirkör, <i>Ingmari Pagenkemper</i> – Cirkus, <i>Andreas Ribbung</i> – Candyland, Supermarket, <i>Mathias Rost</i> – Folkets Bio Zita, <i>Maria Groop Russel</i> – Dramaten, <i>Git Scheynius</i> – Stockholms internationella filmfestival, <i>Sophia Segrell</i> – Dockteatern Tittut, <i>Saman Sokhanran</i> – Förenade förorter, <i>Figen Solmaz</i> – Årsta Folkets Hus, <i>Annelie Telford</i> – Debaser, <i>Hugo Ticciati</i> – violinist, dirigent, pedagog, <i>Cecilia Widenheim</i> – Tensta Konsthall, <i>Hedvig Wiczell</i> – Folkets Husby, <i>Ida Falk Winland</i> – ”Öppna salongerna”, <i>Johannes Öhman</i> – Dansens Hus, <i>Gitte Ørskou</i> – Moderna Museet	
Kulturförvaltningen och kulturen under pandemin	80
Tre frågor/Tre svar	82
<i>Gunnar Ardelius</i> – Ideell kulturallians, <i>Ragnar Berthling</i> – Musikcentrum Öst, <i>Mikael Brännvall</i> – Svensk Scenkonst, <i>Jeanette Gustafsdotter</i> – Sveriges Museer, <i>Alfons Karabuda</i> – Skap, <i>Ulrica Källén</i> , – KLYS, <i>Maria Lantz</i> – Konstfaek, <i>Eva Månsson</i> – Konstnärernas Riksorganisation, <i>Simon Norrthon</i> – Fackförbundet Scen och Film, <i>Grethe Rottböll</i> – Sveriges Författarförbund	
Enkäter	
Sammanställning av enkät till kulturorganisationer och verksamheter	94
Sammanställning av enkät till centrumbildningarna och scenkonstallianserna	112

Artiklar	
Upphovsrättsligt perspektiv – ett fundament i en digital tid av Elisabeth Bill	124
Kris, boom och möjligheter – film på nya och fler sätt av Johanna Koljonen	126
Kulturlivets mest välbevarade hemlighet av Linda Portnoff	128
Vänligare skärmsyn efter pandemin? av Per Strömbäck	130
Brister – och möjligheter – i utbildningstrappan av Helena Wessman	132
Utblick:	
Kulturlivets utmaningar i Europa av Iwona Preis	134
Köpenhamns kulturliv under coronan av Mette Touborg	136
En tornado i slow motion över Oslos kulturliv av Karl Erik Eide	138
Kulturlivet i Helsingfors under coronapandemin av Veikko Kunnas	140
Situationen för kulturlivet nu och framöver – en sammanfattning	143
Slutsatser	152
Förslag	158
Förslagen i korthet	162
Bilagor	
Enkät till kulturorganisationer och verksamheter	164
Enkät till centrumbildningarna och scenkonstallianserna	168
Lista medverkande	171

April 2021
Copyright: Eric Sjöström, Erda konsult AB
För signerade texter svarar respektive artikelförfattare

Textbearbetning: Annica Sand
Sammanställning av enkäter: Anna Cokorilo, Michael Johansson
Grafisk formgivning: Margaretha Ekstrand-Almér, Margaretha Ekstrand Produktion

Inledning

Kulturen vill och ska möta en publik, men ett virus har gjort att hela världen håller andan och att vi istället tar del av kulturupplevelser via hörlurar och skärmar inneslutna i våra hem. Tänk att körsång, besök på en rockklubb eller ett konstvernissage skulle utgöra en fara!

Jag har fått i uppdrag att lyssna av Stockholms kulturliv för att undersöka hur situationen är, men också för att se vad som väntar framöver. Vilka svårigheter och utmaningar ser kulturens företrädare framför sig och vad finns det för lösningar?

Intervjuer och enkäter

För utredningen har jag intervjuat ett antal personer som jag tror har viktiga nycklar till vägar framåt. Det har varit viktigt för mig att det är många och olika röster och erfarenheter som får komma till tals, eftersom varje konstuttryck, varje verksamhet och varje kulturskapare har olika förutsättningar.

Ni kan läsa deras berättelser i intervjuform i rapporten. Det är enskilda utövare, chefer för små och stora verksamheter, privata och offentligt stödda från Stockholms kulturlivs stora bredd. Jag har också bett några personer skriva utifrån sitt expertisområde. I rapporten finns också två omfattande enkätundersökningar för att ni ska få ta del av erfarenheter från ytterligare aktörer i kulturlivet.

Det finns också några fördjupande artiklar. Hur ser utmaningarna och framtidsfrågorna ut inom upphovsrätten? Eller utbildningen inom estetiska ämnen? Dataspelsområdet, musiken och filmen finns det också en beskrivning av. Likaså har jag vänt mig till företrädare från tre nordiska grannhuvudstäder och bett dem att beskriva situationen där.

Entusiasm och rådvillhet

Det är så många som har visat intresse och entusiasm för utredningen och det faktum att Stockholms stad och kulturborgarrådet Jonas Naddebo tog initiativ för att undersöka pandemins effekter på kulturområdet.

För mig personligen har det varit enormt lärorikt och tankeväckande att få ta del av alla kloka tankar och idéer som alla inblandade generöst har delat med sig av för att underlätta för en nystart av kulturen. Stort tack till alla inblandade för er generositet.

Jag har mött en stor förväntan på framtiden när kulturen åter öppnar upp. Men jag har också mötts av en stor uppgivenhet och rådvillhet från enskilda över att benen har slagits undan för kulturen. Några har också menat att det är fel att göra den här utredningen just nu, mitt i pandemin. ”Vi har fullt sjå med att komma igenom den

här tiden. Nu orkar vi inte ta tag i de stora, viktiga framtidsfrågorna”, säger en respondent.

Åtgärder och insatser

Apropå de stora, viktiga framtidsfrågorna för kulturen så visar rapporten tydligt att flera av de stora frågorna som berör kulturlivet ligger på en statlig nivå – som exempelvis socialförsäkringsskydd, skattefrågor och momsproblematik.

Jag konstaterar i slutet av rapporten att det kommer att behövas genomföras en rad åtgärder och insatser från Stockholms stad sida, inte minst när det gäller kulturens två absolut viktigaste grundförutsättningar: Pengar och Politik. För att skapa och nå ut med konst behövs ekonomiska resurser, men också rätt förutsättningar och där gör politikens engagemang och insatser all skillnad.

Jag har också identifierat att det kommer krävas åtgärder specifikt riktade mot konstnärer och frilansare, barn och unga, till flera kulturaktörer i hela staden samt en större dialog och samverkan från stadens sida med det fria kulturlivet.

Kris som utveckling

Vi får hoppas att pandemin fungerar på kulturen som en kris gör på människan, enligt professorn i psykiatri Johan Cullberg. Han menar att en kris är en förutsättning, rent av en hävstång, för människans utveckling. Krisens fyra faser är den första förlamande ”chockfasen”, sedan ”reaktionsfasen”, därefter ”bearbetningsfasen” och så den framåtblickande ”orienteringsfasen”.

Jag hoppas att denna rapport kan bidra till en diskussion om vägar framåt och inspirera till att ännu flera idéer och lösningar kommer som hjälper oss att orientera oss framåt. Den här krisen måste vi vara många som löser tillsammans.

Eric Sjöström

April 2021

Bakgrund

Rapporten med titeln ”Nystartsrapporten – i skuggan av en pandemi. Hot och möjligheter för kulturlivet i Stockholm” är resultatet av en extern, oberoende expertutredning, som har initierats av och beställts av Stockholms stads kulturborgarråd Jonas Naddebo hösten 2020 med anledning av coronapandemins påverkan på kulturlivet.

Utredningen har haft i uppdrag att beskriva situationen och utmaningarna för kulturskapare, arrangörer och kreatörer i Stockholm under den rådande pandemin och hur förutsättningarna för Stockholms kulturliv kan förbättras efter pandemin.

Syftet har varit att få fram få fram konkreta förslag för utvecklingsinsatser och åtgärder som ska kunna underlätta för en nystart för kulturlivet.

Frågeställningar

Övergripande frågeställningar med utgångspunkt från olika konstområden:

- Hur är situationen under pandemin?
- Vilka lärdomar har tagits som man kommer ta med sig och fortsätta med efter pandemin?
- Vilka är de största utmaningarna efter pandemin?
- Vilka faktorer på ett strukturellt plan borde omformas för ett hållbart och långsiktigt kulturliv?
- Vilka insatser på lång och kort sikt stärker och utvecklar kulturutbudet i Stockholm?
- Aspekter att titta extra på: barn/unga, digitalisering, internationalisering, finansiering, produktionsförutsättningar, publikvanor, kompetensförsörjning/talangutveckling, frilanssituationen/egenföretagarna
- Konkreta förslag för en nystart

Tillvägagångssätt och metod

Utredningen har haft som målsättning att spänna över stora delar av kulturlivet, oavsett genre och konstområde och även oavsett huvudman och finansiering. Ambitionen har varit att ur ett publikt perspektiv se ”kulturlivet i Stockholm” som en helhet. Således har information insamlats från företrädare från både privata, ideella och offentligt stödda kulturverksamheter inom ett brett kulturområde.

Intervjuer har gjorts, dels med branschföreträdare inom olika kulturverksamheter och konstområden, dels med representanter från ett antal konstnärs- och branschorganisationer.

Två större enkätundersökningar har gjorts, dels bland de kulturaktörer och verksamheter som har sökt kulturstöd från Stockholms stad 2017 – 2020, dels bland ansvariga hos de etablerade centrumbildningarna och scenkonstallianserna.

Därutöver har ett antal personer haft i uppdrag att skriva personliga betraktelser utifrån olika områden.

Rapporten innehåller också en analysdel och förslag till utvecklingsinsatser.

Rapportförfattare

Utredare och rapportförfattare är Eric Sjöström, konsult, utredare och styrelseledamot inom kulturen med uppdrag gällande projektledning och interimsuppdrag samt rapporter, utvärderingar och översyner av kulturorganisationer samt coachning av chefer inom kulturområdet.

Konsthall C ”En annorlunda skog”, konstnärlig ledare: Alejandro Montero Bravo. Fotograf: Louise Helmfrid.

Intervjuer

• film •

Jakob Abrahamsson *Bio Capitol*

FOTO: NICOLAS DEBOT

Och även om Bio Capitol inte visar just de största blockbusterfilmerna, så kommer ett nytt biograflandskap påverka även dom om det betraktas som ett exklusivt nöje att gå på bio, avslutar Jakob.

Han spår också att tillgången till film påverkar verksamheten. ”Många av de filmer vi hade tänkt att visa är inställda, framflyttade eller flyttade till andra fönster”, konstaterar han och den så omdiskuterade nya Jönssonliga-filmen, som gick till en prenumerationstjänst. ”Hela ekonomin för Bio Capitol rubbas om man inte kan visa en sådan given familjefilm, som nu med Jönssonligan eller filmer som *Tenent* och *Downtown Abbey* – de är en viktig grund för vår budget”.

Pandemin riskerar grunden för hela det nuvarande sättet att tänka kring repertoarer, menar han. Om antalet biografier sjunker så hotas också svensk film. Om många kommande filmer inte spelas in och om antal dukar minskar kommer det att innebära att importen snävas in och att hela bredden i utbudet minskar. Om stora strukturförändringar stundar och både stora och mindre biografier slås ut, måste vi fundera på hur hållbara biografier ska se ut i en framtid, konstaterar Jakob.

En annan ekonomisk aspekt är att biografägarna under ett års tid inte haft någon möjlighet att bygga upp en buffert, en kassareserv för den kommande lågsäsongen under senvåren och sommaren. ”Även när pandemins grepp lossnar så finns det en risk att vi och många andra har slut på alla ekonomiska reserver, att det inte finns några filmer att visa och att alla offentliga stödmedel är uttömda”, konstaterar han.

Uppskjutandet av inbetalning av moms och löneskatt var väldigt välkommet, Bio Capitol har ett tjugotal anställda så det betydde mycket, men det kommer förstås bli svårt när det väl ska betalas, eftersom vi inte har haft möjlighet att bygga upp någon reserv, menar Jakob.

Trots all domedagsstämning ser han med tydlighet att det finns en publik! Det har stått tydligt under pandemin att det finns människor som är väldigt förtjusta i att se en film i ett mörkt rum, bortkopplade från telefon och sociala medier. ”Den magiska känslan på bio finns kvar”, säger han.

När Martin Scorseses *The Irishman* gick upp på Netflix såldes ändå tusentals biobiljetter till den så för vissa titlar är konkurrensen mellan bio och streaming inte så avgörande, visar det sig. I brist på nya filmer så har folk gärna sett om klassiker. Även om *Stekta gröna tomat* och *Metropolis* finns på olika tv-tjänster så har besökare löst biljetter till Bio Capitol. ”Det ger kraft och framtids-tro.” Likaså finns det helt klart en publik för en bredare repertoar som konsertfilm, inspelade opera-sändningar och konstutställningsfilmer.

Han ser också nya samarbeten under pandemin, som säkert kan vara här för att stanna. Till exempel när streamingtjänsten Drakenfilm lockar nya prenumeranter med att hälften av prenumerationsintäkten delas med en utvald biograf. NonStop Entertainment har också provat att publiken kan se en ny biofilm under premiärhelgen hemma i soffan och stödja både biograf och distributör.

Positiva effekter har också varit att det har blivit en djupare dialog mellan biograferna när alla sitter i samma båt och att man har fått en riktig *crash course* i förändrings-arbete. ”Man mår bra av att göra det som går att göra”, menar han.

Viktiga personliga erfarenheter är att som kultur-verksamhet måste man bygga upp reserver, planera för kriser och ta med sig den stora erfarenhet av att tänka nytt som man har fått.

Budskap till staden och staten är att det kommer vara viktigt med stöd under överskådlig tid även efter pandemin. Och han ser att det bör vara driftstöd, snarare än projekt-stöd, eftersom det kommer ta tid att komma tillbaka på fötter och få flyt i verksamheten. Staden borde också använda sitt omfattande fastighetsbestånd till subventionerade kulturhyresgäster, det skulle vara värdefullt, menar han.

”Vi har sett engagemang från publiken med frivilliga donationer, stödköp, många sålda presentkort – den entusiasmen borde kanaliseras även efter pandemin” säger han och menar att en positiv energi måste skapas. ”Kulturen måste slå på trummorna ännu mer” säger han och hoppas att kulturområdet ska hitta gemensamma projekt, forum och platser för samverkan och kommunikation gentemot allmänheten framöver.

• dans • cirkus •

Anna Berglund *Dansistan/Cirkusistan*

FOTO: SANDRA FREDRIKSSON

”ALLA PRATAR OM att barn och unga är prioriterade inom offentligstödd kultur – men kulturarrangemangen för dom är väldigt osynliga, eftersom så få av föreställningarna är offentliga”. Anna Berglund är verksamhetsledare för arrangörsnätverket Dansistan/Cirkusistan som i över tio år har förmedlat dans- och cirkusföreställningar för barn och unga.

Nätverket består av ett tjugotal scener i Stockholms stad och län, men också i ett antal ytterligare städer. Årligen visas 150 föreställningar för nästan 10.000 barn och unga, fördelat på cirka 20 produktioner med olika dans- och cirkusgrupper, som väljs ut av ett programråd efter ansökan. I Stockholms stad subventioneras biljetterna via den så kallade *Kulanpremien*.

Anna uppger att ett problem under pandemin är att restriktionerna har varit svåra att tolka för skolor men också tolkats olika i olika kommuner. Det har därför blivit ojämnt hur olika stadsdelar har mött publik. Efter pandemin väntar flera utmaningar gällande planering och publiken. ”De flesta produktioner har ställts in eller flyttats fram och det skapar ju minskat spelutrymme för kommande, nya produktioner”, menar Anna. Och det i sin tur minskar antalet uppdrag för grupper framöver.

Erfarenheten av digitala produktioner är att det ger stora möjligheter att sprida danskonst, men också att det är svårt att nå fram till den tilltänkta målgruppen – barn och unga genom förskolor och skolor. Stadens lärare borde få hjälp med att hantera teknik och det måste säkerställas att skolor kan ta emot föreställningar digitalt. Det finns inte heller någon praxis kring kontrakt-skrivning för ändamålet. Och om det inte ska bli en ren avfilmning så blir produktionskostnaderna höga.

En helt avgörande faktor för Dansistan/Cirkusistan är resor – idén är att barn och unga under skoltid ska få scenkonstupplevelser på professionella scener. När kommer skolorna vilja och våga åka kommunalt igen, även när restriktionerna har tagits bort? ”Redan innan var det svårt att nå ut till skolor och förskolor och få dem att prioritera tid och pengar till scenkonst”, säger hon. ”Framöver riskerar avståndet mellan kultur och skolor bli jättelångt.”

Pandemin har bekräftat hur viktig scenkonsten är i sin fysiska form, att barn och unga får hela upplevelsen, får se dansaren eller cirkusartisten svettas, höra stegen. Den digitala överföringen av scenkonst för barn och unga är svår, konstaterar hon. En annan viktig erfarenhet är att man måste upprätta tydliga rutiner vid avtalsskrivning där arrangören inte utan vidare kan ställa in en bokning på grund av till exempel begränsningar i publikantalet.

Det har också blivit tydligt att barns rätt att ta del av kvalitativ scenkonst inte är på lika villkor. ”Det är helt avgörandet att möte med kultur kan ske via skolan. Det är inte alla föräldrar som tar med sig barnen in i kultur

”Framöver riskerar avståndet mellan kultur och skolor bli jättelångt”

världen. Det blir en demokrati fråga”, menar Anna. Hon ser tydligt när barn är vana eller inte vana att se scenkonst.

Anna efterlyser en samordning i staden för kultur och unga. Som det är nu agerar man olika i olika skolor, bland annat beroende på engagemangsgraden från eldsjälarna bland skolpersonalen. Kulturopplevelser ingår ju i läroplanen, men fungerar mycket som grädde på moset och tillåts inte ta tid i anspråk av andra ämnen. ”Kulturopplevelser måste en självklara del inom utbildningen, precis som andra läroämnen”, slår hon fast.

En viktig politisk insats, menar hon, är att ge barn möjlighet att uppleva scenkonst i mindre grupper. Hon ser stor skillnad i benägenheten att gå på en föreställning ifall man kan promenera till scenlokalen eller får åka specialchartrad buss. Många lärare drar sig för att åka med en stökig klass på tunnelbanan. Hon önskar att det skulle vara mindre betoning på kvantitet hos offentliga stödgivare. Idag har Dansistan/Cirkusistan förväntningar på sig att uppnå ett visst antal publikmöten vilket ekonomiskt gör det omöjligt för dem att ta emot mindre grupper av besökare till föreställningarna.

Dans och cirkus har en generell brist på egna lokaler att producera och möta publik i normalt, påtalar Anna och berättar också att det är svårt för grupper utan egen scen inom dans och cirkus att komma in och få ta plats på befintliga scener. Inom dans- och cirkusområdet är det också få grupper som erhåller fleråriga verksamhetsstöd, de flesta erhåller projektbidrag. ”Vi har konstnärliga högskolor i toppklass och högkvalitativa dansare och cirkusartister, men finansieringen har inte hängt med. De många projektbidragen visar hur skör hela sektorn är.”

Anna betonar också att de flesta verk som skapas görs av frilansare och att det är en enormt utsatt situation för konstnärer att jobba med så kort horisont. Detta gäller även för arrangörer och arrangörsnätverk som har en betydelsefull roll för infrastrukturen. Under pandemin har de drabbats synnerligen hårt, många har inte kunnat utnyttja de olika statliga stöden på grund av formalia, stor administrationsbörda och bristande rutiner vid avtalsskrivningar. Långsiktiga stöd och verksamhetsstöd skulle gagna mer stabilitet, ge fler publika mötesplatser och publika möten, samt bättre kvalitativa förutsättningar, avslutar hon.

• nöje • klubb •

Eric Birath

Fasching

FOTO: MIKI AGNARIUS

KLUBBEN FASCHING ÄR Skandinaviens största arrangör av jazzkonserter, med cirka 300 spelningar per år. Eric Birath, som är VD, spår att de nog kommer klara sig ganska bra – beroende förstås på förhållandena våren 2021. ”Det är tydligt att vi har en väldigt lojal publik, att folk känner tilltro till oss som scen. De har varit väldigt roligt att se”, säger han.

Han anar att värdet av kultur möjligtvis har ökat under pandemin. Att det har blivit uppenbart för många att det är en viktig del av den mänskliga tillvaron och en helt väsentlig del av staden – vad skulle bli kvar av staden om inte kulturen och mötesplatserna skulle finnas kvar, frågar han sig retoriskt.

Under delar av hösten har Fasching kunnat ha ganska normal verksamhet, men med begränsningar i besökarantalet. Normalt, pre-pandemi, tar man in 350 personer per kväll. Nu har man med restaurangrestriktioner kunna ta emot 80 personer. De har också gjort ett relativt stort antal streamade konserter där artisterna fick ett garanterat gage och där tittarna kunde donera frivillig summa. ”Vi märkte dock en nedgång under hösten, där man nog hade tröttnat på digital kultur.” Han ser att streaming kan vara ett komplement även framöver och betyda något för delaktigheten, liksom även en *pay per view-lösning* för en riktigt stor artist.

Klubbens verkliga utmaningar efter pandemin är egentligen inte coronarelaterade, menar han. Faschings stora problem är att kunna växa – lokalen och antalet sittplatser är begränsat. Man skulle behöva få tillgång till andra scener för vissa artister. Fasching har hyrt in sig i andra lokaler, men det är dyrt, man missar restaurang- och barintäkter och det kan vara svårt att få loss lediga

dagar i de större konserthusen. ”Institutionerna sitter på stora lokaler och använder scenerna mycket till repetitioner istället för publik verksamhet. Jag tror att vi skulle kunna samverka väldigt mycket mer inom vårt område”, säger han.

En trend han ser är att klubbverksamheten på helgerna, som tidigare har stått för en stor del av omsättningen, minskar drastiskt. Den har lockat en ung, urban publik, ofta utanför innerstan, men har alltså minskat i omfattning även innan pandemin. Tappet påverkar verksamheten både publikt, innehållsmässigt och ekonomiskt.

Eric ser också ett behov av en sommarverksamhet för Fasching. Idag är det två sommarmånader som man inte har någon verksamhet – ”att göra nåt sommartid, inomhus, mitt inne i city är inte aktuellt”, menar han eftersom det innebär kostnader och svårigheter att bygga upp temporära scener. Han efterlyser ett samarbete med någon aktör som har tillgång till en bra plats för utomhuskonserter, alternativt bygga upp något temporärt på lämplig plats utomhus, och där ha en kontinuerlig konsertverksamhet hela sommaren och på så sätt ta tillvara på alla artister som finns tillgängliga under sommaren.

Det stora problemet för hela livemusikområdet, menar han är att det inte finns nog med speltillfällen vilket i sin tur beror på att det finns för få konsertarrangörer och för få scener. Inte minst om man tittar runt om i Sverige där hela den arrangerande infrastrukturen är i farozonen, menar han.

I Stockholm ser han en avsaknad av en scen som har i uppdrag att ta sig an den del av musiken där det inte finns en kommersiell uppsida. Både Köpenhamn och Oslo har till exempel scener med modern världsmusik. I Stockholm borde det finnas en plats där multikulturella och subkulturella musikuttryck kan visa upp sig med regelbundenhet och på bästa sätt, anser han.

Inom jazzen är problemet också att konkurrensen är för stor på musikersidan – det finns så många artister. Högskolorna utbildar många musiker och vokalister, men hur ska alla kunna försörja sig, frågar han sig. Han ser också att många svenska artister rör sig inom två och samma områden, som skulle kunna kategoriseras som *klassisk jazz* och *nordisk, konstnärlig jazz*. Samma likriktning finns inte internationellt, menar han, utan där finns en större bredd på uttryck.

Offentliga anslagsgivare måste ha en långsiktighet gällande ekonomiskt stöd, där treåriga anslag borde vara standard, menar han. Nu läggs mycket tid för små aktörer på ansökningar och redovisningar; ett par gånger per år

hos flera instanser – eftersom många kulturaktörer söker medel från både kommun, region och stat och alla dessa har olika blanketter och redovisningsmallar. Går det att göra annorlunda och enklare?

Han ser också ett värde i att införliva privata aktörer så att de i högre grad kan ta del av offentligt stöd. Då kan man få de att utöka sin ordinarie verksamhet med värdefullt utbud. Likaså ser han det som att scener med offentligt stöd ska ha i uppdrag att ta emot externa produktioner, det skulle vara ett sätt att understödja det fria kulturlivet.

”Vi inom kulturen är ju väldigt viktiga för hela samhällsekonomi och får många hjul att snurra”, menar han och ger som exempel att bara Fasching normalt köper ungefär 1.500 hotellnätter per år, tekniktjänster för kanske en miljon kronor och lockar 90.000 besökare per år.

Eric efterlyser förutsättningar för att utveckla kulturen i stan, få hit innovationer. ”Hur kan staden locka hit hungriga 25-åringar som vill starta nya festivaler och scener?”, frågar han sig. Staden borde hjälpa till med att sänka ribban för olika svårigheter till exempel för tillståndsgivning gällande matservering eller att skapa möjlighet för att slå upp en tillfällig bar i samband med ett evenemang. Och sänka trösklarna för olika publika arrangemang genom att tillgängliggöra mark och platser och bidra med vatten och el.

• film •

Joakim Blendulf

Film Stockholm

FOTO: ANNA MOLANDER

Pressbild Björn Andresen i "Världens vackraste pojke", producent Stina Gardell. Foto: Mario Tursi.
Film Stockholm: "Sagres", bakombilder från inspelningen med teamet. Foto: Sloan Laurits.

VID ÅRSSKIFTET STARTADE Region Stockholm och Stockholms stad ett gemensamt nytt bolag, Film Stockholm AB, som ska stödja och investera i film- och tv-produktioner. Bolaget ska skapa goda förutsättningar för utveckling och inspelningar av produktioner i regionen genom samproduktion, filmkommission, talangutveckling och kompetensutveckling. Bolaget kommer att inkorporera Region Stockholms mångåriga verksamhet Filmbasen, som har varit ett center för talangutveckling och filmstöd.

Joakim Blendulf är tillförordnad VD för det nya bolaget. En fördel under pandemin har varit att viss samverkan och utvecklingsarbete mellan olika parter har underlättats, menar han: "Nationellt och internationellt har det faktiskt underlättats att samtala och nätverka via digitala kanaler. Gränsdragningar mellan nationer och regioner är inte lika intressant längre", säger han.

Men det finns många utmanande frågor. En av de mest avgörande, för hela filmsektorn som han ser det, är hur biograferna klarar pandemin. "Den stora dominerande filmkedjan Filmstaden har ju varit stängd en lång tid, med stora lokaler som kostar pengar", konstaterar han. "Dom mindre enskilda biograferna är ju också hårt drabbade, men får också kompensation på ett annat sätt. Det är svårt att tänka sig Hötorget utan en biograf och Kungsgatan utan biopremiärer", slår han fast.

Han ser framför sig att hela affärsmodellen kommer att bli annorlunda om inte filmproduktionsbolagen får lika stora intäkter från biografer framöver. Under pandemin har flera filmer gått direkt till streaming. Hur blir det framöver? Kommer biografdistributörer få tillgång till kommande filmer? Blir biografen kanske ännu viktigare? Kan pandemin bidra till att kvalitetsbio, arthouse-bio och den samlade biografupplevelsen bli större?

Och: Hur kommer tittarvanorna förändras när vi har vant oss vid hemmastreaming? "Det har ju blivit en enorm boom för tv-serier, både kvantitativt och kvalitativt", säger han. Antalet abonnenter till olika streamingtjänster har ökat drastiskt och att nu attraheras även de främsta regissörerna och manusförfattarna av tv-dramatik.

Trots pandemin pågår filminspelningar. "I Stockholm är ett drygt trettiotal produktioner aktuella", uppger han. Flera inspelningar är förlagda här på grund av restriktioner, men det blir ju också fördyrade produktioner, eftersom staten ännu inte har infört så kallade produktionsincitament i Sverige. Produktionsincitament finns i Norge, Finland och i stora delar av Europa och innebär att staten återbetalar 25% av vad film- och tv-produktioner spenderar i inspelningslandet.

"I samband med uppstart efter pandemin borde produktionsincitament införas även här", säger Joakim, "det skulle underlätta för branschen att kickstarta." Han menar att det också gynnar de många kringtjänster som omger en filmproduktion med allt från målare, snickare, catering och bussbolag.

Framöver hoppas han på en rad förändringar i hur kulturstöden från staden och andra ser ut. Till exempel ser han fram emot en satsning på skolbio där barnen under skoltid går till en biograf och tillsammans ser en film, ofta med för- och efterarbete i klassrummen med pedagogisk fördjupning kring filmens innehåll och tematik. Han ser ett värde i den gemensamma upplevelsen på en biograf. Idag saknas dock ett kontinuerligt subventionssystem för skolbio i Stockholm, något som finns för scenkonst för barn och unga.

Han ser också utvecklingsmöjligheter som borde stödjas. Film Stockholm har redan tidigare arbetat mycket med virtual reality-teknik och så kallad *360-gradersfilm* inom film för vård och omsorg men också med kulturupplevelser där man befinner sig mitt i kulturen, i en dansföreställning eller mitt bland musikerna i en symfoniorkester. "Det skulle vara spännande att se hur man kunde utveckla pedagogisk handledning kring barn och ungas skapande och upplevelser av kultur via de nya digitala plattformarna såsom *VR/360*", säger han.

"Stärk stöden till konstformer som är på uppåtgående, som är angelägna för folk här och nu", uppmanar han vidare och menar att alla har en relation till film. Häri lägger han också interaktiva spelformer, som det finns goda förutsättningar för i Stockholm. Han spår ett närmande mellan film och spelutveckling och menar att Stockholmsregionen har ett försprång inom film, spel och den audiovisuella sektorn. Han uppmanar också att man från stadens sida tillser att man tillhandahåller ytor för det egna skapandet, som också skulle fungera som kreativa mötesplatser.

Apropå talangutveckling, så kommer utmaningen vara att många offentliga stödgivare lär fokusera på, och prioritera, det professionella och etablerade kulturlivet i återstarten efter pandemin, menar Joakim. "Här har Svenska Filminstitutet tänkt rätt när de använder en del av de statliga krisstöden till talangutvecklingen", säger han. Annars riskeras en återlätning då många unga kreatörer som inte kommer in i den etablerade kultursfären kanske tvingas välja andra yrkesvägar.

"Talangutvecklingen och ungas möjligheter att skapa är viktigare än någonsin eftersom den behövs för att vi ska behålla kraften och kontinuiteten i vår sektor", menar han. Han spår att vad som än sker efter pandemin

så kommer de visuella berättelserna inom film och TV att vara allt viktigare som speglar av vår samtid. Och att den audiovisuella industrin dessutom är en sektor som kommer ha allt större betydelse för tillväxten i regionen.

• teater •

Andreas Boonstra *Teater Moment*

FOTO: CARLA ORREGO VELIZ

häret”, berättar Andreas. Den stora lärdomen är: Vänta inte, gör vad du kan. Moment hade öppet en kort sväng i höstas och det var märkligt att spela, men fint – det blev en vördnadsfull stämning i publiken.

”Det är svårt att veta vad som blir svårt när pandemin väl är över”, säger Andreas. ”Det beror på hur lång tid det tar. Vi sitter inte i sjön direkt, vi kan i princip starta upp snabbt igen. Vi har sökt och fått stödpengar och har ett par produktioner som ganska snart kan komma igen.”

Det riktigt svåra blir att producera en föreställning till våren – när ska man sätta premiärdatum? Till det tillkommer också en fördröjd effekt: svårt att våga planera, att börja anställa. Och med alla dessa nedlagda produktioner som ska upp igen så dröjer ju nya produktioner och nya arbetstillfällen. ”Jag måste våga kasta bort våra coronaproduktioner – annars gör vi ju inte plats för något nytt”.

”Vi med egna scener är lätta att se, lätta att hjälpa. Men Stockholm är också fullt av grupper utan egna scener, som spelar och hyr in sig i olika lokaler, bland annat vår. Men efter pandemin kommer ju vi alla att vilja spela på våra egna scener först.” Stockholm har inga bra gästspelsscener, konstaterar Andreas, och det blir svårt för de grupper som är vana vid att samarbeta med andra scener att starta om och hitta spelplatser. Staden borde försöka hitta tillfälliga spelplatser när alla vill spela igen, menar han.

Under pandemin har det varit rörande att se den kärlek och det intresse för teater som finns, påpekar han. Inte bara från publiken, men också från myndigheter och politiken. Det har mest tuffat på tidigare. Men det är för tidigt att säga vad vi har varit med om, konstaterar han – det kanske dröjer ett par år. Han är övertygad om att det kommer vara en tid som har satt spår för Moment.

”Om bara folk som har fasta anställningar gör konst, blir det jättetråkigt”

Andreas ser också att alla andra frågor har satts på vänt under pandemin – scenkonstområdet är hotat politiskt om en helt annan majoritet tar vid efter nästa val – ”Då är det dags för mig att söka nytt jobb”, säger han. Även miljöfrågor har stått still i ett år, menar han.

Risken är de riktigt fria aktörerna – de som inte har någon bas eller några anställningar, försvinner och det skulle innebära en stor konstnärlig stagnation – ”Om bara folk som har fasta anställningar gör konst, blir det jättetråkigt”, säger han.

Den enda fördelen som Andreas ser är att det blir en *revival* för fysiska möten efter pandemin. Intresset för digitalisering kommer att gå ner rejält – kan man undvika zoom-möten framöver så kommer man göra det...

Det som är den viktigaste parametern framöver för ett hållbart kulturliv är långsiktighet från staden, menar Andreas. Att anslagen man får är låsta vid kalenderår är ett stort hinder eftersom det i ett ansökningsförfarande är svårt att veta vad man ska göra om ett antal år. Även om man har flerårigt stöd, så är de låsta till ett specifikt år. ”Vi kan inte tänka monologer ett år och göra en jätteföreställning året efter – och det är ett problem ur konstnärlig vinkel.” Det handlar om förtroende, enligt honom. Femåriga bidrag skulle vara en dröm för Moment.

Kortsiktigt skulle det vara väldigt positivt om man även efter pandemin fick en tillfällig kraftig rabatt på arbetsgivaravgifterna – det skulle göra stor ekonomisk skillnad.

Han reagerar på att staden gör påstötningar om att de som har scener ska upplåta dom till de som inte har. Stockholm har inte den givna, stora gästspelsscenen. ”Men bristen på spelplatser är inte vårt fel eller problem, det är inte vår sak att lösa.” Med de resurser Moment har idag klarar man inte av att ta hand om gästande produktioner på lediga speldagar, menar han.

Han är väldigt glad över att teaterns hyresvärd är de allmännyttiga Familjebostäder, ägt av Stockholms stad. ”Det är vår smala lycka – vi har ett bra samarbete, de ser ett värde att vi finns i deras förort”.

När Andreas tittar på teaterstockholm så konstaterar han: ”Moment är 20 år och bland de yngsta... Det har inte kommit så många nya konstellationer med en egen scen, med en egen konstnärlig stark identitet. Det har försvunnit några – men inga har tillkommit”.

• museum •

John Brattmyhr *Skansen*

FOTO: PERNILLE TOFTE

”VI FINNS JU till för att vara öppet, det är huvudändamålet. Och det som inte kunde hända – en pandemi – har nu hänt, det här är som Hasse och Tages *Harrisburg-historia*”, säger John Brattmyhr, chef för Skansen. ”Det kommer inte återgå till det som det var innan på lång, lång tid”, tror han. Skansen var den första, stora kulturinstitution som redan i mars förra året larmade högt om konkurshot och det innebar för många en stor ögonöppnare för pandemins fruktade effekter.

”Vi möttes av ett massivt folkligt stöd, som var väldigt fantastiskt”, säger John och berättar om en privatperson som skapade en stödgrupp på Facebook som snabbt fick 60.000 medlemmar och om att crowdfunding gav 1,5 miljoner kronor. ”Det har känts väldigt meningsfullt att kämpa när man ser såna initiativ och den kärlek som folk har till vår verksamhet”, säger han.

”Det har känts väldigt meningsfullt att kämpa”

Men förra året var också ett rysligt uppvaknande där det stod väldigt klart för John hur stor skillnad det var för de institutioner som får full kostnadstäckning och kan ha fri entré och för de som är beroende av egna biljetintäkter. ”Politikerna måste förstå skevheten i hur finansieringen fungerar och hur skevt det blir med så olika ekonomiska förutsättningar där vissa ges möjlighet att ha fri entré och andra inte”, säger han och berättar att Skansen tappade 10% av besökarna när fri entré-reformen på statliga museer infördes.

Skansen har tvingats säga upp ett 30-tal medarbetare och kunde dessutom inte heller erbjuda jobb för alla hundratalet säsons- och timanställda. ”Vi har fått omställningsstöd och korttidspermitterat personalen, men vi har tappat 55% av våra intäkter.” Trots att man upphörde med alla evenemang och aktiviteter som kunde locka till folksamlingar och därmed bidra till smittspridning fick man ändå 650.000 besökare förra året, framförallt från Mälardalen.

Just nu är situationen så att alla medarbetare förutom de inom den zoologiska avdelningen är korttidspermitterade och man har en intern uppstartsgrupp som försöker att upprätthålla en hög beredskap för att kunna öppna när så medges. Förutom befarat kompetenstapp är utmaningarna flera. ”Det är alltid så att vi har tre sommarmånader plus december på oss för att tjäna in pengar som ska bekosta öppethållande de andra åtta månaderna, och hur kommer vi kunna öppna i vår”, frågar han sig. Hur kan man öppna, få folk att känna sig säkra? Normalt har de en väldigt stor andel gästande besökare från hela landet och utomlands, men det kan de inte räkna med i år.

Det kommer ta flera år innan utländska turister kommer i så hög omfattning som tidigare. ”Vi tror att många svenskar satsar på hemester även den här sommaren”, säger han och riktar nu en förhoppning om att stadens turistorganisation Visit Stockholm ska bearbeta övriga Sverige och marknadsföra Stockholm som destination. ”Normalt vänder man sig till utlandet och kongressdeltagare, nu måste man satsa på inhemsk turism”, menar han.

En stor farhåga är att det han kallar ”underhållsskulden” ökar dramatiskt, det vill säga den del av ett normalt överskott ett vanligt år som bekostar underhåll och reparation av de många byggnader och miljöer på Skansen. ”Vi brukar satsa 7 – 10 miljoner kronor varje år på att ta hand om nödvändigt underhåll och skötsel, de pengarna kommer vi ju inte att ha och det kommer bli väldigt besvärligt framöver”, berättar han.

Han är också orolig för att de många små företag och entreprenörer som driver krukmakeri, glashytta, souvenirförsäljning och restaurangverksamhet på området ska duka under och inte klara sig. Likaså hur alla frilansare ska klara sig. Ett normalår gör Skansen 1.500 – 1.700 evenemang – allt från allsångskvällar till clownuppträdanden. Och till det behövs inte bara artister, utan också en stor mängd tekniker och hantverkare, varav många är enmansföretagare. ”De är ju omistliga för oss, kommer de att finnas kvar?”, frågar han sig. En viktig lärdom är att Skansen, som är en stiftelse, måste ha ett större eget kapital, så att man bättre står rustade för såna här kriser i framtiden.

John är också styrelseordförande för Kungl. Djurgårdens Intressenter som samlar ett 50-tal aktörer på Djurgården – allt från Vasamuseet, Abbamuseet, Gröna Lund till Rosendals trädgård, Prins Eugens Waldemarsudde och Thielska Galleriet. ”Attraktionerna på Djurgården med sina 15 miljoner besök varje år är tillsammans med Kungliga Slottet den stora motorn i Stockholms besöksnäring”, säger han och betonar: ”Det är upplevelserna i våra kulturverksamheter som lockar besökare till staden i första hand och gör att man kommer hit, ”besökare som bor på hotell, äter på restauranger och handlar i butiker”, enligt honom.

Han önskar att Stockholm tydligare och mer strategiskt borde arbeta med kulturlivet som motor för besöksnäringen, inte minst de närmaste åren när man kan tänka sig att folk kommer från mer närliggande områden och länder. ”Staden har nu en evenemangsstrategi och det är ju bra, men ingen plan för hur vi museer och besöksmål som finns här varje dag året om kan bidra till att göra Stockholm mer attraktivt”, konstaterar han. Han efterlyser också hjälp med skyltning i stan på strategiska platser om hur man kommer till olika ställen och då gärna även på engelska.

• mötesplats •

Ebba Brusewitz Midsommargården

FOTO: FERNANDO ILLICZA

HEMGÅRDEN MIDSOMMARGÅRDEN VID Telefonplan öppnade på 1940-talet som ett ”trivselskapande fritidscentrum” där anställda på LM Ericsson och deras familjer kunde umgås och ta del av folkbildningen och kultur. Midsommargården drivs av Föreningen Midsommargården och fungerar som ett lokalt kulturhus och en mötesplats för alla åldrar. På Midsommargården kan man ta del av olika kulturupplevelser, ingå i ett kreativt och socialt sammanhang, gå på kurser, hyra lokaler för möten och fester, arrangera egna kulturprogram eller spela spel och umgås.

Midsommargården har uppmärksammats för de senaste årens framgångsrika verksamhet och belönades förra året med Stockholms stads Nelson Mandela-pris, inte minst för sitt integrationsarbete med fokus på mångfald och inkludering.

”Det är tuffa tider, men det finns sån kraft i den ideella sektorn”, säger Ebba Brusewitz, verksamhetsansvarig. ”Vi ger inte upp på grund av coronaviruset. Vi deppar en dag, men sen samlar vi ihop oss och tänker nytt – hur kan vi göra nu då?”. Hon tror att det hänger ihop med det stora driv och engagemang som finns hos många som jobbar med liknande mötesplatser. ”Det finns en kreativitet, och i kris flödar kreativiteten ännu mer än vanligt”, menar hon.

Insikten är att Midsommargården och liknande verksamheter är viktigare än någonsin: ”Pandemin har stärkt oss i vår tro på vad vi gör och vikten av att det finns öppna, inkluderande mötesplatser runt om i stan”, säger hon. Ebba har också slagits av att de själva har haft kapacitet att snabbt förändra och anpassa sin verksamhet, när omvärlden och förutsättningarna förändras.

Midsommargården har inte velat stänga ner helt, eftersom de tror att det då blir svårare att öppna upp igen efter pandemin. Det har varit en utmaning att hitta en balans: hur mycket verksamhet kan man ha utan att

Midsommargården. Andreas Norén uppträder med Midsommargårdens ”Alla kan sjunga”-kör utanför Lisebergs äldreboende i Älvsjö. **StudioUng** konstnären Nabil Dorbane leder en kurs i Tanto inom Midsommargårdens verksamhet för unga nyetablerade i Sverige. Foto: Midsommargården.

riskera smittspridning? ”Vi fokuserar på de grupper som verkligen behöver mötesplatser och sammanhang”, säger Ebba. ”Utsatta grupper, till exempel asylsökande, som kanske inte har sin närmsta familj i Sverige – om vi stänger, vart tar dom vägen då?”

Midsommargården har haft en hel del gruppverksamhet även under pandemin, men med stora begränsningar, färre platser och många har tyvärr inte har fått plats. ”Vi vill ju att människor ska mötas och vi vänder oss till personer som inte är så kulturvana. Nu är det en högre tröskel där man måste föränmäla sig – det försvårar vårt uppdrag”, menar hon, och ser att deras långsiktiga arbete nu brutits.

”Det finns sån kraft i den ideella sektorn”

Som på många andra arbetsplatser har personalen på Midsommargården snabbt lärt sig att ställa om till digital verksamhet, något de inte haft anledning att fundera på tidigare. Att ha språkkafé med en gäst på plats i Syrien var något nytt och säkert något man kommer fortsätta med. De har också haft danskurser med ett fåtal på plats i lokalen och fler på länk. Och så har de gjort utomhus-aktiviteter – något de inte gjorde så mycket tidigare, med en magisk glänta i skogen för familjer, promenader med ungdomar, sång utanför äldreboenden, skutsegling för seniorer och guidade vandringar för olika grupper.

Att få tillbaka deltagare, besökare, kunder – det blir nog det svåraste efter pandemin, tror Ebba. Midsommargården har jobbat specifikt för att få till exempel ungdomar att komma och det kan bli svårt att nå och lyckas locka dem till verksamheten igen. ”Verksamhetsplaneringen blir förstas också en svårighet, speciellt i en första fas. Ovissheten kring pandemins utveckling är jättejobbig nu, och den kommer nog följa med ett bra tag till”, tror hon.

Ebba skulle gärna se att stödgivningen från det offentliga förenklades. Hon är tacksam över allt stöd föreningen får, men ägnar en stor del av sin arbetstid åt att söka pengar för att kunna driva verksamheten. ”Gång på gång måste vi bevisa att vi är bra”, säger hon och undrar ”Går det att förenkla administrationen kring stöd?” Även de krisstöd som finns, där får det inte bli för administrativt tungt att söka, utan det måste vara enkla förfaranden. ”Alla har ju intäktsbortfall, så pengar behövs”, är hennes budskap.

Hon skulle också vilja se en tydligare kravställning från anslagsgivare. Vad vill de ha ut av verksamheten? Varför ger de stöd? Är det för verksamhet för ungdomar, för stora event eller för uthyrningsverksamheten? Är det bra eller dåligt att dra in egna intäkter? Och varför får vissa verksamheter mer bidrag och andra mindre?

Hon ser också problem med den korta framförhållningen gällande besked om stöd och den starka betoningen på projektstöd. ”Ingen vill betala för det dagliga, det löpande. Men vi kulturverksamheter behöver landa i det vi gör och arbeta långsiktigt”, konstaterar hon.

Hon tycker att kommunen och andra bidragsgivare får mycket tillbaka från den ideella sektorn, och uppmanar politiken att se den kraft, den kunskap och det driv som finns i den ideella sektorn och ge verksamheterna rätt förutsättningar. Möten och mötesplatser är en del av den demokratiska infrastrukturen, menar hon.

• nöje •

Gabriella Ekman DJ, klubbarrangör

FOTO: GABRIELLA EKMAN

”RENT GLÄDJE OCH oförglömlig fest”, det utlovar en av Stockholms mest erfarna DJ och klubbarrangör, Gabriella Ekman. Under namnet *Håll käften* och *dansa* har hon varit verksam de senaste tio åren på en mängd ställen runt om både i Sverige och internationellt. Parallellt har hon också varit verksam som dj-lärare på en musikskola, hållit i workshops för ungdomar, arbetat som nattklubbschef och agerat DJ-orkester i Kulturhuset Stadsteaterns uppsättning av *Ronja Rövardotter*.

”För att försörja sig i den här branschen måste man jobba med olika projekt och vara kreativ. Finns det inte jobb, så måste jag skapa det”, säger hon. Hon har tack vare sin erfarenhet och goda nätverk kunnat ha en stabil och bra rulljans, fram till pandemin... ”Arbetsmässigt har det varit ett katastrofår, men rent personligt har pandemin inneburit en välbehövlig paus från det tuffa frilanslivet”, berättar hon.

I början av pandemin var det flera inklusive henne själv som livestreamade via olika sociala medier. Internationellt

sett är superstjärnan D-Nice en förgrundsfigur som livestreamar varje vecka och spelar i timmar. ”Men generellt sett tjänar ingen pengar på detta och det är dessutom ganska dyr utrustning som behövs för att strömma ljud och bild”, berättar hon.

Gabriella har fått rollen som inofficiell fackföreningsledare för dj-skrået, eftersom hon var en av de få i branschen som gick ut och berättade att hon fick A-kassa och var aktiv i frågorna i sociala medier. ”Många kollegor vände sig till mig med sin oro”, säger hon. Hon berättar om ett utbrett problem för många i hennes situation, där till exempel de som har A-kassa inte kan söka krisstöd och där ändå A-kassan ger en viss trygghet i dessa tider.

”En stor sak, som många inte talar om, är den mentala styrka som kommer behövas för att bygga upp sin verksamhet efter den här krisen”, berättar hon. Som DJ på en nattklubb eller festival är man artist som ska genomföra en enmansshow, förklarar hon. Man ska dra igång ett dansgolv, vara värd och ansiktet utåt, med en enorm energi. ”Det kan vara svårt när det har varit stiltje i ett år”, säger hon. Och speciellt med tanke på den konkurrens om jobb som finns i branschen och som kommer bli ännu större, kan man tänka sig.

Hon misstänker att det kommer att dröja att få upp en stabilitet i verksamheten framöver. ”Många barer, klubbar och restauranger har stängt ner, gått omkull, personal är varslad. Att då engagera en DJ även när restriktionerna lättar kommer inte vara mest prioriterat”, säger hon, och tillägger: ”Det går inte att förutse skadorna på utelivet och för oss som jobbar där. Vi jobbar i en bransch där folk behöver vara på en och samma plats.”

Ett viktigt uppvaknande är hur osynliga många i nöjesbranschen är, menar hon. ”Många har nu äntligen förstått hur nöjesvärlden ser ut, hur många som är inblandade”, säger hon och konstaterar att DJ:s är helt osynliga i hela infrastrukturen. ”Det finns inte ens en minimitariff för oss i kollektivavtal, vi är helt bortglömda överallt inom systemet”, påtalar hon och konstaterar att de saknar organisering, en intresseorganisation och fackförbund, någon som tillvaratar deras intressen.

Gabriella ser en skevhet i skattesystemet där hon ska betala moms om hon är DJ på en klubb, men är moms-befriad om hon är DJ på en spelning tillsammans med en liveartist, ”då är jag en del av en show och räknas som en artist”. Hon skulle också vilja höja statusen på yrket genom att det skapades en KY-utbildning, vilket skulle ge en solid och bra plattform för att kunna yrkesarbeta.

Staden borde ha en mer inkluderande dialog med alla delar av nattlivet, säger hon och skulle vilja se att staden

prioriterar klubbar och kulturscener i stadsutvecklingen. Snösätra, ”som är fyllt med festivaler och event”, ser hon som ett kulturarv som nu kommer att raderas och hon är rädd för att Slakthusområdets unika lokaler kommer att stängas ner.

Hon föreslår att staden istället bör underlätta för branschen kring tillståndsansökningar och regler för öppethållande och menar att det skulle främja branschen med en

generösare inställning från stadens sida. Under pandemin har det också blivit vanligt med privata tillställningar bland ungdomar, ”inte minst i innerstan där deras föräldrar har stora våningar”, säger Gabriella och konstaterar: ”När man stänger ner nattlivet så tidigt går folk hem och festar istället.”

”Det är över huvud taget svårnavigerat och inte så lätt att genomföra saker

och ting i Stockholm”, säger hon. Som exempel tar hon DJ-veteranen Thomas Gylling, vars fleråriga nationaldagsfirande i Rålambshovsparken stängs ner för att det är för populärt, lockar för stor publik och för att polisen därmed inte kan garantera säkerheten. Hon berättar: ”När inte ens Gylling får tillstånd, då tycker man ju inte att det är någon idé att komma med något förslag och söka tillstånd.” Och lägger till: ”Folkfester måste väl staden klara av.”

”Finns det en misstänksamhet från myndigheter och samhället mot vissa musikstilar, mot en viss grupp människor”, frågar hon sig och syftar på den dansmusik som hon jobbar med; hiphop, RnB, afrobeats, soca och dancehall. Hon vill gärna framhålla Nattskiftet, den ideella organisation som arbetar för ett tryggare nattliv, och ser gärna de får mer resurser.

• *konst* •

Ulrika Flink

Konsthall C

FOTO: JOSEFIN COWIE

2004 ÖPPNADE KONSTHALL C på initiativ av konstnären Per Hasselberg och Hökarängens stadsdelsråd, som samlar det lokala föreningslivet. Konsthallen, som är belägen i den tidigare centraltvättstugan i Hökarängen i Farsta, var och är en kombination av ett offentligt konstverk, ett stadsförnyelseprojekt och en konstinstitution. Det är en plats för samtidskonst där experiment och konstnärsdrivna projekt står i fokus och där rättvise- och samhällsfrågor får ta plats.

Konsthallen har varit öppen under pandemin, dock med flyttade och ändrade utställningar och projekt, och under gällande begränsningar med handsprit och gratis munskydd. ”Vanligtvis jobbar vi även med internationella konstnärer i våra residensprogram, men där har vi fått tänka om under pandemin”, berättar den konstnärliga ledaren Ulrika Flink. De har under pandemin istället arbetat med skrivarresidens – som inte involverar fysiska besökare eller något resande – med tre konstnärer som har sin bas i Stockholm.

Hemsidan har fungerat som en utställningsplattform och där har man också genomfört liveevent och föreläsningar. Under året har de också jobbat mer med lokalt förankrade konstnärer. ”Det finns ett 50-tal verkamma konstnärer här, mycket tack vare Stockholmshems tidigare satsning på billiga ateljélokaler. Många kände inte varandra tidigare men nu har vi skapat nätverk med träffar, ateljébesök och grillträffar utomhus”, berättar Ulrika. Konsthall C har också under pandemin haft fler lokala besökare som upptäckt verksamheten än tidigare.

”Det positiva har varit att det har fått oss att fundera på en rad frågor när det gäller hållbarhet”, säger Ulrika och syftar både på vilka de vänder sig till med sin verksamhet, hur tillgängligheten ser ut och transporter. ”Alla vi konstaktörer har varit så måna om att vara först och introducera nya konstnärskap till exempel”, säger hon och menar att det ju mer är för att profilera sig gentemot andra i konstvärlden, än för en omsorg om publiken. ”Vi konkurrerar ju inte med konstpubliken i Lund eller Sundvall”, menar hon.

”Nu kanske vi istället kan börja samarbeta mer med andra städers konstaktörer”, säger hon. Det skulle både sänka kostnader och vara mer miljövänligt om inte alla hela tiden behöver bygga upp nya utställningar. ”En ökad samverkan skulle inte bara vara bra av ekonomiska skäl, utan också kunna stärka oss innehållsmässigt”, säger hon. Hon ser också att deras internationella utbyte kommer att fortgå men säkert se annorlunda ut. ”Istället för många resor och fraktande av material över hela världen så kommer vi nog att arbeta mer med residensverksamhet och bli en produktionsplats där inbjudna konstnärer samverkar med lokalt förankrade kollegor.

Pandemin har också gett tid till att fundera på hur de som organisation bättre kan spegla de ideal som de själva har satt upp. ”Om vi vill arbeta med frågor kring rättvisa, demokrati och rasism då måste vi också fråga oss hur våra egna maktstrukturer ser ut”, säger hon och berättar om att de till exempel har haft ett öppet ansökningsförfarande för platser i konsthallens styrelse. De har velat öppna upp processen och inte bara rekrytera via informella vägar. ”Nu fick vi många ansökningar och ett stort engagemang.” Konsthall C kommer fortsätta att utveckla

arbetet kring organisering och beslutsprocesser framöver, ett arbete som också följs av en forskare med fokus på hur en konstinstitution kan bedriva en så kallad dekolonial process.

Ulrika skulle vilja se en ändring gällande kulturanslagen. ”Ettåriga stöd gör det svårt när oförutsedda

händelser i verksamheten uppstår och bidrar till otrygghet också för konstnärer och frilansare”, anser hon. Treåriga stöd borde enligt henne vara kutym för de verksamheter som man tror på.

Hon påtalar också hur stort stöd och engagemang de mött från stadsdelsförvaltningen i Farsta. Förutsättningarna för konsten har också växt betydligt i Farsta i och med satsningen på Konstverket, ett produktionshus där både KKV (Konstnärernas kollektivverkstad) och scenkonstplattformen SITE nu finns. ”Allt kan inte hända i city, om vi ska ha en levande stad”, påtalar Ulrika och uppger att det nu med KKV:s stora verkstäder har blivit än mer attraktivt att bjuda in internationella konstnärer.

Tack vare stadsdelsförvaltningen har Konsthall C ett regelbundet uppdrag som involverar alla kommunala förskolor i Farsta under namnet *Konst i förskolan*. I samarbetet ingår kompetensutveckling för förskolepedagogerna och workshops för alla 5-åringar. Konstsatsningen avslutas med en utställning där barnens konstverk ställs ut. I höstas leddes projektet, som hette *En annorlunda skog*, av konstnären Alejandro Montero Bravo. Där bjöds de unga konstnärerna och deras förskolekamrater in till corona-anpassade vernissager som ägde rum fyra gånger per dag under ett par veckor.

• *film* •

Peter Fornstam

Svenska Bio

FOTO: OLOF RINGMAR

”KULTUREN HAR FÅTT betala ett högt pris. Och alla 70-plussare har fått bära ett tungt lass”, konstaterar Peter Fornstam. Han är VD för Svenska Bio, Sveriges näst största biografkedja med närmare 40 biografier över hela landet – i Stockholms innerstad finns Victoria och Grand. Peter är också ordförande för Sveriges Biografägarförbund, styrelseledamot i Svensk Filmindustri och en engagerad debattör inom svensk film. Han fortsätter: ”Häromveckan gick jag längs Birger Jarlsgatan, sen uppför Kungsgatan. Biograferna Sture och Zita var stängda, också Rigoletto, men det var fullt på alla restauranger. Det kändes märkligt att kulturen ska ha stängt, men andra ha öppet”, säger han.

Även med åtta-personersregeln har Victoria och Grand varit öppna hela coronaperioden och Peter har också varit lite orolig för att de ska få kritik för det, att folk ska tycka att de är oansvariga. Men det har tvärtom varit

motsatta reaktioner. ”Jag har fått brev och sett sån lojalitet från våra besökare och blivit rörd av det starka band som folk har med oss”, säger Peter. På de reguljära visningarna har förvånansvärt många pensionärer kommit. Och flera specialsatsningar, till exempel *bio on demand* – där man kan boka en salong för sina vänner – och tv-spel på storduk har gått oväntat bra.

Nu för tiden kan man bemanna en biograf med en medarbetare som säljer biljetter, river biljetter och trycker igång film i flera salonger, så de rörliga driftskostnaderna är förhållandevis låga. ”Men ekonomin är ju helt åderlåtten”, konstaterar han.

”Vi har tappat jättemånga miljoner, hela likviden och kassaflödet är ju katastrofalt.” Biograferna har lidit mycket av 50-personersgränsen, menar han, och påpekar att i Danmark och Finland har man haft en gräns på 500 personer och i Norge 200. ”En lock down påkallad av myndigheterna hade ju på det sättet varit bättre för oss, för då hade vi också kunnat få en annan ekonomisk ersättning.” Han fasar också för den stora momssmällen som kommer våren 2022, när all den uppskjutna momsen ska betalas in.

Tillgång till filmer framöver är förstås en viktig fråga. Han menar att storbolagen har en mängd filmer som kommer att släppas när väl restriktionerna släpps. ”Så snart det blir tillåtet med 50 personer och fler, så kommer filmerna ut på bio”, menar han.

Konkurrens från streamingtjänsterna känns förstås av. ”Men kommer folk sitta kvar och bara titta på Netflix och HBO? Det är bortom tiotusenkronorsfrågan...”, säger han. Peter spekulerar att pandemin kan ha medfört att många, däribland de äldre, nu har vant sig vid streaming och kanske inte hittar tillbaka till biosalongen. Å andra sidan tror han att det råder en utbredd *streamingtrötthet*.

Han har oroat sig för ändrade publikmönster, men tror egentligen inte att det är någon fara. ”Hade vi inte haft åtta-personersgränsen så skulle vi kunnat visa att folk fortfarande ville gå”, säger han. ”Så framtiden för film på biograf är kanske oviss, men ryktena om vår död är överdriven”, konstaterar han.

Peter ser framför sig flera viktiga utvecklingsfrågor. Till exempel så måste den svenska filmproduktionen månas om och stärkas – ”Vi är så beroende av amerikansk film”. Han har goda förhoppningar om det nya filmbolaget, initierat av Stockholms stad och Region Stockholm, som ska stärka Stockholm som inspelningsplats. Han är övertygad om att produktionsincitament, som finns i många andra länder, måste införas även här. ”Det är ju vansinnigt att inte Stockholm och Sverige kan konkurrera som inspelningsplats”, säger han.

”Ryktena om vår död är överdriven”

Han anser att Sverige är starka när det gäller film för barn och för familjer. ”Men nu måste vi också se till att vi även kan locka äldre besökare till svenska filmer”, menar han. Han tar Thomas Vinterbergs senaste *En runda till*, som lockade 800.000 besökare på tio veckor till danska biografer.

I Danmark finns också en framgångsrik verksamhet sen ett par decennier tillbaka; en bioklubb. Där får man se tio utvalda kvalitetsfilmer på bio för halva biljettpriiset. Peter skulle gärna vilja se något liknande i Sverige. ”Det skulle vara ett sätt att locka besökare till biograferna”, tror han. Han har initierat ett samtal med de ledande distributörerna och biografägarna i Sverige och hoppas att det kan dra igång under hösten. ”En bioklubb av det här slaget skulle också hjälpa till som en återstart för oss alla”, menar han.

Han ser för övrigt en tydlig trend att fler går på bio på dagtid än tidigare, något som säkert kan bero på att arbetstider ser annorlunda ut. ”Vi har fler besökare på visningarna klockan 17 än 21”, säger han.

I filmvärlden finns det så kallade *biograffönstret*, det vill säga den tid som en ny film visas exklusivt på bio. Peter tycker fortfarande att det är rimligt med biograffönster, men frågan är hur lång tid det ska vara? Han tycker att biografen är ett unikt rum och även egentligen den mest demokratiska filmvisningsplatsen (”som inte kräver streamingabonnemang, till exempel”, säger han).

Peter uppmanar styrande i Stockholm att värna om den struktur som finns: ”Vad kommer att ske på sikt med biograferna i city? Vad händer om de inte klarar sig framöver? Suktar folk verkligen efter fler butikslokaler?” Han hoppas att politiker säkrar och värnar stadslivet och då tror han att det är avgörande att staden visar sitt engagemang och kliver in och stöder kulturlivet. ”Just nu kan man gå runt i ett Stockholm city som ser ut som en spökstad på kvällarna, det är ett bra tillfälle att se vad en otäck utveckling skulle kunna leda till”, säger han avslutningsvis.

• *musik* • *teater* •

Monica Fredriksson

Folkoperan

FOTO: MARKUS GÄRDER

”OVISSHETEN, NÄR ALLT ändras hela tiden, är svår att leva med i en organisation”, säger Folkoperans VD Monica Fredriksson. Hon frågar sig: ”Kommer publiken tillbaka, eller är rädslan att gå in i en salong för stor? Finns viljan att gå, finns det köpkraft?”. Men hon menar att vi måste våga tro på att det finns en stor längtan hos publiken efter scenkonst och att det kommer att vara fullt på varenda teater när pandemin är över.

”Framtiden kommer vara föränderlig”

Det kommer finnas interna behov av en flexibel inställning avseende planering, konstaterar hon. Folkoperan har normalt en lång framförhållning på två år för kontraktering av produktionsteam och frilanssångare, bygge av dekor och tillverkning av kostymer. ”Det är en stor utmaning redan nu när ledtider behöver ändras. Avtal, traditioner, seder och bruk i branschen bygger på en lång tids-horisont”, säger hon och syftar på de kanske upp till 80 personerna som ska anställas till en produktion.

Om det behövs en annan tidsplanering för att kunna ha olika möjligheter, till exempel ifall en ny pandemi bryter ut, så krävs det ett annat mindset och då kan inte avtal sätta käppar i hjulen för att yttre förutsättningar ändras.

För scenkonstbranschen ser hon också utmaning i att hitta rätt kompetens framöver. ”Det är många enskilda företagare och underleverantörer som kommer ha försvunnit, inte minst på tekniksidan”, konstaterar hon. En annan aspekt av pandemin är den bitterhet som nu

Folkoperans ”Tristan och Isolde” spelades live och via streaming. Daniel Svenson, Johan Schinkler och Åsa Thyllman. Foto: Sören Vilks.

finns hos många av de artister och frilansare som har hamnat utanför de sociala skyddssystemen.

Pandemin har skapat en polarisering i branschen där en arbetsgivare måste kunna komma ur kontrakt och avtal så smärtfritt som möjligt. ”Det är mycket problematiskt får man säga”, säger Monica. ”Vi har av omständigheterna tvingats att bli avtalssmarta kring hur kontrakt ska utformas, men det måste ju balanseras av hur man fortfarande kan vara en god arbetsgivare.”

Och apropå arbetsmarknadens avtal inom scenkonstområdet så ser hon att upphovsrättsfrågor, anställningsformer för olika grupper, ersättning för digitala sändningar måste ses över. ”Avtalen måste spegla verkligheten idag. Framtiden kommer vara föränderlig och då måste hela branschen vara uppdaterad.” Just digitala sändningar av filmad scenkonst är normalt väldigt kostsamt ur ersättningsperspektiv och där pågår diskussioner även internationellt hur det kan se ut framöver.

Under pandemin har scenkonstområdet ingått specialavtal som möjliggör streaming. En erfarenhet är att det faktiskt går att ta betalt för digital visning. Folkoperan lade ut den nya produktionen *Tristan och Isolde* digitalt, som bara hann gå ett par veckor med 50 personer i salongen. Och som första teater i Stockholm tog man betalt för digital visning. Hon uppmanar att man bör ta betalt för kvalitativ scenkonst som sker online.

Här efterlyser Monica också möjligheter för mindre arrangörer att digitalisera – när man saknar både kompetens, teknisk utrustning och ekonomin för hela inspelningen går det då att samverka mer i branschen? Eller kan det finnas en speciell pott pengar att söka för det?

Monica ser en stor fara för att privata och även mindre verksamheter försvinner. ”Då försvinner ju bredden och allt blir mainstream”, varnar hon. Personal går emellan olika teatrar, man får inspiration. Infrastrukturen i hela branschen hotas och scenkonstens utveckling kommer sakta av.

Hon upplever att politiken trycker på hårt för att kulturen ska samarbeta med näringslivet. ”Men det kostar på väldigt mycket i ansträngning, nedlagd arbetstid och energi och ger inte så mycket tillbaka i form av pengar”, uppger hon. ”Vi har inte riktigt den traditionen här.” Hon skulle hellre se att staden underlättar och uppmuntrar till samverkan med andra i kulturlivet, gärna tvärkulturellt, att dela på resurser. Det skulle sänka kostnader, menar hon, och generera mer kultur.

• *konst* • *museum* •

Elin Frendberg

Fotografiska Stockholm

FOTO: MARCUS FRENDBERG

”OJ, ETT SÅNT supertufft år”, summerar Fotografiskas VD i Stockholm, Elin Frendberg. ”Vi gick från rekordsiffror i början av 2020 till att tappa 97% av beläggningen i mars.” Hon beskriver Fotografiskas hus som samlar en rad verksamheter; kultur- och konstaktiviteter, besöksdestination, restaurang, bar, klubb, konferensanläggning och detaljhandel – allt under samma tak. Och precis som i övriga samhället så har samtliga av dessa verksamhetsdelar drabbats hårt av pandemin.

En besvärande omständighet är att det har varit svårt att veta vad som gäller, vem man ska vända sig till för alla olika frågor kring vad som gäller för verksamheten? Är det besöksnäringens organisation Visita, Länsstyrelsen eller Folkhälsomyndigheten – de har fått olika besked beroende på vem de frågar. Fotografiska har haft stängt och öppet i omgångar, under hösten öppet med förköpsbiljetter för maximalt 20 personer till begränsade tidsintervall på 1,5 timmar. ”Det har fungerat bra på många sätt och vis, men det är ju ändå en utmaning att försöka skapa den fantastiska gästupplevelse som vi vill ha när man har skyddsmasker, fullt med skyltar och högtalarutrop om att alla måste hålla avstånd”, säger hon.

Fotografiska klarar sig ekonomiskt ett normalår väldigt bra med sina upp till en halv miljon besökare. Men 2020 vändes allt på ändan. ”Vi har fått stöd från Kulturrådet och det har varit mycket värdefullt men det täckte bara 25% av vårt intäktsbortfall. Tack vare våra ägare så har vi klarat av den här krisen”, säger hon.

En utmaning är personalstyrkan, att växla upp den igen när situationen vänder. Nu har man varit tvungen att

säga upp ett stort antal personer, varav många är yngre talanger, i början av sina karriärer – ”De som man som arbetsgivare verkligen vill hjälpa”, säger hon. Hela utställningsverksamheten är också ett särskilt kapitel, där man har gjort om utställningsprogrammet många gånger och kostnaderna för frakt och logistik har blivit en extra fördyrande kostnad.

Hon ser också framför sig att det efter pandemin blir nya beteendemönster hos besökarna som i sin tur ger upphov till nya affärsmodeller. Fotografiska kommer fortsätta med förhandsbokningar, tidsbegränsade tidsintervaller, dynamisk prissättning med olika entréavgifter för olika tider på dagen för att jämna ut flödet antar hon. ”Vi måste förutsätta att pandemin kommer påverka lång tid framöver och att folk kommer dra sig för att gå på evenemang och klubb ett bra tag”, säger hon.

Hela kommunikationsstrategin är förändrad. ”Vi har gått från ett *Global mindset*, till att rikta in oss på *Hyper local community*”, berättar Elin och säger att de fokuserar på stockholmare, närboende på Södermalm och medlemmar och spår att det kommer vara så lång tid framöver. De har också kunnat bygga en mycket större digital community och inkluderat intresserade ute i landet med de olika digitala satsningarna.

Hon kan se några ljusglimtar som pandemin har fört med sig. Internt, i ett ledarskapsperspektiv, så har ledningsgruppen blivit mer sammansvetsade. ”Vi har fungerat som en krisgrupp och haft dagliga möten som har fört med sig ett fantastiskt arbetssätt”, och fortsätter: ”Nu vet vi att organisationen kan vara snabb och flexibel, även om vi har många olika verksamhetsdelar och affärsområden med olika mål.”

Den stora kreativa kraften hos personalen har också blivit tydlig. Under pandemin har alla medarbetare samlats i gemensamma innovationslaboratorium för att se hur Fotografiska på bästa sätt kan lösa folks nya behov av samvaro, upplevelser och inspiration. En mängd uppkomna idéer har realiserats, till exempel 3D-visning av museet på nätet och guidade visningar på sociala medier. I samarbete med Clear Channel sökte man sig utanför museet rent fysiskt och gjorde en stor utomhusutställning i busskurer med 50 internationella konstnärer som visade verk. Och eftersom de vänder sig till ”alla som gillar konst, foto och mat” så har restaurangen kunnat erbjuda matkassar, råvarukassar och pop-up-kafé utomhus.

Hon skulle gärna se att staden inkluderar kulturlivet och de kreativa näringarna när man ser på stadsplaneringen. ”Använd kulturen som en viktig drivkraft för att göra Stockholm som destination attraktivt, vi har ju gästerna, dynamiken, platserna”, slår hon fast. Ett för Fotografiska

närliggande och i högsta grad aktuellt exempel är ju hela ombyggnaden av Slussen och Stadsgården, där de har förhoppningar om att få vara med i ett utvecklingsskede med sina många idéer om upplevelser runt huset.

Elin konstaterar att Fotografiska har ett helt hav, mellan Strömmen och Saltsjön, utanför dörren. Och vad kan man göra då, hur kan staden utveckla vattenvägarna och gynna samverkan mellan kommersiella aktörer och kultursfären? Kan staden underlätta för båttransporter mellan Nybroviken och Stadsgården för att visa upp Stockholm som vattenstad? Kan man skapa restaurangupplevelser på vattnet, göra testlabb för framtidens mat på prämar i havet? Just för transporter och för infrastrukturen ser hon att staden skulle kunna spela en avgörande roll. Just nu under Slussenombyggnaden hade Fotografiska gärna sett mer samverkan med staden kring hur folk lättare ska kunna ta sig till och från publika verksamheter då två av tre vägar till Fotografiska har stängts av under byggnationen.

Hon ser också att staden verkligen kan göra en viktig insats genom att stötta kulturaktörer och besöksdestinationer i dessa tider. ”Alla drabbade verksamheter behöver hjälp med fasta kostnader”, säger hon och menar att justering av hyror är ett kraftfullt sätt att hjälpa kulturarrangörer och besöksdestinationer som ger stor effekt under en pandemi. Hon avslutar: ”Stödet från Kulturrådet har varit välkommet men vi ser även ett stort behov av stöd för fasta kostnader – det hade varit ovärderligt.”

• *museum* •

Christina Gamstorp

Judiska museet

FOTO: KARL GABOR

Judiska museet. Foto: Jean Baptiste Béranger. **Tensta konsthall** 2020 Michael Rakowitz visar "The Invisible Enemy Should not Exist". Foto: Tensta konsthall.

PÅ SJÄLVA NATIONALDAGEN, den 6 juni 2019, öppnades Judiska museet i nya lokaler efter en mångårig vistelse i Vasastan. Det nya museet i Gamla stan öppnade i samma lokaler som inhyste Sveriges äldsta bevarade synagoga där Judiska församlingen flyttade in 1795. "Att vi öppnade på nationaldagen var väldigt medvetet", berättar museichefen Christina Gamstorp. "Utgångspunkten för hela vår verksamhet är relationen mellan en minoritet och ett majoritetssamhälle." Att bredda målgruppen och att visa att den judiska kulturen är en del av den svenska kulturen är uttalade mål.

Efter att bara ha haft öppet i 1,5 år på den nya adressen, varav stängt stora delar av den tiden, är Christina helt klar över den stora utmaningen efter pandemin: "Att hamna på kartan igen. Det var en fantastisk uppmärksamhet och ett stort intresse i början – ända till pandemin slog till." Men samma nyhetsvärde har man ju inte framöver. "Vi kan inte öppna ett nytt museum igen, den chansen finns inte kvar."

Hon menar att det judiska arvet äntligen fick en plats på kartan och blev en del av svensk historia. "För ett dolt eller bortsorterat kulturarv var det förstås ett mycket stort steg", säger hon och vill att museet når dit igen. "Pandemin kom i vägen just när det judiska kulturarvet tagit det här stora klivet".

Ett annat frågetecken rör personal och bemanning. Judisk kunskap växer inte på träd, menar hon. Man hade lyckats rekrytera mycket kunniga personer för publika tjänster, som museilärare, pedagoger, värdar – men man har inte kunnat behålla dem under pandemin. Museet såg dessa personer som den framtida kompetensförsörjningen gällande blivande intendent, chefer, pedagoger. "Vi kommer att stå inför att återbesätta och nyrekrytera", konstaterar Christina.

Överhuvudtaget så vilar en osäkerhet inför den närmaste framtiden. "Vågar vi satsa igen? Och när? När kommer besökarna tillbaka? Väljer de ett besök på Fjärilshuset för det är luftigare?" De här frågorna kommer prägla verksamheten framöver, anar Christina.

Judiska museet har valt att vara lite lagom aktiva på den digitala fronten. Man har inte kunnat ersätta det man har med något digitalt och även varit lite försiktig eftersom hon tycker det är svårt att ersätta ett museibesök med en digital upplevelse. Christina ser museum som en rumslighet, speciellt när det är beläget på en autentisk plats. Hon hoppas däremot att generositeten från de stora aktörerna att dela med sig av innehåll digitalt, som Dramaten och *soffvisningarna* från Moderna museet, är här för att stanna.

Hon tar med sig flera insikter och tankar som hon har fått under pandemin. "Kulturarvet är större än en pandemi, vi står inte och faller med en tids nedstängning, det är en del av ett historiskt händelseförlopp", menar

hon. En annan sak är att det digitala inte kan ersätta besök på platsen – "vi har något som ingen annan har." Och: nöden är ju uppfinningarnas moder och museet har utvecklat verksamheten och infört stadsvandringar, haft vernissage utomhus, och vässat de digitala kanalerna.

Hon har själv saknat hela närheten till kulturen, som hon ser som länken till oss själva eller vårt gemensamma sammanhang. "Det är vilsamt att ta del av något större, andligt, besjälade – jag saknar att vandra runt i salar fulla av konst." Hon kan också se något positivt, att den lilla världen har klivit fram. Istället för konsumtion är det produktion i form av att människor kan ägna sig åt trädgård, sitt hem, sitt eget skapande.

En långsiktig förändring är, hoppas hon, att man som kulturinstitution inte har lika stort fokus på numerär och besöksiffror. Museer har till uppgift att berätta om sammanhang och skeende och är ingen teater som ska producera nya föreställningar. Kulturen är inte bara besöksnäring menar hon, utan del av vårt kollektiva minne. "Kulturarvet är större än både publiken och pandemin och finns som en gemensam vagga. Skattemedel kan inte bara omräknas i antal besökare, vi måste hitta andra indikatorer", menar hon: "Värdet av en bok eller utställning kan inte bara mätas i antal besökare och läsare."

"Kulturarvet är större än en pandemi"

Hon efterlyser också mer långsiktiga relationer mellan kulturlivet och anslagsgivande myndigheter och skulle gärna se en tätare dialog där man utgår från frågan om vad man vill åstadkomma tillsammans. Hon tar de statliga regleringsbrev som exempel på väldigt användbara styrdokument, som är tydliga och uppmuntrar till dialog.

Hon uppmanar till att man måste "minska projektvansinnet", där det enligt henne är oklart varför vissa får och andra inte. Hon för fram Postkodlotteriets ansökningsförfarande som en intressant process med en tillitsfull, men också krävande dialog i den första bedömningsfasen där de båda parterna just skapar tillit och förståelse både hos givaren och mottagaren för vad man vill åstadkomma. Sedan ges stor frihet, baserat på ett tydligt förtroende.

Staden måste vara lyhörd framöver. "Nu har vi klarat oss under ett års pandemi, det har ju fungerat, men man måste vara hjälpsamma även framöver", säger hon och syftar till exempel på att man bör avkräva lagom med administrativa insatser. "Post-pandemin kommer hänga med som ett stort bagage och det kommer finnas en stor osäkerhet länge", anar hon. "Se till att finnas här under nästa år och även en tid efter det. Tro inte att allt är över och återgår till det normala snabbt igen."

Hon vill också uppmana museerna att själva bli bättre på att förmedla betydelsen av sin egen verksamhet och museerna som samhällsviktiga funktioner. Hon ser museer som helt centrala för att förmedla kunskap och fakta, stå emot faktaresistens och alternativa fakta, för att kunna tolka och förstå sin egen samtid och för att kunna varna för historiska skeenden som hotar demokratin och mångfalden. ”Ibland undrar jag om politiker ser på museer på det sättet eller om de snarare ser dem som upplevelsecentra och besöksmål för turistnäringen”, frågar hon sig.

• film •

Stina Gardell dokumentärfilmsproducent

FOTO: ANNA-LENA AHLSTRÖM

STINA GARDELL ÄR EN AV SVERIGES mest erfarna och prisbelönta producenter av dokumentärfilm. Hon och hennes bolag Mantaray Film har producerat ett 25-tal långfilmer, däribland dokumentärer om Silvana Imam, Ingrid Bergman och Sara Lidman och är nu under våren aktuell med *Världens vackraste pojke* i regi av Kristina Lindström och Kristian Petri.

Ett produktionsbolag är spindeln i nätet för filmskapande, menar hon och berättar: ”Vårt uppdrag som producenter är att skapa rum och plats för den film som filmaren vill göra.” Normalt har de fyra anställda på Mantaray 15–20 filmer i olika stadier av processen på en och samma gång. Och normalt samarbetar de med 50–60 personer över hela världen samtidigt.

”Under förra året har vi i princip inte haft en enda större intäkt från försäljningen. Det är verkligen en katastrof-

situation”, säger hon. Och säger: ”Vi trodde ju att det skulle gå över, men det bara fortsätter och marknaden visar inget tecken på liv.” Just nu har bolaget tre färdiga filmer som inte kommer ut på marknaden eftersom det inte finns någon biopublik. Hon ser att krisen fördjupats mer och mer.

”Ska man vara krass ser det ut som om intäkter skjuts fram 12 månader ytterligare och kanske är vår marknad stabil våren 2022 eller hösten 2022”, säger hon och tillägger: ”Jag förstår faktiskt inte hur vi ska klara det här.” Hon inser att för framtida filmprojekt måste man hitta en helt ny finansieringsstrategi, men samtidigt måste man få ut de filmer på marknaden som redan är klara med den finansieringsmodell som nu har rasat.

Hon berättar om hur betydelsefull den internationella marknaden är för att en film ska bli till. Hälften av budgeten täcks i regel av svenska pengar i form av stöd från Svenska Filminstitutet, regionala produktionscentrum, Konstnärsnämnden och Sveriges Television. Och andra hälften kommer från utländska samproducenter, riskkapitalister och filmälskande investerare. Men nu när den utländska marknaden är stängd så vill ingen där satsa pengar.

”Nu är det ju verkligen allvarligt”

”Svensk dokumentärfilm skulle inte vara på den höga nivå som den är idag om vi inte skulle vara ute på den internationella marknaden”, säger Stina. ”Och nu i pandemitider skär alla ner på det internationella samarbetet för att gynna den inhemska produktionen.”

Apropå krisstödet i Sverige säger hon: ”Svenska Filminstitutet har gjort ett jättebra jobb med att fördela stöd till filmbranschen, där biografer och festivaler har fått intäktersättning eller där projektmedel kan täcka corona-relaterade kostnader vid en inspelning eller annat”, säger hon och berättar att SFI just har meddelat att de täcker 10% av filmbudgeten för *Världens vackraste pojke* med krisstöd, som ska täcka delar av förlorade intäkter från investerare.

Hon ser också behov av andra finansiella stöd: ”Men det jag verkligen saknar är ett rent verksamhetsstöd från SFI eller någon annan instans, ett stöd som ska gå till produktionsbolaget så att vi kan ta hand om våra egna kostnader under pandemin”, säger hon.

Det är flera svårigheter som väntar efter pandemin. ”Det kommer bli ont om plats på alla festivaler och biografer när det drar igång, allt läggs ju på hög nu”, säger hon. Hon är också orolig för att hela intäktskedjan ruckas när de utländska marknadsplatserna för film inte fungerar som tidigare, där hon normalt pitchar filmidéer

för hundralet tv-kanaler och producenter. ”Jag träffar investerare på luncher eller i foajén på en stor mäss. Det är i mellanrummen på festivaler kontakterna uppstår, inte på Zoom-möten.” Och så är det förstås reserestriktioner – hur kommer de se ut framöver och hur länge?

”I vår bransch är vi ju vana vid att vara underfinansierade och har inga reserver. Nu är det ju verkligen allvarligt med ett års stopp i alla led”, säger hon och berättar att de kanske kommer att behöva tänka om när det gäller streamingdistribution av sina filmer, där visningar på festivaler och biografer tidigare har gett de stora biljettintäkterna.

Hon hoppas att SFI:s stödregler ändras rent generellt så att arthouse-bolag, precis som en biograf, teater eller festival kan söka verksamhetsstöd och att man tillåter ett högre påslag av administrationskostnader vid filmansökningar – EU tillåter 25% administrationskostnader, medan SFI bara tillåter 7%. ”Om man uppvärderar oss producenter och ser vår roll i kedjan skulle vi bli mindre sårbara och möjliggöra att vi kan bygga mer kontinuitet”, säger hon.

Stina ser fram emot Region Stockholms och Stockholms stads satsning på det nya regionala produktionscentrumet. ”Stockholm behöver en filmproduktionsidentitet, som Film i Skåne och Film i Väst”, säger hon, och tycker att det är viktigt att det finns fler ställen än SFI att söka utvecklingsmedel på. Hon ser att det finns mycket mer finansiella medel att söka i både Norge och Danmark.

Film Stockholm kan också ha en viktig samlande faktor för stadens filmbransch. ”Alla jag känner har jag träffat i utländska sammanhang, vi kan behöva en nätverksplats i Stockholm”, säger hon.

På önskelistan står en biograf i Stockholm som är vikt för dokumentärfilm. ”Genren behöver ett fönster och en kontinuitet”, säger hon och anser att det finns ett sug och en längtan efter en centralt belägen biograf som har det uppdraget.

Hon berättar att hon själv kommer dyka upp som dokumentärfilmare igen, för första gången på 15 år. Filmens arbetsnamn är *Corona Film Club* eller *The moviemann*, där vi kommer få möta författaren och filmregissören Stig Björkman, 82 år gammal, som instängd i sin lägenhet samtalat via länk med stora filmpersonligheter från hela världen. ”Filmen kommer handla om filmkonsten och vara en kärleksförklaring till filmen. Filmen kommer visa hur viktig kulturen är och jag hoppas att den ska ge lite tröst och energi”, säger hon.

• nöje • klubb •

Jakob Grandin Trädgården, Fällan, Gatherfestivalen

FOTO: PRIVAT

JAKOB GRANDIN ÄR kulturentreprenören som står bakom den sommaröppna utomhusklubben Trädgården under Skanstullsbron, den nyöppnade Fällan som är konsertscen, dansgolv och restaurang i Slakthusområdet och Gatherfestivalen, en internationell framtidskonferens med tänkare, talare och artister.

”Kommer man inte vilja att umgås tätt? Vill vi sitta hemma istället?” är frågor han ställer sig. ”Verksamheten kommer att utmanas framöver av att vi inte vet vilka beteendeförändringar som kommer att finnas och hur länge myndigheterna har kvar restriktioner för vår sektor”, menar Jakob. Man kommer med all säkerhet att göra förändringar och justeringar av hur utbudet utformas.

Grunden för hela verksamheten och affärsidén bygger i mångt och mycket på en kombination av en kvantitet av människor och kvalitet i utbudet. Man vänder sig i hög grad till en ung, urban publik och nu har det blivit ett generationshopp när ett år missas – vilken blir vår målgrupp framöver, undrar Jakob? En viktig beståndsdel i verksamheten är konserter och dansgolv. Hur kommer folk att hantera närhet och trängsel? Kommer det finnas långsiktiga myndighetsrekommendationer kring alkoholtillstånd, hygien och publikantal? Hur länge stannar ekot av pandemin kvar, frågar han sig.

Jakob spår också att dansgolv, med den stora intimiteten, nog kommer att öppnas sist av allt och så finns där också danstillståndet som gör att myndigheterna kan begränsa verksamheten. Och kommer man som konsert- och klubbarrangör att söka sig till svenska artister eftersom ekonomin inte håller för utländska gäster? Fokus framöver blir nog mycket på det nationella, och

att många – också på grund av ökad miljömedvetenhet – väljer bort artister som behöver flyga för att ta sig till olika städer.

Internt ser han också en utmaning med en nedbantad organisation. Kommer man kunna hålla samma kvalitet om allt öppnas upp snabbt? Och kommer medarbetare ha fått andra preferenser när det gäller arbetsmängd?

”Den nya normen kan inte vara att det inte låter något”

När det gäller festivalverksamheten tycker han inte att det känns jätteintressant med livestreaming. ”Gör man något digitalt så konkurrerar man med tv och film.” Det fysiska festivalmötet går inte att ersätta, säger Jakob.

Hur kan staden underlätta för branschen att genomföra evenemang, frågar han sig och menar att när man stryper möjligheten för befintliga, seriösa arrangörer så öppnas illegala alternativ upp. Han har en förhoppning om en utveckling av de olika tillstånden som krävs för att bedriva verksamhet, till exempel antal vakter som krävs vid olika tider på dygnet, och en tajtare sammanlänkning mellan polis och tillståndsenhet.

Han ser också att det finns ett innanför tullarna-komplex och svårighet att skapa kommersiell kultur på andra håll, utanför innerstan. Kan staden underlätta? Och kan pandemin ge nya kulturella centrum när folk arbetar på ett annat sätt och rörelsemönstren därmed har förändrats?

Det finns ett värde i att man under pandemin har jobbat mer med sina lokala nätverk – att många kreatörer har gått in i studion, omformat och förnyat sina uttryck, skapat många alster. Jakob ser framför sig att det kommer bli en lavin av post-pandemiverk, musik, konst, digitala lösningar och många hybrider. Han ser framför sig att det kanske blir mer relationsdrivna, mindre format, till exempel *boutiquefestivaler* – jämför med boutiquehotell – och mindre festivaler i en campingby eller på ett hotell, *staycation*-aktigt.

Han ser också framför sig att branschen gör mer gemensamt, skapar gemensamma sammanhang och nämner som exempel samarbetsorganisationen Natträdet, finansierad av Fastighetsägarna och Stockholms Handelskammare, som syftar till att skapa bättre förutsättningar för klubb- och nöjesaktörer.

Framöver hoppas han på en förändring gällande hur man betraktar kultur. ”Nu finns det en chans att bredda synen på kultur, att vidga kulturzonerna”, menar han. Han syftar på nattklubbsskulturen, den del av nattlivet som är kurerat, programmerat med ett konstnärligt innehåll.

”Bara ordet nattklubb klingar inte bra i ansöknings-sammanhang, är vår erfarenhet. Vår verksamhet blir nedstängd, men något krisstöd får vi inte eftersom vi inte anses vara kultur”, säger han.

Att planera in kultur tydligare i stadsutvecklingsfrågor och att ny bebyggelse får anpassa sig till befintliga, offentliga verksamheter ser han också som angeläget. Likaså att tillvarata det nattliv och det kulturliv som finns. ”Vi såg en scendöd redan innan pandemin. Man borde kulturmärka ett antal lokaler så att de kan få finnas kvar”.

En annan förändring som han gärna ser är att de begränsningar som finns i ordningslagen och som omfattar demonstrationer, marknader, konserter och dans görs om. Ordningslagen upplever han i sin nuvarande form som begränsande och otymplig. Själva anmälningsplikten är inte det märkliga utan däremot synen på vad som är dans och inte. Kan man ha lägre trösklar för att arrangera evenemang? Går det till exempel att skapa skogsrave på lagligt vis på ett antal utpekade platser? Och behöver verkligen kökskravet, att man måste tillhandahålla mat när man säljer alkohol, finnas på 2020-talet frågar han sig.

När samhället öppnar upp igen så hoppas han att alla har en öppen attityd till kultur och nöje. ”När man öppnar upp en stängd stad så kommer folk klaga på att staden låter, den nya normen kan inte vara att det inte låter något, och detta måste vi ha motståndskraft att försvara”, avslutar han.

• *evenemang* • *nöje* •

David Granditsky
ljudtekniker

FOTO: MODEL HOUSE

Sunday School sommarklubb före pandemin på Slakthusterrassen med DJ Håll Käften Och Dansa, Soca Dennis, DJ Erykah och Uncle Eric. Foto: Gabriella Ekman. **Dabaser Strand**, Jacob Banks och Veronica Maggio. Foto: Thomas Telford. **Fasching**. Foto: Eric Birath, Miki Anagrus.

”JAG HAR VERKLIGEN märkt hur svårt det är för andra att förstå, att vi är en väldigt stor grupp yrkespersoner runt omkring en artist.” Ljudteknikern David Granditsky har över 35 års erfarenhet som frilansare, med många återkommande uppdragsgivare, till exempel Hamburger Börs. Han och PR-konsulten Petra Kauraisa tog förra våren initiativ till Nätverket för evenemangsnäringen och har använt pandemiperioden till att upplysa och informera om hela kulturens ekosystem, där de representerar en mängd personer runt omkring en artist eller ett scenevenemang.

Nätverket har påtalat hur förbudet mot publika arrangemang har drabbat branschen och efterlyst en dialog kring strategier för ett säkert öppnande. De har träffat statsråd, skrivit brev och upprop, kallat till möten med olika aktörer. David har blivit genuint frustrerad över den okunskap som finns hos beslutsfattare om hur många leverantörer av tjänster och produkter som behövs.

Den allmänna känslan i branschen är att man högre upp i makten inte tycker att det är riktiga jobb. ”Vi är 180.000 som arbetar inom evenemangsnäringen, det är fler än inom fordonsindustrin. Hade det här varit Volvo, så hade det varit ett himla liv på alla”, menar David.

Omvärlden har inte heller insikt i vilka arbetsförhållanden som råder där det är vanligt att man är frilans och lever utan sedvanliga avtal med sina uppdragsgivare. ”Inte heller Arbetsförmedlingen eller A-kassan förstår att de flesta av oss räknar inte arbetstider, utan att vi går på arvoden.”

När pandemin inträffade stannade allting av och det blev påtagligt att man inte fick del av de krisstöd som fanns. ”Vi kan ju inte jobba hemifrån och streaming kan aldrig ersätta känslan, det finns inte heller någon ekonomi i streaming om det inte är Springsteen.” Det har varit lång hantering och sena besked kring omställningsstöd och A-kassa, menar han. David har själv inte fått stöd från Kulturrådet, A-kassan eller någon instans.

Enligt David har många inom evenemangsbranschen börjat studera eller tagit helt andra jobb som lärare, på förskola eller inom vården, vilket kommer göra en återstart ännu svårare eftersom kompetens har gått förlorad. ”Det är en liten bransch med spetskompetens som kan vara svår att hitta. Man måste oftast ha gjort sina tio tusen timmar i yrket innan man betraktas som erfaren nog”, säger han.

Det är ju hårdast för de som sitter på en massa dyr teknisk utrustning som är leasad eller på avbetalning och där det inte heller finns någon marknad att sälja prylarna på. Det har också varit slående hur mycket han saknar

den sociala biten med arbetet, att inte gå ner i logen och prata med sina kollegor.

Den stora farhågan är att antalet teatrar och nöjeslokaler minskar som en effekt av pandemin. ”Kommer Hamburger Börs bli H&M och Oscarsteatern ett casino?” frågar han sig. Han har också sett vad som händer med teatrar som stänger, nämligen att de inte öppnar igen och räknar upp Boulevardteatern, Folkan och Vasan som exempel.

Han ser också ett stort planeringsproblem. ”Jag vet inte om mina uppdragsgivare vågar investera tio miljoner i en produktion om den läggs ner för att det kommer en ny pandemi”, säger han. Och påtalar dessutom att bara att sälja biljetter till en större teater- eller musikaluppsättning måste göras ett halvår före premiär ”så det är en lång startsträcka”, betonar han.

”När hela branschen stängs ner måste vi lära oss hur systemet funkade”, säger David och syftar på att han aldrig tidigare haft kontakt med A-kassan eller sjukkassan tidigare – ”man är inte sjukskriven som frilans”, menar han. Den viktiga erfarenheten är att man framöver måste sluta arbeta i den *handslagsekonomi* som hittills har varit rådande där man via ett sms eller telefonsamtal ingår olika uppdrag. Istället måste branschen arbeta mer med skrivna avtal och kontrakt, kanske se över möjligheten till forskottsfakturering, menar David.

En annan insikt är just nätverkandet, samverkan med kollegor – att man bildar enad front och organiserar sig. ”Man är inte lika fokuserad på sin egen lilla nisch längre”, berättar David. Och så har han förstått att vem som helst kan svara på en remiss och ser det som ett bevis på en fungerande demokrati.

Rent generellt tycker han att kultur- och nöjeslivet fungerar – före pandemin – ganska bra i Stockholm med en bra mix av fria grupper, institutionsteatrar och privata aktörer. Men han ser att det finns några saker som skulle kunna gynna branschen; evenemangsnäringen borde ha omsättningsbaserade hyror och så borde det finnas garantibidrag – kanske statliga? – som löses ut vid en eventuell liknande kris, ”som en A-kassa för producenter”, menar han. Och så behöver man göra en översyn av hela socialförsäkringssystemet och hur det kan riggas för att även omfatta frilansare. Han påtalar också att branschen även efter pandemin behöver uppstartsstöd eftersom kassakistorna är tomma.

David avslutar med: ”Nu har vi samordnat oss och dragit en massa gemensamma lärdomar. Vi ska fortsätta synliggöra att evenemangsnäringen är viktig.”

• *museum* •

Heli Haapasalo *Hallwylska museet*

HALLWYLSKA MUSEET MED sina två tusen kvadratmetrar och 40 rum mitt i city var ursprungligen paret von Hallwyls bostad. Sedan 1930-talet har det varit öppet som museum och ingår sedan ett par år tillbaka i myndigheten Statens Historiska Museer, tillsammans med bland annat Historiska museet och Livrustkammaren.

Heli Haapasalo är museichef och berättar om den snabba digitala omställningen under pandemin som har inneburit ett helt nytt kompetensområde för museet. ”Vi har haft det i vår verksamhetsplan länge, att vi skulle utveckla vår digitala närvaro, men inte riktigt kommit loss. Och nu arbetar alla digitalt!” Museipedagogerna har lärt sig spela in, redigera, man gör poddar, har digitala vernissager, haft digitala visningar för grupper på äldreboenden och skolor över hela landet. ”Vi har inte riktigt haft kontakt med dom grupperna och nu når vi ut i hela landet, det är faktiskt en häftig erfarenhet”, säger hon.

Den digitala framryckningen kommer ju också innebära att det ställs högre krav framöver efter pandemin. Då finns det ju utmaningar i att inrymma det både i budget och i arbetstid. Kommer man anställa *digitala pedagoger*? ”Vi måste hitta ett eget uttryck för det digitala, det kan inte ersätta live-upplevelser, det är ett eget språk”, menar hon.

Efter pandemin ser hon faror gällande kompetensförsörjning, besökarnas beteenden och planering. Museet

har inte varslat eller sagt upp några fast anställda, däremot har många deltidsarbetande pedagoger inte fått tjänstgöra på mertid med bokade visningar och liknande, vilket annars är vanligt. Här ser man en risk för att dessa måste söka sig till andra arbetsplatser som kan erbjuda mer och att de sedan inte kommer tillbaka. Bland annat har man framgångsrika dramatiserade visningar i museet som riskerar att inte kunna starta om med samma kompetenta personal.

Besökarnas framtida beteendemönster upplevs som osäkert. Även om museet har jobbat aktivt för en förnygring av besökare så är majoriteten medelålders och äldre – hur kommer de bete sig framöver? När man haft öppet i omgångar det senaste året har man tydligt märkt av att äldre inte har kommit – är det något som håller i sig även framöver?

Verksamhetsplaneringen har varit ett äventyr med framflyttade utställningar gjorda med externa producenter. ”Vi kanske tappar flera års planering”, befarar Heli, ”inte minst med utländska samarbetspartners”. De utställningarna handlar om flera års diskussioner om att låna in föremål från museer över hela världen, och vad händer med de utställningarna?

Det har varit en positiv erfarenhet att museet har lyckats anpassa rutiner och verksamhet till omställningen som pandemin har inneburit, konstaterar hon. Och ändå lyckats behålla de rutiner och strukturer som en myndighet ska och bör ha.

När hon tittar runt omkring sig i museisektorn så ser hon flera faror som kan påverka museerna, flera år framöver. Däribland kompetenstapp i och med de många uppsägningarna på till exempel Vasamuseet, Skansen och Nordiska museet, inte minst av frilansande museipedagoger, och att distansarbete inte fungerar för alla och bidrar till att folk mår dåligt.

Hon ser också att om ekonomin försämras för många museer framöver så finns det en risk att man fokuserar resurser och kraft mer på basen och på samlingarna och därmed gör färre publika arrangemang. Hallwylska drar själva in runt 50% av intäkterna – en hög siffra för att vara ett statligt museum med fri entré – genom visningar, tillfälliga utställningar, uthyrningar och restaurang. Nu är det problematiskt att dessa intäktsmöjligheter inte längre finns och förstås ännu mer problematiskt om det blir ett bestående faktum.

Heli ser gärna att man ser över beskattningen på de digitala visningarna. Idag ligger momsen på ordinarie fysiska visningar på museerna på 6%, precis som för biljetter till konserter, teater och bio. På de digitala visningarna läggs däremot 25% moms vilket inte kan

Hallwylska museet. Foto: Jens Mohr.

anses rimligt. De digitala visningarna kostar ju dessutom i inspelningskostnader för museerna.

Hon skulle vilja skicka med budskapet att kulturen fyller en viktig funktion som mötesplats i samhället. Det finns ju risk för att andra samhälleliga behov, till exempel vård, prioriteras framöver men det ska inte straffa kulturen. Staden får gärna hjälpa till och bidra till att skolorna kan besöka museerna och att staden använder kultur-attraktionerna som budbärare än mer aktivt mot turister och besökare i staden.

• produktionshus •

Niklas Hellberg

Smart

FOTO: JOE FIGUEROA

SMART ÄR ETT kooperativt, icke-vinstdrivande produktionshus för frilansare och projektgrupper, framför allt inom scenkonst, där man bistår med administrativa insatser. Smart är involverade i cirka 40 – 60 projekt som genomförs av fristående, självständiga konstnärer, där de flesta har en anställning i grunden. Verksamheten finns i nio länder och engagerar cirka 90.000 frilansare.

”Det är en katastrofal situation för frilansare och egenföretagare, en grupp som redan har det svårt ekonomiskt”, säger Niklas Hellberg, koordinator för Smart. ”Det blev extra tydligt när man i höstas upptäckte att våra konstnärer tjänar mindre än 200.000 kronor per år.” Han hoppas att pandemin får till följd att trygghetssystemen i samhället jämkas bättre ihop med situationen som många lever i.

”Produktioner har nu skjutits fram i två år”, berättar han. Koreografer och regissörer får se sina projekt uppskjutna av olika arrangörer och festivaler. ”Hur ska man då kunna säkra att de frilansande dansare och skådespelare

som man vill arbeta med i sitt projekt kan vara med?”, frågar han sig. Att få till stånd publika möten är nog den största utmaningen, menar han. ”Vi kan producera, men när får vi spela för publik?”

Smart har sett digitaliseringens möjligheter, men också att många saknar resurser för att streama på ett kvalitativt sätt. Smart har sökt och fått stöd från Kulturbryggan för *Digital Black Box*, som ska fungera som en mobil inspelningsstudio där inte minst kulturaktörer utanför storstäder ska få tillgång till professionell streaming-utrustning. ”Det digitala är en egen kunskap och ett eget format med speciella förutsättningar för att det ska bli bra”, säger Niklas.

Han berättar om svårigheter för många kulturskapare just nu, och tror också att det finns ett stort mörkertal. ”Många upplever det som en skam att berätta om sin situation, även för oss. Det gör det också svårt att vara säker på att alla som har rätt till stöd får reda på att stöd finns”, menar han.

”Möten, samtal, diskussioner – det är grunden för demokratin”

Niklas uppfattar det som att branschen är flexibel på många sätt, detta har visat sig under pandemin, men att flexibiliteten har sitt pris. Alla digitala möten är tröttsamma och ökar känslan av isolering för många. Det demokratiska samtalet blir också lidande, menar han.

”Möten, samtal, diskussioner – det är grunden för demokratin”, menar Niklas och påpekar dessutom att om föreningslokaler i bostadshus och möteslokaler försvinner så måste staden hitta sätt att stödja möjligheterna för folk att samlas. ”Det är ett sätt att bemöta anti-demokratiska krafter”, säger han.

Som en hjälp under pandemin skulle det vara väldigt behjälpligt ifall staden ville ta initiativ till att samla kulturlivet – digitalt, förstås, och skapa möjlighet till utbyte gällande erfarenheter och best practice. Kanske också att matcha aktörer med olika behov?

Staden – och andra anslagsgivande instanser – borde också motverka *projektsjukan*, som han kallar det. ”Det är svårt för konstnärer att bara söka för olika projekt, som blir enstaka bubblor.” Niklas anser att pandemin visar, med extra tydlighet, att de problem som uppdagats i och med pandemin också finns emellan produktionerna. Därför anser han att verksamhetsstöd vore ett bra komplement till projektstöd för frilansande konstnärer.

En annan grundläggande fråga är att Stockholm saknar en scen för fria teatergrupper och performancekonstnärer. En sådan skulle fungera som ett centrum för fria utövare, där en mängd synergieffekter skulle kunna uppnås. Lokalen får gärna vara flexibel, med möjlighet för streaming, och ligga till exempel i Slakthusområdet.

Han uppmanar staden att facilitera så att kulturlivet kan komma igång direkt efter pandemin, att man tar tillvara på all kraft och energi som finns bland yrkesverksamma och, inte minst, att man ger kulturen långsiktiga förutsättningar.

• konst •

Saadia Hussain *Konstnär, pedagog*

FOTO: SABA LAZ

NÄR SAADIA HUSSAIN får uppdrag där samskapande är grunden kombineras hennes roller som konstnär och pedagog. Hon har tio års erfarenhet av samskapande – en process som utgår från att kollektiva verk skapas, ofta i offentliga miljöer, där utgångspunkten är att ett antal personers idéer och erfarenheter skapar verket och där alla är med och skapar. Alla uppdrag blir unika utifrån förutsättningarna, platsen och medverkande personer. Hon har en idé om att skapa närvaro utifrån frånvaro och där berättelser och människor får ta plats i våra gemensamma rum.

På grund av pandemin har inbokade projekt förändrats, skjutits upp och några har ställts in. Uppdrag för bland annat Eskilstuna, Katrineholm och Fittja har förändrats, adapterats och formats efter nya förutsättningar.

”Vi kanske kommer vara lite mer rädda för varandra”, spår hon. ”Det kanske råder osäkerhet ifall vaccinet håller, att pandemin inte uppstår igen.” Hennes medskapande projekt bygger verkligen på att hon lyckas skapa trygghet i gruppen och förtroende för varandra. Hur blir det med det post-corona?

Många av de som hon normalt omger sig med i ett projekt är frilansare och småföretagare – det kan vara snickerier, smedjor och färgbutiker – kommer de finnas kvar? ”Jag har upparbetat för mig jätteviktiga samarbeten under många år. Många har redan nu sadlat om, bytt bana”, säger hon och ser framför sig en tuff tid med att hitta nya samverkanspartners.

Under pandemin har det slagit henne än tydligare att de offentliga rummen och miljöerna är de enda gemensamma ytor vi har. ”När alla sitter hemma, var möts vi då?”, frågar hon sig och efterlyser fler ytor som är tillgängliga för fler.

Hon är rädd för att konst och kultur framöver kommer att upplevas som onödigt, som något vi kan avvara. De av hennes konstnärskollegor som är beroende av försäljning av konst eller performanceframträdanden har haft det extra svårt under året. Många av Saadias uppdragsgivare är kommunala aktörer, till exempel förvaltningar och bostadsbolag, och de har inte varit så sårbara nu, men hur blir det framöver? ”Kommer pandemin göra att politiken satsar mer på vård och sätter det mot kulturen, att både politiken och konsten blir mer mainstream?”, frågar hon sig.

Hon värnar mångfalden i konstuttrycken och påtalar att konsten måste få vara konstig. ”Vi måste stå upp för konsten framöver. Konstens status och konstens frihet är inte självklar”, menar hon,

Långsiktigt måste kommunerna skapa bättre förutsättningar för konstnärer, enligt henne. Det behövs ekonomi och platser för produktion. ”Jag skulle vilja se fler rum, olika verkstäder, där man som medborgare kan vara aktiv”, säger hon och menar att det finns ett behov av platser för skapande och för att mötas, platser där man inte förväntas konsumera. Hon ser att många konsthallar har verkstäder för barn, men skulle gärna se att konsthallarna öppnas upp för andra grupper också, som *maker spaces* med låg tröskel. ”Tänk om man kunde göra konsthallen som ett gym, med ett kort som ger tillgång till lokalen?”, säger hon.

Konstinstitutionerna som finns behöver dela på sin makt, låna ut den, ge plats för nya idéer. Många sitter tryggt på sina positioner och tjänster, menar hon. ”Hur ska det bli förändring ifall ingen vågar göra något annat och nytt?”, frågar hon sig. Många institutioner efterlyser också nya besökargrupper, men hittar inte rätt

verktyg för att locka in dom. När hon tänker på kulturlivet i Stockholm så menar hon att det måste pågå även utanför tullarna, att folk kommer ut i hela staden.

”Vi behöver anledningar för folk att röra sig över hela staden och se vilka möjligheter som finns att skapa liv överallt”, menar hon. ”Nu är det långt mellan olika verkligheter, det måste vi förändra. Jag vill röra om”, slår hon fast.

En annan idé är att öka närvaron av konst ute i stadsrummet, inte minst i vårt mörka och kalla land. ”Offentlig konst är omtanke om sina medborgare och medmänniskor”, menar hon. Man måste inte alltid måla på byggnader, utan kan arbeta med projiceringar på väggytor också.

Saadia nämner Kulturskolans betydelse och konstens status där, när vissa kulturskolor tar bort bild och form som ämnen. När hon möter unga får hon ofta frågan om vad hon tjänar som konstnär. ”Vi måste visa att man kan arbeta professionellt som konstnär”, menar hon och säger också: ”Vi måste öva oss på att prata om konsten, det omätbara, det poetiska.”

Staden måste se konsten och kulturen som en mänsklig rättighet, ett fundament för demokratin, och inte bara som något som är till för en privilegierad del av befolkningen. Och konsten å sin sida behöver vara relevant för människor och ha en förmåga att nå fram. Hon avslutar: ”Nu har det varit en kulturdetox så kulturen kommer smaka och kännas mer sen, efter pandemin.”

• konst •

Magnus Karlsson *Galleri Magnus Karlsson*

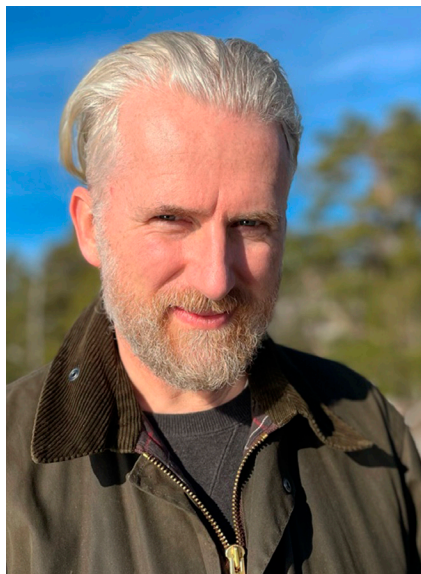

FOTO: NILS PHILIPSON

PANDEMIN ÄR EN väckarklocka på många sätt. Vi känner oss öppna för förändringar och vill inte bara köra på som vanligt.” Magnus Karlsson har drivit galleri i 30 år och representerar några av våra främsta samtidskonstnärer, som Klara Kristalova, Karin Mamma Andersson och Jens Fänge. Magnus har som mål att både introducera nya och förvalta etablerade konstnärskap.

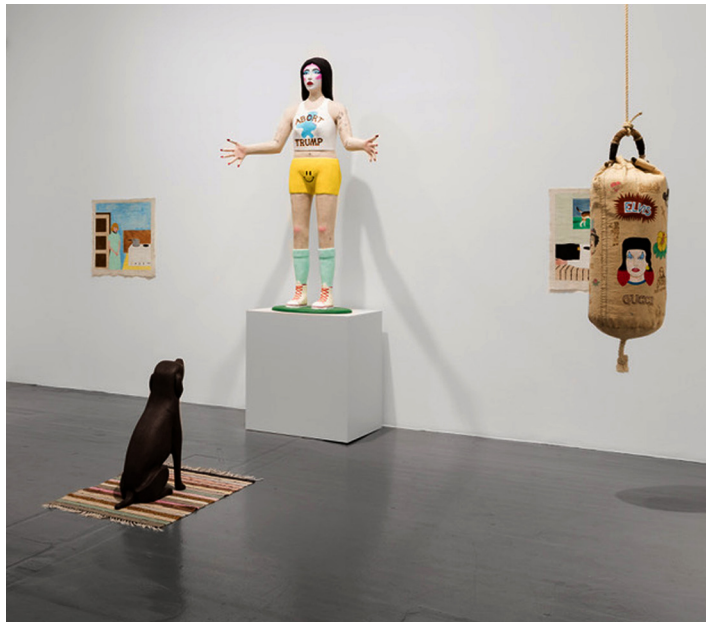
Hans galleri verkar på en internationell nivå och hade redan innan pandemin börjat tänka om kring verksamheten. ”Det finns ju en överhettning i konstvärlden, precis som i den övriga världen”, säger han och nämner högt tempo, mycket resor, förväntningar på hur mycket man ska jobba – en uppskruvad tillvaro rent allmänt. ”Det är ju inte hållbart i längden och inte bra för till exempel kvaliteten i konsten på sikt”, säger han och berättar att hans galleri hade börjat ta ett steg tillbaka och hoppat av internationella konstmässor redan året innan pandemin bröt ut för att söka nya vägar.

”För konstnärer rent generellt har förstås mycket blivit inställt och uppskjutet med oviss framtid, och de utställningar som har gjorts har blivit väldigt begränsade och kanske inte motsvarat förväntningarna hos utställaren”, berättar han. Men också att för många har pandemin förtydligat den situation som många konstnärer befinner sig i även annars, med ensamarbete som ett naturligt tillstånd för en konstnär. ”Ätminstone till 90% – men de resterande 10%, där man möter omvärlden och sin publik, det har ju saknats nästan helt”, säger han och beskriver pandemin som en ”förlängd ateljéverksamhet”.

”Vi gallerister är ju både försäljare och kulturproducenter”, berättar han och påpekar att den kommersiella delen är viktig för att konstnärerna ska kunna livnära sig, men att drivkraften för Galleri Magnus Karlsson och för de flesta av hans kollegor är att göra spännande utställningar, vara närvarande i konstsamtalet och att vara en del av kulturutbudet.

Under pandemin har hans galleri haft öppet ungefär som vanligt, med de sedvanliga tio utställningarna per år och öppet fem dagar i veckan – men med de begränsningar som gäller för att hindra smittspridning. Försäljningsmässigt har han inte märkt någon större skillnad då det alltid är föränderligt och beroende av vilka utställningar som görs och om det är nyare eller mer etablerade konstnärer som ställs ut. Däremot har det har varit färre besökare än vanligt och svårare att kommunicera och nå ut till både nya och befintliga kunder.

Men det har också varit tydligt för Magnus hur viktigt det fysiska mötet med konsten är, det har han märkt på de besökare som har kommit till galleriet. ”Eftersom museerna har varit stängda, så har vi gallerier axlat den rollen och jag har verkligen stärkts i uppfattningen om konstens roll för livskvaliteten för många av våra besökare”, säger han och tillägger: ”Folk är trötta på det digitala, de vill mötas och prata om något annat än

Fotografiska Arno Rafael Minkinen "Two Hundred Seasons". Foto: Christoffer Englund. **Galleri Magnus Karlsson.** "Dagar och Nätter" Richard Johansson. Foto: Galleri Magnus Karlsson. **Dramaten** Läsning av Andrej Kurejtjyks pjäs "Sista droppen", Lena Endre och Erik Ehn. Foto: Hans Malm. **Årsta Folkets Hus.** Foto: Figen Solmaz.

corona. Det är sporrande att se och har förstärkt min tro på vår roll", säger han.

Utmaningen efter pandemin blir just att se hur de som galleri ska fortsätta att arbeta, hur de ska nå besökare och kunder och visa olika konstnärskap. Och hur ska man göra det på en överhettad, till viss del överkommer-sialiserad, internationell konstmarknad? De utländska mässorna är handelsplatser, där – enligt Magnus – konstverken rycks ur sitt sammanhang. På ett galleri eller museum kan istället genomarbetade presentationer av konstnärers arbeten göras. Magnus ser fram emot att ta tillvara på den lokala publikens intresse och engagemang och jobba mer utifrån en nordisk kontext framöver.

En annan utmaning, som egentligen inte är pandemi-relaterad, är det ständiga arbetet att göra konsten tillgänglig för fler, att visa hur angelägen och viktig den är i och för samhället. Och i det ligger också att fortsätta betona att gallerier är platser som är till för konsten och inte till för ett fåtal som vill köpa konst.

Och där spelar också den minskade mediabevakningen in. "Konstkritikerna, som är jätteviktiga för diskussionen om konst, har det väldigt svårt, det saknas verkligen plattformar", säger han. Han ser en trend att när det väl skrivs om konst så är det ofta utifrån en personkult, som ett fenomen eller utifrån en ekonomisk aspekt snarare än om konstens innehåll. "Bildkonst borde ju vara väldigt tacksamt att skriva om i tidningar", menar han och är också förvånad över att Sveriges Television inte har ett program om konst.

Magnus ser också en svårighet i att det utbildas så många konstnärer i Sverige – det måste också tas ansvar för att de ska kunna verka i sitt yrke och där är tillgång till ateljé avgörande. "Det kan inte bero på privata fastighetsägares goda vilja som ger en konstnär ett rivningskontrakt", menar han och efterlyser ett långsiktigt förhållningssätt från staden. "En konstnärsateljé, galleri eller annan kulturaktör kan inte konkurrera med en 7-Elevenbutik när det gäller hyresnivåer", menar han. Skulle inte till exempel Slakthusområdet kunna bli en plats för yngre gallerier, till förmånliga hyror, frågar han sig.

En mångårig fråga för konstvärlden i Sverige är moms-frågan. Idag läggs det på 25% moms när konstverk säljs via ett galleri, men om konstnären säljer själv så är det olika momssats beroende på om det är till en privatperson eller till en konsthall. "Det borde vara en enhetlig momssats för all konstförsäljning, som inte är beroende av vem som säljer. Det skulle skapa en enkelhet och ett mer rättvist system", menar han.

En annan skattefråga som har diskuterats lika länge är att företag inte har rätt att dra av konstinköp som en avdragsgill kostnad, eftersom Skatteverket utgår från att

inköpt konst kommer att stiga i värde. "Den största delen av all konst är inte i första hand en säker placering", säger Magnus och säger: "Det positiva – med uppmuntran till kultur och den vitamininjektion det skulle ge – skulle överväga det eventuellt negativa." Eventuella spekulationstendenser skulle man kunna stävja till exempel med att begränsa avdraget till att gälla första-handsförsäljning av samtida konst.

Staden skulle förutom att bedriva en aktiv hyresvärdssroll för kulturlivet också kunna göra skillnad genom att berätta och kommunicera om kulturen för en större allmänhet. "Gör ingen skillnad på vem som är avsändare av kultur-evenemanget, om det är Liljevalchs, Kulturhuset eller en privat eller statlig aktör. Hjälp till och tillgängliggör kulturen för fler", uppmanar han.

Han ser en tendens, både före och under pandemin, att de mer etablerade gallerierna klarar sig bättre, men att det är en svår situation för den unga och oetablerade konsten. "Och det har förstärkts av pandemin, och gjort konstområdet tyvärr ytterligare polariserat", säger han. Om en person nu bara ser någon enstaka utställning eller köper ett enda nytt konstverk så går personen till de säkra, etablerade verksamheterna, menar han. De etablerades position blir mer befäst, medan de unga galleristerna och debuterande konstnärer får svårare att komma fram. "Det är sorgligt att coronan stärker den utvecklingen ytterligare och det känns oroväckande för framtiden", säger han.

• musik • nöje •

Per Kviman
musikmanager

FOTO: JOHAN JEPPSSON

”Hela pandemin är förstås en kris för oss alla i branschen, vi har ju i praktiken fått näringsförbud”, säger Per Kviman. Han är VD för artistbolaget Versity Music som representerar några av Sveriges mest etablerade rockartister, till exempel Backyard Babies, Takida och Entombed A.D. Han är också ordförande för Music Managers Forum Sweden, som representerar ett 50-tal managementbolag, och ordförande för EMMA, European Music Managers Alliance, som är en paraplyorganisation för 1.500 managers och artister, musiker, producenter, DJ:s och låtskrivare runt om i Europa.

”Vi managers tar hand om affärssidan av en grupp eller soloartist”, förklarar han, och exemplifierar de olika intäktskällorna: skivförsäljning, förlagsrättigheter, live-intäkter, kringförsäljning som T-shirts och även sponsorsarbeten. Normalt kommer cirka 80% av intäkterna från live-verksamheten och nu när allt är inställt är det extra tufft, menar han. Flera pop- och rockartister har försökt livnära sig på andra intäkter än från musik, andra har levt på besparingar och flera har fokuserat på skivinspelningar, berättar han.

Sverige är sedan flera år på topplistan när det gäller att exportera musik och en väldigt stark spelare på den internationella arenan. ”Hur ska vi säkra det när krisen slår så hårt?”, frågar han sig. Och jämför med Norge och Finland som enligt honom haft betydligt större stöd till musikbranschen redan före pandemin.

”För första gången har vi hjälpt artister att söka krisstöd från Konstnärsnämnden”, säger han och berättar att det var en ny erfarenhet, men att det har fungerat bra. Däremot upplever han det som att det finns oklarheter kring hur Kulturrådet har hanterat ansökningar från konsertarrangörer. Vissa har fått stöd som överstiger deras omsättning, medan andra har fått ut stöd motsvarande någon enstaka procent av omsättningen. ”Jag kan förstå om de inte har all kunskap om vår bransch eftersom vi normalt klarar oss själva, men då borde de ta in den kompetensen i sin organisation”, säger han.

”Skyddet från samhället kan inte baseras på att alla är anställda eller driver ett aktiebolag”

”När den privata och kommersiella delen av branschen väl behöver stöd så hanteras det utan nödvändig kompetens”, menar han och jämför det aktuella krisstödet med arbetet kring EU:s copyrightdirektiv, som syftar till att värna upphovsrätten även digitalt: ”När politikerna

hade chansen att stå upp för oss så valde de flesta partier att vända oss ryggen”. Och konstaterar: ”Vi som bransch känner oss svikna av politiken”. Per är också självkritisk: ”Vi har varit dåligt organiserade, för splittrade som bransch.”

Det viktiga nu är att det finns en plan för hur öppnandet av samhället ska gå till när alla väl är vaccinerade, menar han. Det kommer ta tid att ta fram hur en återgång praktiskt ska gå till: ska man visa friskhetsintyg, ska det vara fortsatt begränsat antal i publiken, samt en mängd andra frågor. ”Och det måste politiker och myndigheter ta fram nu och inte sen”, säger han och påtalar att ju mer förberett samhället är desto fortare kan man sluta betala ut krisstöd. Per ingår i en grupp som håller på att titta på de här frågorna tillsammans med en mängd representanter från allt från konsertarrangörer till skidtävlingsorganisatörer.

Han berättar om den bekymmersamma – i många fall katastrofala – situationen för många arrangörer på musikområdet, allt från stora festivaler till mindre klubbar som inte får något krisstöd. ”Många går på knäna och kommer kanske klara sig från konkurs tack vare att de har sparat kapital”, menar han. Den rådande situationen är också väldigt besvärlig för de unga, nya artisterna som just var på väg att få sitt genombrott vid pandemin. ”För dom är det väldigt känsligt, de kommer ju att få gå tillbaka till ruta noll”, säger han. ”Vår bransch bygger verkligen på att det kommer fram nya talanger”, konstaterar han.

Apropå återväxten av nya band och artister så misstänker han att det under en övergångsperiod kommer vara en minskning av nykomlingar, men tror samtidigt att när allt väl kommer igång igen ordentligt, så kommer det både finnas många talanger och stort intresse hos publiken för dom – precis som det brukar vara.

En stor fråga inom branschen som har aktualiserats än mer på grund av pandemin är minskad förtjänst för artister från liveuppträdanden, som för många tidigare har varit den största intäktskällan. Det innebär att intäkter från andra håll blir viktigare för att en artist ska kunna försörja sig. ”Skivbolagen måste dela med sig mer av intäkterna från streaming till artisterna, det måste bli mer rättvist” menar han och fortsätter: ”Om artister inte kan försörja sig blir det ju självdestruktivt för hela branschen eftersom det då kommer göras mindre musik.”

Under pandemin har några få svenska artister lyckats livestreama och ta betalt, uppger han och nämner Peter Jöback och The Hives som exempel. Men han ser inte att det finns ekonomi i digitala sändningar som motsvarar uteblivna livespelningar. ”En digital livekonsert görs en gång, till skillnad mot om man gör en turné med 30 spelningar”, säger han.

Han ser två positiva effekter som har uppdragats för nöjes- och eventbranschen under pandemin. Dels har man lärt sig att samverka mer både inom musiknäringen och med närliggande branscher, dels har man fått igång en dialog med politiker som tidigare var obefintlig.

Per ser framför sig att samhället måste säkra så att inte folk faller helt utanför stöd i fortsättningen. ”Skyddet från samhället kan inte baseras på att alla är anställda eller driver ett aktiebolag”, säger han och menar att de som har enskilda firmor har fallit helt utanför krisåtgärder. Och Stockholms stad måste värna klubb- och musikarrangörer. ”Det finns väldigt få små scener i Stockholm. Och det är överlag svårt att driva musikverksamhet i Stockholm, även jämfört med Göteborg och Malmö”, menar han och tillägger att staden måste underlätta när det gäller tillståndsgivning, ljudnivåer, frågor kring alkohol och krav på vakter.

• *teater* • *nöje* •

Vicky von der Lancken *Oscarsteatern*

FOTO: JOHAN RHEBORG

”DIGITALISERING FUNGERAR INTE alls för oss, allt hos oss är gjort för en scen och för att upplevas på plats på en teater”. Teaterchef Vicky von der Lancken är en av Sveriges mest erfarna nöjesproducenter och chef för anrika Oscarsteatern sedan nästan tjugofem år tillbaka. Hon är också delägare i China-Teatern och driver sommartheater i Kalmar. ”Den magiska känslan med skådespelarna, dansarna, musikerna, scenografin, kläder – det är skapat för just teaterscenen och den kvällen. Teater ska upplevas på teater”, slår hon fast.

Under pandemin har all hennes verksamhet stått helt stilla. ”Det svåra blir att få vår publik att våga gå på teater igen”, slår hon fast. Hon har mött en sådan fantastisk kärlek och lojalitet från publiken under coronatiden, men osäkerheten är förstås stor: när vågar man köpa biljetter? Och när kan man ha full kapacitet i salongen igen?

Ekonomi är förstås ett eget kapitel. ”Vi har ju inte kunnat samla på oss något i ladorna efter i praktiken ett och ett halvt års stängning”, säger hon. En normalstor teaterproduktion kostar uppemot 12 miljoner och en musikal 20 miljoner. ”När vågar man ta beslut om så stora investeringar?”, frågar hon sig. Repertoaren kommer definitivt bli påverkad den närmaste tiden efter pandemin. ”Med tanke på de extrema ekonomiska risker vi utsätter oss för i påkostade produktioner, så behöver vi nog titta på lite mindre produktioner med färre antal medverkande, kanske monologer, tills vi har kommit i kapp”, spår hon.

Att bygga upp organisationen igen och få tillbaka all spetskompetens är ett annat dilemma, eftersom en stor del av den trogna personalen har tvingats fly branschen för att kunna försörja sig. ”Det är förfärligt, de har jobbat i väldigt många år och ser Oscars som sitt andra hem”, berättar Vicky.

En viktig erfarenhet är man inte kan lösa någonting ensam, säger hon, och berättar om att hon tidigt under pandemin tog initiativ till en förening för privatteaterproducenter. ”Så skönt att vi har varandra”, utbrister hon, och berättar om möten och samtal med sina kollegor runt om i Sverige där de hjälps åt med att hitta lösningar och informerar och påverkar genom att till exempel träffa kulturministern. ”Jag blir alldeles rörd av att alla vill hjälpas åt, det är fantastiskt och det kommer vi ha glädje av framöver”, säger hon.

Just att sprida information och kunskap om vad sektorn bidrar med ser hon som väldigt viktigt. Ett exempel är att Oscarsteatern ensamma bidrar med minst 150 miljoner per år i ökad omsättning för andra branscher i staden: hotell, resor, restaurangbesök och shopping.

Hon är orolig för att publikens tillgång till varierad scenkonst blir lidande framöver. ”Den privata delen av scenkonsten där man kan se påkostade musikal, konserter, komedier och shower är helt beroende av ett privat risktagande och finansiering”, menar hon och påtalar att under pandemin har de ekonomiska möjligheterna försvagats för många producenter.

”Jag blir alldeles rörd av att alla vill hjälpas åt, det är fantastiskt”

Vicky har reagerat tidigare på – och vill starkt betona det olyckliga i – att kommunala och statliga teatrar spelar typisk privatteaterrepertoar. Det blir en snedvriden konkurrens, menar hon, när privatteaterbiljetterna – utan offentlig subvention – kostar dubbelt så mycket.

”Vi har all förståelse för att man vill ha en bred repertoar på dessa teatrar, men det blir en väldigt osund konkurrenssituation med oss privatfinansierade bolag”, säger hon och lägger till: ”Det är dessutom lite märkligt att medborgarnas skattepengar går till rättighetskostnader till Broadway/West End-producenter som är en av de absolut största utgifterna i en privatteaterproduktion.”

Hon vill också att staden tar sitt ansvar när det gäller själva Oscarsteatern som kulturbyggnad. ”Det är ju en klenod, i klass med Operan och Dramaten, och man måste hjälpa till så att vi inte blir förvandlade till ett casino.” Just fastigheten som Oscars ligger i ägs av Stockholms stad och där har man enligt Vicky orimliga hyreshöjningar som är långt ifrån en nivå som en teater mäktar med. Hon jämför med China-Teatern där den privata fastighetsägaren Humlegården självmant hörde av sig under våren förra året och föreslog en sänkning av hyran. ”Det var väldigt rörande och otroligt fint av dom”, säger Vicky.

• musik •

Anna Larsson operasångerska

FOTO: ARNE HYCKENBERG

”ALLT STÄLLDES IN!” Anna Larsson är en av Sveriges stora musikexporter. Hon tillhör den skara som har världens konserthus och operascener som sina olika arbetsplatser. Hon är också driven entreprenör inom musik som grundare av operascenen Vattnäs konsertlada vid Orsasjön i Dalarna och delägare

i en artistagentur. Hon är ofta anlitad sångpedagog och ger sig gärna in i offentlig debatt om musik. 2011 utnämndes hon till hovsångerska.

Och, som sagt, allt ställdes in våren 2020. Hon konstaterar att det har varit problematiskt både för artister som har aktiebolag och de som har enskild firma. A-kassans regler är inte uppbyggda för frilansande sångare, även om infrastrukturen för närapå hela den klassiska musikdelen av kulturlivet bygger på frilansarbetare. Få konsert- och operahus har vanligtvis en säsong utan frilansare i nästan alla program – det kan vara dirigenter eller solister – och nu har i princip allt ställts in utan, eller med väldigt lite ersättning. ”Det känns som att samhället osynliggör oss, som att de tycker att vi får skylla oss själva”, menar hon.

”Vi måste bredda publiken – fler måste få upptäcka konst och kultur”

Utmaningen framöver handlar om just planering och framtida engagemang. ”När kommer utländska operahus vakna till”, undrar hon retoriskt. Det är många opera-sångare som är beroende av de utländska scenerna och många har fått se sina kontrakt brytas. ”Ingen frilansare skulle någonsin göra något rättsligt mot en arbetsgivare, man vill inte uppfattas som obekväm och besvärlig”, menar hon.

En annan utmaning är det egna konstnärskapet: ”Jag får inte tappa rutin. Vi sångare och musiker vänjer oss, lär oss att möta vår publik. Har man då varit hemma i ett år kan det vara skrämmande att ställa sig på en scen igen”, menar hon. Den pågående utvecklingen av sig själv som utövande konstnär hotas, även om man fortfarande kan öva själv, eller träffa sin sångcoach via digitala kanaler.

Skulle man som frilansare med kontrakt som ännu inte ställts in ta jobb i en annan bransch skulle man inte hinna förbereda de kontrakt man har framför sig. Man vet ju inte om de ställs in eller ej, och man begår kontraktsbrott om man inte är förberedd. Ställs kontraktet in blir förberedelsen ett arbete man inte får betalt för, och man har inte kunnat ta ett annat jobb. Hon ser dessutom en fara i att antalet uppdrag för frilansare kommer att minska framöver.

Även om folk har upplevt mycket kultur digitalt nu, så kan det inte bli något annat än substitut, säger Anna. Det filmade måste ju produceras som en egen konstart – annars blir det bara en dokumentation och kan lätt se ganska töntigt ut, menar hon. Hon menar att opera passar bra för streaming, bättre än konserter som är

Oscarsteatern. Foto: Mats Bäcker. Biograf Zita. Foto: Johnny Normark Friskilä. Grand och Victoria. Foto: Louise Billgert. Bio Capitol. Foto: Niklas Nyman.

väldigt svårt att få till bra. Det måste tillföras mer pengar så att orkestrar kan göra bra inspelningar, anpassade för streaming och för den helt egna formen som måste till för att det ska bli bra.

På frågan vad den största insikten under pandemin har varit, svarar hon: ”Vi har kanske äntligen förstått vår kompetens och varit tvungna att formulera oss om det”. Hon syftar på en kulturredaktör på en tidning som ansåg att kulturarbetare väl får jobba med något annat, vilket väckte många kulturarbetares ilska. ”Vi artister börjar förstå att vi har byggt på oss mycket erfarenhet och kunskap. Vi har något att komma med, något att förmedla. Vi ska ju vara som änglarna i filmen *Himmel över Berlin* och ifrågasätta och formulera sånt man inte kan formulera i politiken.”

Hon ser att fler förändringar inom rådande system borde till. Till exempel om man från det offentliga ger institutioner krisstöd, då ska institutionerna inte kunna återopa force majeure och få bryta ingångna kontrakt utan vidare. Nu har de stora kulturinstitutionerna fått kompensation från staten, och många frilansare har bara fått av en bråkdel av utlovat gage. Även gällande anställningsformerna i svenska operahus ser hon behov av förändring. Man kanske borde ha ännu fler två- eller treåriga kontrakt – då skulle man komma ifrån att frilansare åker kors och tvärs och även det faktum att de som har fasta anställningar ofta gör de mindre rollerna i uppsättningarna.

”Arbetsförmedlingen fungerar inte för oss artister”, menar Anna. Istället borde Musikalliansen få utöka antalet anställningar. Allianserna, som är statligt finansierade genom Kulturrådet, borde vara till för alla frilansare och inte för ett utvalt fåtal. ”Vi behöver ett skydd, ett sammanhang”.

Hon ser också att barnens tillgång till kultur måste ges större resurser och att kulturen bör få ta en större plats i utbildningen. Kulturskolan måste få mer pengar för barnens egna skapande och barn måste få uppleva kultur och besöka teatrar, operahus och konserthus. ”De måste få ta del av våra kulturinstitutioner och se sammeten och kristallkronorna”, menar hon. ”Vi måste bredda publiken – fler måste få upptäcka konst och kultur.”

Efter pandemin är det viktigt att media, inte minst public service, bevakar och rapporterar om kulturlivet när det vaknar upp så att kulturen blir synlig igen. Detta är oerhört viktigt för de små fria aktörerna. Och så borde det vara en stor festival mitt i stan med alla de stora orkestrarna. ”Varför inte passa på att göra sig synlig mitt i huvudstan som en manifestation för kulturen, orkestrarna finns för alla och borde synas och höras för alla”, menar hon.

• *ungkultur* • *musik* • *dans* •

Miriam Lundqvist *Fryshuset*

FOTO: PRIVAT

STOCKHOLM HAR Fryshuset bland annat verksamheter i Hammarby Sjöstad, Skärholmen och Järvaområdet. Ansvarig för den del som utgör kultur-, idrotts- och fritidsverksamheter utanför skoltid är Miriam Lundqvist, kunskapsområdeschef för ungdomskultur på Fryshuset nationellt. ”Vi jobbar med unga inom flera olika områden runt om i Sverige”, berättar hon.

En viktig del är som arrangör och uthyrare för publika evenemang. I Hammarby Sjöstad finns två större konsertlokaler där de arrangerar musiktävlingar och dansuppträdanden, men också stora artistframträdanden i samarbete med bland annat Live Nation. Ett normalår har Fryshuset 200 – 250 arrangemang och 100 – 180.000 besökare till de arrangemangen.

”*Ojämligheten till utbildningsmöjligheter inom kulturområdet blir väldigt uppenbar*”

En annan del av verksamheten är ett kärnområde; att utbilda och stötta unga inom kultur, framför allt musik och dans. ”Vi vill vara möjliggörare och väcka intresse med handledning och coachning”, säger Miriam. I lokalerna finns musik- och dansstudios och tillgång till inspelningsutrustning.

Under pandemin har alla stora evenemang varit inställda och för utbildnings- och fritidsverksamheterna har de

försökt att hitta lösningar. ”Att hitta nya lösningar för våra 300 basketlag under pandemin har varit en logistikövning”, säger hon. Rent generellt har de arbetat med minskade grupper, flyttat verksamhet utomhus och testat en mängd digitala lösningar. De har värnat aktiviteter som rör de unga som är mest utsatta, de som är i riskzonen att rekryteras in i kriminalitet eller som befinner sig i hemlöshet.

En svårighet under pandemin är otydligheten från myndigheter kring vad som gäller; ”Nu ändras det igen är känslan”, säger hon, vilket får till följd att aktiviteter för tusentals ungdomar behöver ändras. ”Vi skulle vara hjälpta av tydlighet”, säger hon. Och påtalar också att det kommer ta tid att återuppbygga personalstyrkan, som består av många timanställda ledare och lärare. Efter pandemin väntar också en nyrekrytering av unga, som bygger på att både de och deras föräldrar känner sig trygga med arrangemangen.

Miriam påtalar också att Fryshuset, som presentatör och arrangör av evenemang, är en del i en stor kedja. Hur kommer det se ut för bokningsbolagen, artisterna, alla frilansande tekniker? Det kommer ta tid att bygga upp allt igen, konstaterar hon.

Det har varit lärorikt att se vilka delar av verksamheten som fungerar digitalt och vilka som inte gör det. Inom kulturområdet är det flera saker som har fungerat sisådär, säger hon. En konsert vill man uppleva med andra på plats. Däremot har de arrangerat beatbox-tävling och musikrelaterande workshops online som åtminstone delvis har fungerat. ”Men det är också många i vår målgrupp som inte vill hänga framför en dator eller som har tillgång till en. De har kanske inte heller wifi hemma eller ett eget rum”, säger hon.

Hon ser dagligen i sitt arbete hur kulturen kan fungera som skydds- och trygghetsfaktor för en ung person. Hur viktig kontakten med andra vuxna förebilder är, hur personen kan bygga upp sitt självförtroende och självbild. ”När skolan, socialen och familjen ger upp, då kan tillvaron i en musikstudio eller träningshall vara räddningen för ung person”, påtalar hon.

Samhället måste fortsätta arbeta långsiktigt för en breddad rekrytering till högre konstnärliga utbildningar och scener, menar hon. Och det kan ske på flera olika sätt menar hon: genom den kommunala kulturskolan, via estetiska ämnen i skolan, genom studieförbund på fritiden. Men alla unga känner sig inte hemma med de vägarna, påtalar hon. ”Men vi lyckas locka en målgrupp som känner sig hemma just hos oss”, säger hon.

Hon påtalar att många av de unga som kommer till Fryshusets olika verksamheter bor i områden med ekonomiskt otrygga förhållanden. Och här upplever Fryshuset en lucka i hur samhället finansierar den verksamheten. ”Vi fyller en lucka i utbildningskedjan

och när den målgrupp som många har svårt att engagera, men eftersom vi inte vill eller kan ta betalt av alla deltagarna, har vi inga bra finansiella förutsättningar för att klara av det”, säger hon. ”Ojämligheten vad gäller barn och ungas tillgång till utbildningsmöjligheter inom kulturområdet blir väldigt uppenbar”, säger hon.

Hon efterlyser en kulturell uppstartsfestival efter pandemin med stöd från staden, som under en vecka eller månad manifesterar ”Nu börjar vi igen”, för att kicka igång allting. Och påtalar också vikten att öka närvaron av den professionella konsten i socialt utsatta områden: ”Sprid det professionella kulturlivet över hela staden, även utanför stadskärnan, och gör det återkommande.”

• *musik* •

Max Låke *Unga tankar om musik, UTOM*

FOTO: URBAN WEDIN

NÄSTAN FEM ÅR har tankesmedjan Unga tankar om musik, UTOM, verkat och de samlar idag fyrtio musiker och producenter från olika genrer. Syftet är att gynna kreativa idéer, fler samarbeten och att öka intresset för musikens och kulturens roll i samhället. Verksamheten finansieras av stiftelser och är organiserad inom Kungliga Musikaliska Akademien.

UTOM:s verksamhetsledare Max Låke berättar: ”98% av våra medlemmars kalendrar blev tomma. De har kunnat stötta varandra, ge tips och råd. ”Känslorna bland de aktiva har varit många och skiftande – det har svängt mellan tristess och hyperaktivitet”, säger han. ”Vissa har nog upplevt att pandemin har gett ett andrum medan andra har varit vettskrämda för att ekonomin har ryckts undan.” Från kansliets sida har man arbetat intensivt med lobbying och information gentemot myndigheter

och departement, inte minst kring situationen för egenföretagare och frilansare.

En utmaning för UTOM som organisation är, precis som före pandemin, breddad rekrytering bland medlemmarna. Det finns en brist på musiker från genrer som inte är så vana vid att organisera sig och nämner dansband, hårdrock och hiphop som exempel.

Digitala möten och konferenser har visat sig vara ett fullgott substitut, som han ser det och konstaterar att det var tur att pandemin inte inträffade för 15 år sedan då tekniken inte fanns. Men det digitala har också bidragit till en amatörisering av kulturlivets konstnärskap, enligt Max. ”När alla ska sända digitalt och ha krav på sig att ha ett filmbolag hemma hos sig, det blir svårt.”

Han anar nog ändå att artister kommer vilja spela in och streama även i fortsättningen – ”Streaming är här för att stanna”, menar han. En lärdom är dock att filmmédiet är en konstart i sig och om ett sceniskt framförande ska få konstnärlig höjd måste också filmen ha det.

”Alla genrer har sina speciella förutsättningar”, påpekar han. Men musikgenrer som bygger på spelningar i klubb- eller krogmiljö har drabbats extra hårt när restaurangerna hålls stängda eller har gått i konkurs. Det blir en utmaning att locka tillbaka de musiker som har varit tvungna att byta yrke under pandemin.

Det är också en risk för att de små etablissemangen, de små scenerna och de mindre aktörerna som inte mår med pandemi-effekterna går i konkurs. Max nämner faran med att till exempel de många ideella arrangörsföreningar som står för en stor del av utbudet inom jazz och kammarmusik inte kommer finnas kvar.

Han ser framför sig att musiklivet måste komma samman mer, tala med en röst. Att man måste bli bättre på att samarbeta över genregränser, till exempel när det gäller musikutbildningen och låta studenter uppleva fler uttryck. Han ser också att pandemin har inneburit att alla har haft fullt upp med sin krassa vardag och att det inte har funnits utrymme för utopiska tankar om hur ett kulturliv kan se ut framöver.

För samhället som helhet framhåller han att det gäller att inte återgå till hur det var förut, att inte landa i en gammal sanning till exempel när det gäller miljötänkande och hur mycket tid vi spenderar på arbete samtidigt som det svåra kan bli att återvinna publikens förtroende för att samlas i grupp.

Han efterlyser bättre skyddsnät för våra konstnärer, till exempel måste A-kasssystemet fungera även för frilansare. Nu har de med enskild firma inte kunnat

permittera sig själva på heltid eller ansöka om A-kassa. De har haft sin firma vilande och stängt ner sin hemsida, men det har ändå inte hjälpt.

I framtiden ser Max att de ekonomiska stöden behöver bli mer långsiktiga, projektstöden måste förlängas. ”Det är svårt att bygga upp något på ett år”, säger han. Musikutbildningskedjan är ett fundament som måste vara en ständigt aktuell fråga och där man måste börja med en återgång till en kvalificerad musikutbildning för förskolelärarna. Musiklärare måste generellt få högre status.

”Musik är ett bildningsämne, inte underhållningsämne”, påtalar han och nämner musikens låga status på till exempel högstadiet. Synen på estetiska ämnen inom utbildningen, vikten av kulturskolan och folkhögskolorna – det måste uppmärksammas av politikerna slår han fast. Apropå kulturskolan så har de en utmaning i att lyckas tända gnistan hos den breda skaran – och inte minst att hålla den vid liv, att få barnen att fortsätta med musik även i tonåren, menar Max.

Ett antal förändringar måste även till inom kulturlivet. ”Genrerna behöver komma närmare varandra. Inte konstnärligt, utan strategiskt”, menar han och påtalar att det finns en liten intresseorganisation för varje liten genre och del inom kultursektorn och att de sällan pratar med varandra. Även hur vi pratar om vår konstart måste utvecklas. ”Vi måste träna oss på att sätt ord på vårt värde”, påpekar han också.

”Det finns ett ömsesidigt förhållande mellan institutioner och det fria kulturlivet”, som Max ser det och de måste komma närmare varandra. Han ser framför sig att kulturinstitutionerna måste öppna sina dörrar, bjuda in till möten och våga bygga nya konstnärliga koncept, gärna i ovanliga kombinationer. Institutionerna borde också ha ett tydligare uppdrag att stärka det fria kulturlivet, menar Max, de borde fungera som en resurs för att det fria kulturlivet ska fungera. Frilansare tappar jobb utan våra orkestrar och konserthus, och våra orkestrar och konserthus tappar innehåll och får ett sämre utbud utan frilansare.

”Stockholm borde gynna den musikaliska och kulturella mångfalden bättre”, menar han och påpekar att antalet platser för att lyssna på musik var litet redan innan. Efter pandemin finns det risk att de blir än färre. Han har en önskan att Stockholms stad, direkt efter pandemin, ser till att erbjuda så mycket kultur som möjligt runt om i hela staden.

Han uppmanar också de styrande att inte göra om befintliga stöd till kulturlivet till ”coronastöd” och skicka med budskapet: ”Ryck inte undan mattan för det goda som pågår, utan hitta sätt att utveckla och förbättra.”

• *teater* •

Björn Lönner *Playhouse Teater*

FOTO: GÖRAN WALLGREN

”VI GÖR TEATER som ska få livets sträng att vibrera i bröstet.” Så beskriver teaterchefen Björn Lönner Playhouse Teaters mission. Man presenterar nyskrivna pjäser, ofta direkt från New York av företrädesvis helt nya dramatikeramn. Sedan några år tillbaka huserar man på Drottninggatan i före detta Reginas lokaler, med scen och tillhörande bistro som man arrenderar ut.

Playhouse har haft en positiv utveckling de senaste åren, som nu har stannat av helt på grund av pandemin. Man är en slimmad organisation, med projektanställningar och korta produktionsperioder – efter inspiration från teaterlivet i New York. Förutom teaterproduktionerna så har man i normala fall en hel del uthyrningsverksamhet till andra teatergrupper, konferenser och olika events.

För egen del har de stärkts i sin övertygelse att teater ska spelas live och upplevas på plats. Däremot fungerade det någorlunda bra i början av pandemin att streama readings, alltså när en grupp skådespelare sitter på scenen utan kostym och dekor och läser en pjäs. ”Förra våren var det många som bokade, men sen märkte vi att intresset sjönk. Det digitala är ändå ett substitut”, menar Björn.

Det finns en oro för om publiken ska våga komma tillbaka. Med 50-personersgränsen fungerade det väldigt bra att hantera mängden besökare för Playhouse. Men hur blir det framöver, efter krisen? ”Vill man tränga ihop sig först i foajén, sen sitta i en salong med främmande människor och sen ta ett glas vin efter föreställningen”, undrar Björn.

Han ser också två ytterligare utmaningar: Vad händer med den infrastruktur som de är beroende av, olika tekniska frilansande kompetenser som de hyr in, när de inte har haft uppdrag och kanske bytt karriär? Och vad händer med skolor, som inte låtit eleverna gå på teater på 1,5 år, blir det självklart att göra det efter pandemin eller har man vant sig av med det? Han ser tydligt att det för unga är självklart att boka en biobiljett, men inte en teaterbiljett.

En viktig erfarenhet under året har varit kommunikationen med publiken, hur mycket den har betytt. ”Vi har hela tiden berättat om våra utmaningar, frågeställningar, vår oro och mötts av ett sådant stort engagemang kring vår verksamhet”, berättar han. Att vara personlig och att våga bjuda in publiken i sitt resonemang – det har stärkt relationen. De har hela tiden värvat om privata gåvor från publiken. Det handlar oftast inte om de största summorna, men det är ett sätt att låta publiken vara med och hjälpa till och att visa att teatern behöver stöd.

”Vi har överhuvudtaget lärt oss mer om publikbemötande, vikten av att vara personlig, ta hand om stampubliken och jobba med servicepersonalen. Hela säkerhetstänkandet som vi fått med oss under pandemin kommer vi säkert fortsätta förädla även framöver.”

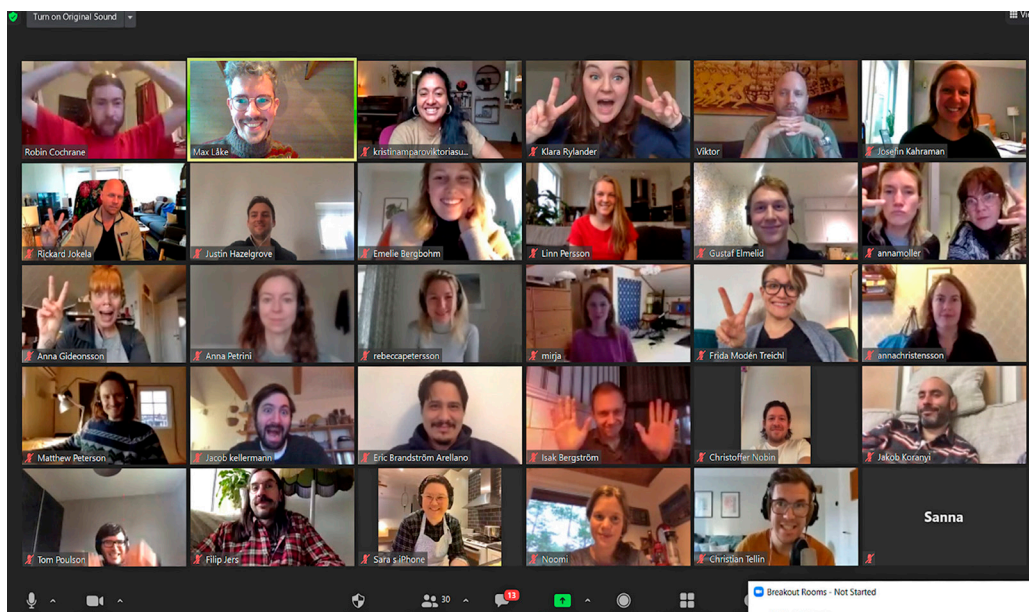
En farhåga är att både stora och mindre aktörer riskerar att försvinna. Då försvinner också kompetens och utbudet förändras. Det blir ett mindre spännande kulturliv, mindre diversifierat.

”Vi har överhuvudtaget lärt oss mer om publikbemötande”

Rent generellt kan han se några förändringar som borde ses över. Det finns risk för ett underutnyttjande av lokaler om grupper och aktörer försvunnit eller inte har resurser att hyra in sig. Kan man uppmuntra grupper som får projektstöd att hyra in sig på teatrar med verksamhetsstöd för att på så sätt stärka alla parter? Kan man premiера scener som hyr ut sina lokaler på något sätt?

En annan fråga gäller också bristen på provspelningar på samtliga stadens scener. Playhouse har alltid öppna provspelningar, vilket långsiktigt ökar mångfalden på scenen, enligt honom.

Han påtalar också vikten av långsiktighet hos anslagsgivare – ”Vi får besked i december om verksamhetsstödet för nästkommande år – det är väldigt kort framförhållning...”

UTOM medlemmar vid den livestreamade temadagen "Digitaldag" på Kulturhuset Stadsteatern. Christian Tellin och digitaliseringsminister Anders Ygeman. Foto: Max Låke. Screen shot från UTOm-möte.

• inkubator •

Sara Lönnroth

Transit

TRANSIT ÄR EN inkubator, som fungerar som en plats och en samarbetspartner för ett tjugofemtal frilansande filmare, musiker, scenkonstnärer, bildkonstnärer och formgivare. De får kontorsplats, workshops och handledning under två års tid och möjlighet att utveckla sin försörjningsförmåga och sitt konstnärliga företagande.

Sara Lönnroth, som är verksamhetsansvarig, är övertygad om att efterdyningarna av pandemin kommer vara många. "Vi kommer nog ha ett stort söktryck från olika kulturskapare på grund av ökad konkurrens", anar hon och berättar att väntelistan på att få en plats var lång redan innan. De som kommer i fråga är de som har varit verksamma i några eller flera år.

Den största utmaningen är överlevnad för yrkesverksamma kulturskapare. Inte bara ekonomiskt, utan att orka mentalt. "Det var ju prekära förutsättningar redan före corona, och ännu mer nu och man behöver motivation för att orka fortsätta." Rapporter visar att genomsnittslönen ligger på 80% av en normallön och därtill ska en konstnär ofta betala till exempel snickare och transportör. I Stockholm är det ju också generellt en hög kostnadsbild, menar hon. "Jag anar att vi ser att folk inte kommer återgå till sin yrkesverksamma konstnärsbana."

Även om hon har sett en stor solidaritet och kollegialitet inom kulturområdet, så har hon också sett många exempel på att den ekonomiska och mentala utsattheten leder till stress – det är ju en klar arbetsmiljöfråga. Även om man som konstnär normalt kan ha sociala sammanhang som Transit, eller en ateljéförening och produktionsplats

så har man under pandemin tappat en mötesplats, ett sammanhang och förlorat nätverk, kontakter, samarbetsmöjligheter. "Pandemin har satt fingret på den prekära situation som konstnärer befinner sig i. Det är inget nytt, men blir så väldigt tydligt", konstaterar hon.

Själva kunde Transit på ett framgångsrikt sätt flytta över delar av sin workshopverksamhet, rådgivning och handledning via digitala kanaler. "Inte minst för att vi känner varandra så bra", menar hon. Rent generellt inom kulturområdet kan höga lokalkostnader i kombination med högre digital vana ge mindre fysisk konst och mer digital sådan, tror hon. Apropå det så ser hon en viktig utvecklingsfråga i frågan om upphovsrätt och ersättning när det streamas. "Det finns ingen bra affärsmodell för ersättning till kulturskapare när mer och mer blir digitalt", konstaterar hon.

"Pandemin har satt fingret på den prekära situation som konstnärer befinner sig i"

Sara ser att det finns en brist på kunskap och kännedom om kulturskapares villkor, något som Tillväxtverket också har slagit fast. De sedvanliga stödsystemen i samhället för företag, som Almi och Nyföretagarcentrum, har svårt att hjälpa konstnärsföretagare inom den kulturella och kreativa sektorn.

"Synen på och förståelsen för den konstnärliga kompetensen måste bli bättre", menar hon och påtalar att det finns stödsystem för företag som Spotify, men inte tillräcklig utarbetad skyddsnät för de som försörjer Spotify med innehåll, det vill säga musikskaparna. "Konstnärens kompetens är ofta oformulerad", säger hon. Skulle till exempel Kulturförvaltningen kunna bidra till att höja kompetensen kring vikten av konstskapare hos politiker och andra förvaltningar, frågar hon sig?

Hon hoppas att staden fortsätter ge stöd till kompetensutveckling inom kulturområdet, att man fortsätter stödja intresseorganisationer och centrumbildningar: "Vi kan området, vet vad som behövs", slår hon fast. Hon hoppas också på riktade insatser i Stockholm, till exempel temporärt ateljéstöd för flera discipliner för att skapa ett sammanhang för folk. Hon efterlyser också att staden och de offentliga institutionerna ska gå i bränschen för att höja arvodesnivåer för konstnärer och ordentliga avtal när det till exempel gäller Skapande skola-verksamhet.

Hon är mån om det inkluderande kulturlivet som finns i Stockholm med både bredden och spetsen där det finns

något för alla: ”radikalt, svårt, punkigt – och mainstream, precis som det ska finnas”, säger hon och nämner vikten av mångfald av berättelser och kroppar i konsten. ”Annars riskerar kulturen att bli mer normativ och därmed exkluderande för många”.

Och, hon hoppas också på stor förståelse för den svåra situation som yrkesverksamma konstnärer befinner sig i. ”Det är viktigt att man ser att konsten fortfarande är oberoende”, anser hon. När de ekonomiska medlen blir tajtare riskerar konsten att bli mer anpassad och förlorar då i konstnärligt värde. ”Förhoppningsvis blir det tvärtom”, säger hon, ”att konstens ställning har stärkts tack vare pandemin.”

• musik • dans •

Rostam Mirlashari *Farhang*

FOTO: IMAN KHAYYATAN

FARHANG HAR SEDAN mer än 20 år presenterat dans- och musikproduktioner med speciellt fokus på artister från Mellanöstern och Indien. Etablerade delar av Farhangs verksamhet är till exempel dansplattformen *Movement in exile*, *Kista Världsmusikfestival*, *Eldfesten* som numera presenteras tillsammans med Riksteatern och konsertserierna *Pangean Rhythm* och *FeminEast* med olika världsstjärnor som uppträder på Konserthuset, Berwaldhallen och andra scener. Farhang fungerar både som samproducenter och som arrangörer av egna produktioner.

Rostam Mirlashari är verksamhetsledare och även artist och musiker. Han berättar: ”Allt ställdes in i mars förra

året, alla konserter, Eldfesten på Skansen. Det var en turbulent period.” När pandemin fortsatte att härja blev man orolig före sommaren inför planering och genomförande av höstens stora 20-årsjubileum av Kista Världsmusikfestival.

Man beslutade sig för att satsa på att förena mindre livespelningar med digitala sändningar i festivalen. ”Tack vare samarbete med Riksteatern och ABF fick vi ihop det, men det var dyra inspelningskostnader och låga intäkter”, säger han och tycker också att det är svårt både att locka publik till skärmen och en utmaning att sända på ett kvalitativt sätt. En nyhet var ett livestreamat tv-program, *SMAK*, där Rostam bjöd hem artister som Ale Möller, Sofia Karlsson och Josette Bushell-Mingo till sitt kök där de spelade och lagade mat tillsammans.

Svårigheten efter pandemin blir att återigen arbeta med publikbaserade evenemang, anser han. När och hur kommer man vilja gå på konsert igen och kommer den allmänna privatekonomin bli mycket sämre, är några av frågorna. Han lägger till: ”Om det dessutom tar lång tid innan det är över så kommer det ju bli väldigt allvarligt.” Han hoppas ändå att det ska kunna gå att genomföra arrangemang efter sommaren, men det kommer nog att bli en del digitala workshops och uppträdanden också.

En positiv pandemieffekt är att man har blivit bättre på digitala sändningar och kommunikation via sociala medier. ”Vi har tvingats hitta nya vägar, lära oss teknik”, säger han och fortsätter: ”Det har varit uppfriskande på många sätt att tänka på nya format och nya sätt att nå vår publik.”

För Farhang som arbetat med artister från många delar av världen så är förstås resor, reserestriktioner och visumregler stora frågetecken inför kommande säsong.

”Nu planerar vi för att kunna göra högkvalitativa livesändningar med de bästa artisterna från sina hemorter”, berättar han. ”Men det ska vara unika framträdanden, speciellt för Farhangs olika kanaler – och med betal-lösningar”, lägger han till. ”Vi vill vara professionella presentatörer av högkvalitativa artister även via dator. Vi måste få vår publik att lita på oss som arrangörer av konserter även när vi gör det digitalt”, säger han. De har redan kontakt med artistagenturer i Indien och Iran om kommande specialsändningar.

”Spelar du bra
och det svänger,
då är barnen
med”

”Pandemin är ju en läxa för oss alla inom kulturlivet”, menar han och påtalar att det visar sig tydligt nu att olika kulturverksamheter måste samverka och interagera med varandra, och inte vara kvar i den egna bubblan. ”Stockholms kulturproducenter och arrangörer måste med gemensamma krafter skapa en bättre plattform för utbudet mot publiken”, säger han och fortsätter: ”Bjud in nya aktörer och öppna för nya berättelser.”

”Det är dags att inkludera all musik på allvar på våra offentligt finansierade scener”, uppmanar Rostam. Han tycker egentligen inte att det behövs en speciell scen för världsmusik i Stockholm, men att de befintliga institutionerna i högre grad ska involvera kultur från hela världen. Det kan vara svårt för många institutioner för att det finns traditioner och ett sätt att tänka som sitter i väggarna, menar han: ”Det är ju lättare att ringa och boka in artister som man känner till sen tidigare.”

Om man inte själv internt har den kompetensen idag så kan man ge fria konsertarrangörer i uppdrag att programlägga ett antal kvällar per år. ”Idag är det vi själva som närmar oss scenerna med en förfrågan om att få hyra lokalen, men det är svårt att få fram lediga dagar och det är kostsamt för oss”, säger han. ”Vi skulle hellre vilja att våra artisters framträdanden integreras mer med det ordinarie utbudet i Stockholm.”

Rostam ser också skillnad på hur både Sveriges Television och Sveriges Radio presenterar artister från olika delar av världen. ”Vi har ju världsnamn som kommer hit, varför passar inte public service på att spela in konserter och sprida det till en större publik?”, frågar han sig och menar att det gjorde man i högre grad för femton, tjugo år sedan då inte minst Sveriges Radio var flitiga med att spela in konserter.

Han vill också slå ett slag för barn och ungas möjlighet att möta olika sorters livemusik. Rostam är själv etablerad sångare och musiker och har tack vare Länsmusiken i Stockholm gjort många skolkonserter. ”Det är så viktigt att barnen får se olika instrumenttyper, får se att man kan studera på högskola för att bli musiker och arbeta och tjäna pengar – vi blir viktiga förebilder.” Och så lägger han till: ”Vilken musikstil det är spelar inte så stor roll. Spelar du bra och det svänger, då är barnen med.”

Kista Världsmusikfestival 2020 konsertserien ”SMAK” med Rostam Mirlashari, Daniel Reid, Ale Möller och Sofia Karlsson. Foto: Iman Khayyatan.

• *litteratur* •

Tobias Nielsén

Volante

FOTO: PETER JONSSON

Bokhandelsverksamheten som verkligen blomstrade före pandemin, mycket tack vare de många författarprogrammen som bidrog till både ökad försäljning och uppmärksamhet åt olika böcker, har förstås haft minskad försäljning. ”Nu när samhället till stora delar är nedstängt och folk jobbar hemma och vi inte har några event, då strosar man inte runt i Gamla stan och har ingen anledning att slinka in och köpa en ny bok heller”, säger han. Talaragenturen, som normalt utgör en viktig inkomst för många författare och för Volante, har också känt av pandemin när de publika föreläsningarna har ställts in.

”Utmaningarna framöver för oss som förlag och bokhandel är många”, menar han. Han ser förflyttade och ändrade mönster i hur och var vi handlar, något som har förstärkts av pandemin. Den digitala framfarten har medfört ökad näthandel, prispress och förändring av betalningsvilja när många har vant sig vid ett lågt pris för strömning av ett obegränsat antal böcker. Det är stor skillnad på vad ett förlag tjänar på digital ersättning kontra tryckt bok. ”När inträffar ett *efter pandemin?*”, frågar han sig också och undrar när man som förlag vågar satsa igen, speciellt kopplat till internationella besök och stora event, men också till alla de mindre författarsamtal som brukar genomföras i Gamla stans bokhandel.

Precis som många andra ser Tobias fördelar med den digitala tillgängligheten, till exempel var förlaget själv väldigt aktivt under höstens bokmässa som sändes via skärm. Men frågorna kring författarprogram på nätet rör ekonomin: ”När ska vi ta betalt, och hur, är centrala frågor”, säger han.

Redan innan pandemin var bokhandelsbranschen hårt utsatt, med flera nedläggningar på gång. Och i förlagsbranschen – där det blir vanligare att samma koncern rymmer både produktion och distribution – var och är det risk för större kommersiellt tänkande överlag och en än svårare situation för de mindre idédrivna förlagen.

Han skickar med flera uppmaningar till staden och staten. Man borde främja översatt skön- och facklitteratur i än högre grad kulturpolitiskt och öka stödet till

översättningar, ”annars blir det bara anglosaxisk och nationell litteratur som ges ut”, varnar han för. Han ser också att man utomlands värnar om stadslivet och håller kulturen – gallerier, bokhandlare, teatrar – vid liv genom hyresbidrag eller andra motsvarande insatser. ”Folk vill bo i en stad med en riktig bokhandel. Tänk Stockholm utan teatrar! Vi behöver kulturella knypunkter”, menar han.

Han efterlyser alltså en aktiv hyrespolitik från staden för att främja ett kulturliv som syns och tar plats, kanske pop

up-projekt för tillfälliga utställningar och events på platser. Men också en förändrad syn på vem som är kulturaktör. ”En bokhandel fungerar ofta som en viktig kulturproducent och arrangör. Tänk inte vem som gör, utan vad man gör”, uppmanar han och menar att även företag kan vara kulturproducenter. Tyvärr ses en bokhandel inom kulturpolitiken som vilken butik som helst. Så har det inte alltid varit och så behöver det inte alltid vara framåt.”

”Vid uppstart, efter pandemin, kan det finnas ett riktat resebidrag?”, frågar han sig, som gör att man kan ha råd att bjuda in utländska författare. Fortsätter pandemin under lång tid behövs också ekonomisk hjälp med att utveckla det digitala. ”Nu är vi ju många som gör det som filmad radio, som i TV:s barndom”, konstaterar Tobias och menar att strömmad kultur behöver bli något annat i framtiden än det vi oftast ser nu.

”Jag vill också påpeka hur viktiga frilansarna är för oss och för staden ur ett kulturekonomiskt perspektiv”, säger han och är orolig för hur de klarar sig under hela pandemin. Volante är till exempel beroende av översättare, formgivare, korrekturläsare, faktagranskare, illustratörer, ljud- och ljus tekniker, snickare och många fler – och alla dessa är delvis beroende av Volante – säkert för ett värde av 15 miljoner kronor på ett år. ”Frilansande kulturskapare bidrar verkligen till Stockholms dragningskraft”, menar han. ”Men det är viktigt att se vilka bärare av systemet som finns.”

Tobias ser att Stockholm har varit ett starkt centrum för olika kulturnärningar, som musik och förlag, där Spotify föddes och Cheironstudion lockade till sig toppliste-kompositörer. ”Men om man nu inte behöver mötas så mycket framöver, när allt kan skapas digitalt var som helst, hur behåller Stockholm sin ställning som en ledande mötesstad för kreatörer?”, frågar han sig och undrar: ”Hur kan staden säkra att den kreativa myllan finns framöver?”

Han avslutar med: ”Kulturlivet kommer behöva förhålla sig till en ny verklighet. Och då fungerar inte att utgå från ett nostalgiskt perspektiv, utan från konstens och kulturens, och en ny verklighet.”

• *cirkus* •

Elin Norquist

Cirkus Cirkör

FOTO: HANS ALM

CIRKUS CIRKÖR är verksamma både runt om i Sverige och internationellt. I Stockholm inte minst med långa, framgångsrika gästspel på Dansens Hus och på Södra teatern och sedan i höstas på Kulturhuset Stadsteatern med kursverksamhet för barn och unga, där man erbjuder cirkuslek för de yngsta barnen och kurs i samtida cirkus. Men kursverksamheten på Kulturhuset Stadsteatern och mycket annat har stått på sparlåga under stora delar av pandemin.

Medan man flyttade fram tre produktioner så har ändå en stor del av den pedagogiska verksamheten varit i gång med tre team med cirkusartister på turné med bland annat Skapande skola-verksamhet ute i landet. Man har också i så stor mån som möjligt haft öppen daglig träning för cirkusartister i hallen i Alby och genomfört skolverksamhet för cirkusgymnasiet på uppdrag av Botkyrka kommun. ”I allt vi har gjort har vi haft minutiöst säkerhetstänkande, än mer än vanligt”, säger Elin Norquist, VD för Cirkus Cirkör. ”Kan vi säga ja till att genomföra något, så har vi gjort det – vi har inte velat stanna upp och bromsa”, säger hon.

Men de stora scenproduktionerna är som sagt flyttade framåt och all eventproduktion – som ger helt avgörande intäkter – är inställda. Förutom för Cirkör som organisation, som ändå har klarat sig tack vare statligt krisstöd och korttidspermitteringar, så är pandemin ett hårt slag för hela cirkusområdet. ”Vi engagerar ett normalår 250 – 300 frilansare och är Nordens största arbetsgivare inom cirkusområdet – och nu har vi inte kunnat ge dom jobb”, berättar Elin.

Dansistan/Cirkusistan Knekke Greine/ENT, Tamar Ohana Goksör och Mari Stoknes. Foto: Love Kjellsson. "Under konstruktion", Therese Persson, Maria Påhls och Robin Ivarsson. Foto: Christina Tingskog. **Dockteatern Tittut** "Vilda bebin & mamman" med Maria Selander. Foto: Sigyn Stenvist. **Cirkus Cirkör** elever från Cirkusgymnasiet. Foto: Lina Berg. "Passa in". Foto: Christina Simpson. **Dansistan/Cirkusistan** Soon Swoon/Clarie Parsons, Viktor Gyllenberg, Lucas Carlsson och Mira Björkman. Foto: Martin Skoog.

"Vi tänker framåt och jobbar kontinuerligt med lösningar framöver, det går inte att sitta och vänta på att krisen i världen ska gå över och då börja tänka framåt", säger hon. Samtida cirkus som konstområde och Cirkus Cirkör som organisation är en del av den internationella scenkonstkartan. Elin menar att det är svårt att förstå hur världen kommer att se ut, vad det innebär för en turnerande grupp? Kommer arrangörer med egna scener välja gästspel och produktioner mer närliggande efter pandemin?

"Vi har inte velat stanna upp och bromsa"

Både reserestriktioner, miljötänkande och ekonomiska förutsättningar kan komma att påverka Cirkörs produktionsförutsättningar. "Vi är intäktsberoende", påtalar hon. "Våra produktioner måste sälja biljetter, annars har vi inte råd att producera och våra arrangörer har inte råd att engagera oss." Hon förutser att internationella arrangörer inte vill ta för dyra turnékostnader för produktioner som ger alltför stora klimatavtryck.

Det har verkligen blivit påtagligt hur skört hela systemet är, säger hon, och hur viktig betydelsen av offentligt stöd till kulturen är. "De som brukar få in stora egna intäkter har fått noll kronor, medan andra med stöd från kommuner och stat har kunnat ha det ganska säkert, om än väldigt skört", säger hon.

Elin kan ändå se några positiva pandemieffekter, som rör interna, verksamhetsanknutna frågor. "Krisen har tvingat oss att formulera oss kring vår roll och vår relevans", berättar hon och säger att den har öppnat upp för innovativa samtal och dialoger, både internt och externt. Pandemin har också fått personer som normalt inte brukar tala om konstens roll och vikt att träda fram, och även bidragit till en större solidaritet i branschen.

Framöver ser hon att politiken måste fortsätta ge kulturen och kulturlivet rätt förutsättningar för att verka. Och kulturorganisationerna måste diskutera och reflektera kring hållbarhet och långsiktighet efter pandemin och ta sig tid att staka ut vägar framåt. En annan viktig framtidsfråga är hur man kan behålla det internationella, globala samtalet och förutsättningar för konstnärligt utbyte och samverkan.

Hon konstaterar att ingen organisation eller institution i Stockholm har i uppdrag att presentera samtida cirkus "Stockholm har ju väldigt högt anseende i den internationella cirkusvärlden, inte minst tack vare den framgångsrika utbildningen på Dans- och cirkushögskolan", påtalar hon och ser det som en brist att det inte någonstans i staden regelbundet visas cirkusproduktioner.

Staden borde också vara rädd om de scenlokaler som finns, menar hon, och anser att det är svårt att kräva av kommersiella hyresvärdar att de ska ta ansvar för kulturverksamheter. "Vill staden ha konst och kultur, måste politiken hjälpa till", slår hon fast.

Och apropå när pandemin är över säger hon: "Då handlar det inte om en nystart för konsten och kulturen, för de har inte stått still under pandemin. Det blir kanske en nystart för publiken, men vi har inte stått still", säger hon. "Då handlar det om att öppna upp och välkomna in publiken."

• teater • nöje • musik •

Ingmari Pagenkemper Cirkus

FOTO: DAVIDTHUNANDER

"**T**OTALT STÄNGT SEN mars förra året och 100% intäktsbortfall!" Ingmari Pagenkemper är VD för Cirkus som är norra Europas största privatteater. Förutom Cirkus stora scen med 1.600 platser har man också Lilla Cirkus och en ny scen i sin stora restaurang.

"Vi gick in i 2020 med så stark beläggning på våra gästspelsproduktioner och väldigt många inbokade företagsevenemang. Det verkade bli ett så fantastiskt bra år på pappret", berättar hon. Inte bara de olika musikalerna och konserterna är inställda utan också de många bolagsstämmorna, mässorna, konferenserna och galorna som är avgörande för ekonomin. En stängd restaurang, som normalt drar in hälften av intäkterna för bolaget, är förstås också förödande.

Nu är de flesta i personalen uppsagda och ingen av de hundratalet extraanställda – serveringspersonal, garderobiärer, tekniker – har haft något jobb under pandemin.

Och intäkterna är noll, som sagt. Men tack vare starka ägare så är hon inte orolig i långa loppet. Sedan några år tillbaka ingår Cirkus som en del i Pop House Sweden som också innefattar bland annat Abbamuseet och Hotell Hasselbacken och där huvudägarna heter Conni Jonsson och Björn Ulvaeus.

”Vi har kapitalstarka, långsiktiga ägare. Det konstnärliga, högkvalitativa arbetet är prioriterat och kommer alltid först. Vi kommer inte ge upp våra ambitioner, vi kommer att fortsätta att presentera produktioner på bästa nivå”, slår hon fast.

Att få upp gästspelen och konserterna på scen är inte det svåra efter pandemin – det finns många artister och produktioner klara, beredda att sättas på scen. ”Vi har inbokat program från sommaren fram till 2023, så det är inga problem”, säger hon. Det svåra med programutbudet kommer nog handla om att det blir färre utländska artister framöver.

Cirkus producerar inga föreställningar själva, utan man är en gästspelsscen där olika arrangörer hyr in sig. Och där finns det ju en utmaning om inte produktionsbolag har ekonomi framöver att betala hyra. ”Just nu har alla vi som sitter på lokaler sänkt våra priser, så det kan ju också vara svårt att få upp dom på ordinarie nivå under lång tid framöver”, tror hon. Likaså har alla också nu väldigt generösa avbokningsregler för eventföretag och produktionsbolag – när kan Cirkus införa sedvanliga regler för det?

Den stora utmaningen ligger också i att få publiken att verkligen tro att föreställningarna och konserterna blir av, menar hon. Många av köparna har fått se sina biljetter bli framflyttade tre, fyra gånger under ett år och det kan förstås skapa en brist på förtroende. Just beteenden gällande biljettköp framöver blir nog förändrat, antar hon, där man inte längre kommer att köpa biljetter ett halvår i förväg som tidigare, utan med mycket kortare framförhållning.

En ljusglimt i pandemimörkret har varit att internt bland personalen se den sammanhållning som situationen har skapat, hur man har ställt upp för varandra och hur teamet har svetsats ihop än mer. Likaså att se den empati och förståelse som de flesta biljettköpare har visat. Men vissa har verkligen visat ilska och oförståelse. ”Folk hanterar kriser på olika sätt, det är en spännande sociologisk erfarenhet”, konstaterar Ingmari.

Hon reagerar på att Skatteverket får avgöra vad som är kultur eller inte när det är 6% moms på teater, men 25% på klubbkvällar. ”Det känns som att definitionen av vad

som är kultur och regelverken måste uppdateras”, påtalar hon. Hon ser också ett problem i att teaterinstitutioner med offentligt stöd spelar typisk privatteaterrepertoar – dessutom till lågt biljettpris.

Staden skulle stödja kulturlivet genom att marknadsföra kulturevenemang gentemot turister. Men också genom att se över hyresnivåer för utomhusevenemang och avgiftsnivåer för att söka olika tillstånd.

”Alla policies och krisplaner som funnits i skrivbordslådan har inte hjälpt ett smack”, säger hon och konstaterar att det är nyttigt att bli påmind om att se hur skört och bräckligt allting är. Hon är också mycket glad över att privatteatervärlden äntligen har organiserat sig. ”Vi märkte ju i början av krisen att vi inte har någon röst”, säger hon. Hon påtalar också om okunskapen som finns hos politiker om hur mycket privatteatrarna genererar i intäkter för resebolag, restauranger och hotell. ”Det är det enda som är riktigt bra med krisen, att allt det här kommer upp på bordet nu”, slår hon fast.

Och som den viktigaste frågan framöver ser hon att den handlar just om detta – att få politiker och omvärlden att bli medvetna om vilka villkor som branschen lever under och vilken betydelse branschen har. ”Tänk om alla artister och tekniker skulle strejka – så fattigt och tomt det skulle vara!”, säger hon och menar att politiker måste bli mer medvetna om branschen och dess betydelse. Hon lägger till: ”Det märks att vi inte är organiserade”. Hon har förhoppningar om att kulturen ska hitta en gemensam röst som kan berätta om kulturens kraft och vilken roll den spelar i samhället.

• konst •

Andreas Ribbung *Candyland, Supermarket*

FOTO: NADJA EKMAN

ANDREAS RIBBUNG ÄR konstnär och en av de ansvariga för två fleråriga konstnärsdrivna initiativ i Stockholm: dels galleriet Candyland, där han är en av tio kuratorer, dels mässan Supermarket som är en internationell konstmässa som årligen har presenterat konstnärsinitiativ från ett 30-tal länder. Situationen för de olika verksamheterna under pandemin har varit lite olika.

För Supermarket har året inneburit ett väldigt besvärligt avbrott. Mässan skulle ha arrangerats i april 2020, men flyttades istället till hösten och blev *Superlocal* utspritt i stan. Framöver kommer man nog att fortsätta med någon form av satellitverksamhet – från Hjorthagen till Tallkrogen.

I år siktar man på att arrangera mässan i oktober – men frågetecken finns: kommer det finnas reserestriktioner, prishöjning på resor och en ovilja att trängas i en utställningslokal? Några av corona-effekterna för mässan framöver kan vara risken att förlora medarbetare och utställare – kommer de ha sämre med pengar framöver? Det har funnits en stark kontinuitet – ända sedan 2007 – och nu står man inför att behöva starta på ny kula.

Utställningsverksamheten på Candyland har i princip fungerat som vanligt – en stor skillnad har förstås varit att vernissagerna ägt rum på gatan, utanför galleriet. Det har varit ett stort intresse från konstnärer att ställa ut. Man har också gjort tittskåpsutställning genom skyltfönstret med videoverk som visades dygnet runt.

Candyland ingår i nätverket *AIM – Artists’ Initiatives’ Meetings Network*, en plattform för femton utställnings-

organisatörer i Europa, där de regelbundet återkommande konferenserna framöver kommer att vara väldigt svårplanerade. Utmaningarna är flera. Allas internationella nätverk kommer att förändras och man får ett annat förhållningssätt till resandet – vilket är positivt ur en miljöaspekt. Men det är viktigt med det fysiska mötet, menar Andreas: ”Utbyten, samarbeten, mobilitet – det är en naturlig del av konstområdet.”

Han ser också att många har kommit i kläm. De sociala systemen fungerar inte i verkligheten. Man ska få krisstöd för förlorade kontrakt – ”men det saknas kontrakt på det sättet inom vårt område”, konstaterar han. ”Alla som kombinerar A-skatt och F-skatt har drabbats extra hårt hittills. Och gränsen på att man måste ha tjänat 200.000 som F-skattare fungerar inte – det är många som inte fakturerar så mycket varje år”. Han ser framför sig att många verksamheter kommer att läggas ner, vilket innebär färre utställningsrum, både privata och konstnärsdrivna.

Han förutspår att det kan bli en ny syn på publikmängd. Ofta jagar man ju så stor publik som möjligt. ”Men det finns en oerhörd kvalitet i den lilla publiken, i det småskaliga mötet – det kanske kan bli en positiv konsekvens efter pandemin”.

Framöver ser Andreas gärna att staden satsar mer på självorganiserade verksamheter, som tillkommer på initiativ av kulturskapare själva. ”Det är välinvesterade pengar, man får många perspektiv, en mångfald och de är billigare att stödja än äldre institutioner”, menar han. Nu kommer ofta de offentliga stöden lite för sent – mindre verksamhetsbidrag skulle gynna energin när man är nystartad, menar Andreas. För att det ska bli bra konst är risktagande viktigt – så är det också med att stödja risktagande konstprojekt är hans medskick till staden.

Han ser också behov av stora lokaler som kan delas av flera verksamheter. Supermarket har haft en idé att få till ett ställe där det under övriga året kan vara konstnärsateljéer som hyrs ut, med rörliga väggar, där man även kan ha konserter och andra evenemang. Likaså att göra konsten mer synlig utomhus genom en projektyta någonstans i staden, på fasader – en stadsrumsscen. Även en centralt gemensam kalendariefunktion skulle gynna konsten, ett gemensamt utskick till olika tidningsredaktioner och turistbyråer.

Kulturlivet själva skulle kunna samverka mer – Candyland gör det till exempel med enkla medel, som en gemensam gallerikarta med närliggande gallerier. Andreas ser också att det finns anledning att jobba än

SUPERMARKET 2019, Kulturminister Amanda Lind besöker en utställningsmonter med Kalashnikov Gallery från Johannesburg. Foto: Anna Ekros. **Tensta konsthall** Utomhusvernissage, "Konstkollo på konsthallen", augusti 2020. Foto: Tensta konsthall.

mer gentemot skolor och arbetsplatser för att nå ny publik – Supermarket har fina erfarenheter av att kommunicera med allt från lågstadiel elever och konstskolestudenter. Och galleriet skulle kunna samarbeta med företag som använder lokalen som mingelyta och därigenom får möta samtidskonst.

• film •

Mathias Rost

Folkets Bio Zita

FOTO: MARGARETHA EKSTRAND-ALMER

FOLKETS BIO ZITA är en av de biografer som har haft öppet en stor del av pandemi-perioden. Man har resonerat så att de ändå har fasta kostnader och att de trots allt ändå fått in lite biljettintäkter. Den viktiga delen av Zitas normala intäkter – som kom från uthyrningar till föreningar, organisationer, festivaler och privata filmvisningar – den försvann helt och hållet redan förra året. I höstas gick det ganska bra med intresse från publiken, ända tills de hårdare restriktionerna kom och Filmstaden stängde alla sina biografer.

Ändå ser Mathias Rost, som är biografföreståndare, att svårigheten framöver kommer att handla om att få publiken att hitta tillbaka på allvar. "Vi har en ganska hög medelålder på de flesta reguljära visningarna. Kommer dom känna sig säkra nog att sätta sig i salongen?", undrar han. Samma fråga gäller också medlemsverksamheten som utgör en viktig beståndsdel, där många är volontärer vid filmvisningarna. Under pandemin har medlemsverksamheten på Zita varit väldigt begränsad.

"Det kan vara svårt att få tillbaka engagemanget, att återaktivera dom", säger Mathias och menar att det finns en stor risk att folk hittar andra intressen. "En stor del av kulturlivet är föreningsdrivet och det är skört redan nu för folkrörelser." Han förutspår också att man kommer få arbeta med säkerhetsfrågan ganska länge, även efter vaccinationsperioden.

"Men att få upp folk ur Netflix-soffan, det är den stora frågan för alla oss biografverksamheter", säger han. Det finns nog ett uppdämt behov av att uppleva kultur, men det kan vara svårt att få människor att återgå till icke-digitala och icke-streamade upplevelser spår han. Han ser också det uppskjutna utbudet som en svårighet. "Hur ska vi planeringsmässigt ta hand om alla filmtitlar som kommer framöver så att de inte kannibaliserar på varandra?", undrar han.

Nu har man blivit van och erfaren när det gäller att planera om. "När nästa pandemi kommer är vi väl förberedda", säger han. De tvära kasten, att snabbt omorganisera saker och ting, allt fix med permitteringar, hur man lägger om kurs, drar ner och växlar upp – dessa erfarenheter är man rikare på nu. Mathias ser också att han har lärt sig mer om avtal och fackliga frågor, vilket kan gynna verksamheten framöver.

Det positiva har varit all solidaritet och allt stöd som kommit utifrån. "Folk har visat en otrolig kärlek till vår verksamhet – köpt presentkort, blivit medlemmar, skickat mejl med varma ord. Det har varit fantastiskt att se", säger han. En större samverkan och mer kontakt har också skett mellan de olika biografaktörerna, konstaterar han. Även om alla har olika förutsättningar så har man bytt erfarenheter och idéer. Bland samverkansprojekten har Zita ingått i samarbetet med streamingtjänsten Drakenfilm, där ett antal biografer fått halva prenumerationsintäkten.

Mathias önskar en annan framförhållning hos anslagsgivande organisationer. "Det är svårt med verksamhetsstöd som kommer en månad före ett nytt år. Planeringshorisonten är ju kort", konstaterar han. För stabila, erfarna organisationer borde treåriga stöd vara standard, enligt honom.

"Folk har visat en otrolig kärlek till vår verksamhet"

Synen på vad verksamhetsstödet ska gå till borde förändras, enligt Mathias. En fjärdedel av Zitas kostnader utgörs av lokalhyra och förvaltningarna gör klart att man får stöd för den publika verksamheten, inte hyran. "Men

för att driva verksamhet behöver vi ju faktiskt lokaler...", påtalar han.

Just lokalfrågan för kulturverksamheter som klubbar, scener och biografer ser han som avgörande för Stockholm som kulturstad. Det är svårt att ha en bostadsrätts-

förening som hyresvärd och regler i miljöbalken gällande ljudnivåer gör det svårt för många att verka i stan – hur kan staden underlätta det, frågar han.

Han efterlyser också en annan och närmare dialog med handläggarna inom staden och regionen. Han framhåller Svenska Filminstitutets goda, kommunikativa förhållningssätt till olika sökande biografverksamheter som ett gott exempel på hur en anslagsgivande organisation kan agera.

Förhoppningen är att Stockholm inte drar ner på kulturen de kommande åren, utan tvärtom, gör en satsning och ger verksamheterna större långsiktiga möjligheter. ”Staden får inte luta sig tillbaka när pandemin är över, man måste vara lyhörd och på tårna”, sammanfattar han.

• teater •

Maria Groop Russel *Dramaten*

FOTO: CAROLINE TÖNNIES

”DEN HÄR PANDEMIN har berört hela samhället, folks ekonomi, vanor. När kommer det att vara över?”, frågar sig Dramatens VD Maria Groop Russel. Hela förra året var ur ett övergripande perspektiv för teaterkonsten och scenkonsten en sorts katastrof. Grunden i Dramatens uppdrag – att skapa och spela teater och möta publik i salongerna – gick i grunden inte att utföra på grund av restriktioner. Ändå är känslan att året på sitt sätt ändå blev meningsfullt och kreativt, menar hon.

”När vi spelade för 50 personer i salongerna, det var så klart en märklig upplevelse, men vi spelade och mötte publiken”, säger hon, och fortsätter: ”Och vi hittade ändå former för att under rådande läge få ut innehåll till

publiken på andra sätt, både analogt med uppsökande verksamhet och digitalt. Det kan så klart aldrig ersätta själva grunden med teatern, men ändå”. De sålde slut på alla biljetter och såg tydligt att det fanns en längtan, ett behov, av teaterupplevelser och att mötas i salongerna, konstaterar hon.

Dramaten såg förstås fram emot den förannonserade 300-gränsen i höstas, och det kändes väldigt modfällt när åtta-personersgränsen istället infördes. Dramaten har ändå kunnat upprätthålla essensen i sitt uppdrag enligt henne: att producera teater för en publik, till exempel genom uppsökande verksamhet med framträdanden på äldreboenden och *Den girige* med Parkteatern på förskolor, läsningar i skolor av texter skrivna av mellanstadiebarn, internationella samarbeten med en rad utländska institutioner och ett antal digitala satsningar.

Hon tycker att det finns en uppfinningsrikedom i organisationen, som har varit både kravfylld, lösningsbenägen och lustfylld att se mitt i krisen. ”Alla vill jobba, alla vill uppfylla uppdraget att utveckla och skapa teater och att få ut innehåll till människor, det är tydligt”, säger hon. Dramaten måste fortsätta vara på tårna, menar hon, och säkra att de når ut på nya sätt – både på plats vid Nybroplan, digitalt och där människor är, samt jobba vidare med relevansen av verksamheten.

”Konsten och kulturen är ett fundament i samhället och demokratin”

”Vi har lärt oss mycket, lärt oss att ställa om verksamheten hela tiden, det känns som en viktig erfarenhet att ta med sig framöver”, säger hon och fortsätter: ”Väldigt många har varit kreativa. Vi såg också att det gick att ställa om i den här branschen som är traditionsfylld och det är en viktig insikt.” De digitala mötena kan dock aldrig ersätta den analoga teaterupplevelsen, men det kan vara ett komplement och en bra service som de ska fortsätta utveckla.

Kommande utmaningar är förstås att veta när det hela stabiliserar sig, när kan man spela? Hösten och vintern har de använt till att göra klart många produktioner, så när salongsdörrarna väl kan öppna kommer man ha en repertoar att spela.

Men det är svårt att göra klart produktioner som inte har fått möta publik och det var många produktioner som under 2020 bara spelades ett fåtal gånger och för en liten publik. Flera planerade vårproduktioner är strukna från

repertoaren eftersom man redan har flera spelklara uppsättningar som väntar. Det finns också interna utvecklingsfrågor som Dramaten behöver ta ett omtag kring, när alla kan ses igen.

”Dramaten har ju en privilegierad ställning förstås som statlig institution”, säger Maria, ”och vi har i och med det ett extra stort ansvar för teaterkonstens utveckling, för Dramaten som arbetsplats och för tillsvidareanställda medarbetare, men också som en stor och viktig arbetsgivare för konstnärer och frilansare inom en rad områden inom scenkonstområdet”. Hon påtalar också att det finns en stor oro bland många grupper inom teatern för hela sektorn. Hur länge kan man som frilansande skådespelare vara borta från scenen? Om Dramaten gör färre antal nya produktioner, hur länge dröjer det innan branschen kommer igång? Det finns en enorm längtan att det ska bli normalt igen och en enorm längtan efter publiken.

”Det enda positiva under pandemin”, menar hon ”är det öppna, samlande samtalet om kulturens roll som vi har fört i media, med kulturministern, och med hela branschen.” Krisen är gemensam och branschen har samlats för att dela kunskap och gemensamt försöka lösa problem som ingen stått inför tidigare, anser hon. Samtalet om konstens roll i samhället har levandegjorts under krisen. Men lika viktigt är att kultursektorn också benämns som en betydande näring, en ekonomi som sysselsätter många, samhällsbetydelsen, har förts fram. Maria hoppas att samtalet fortsätter även efter pandemin.

Positivt är förstås också den digitala framryckningen som har inneburit ett tillgängliggörande av scenkonsten. ”Vi har tagit ett 10-årskliv framåt”, konstaterar hon, och framhåller de generösa avtalen mellan arbetstagare och arbetsgivare som helt avgörande för spridningen av teater online.

Maria menar att kulturen aldrig får betraktas som en samhällsaccessoar. ”Konsten och kulturen är ett fundament i samhället och demokratin”, säger hon och fastslår att det måste finnas plats för en mängd olika aktörer inom kulturområdet och även vikten av att alla människor, även barn och unga, får tillgång till olika kulturuttryck – både möjlighet att skapa och vara en del av dessa och att uppleva dem. ”Det handlar om vilket samhälle vi vill ha och hur vi ska skapa förutsättningen för det samhället”, menar hon.

Framöver är det också fortsatt viktigt att utveckla avtalen inom scenkonsten, bland annat kring hur man kan fortsätta det digitala tillgängliggörandet på en för alla inblandade rimlig nivå. Hon har också en förhoppning om att det goda samtalet och kreativiteten under pandemin fortsätter även efteråt. För Dramatens del skulle hon gärna se att verksamheten fick en flerårig budget, så som Danmarks motsvarighet till Dramaten, Det Kongelige Teater i Köpenhamn, ”det skulle underlätta mycket av planeringen”, slår hon fast.

Hennes uppmaning till de styrande är att värna om den rika flora som finns i kulturlivet i Stockholm och att man är uthållig med stöd och insatser: ”Man måste fråga sig vad det är för stad som man vill ha och sedan ta ansvar för det och visa att man vill ge förutsättningar för att återstarta hela kultursektorn med kraft”, avslutar hon.

• film •

Git Scheynius *Stockholms internationella filmfestival*

FOTO: KNUT KOVISTO

”NÅGOT AV DET SVÄRASTE vi har gjort!” Git Scheynius, chef för Stockholms filmfestival berättar om planeringen av föregående års festival då man arbetade fram fyra olika scenarier med tillhörande budgetar. Allt avlöpte till slut väldigt väl, man hann precis genomföra festivalen medan 50 personers-gränsen ännu rådde. Festivalen 2020 blev en hybrid med film på bioduk för publik och on-demand. Några av höjdpunkterna var en exklusiv digital live-föreläsning med Martin Scorsese för 50 personer i salong och digitala masterclasses med Viggo Mortensen och Isabella Rossellini. ”Vi var väldigt stolta att vi fick ihop det så bra till slut och att vi också fick en väldigt fin respons från vår publik”, sammanfattar hon.

Festivalen har normalt en bred publik, från 15 år och upp i 90-årsåldern, enligt Git. I höstas kom inte de äldre, som väntat var den äldre publiken mer försiktig på grund av pandemin. Publiken dominerades av de mellan 20 och 35 år. Utmaningen i år blir att få alla att våga komma tillbaka. Men i grunden är hon övertygad om att de äldre kommer tillbaka till biograferna när de känner att det är tryggt.

Biografernas framtid är dock osäker. ”Hur kommer näringen se ut?”, frågar hon sig. ”Kommer Filmstaden

säljas och styckas upp?” Filmfestivalen är beroende av att det finns en biografstruktur att hyra in sig hos och kunna visa sina filmer där. Om Filmstadens ägare är utländska och bara har en ren kommersiell drivkraft så är det svårt för en festivalorganisation att förhandla sig fram till rimliga hyror, menar hon.

Förutom publik och biografer så ser hon också situationen för filmproduktion som ett frågetecken. Filminspelningar har ställts in och skjutits upp, och det kommer få efterverkningar för ett par år framöver. Hon förutspår att kvalitetsfilmen kommer att få det tuffare om det finns mindre medel i omlopp i filmbranschen. ”Arthousefilmer lever i svallvågor av kommersiella storfiler – fungerar inte de ekonomiskt, så drabbar det kvalitetsfilmen”, säger hon.

Och även om flera viktiga internationella festivaler som Berlin och Sundance genomförs digitalt så är det inte samma sak, menar hon. Dels för att filmbranschen är ovilliga att släppa filmer digitalt på grund av risk för olaglig nedladdning, dels för att man missar värdefulla fysiska möten.

”Jag känner att vi har kontroll över situationen och har anpassat oss väldigt snabbt till den rådande situationen”, uppger Git. Det statliga stödet var helt omistligt för festivalorganisationen på grund av det stora intäktsbortfallet från biljettintäkter och sponsorintäkter, båda orsakade av pandemin. ”De offentliga stöden blir oerhört viktiga i en situation som denna, särskilt när det nu verkar som att pandemin fortsätter under en stor del av 2021”, säger hon. Bedömningen är dock att både publik och partners kommer att komma tillbaka men med en viss fördröjningsmekanism. Även 2022 kommer med all säkerhet påverkas, slår hon fast.

”Om vi tappar partners och inte har möjlighet att dra in egna intäkter i så hög omfattning som tidigare kommer vi bara ha det offentliga anslaget att luta oss mot och det blir väldigt besvärligt”, säger hon.

Hon kan se några ljusglimtar under pandemin, dels en hjälpsamhet från hela film-communityn världen över – *Vi sitter ju alla i samma båt*, och dels stödet från alla volontärer. ”Vi blev tårögda när vi såg hur många som ville vara delaktiga i att genomföra festivalen”, säger hon. Det var också helt avgörande att det statliga stödet till slut kom och var förhållandevis stort. På plussidan räknar hon också det stora digitala klivet, som förde hela branschen fem år framåt i fråga om vilka tjänster som kan erbjudas till festivalbesökare online.

Hon ser framför sig att festivalen även framöver kommer att jobba med digitala tjänster som en komponent och som ett komplement. Och hon hoppas att samverkan med både andra filmaktörer och med kulturlivet

kommer att finnas kvar framöver för att på så sätt stärka hela sektorn.

”Om världen krymper framöver blir festivaler ännu viktigare”, påpekar hon. Om resor minskar på grund av restriktioner, ovilja och flygskam blir en filmfestival ännu viktigare i sin roll som mötesplats för människor. ”Vi visar filmer från 60 länder, många skulle inte ha visats i Stockholm om det inte vore för oss, vi breddar utbudet”, säger hon.

Hon tycker att staden skulle ställa högre krav på biografaktörer. Till exempel borde biografägare, som får del av offentliga stöd, bli ålagda att samverka med stadens övriga kulturliv. Och om till exempel en stor ägare som Filmstaden får nya ägare så bör staden föra samtal med de nya ägarna och försöka påverka att de ska samverka med kulturlivet på rimliga villkor.

Hon hoppas att Stockholm fortsätter satsa på spjutspetsverksamheter och evenemang som lyfter staden och Sverige internationellt. Hon påtalar vikten av att man satsar på kvalitet, kontinuitet och långsiktighet. ”Bjud in oss i kulturlivet till samtal”, uppmanar hon och tycker att staden kan öppna upp för diskussion och samarbete. ”Politiker och tjänstpersoner borde ta chansen att lyssna på oss och ta tillvara på den erfarenhet och kunskap vi har. I det fria kulturlivet finns det fullt av energi och entreprenörer”, påpekar hon.

”Politikerna måste förstå att pandemins efterverkningar kommer påverka oss i många år framöver”, avslutar hon och hoppas på en stor kampanj från stadens sida efter pandemin som hälsar alla välkomna tillbaka till kulturen igen.

• *teater* •

Sophia Segrell *Dockteatern Tittut*

FOTO: ROBIN THORMAN

IMER ÄN 40 år har Dockteatern Tittut specialiserat sig på att erbjuda dockteater för de yngsta invånarna, de mellan 2 och 6 år. Hälften av de närmare 650 föreställningarna varje år sker på den egna scenen på Södermalm och den andra hälften på turné både i Sverige och utomlands.

”Vi hade så stora planer för 2020”, berättar den konstnärliga ledaren Sophia Segrell. Tittut skulle gästspela i New York, Washington och Kenya, turnera stort med Parkteatern och hade också blivit uttagen med den kritikerrosade produktionen *Vill ha hund* till den stora scenkonstbiennalen för unga, *Bibu*.

Men det blev minimalt med turnéer i Stockholmsområdet och i Sverige. Och i den egna lokalen spelade man för en begränsad publik. ”Det blev väldigt små grupper när förskolorna inte fick åka buss eller tunnelbana eller beblanda sig med grupper från andra förskolor”, berättar Sophia.

”Vi har försökt hitta nya former att möta vår publik på”, säger hon och berättar att de har sänt inspelade föreställningar digitalt och haft livesnack före och efter. ”Men det känns som en tillfällig lösning. Vi vill se och höra barnen, annars blir det ju barn-tv, och en bra sådan finns det ju redan”, säger hon.

Tittut har utarbetat en metod som handlar om att vara nära sin publik – till och med ”supernära”. ”Barnen ska verkligen känna att vi hör dom och att vi ser dom”, säger hon och tillägger: ”Det är en stor sorg att vi har fått ta ett steg tillbaka bokstavligt talat.”

Utmaningarna framöver gäller framförallt i den dagliga föreställningsverksamheten på den egna teatern, tror hon. ”Jag känner mest oro för att folk ska hitta tillbaka och våga sitta 80 personer i en liten salong – när kommer det att ske?”, frågar hon sig. Det gäller både de offentliga familjeföreställningarna på helgerna och för de många abonnerade föreställningarna av förskolor. Kommer förskolorna ha vant sig av vid att åka och titta på teater?

Hon berättar: ”Att upprätthålla en verksamhet och en teater under en sådan här lång tid med en pandemi är utmanande”, säger hon och fortsätter: ”Vi upplever en rädsla hos bokarna som nog kan sitta i länge.”

”Hela utmaningen ligger ju också i att det är nya barn hela tiden i vår målgrupp”, säger hon. Och det kan vara enkelt att dra in på teaterbesök för barnen, de klagar ju inte på att de inte får gå på teater, konstaterar hon. ”Barnteater kräver engagemang hos vuxna, annars blir det inget”, säger hon.

Hon är också orolig över att det är svårt med framförhållning och långsiktig planering, inte minst när det gäller möjligheten att kontraktera frilansande dockspelare, det är ovisst när de kan erbjudas nya pjäskontrakt.

Under pandemin tycker hon att de har blivit sedda och fått stöd från anslagsgivare. Men i grund och botten finns ändå en otrygghet. ”Vi konkurrerar med institutionerna som har helt andra förutsättningar och helt andra resurser medan vi får trola med knäna”, säger hon och nämner till exempel möjligheten för institutionerna att hålla låga biljettpriser, vilket gör att de fria aktörerna inte kan höja sina.

Hon ser vidare att det finns väldigt få tillsvidareanställningar i branschen, även på institutionerna och ser att en hållbar och långsiktig lösning är att bygga ut scenkonstallianserna, för att garantera en stabilitet och återväxt. I praktiken fungerar Tittut också som utbildningsinstans. De tar emot ett antal nyutexaminerade mimare och skådespelare i sina produktioner. ”Det är vi som sörjer för utvecklingen och säkerställer att kunskapen finns, eftersom det inte finns någon utbildning för dockspelare i Sverige”, säger hon.

När det gäller stadens förhållningssätt så skulle hon gärna se att man underlättade kontakten med förskolemålgruppen. Vissa stadsdelar har återinfört kultursekreterare och kultursamordnare som centralt har till uppgift att boka kulturupplevelser för förskola och skola – hon nämner Skärholmen som en stadsdel där det fungerar väldigt bra. ”Men det borde stärkas än mer, det systemet fungerar inte överallt och inte lika bra”, säger Sophia.

Hon menar att många förskolor visserligen har en kulturansvarig person som är utsedd bland medarbetarna, men att det bygger på hens lust och egna engagemang – det avsätts inte tid och resurser. Och stadens så kallade *Kulan-premie* upplever många förskolor som krånglig och den bygger just på att någon i personalen ska engagera sig, enligt Sophia. Hon menar att det borde vara en centralt placerad person som köper in och fördelar kulturupplevelser.

”Nu är det inte lika för alla barn i Stockholm, utan väldigt personberoende”, säger hon och jämför med Västra Götalandsregionen, Sörmland eller kommuner som har en kulturgaranti för barn. Stockholms grannkommun Botkyrka har till exempel infört en utvald aktivitet per årskurs i grundskolan och för förskolans 4-åringar återkommande varje år, påtalar hon.

• ungekultur • litteratur •

Saman Sokhanran *Förenade förorter*

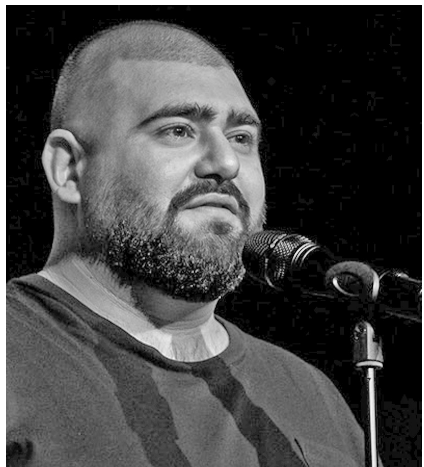

FOTO: MATILDA RAHM

FÖRENADE FÖRORTER ÄR sedan fem år tillbaka en prisbelönt kulturrörelse som startade i Stockholm och som fungerar som en plattform för ungas kulturorganisering och för social mobilisering på gräsrotsnivå runt om i Sverige. ”Vi är inspirerade av studieförbundens arbete med folkbildning och kulturprogram”, säger Saman Sokhanran, verksamhetsansvarig och en av initiativtagarna. ”Vi vill att flera unga ska inspireras till eget skapande, men också nås av professionell konst”, säger han.

Målet är att skapa en nationell förortsorganisation med fokus på organisering, folkbildning och kultur på lokal nivå. Föreningen är mest känd för poesitävlingen *Ortens bästa poet*, där hundratals unga engageras med deltagningar runt om i landet och med final i Rinkeby

Ungdomens hus inför tusentals åskådare. Ett annan satsning har varit *Rinkeby kulturarena* som stöttades av Kulturrådets projekt *Kreativa platser* där unga erbjöds kurser i kreativt skrivande och kulturarrangörskap.

Just nu arbetar man med stöd från Postkodsstiftelsen i projektet *Ungas förortsorganisering* som syftar till att sänka ungas trösklar att starta egna projekt och föreningar i sina hemorter. När pandemin är över har de stora planer på en nationell turné med en teaterföreställning.

”Stockholm och västerort är vår bas”, säger han. ”Rinkeby och Tensta fungerar som kulturella nav för andra förorter i Sverige och är kvalitetsbegrepp till 100%”, menar han. Om en artist, musikstil eller fenomen slår igenom i Järvaområdet så sprids det också i andra förorter runt om i landet.

”Vi tror på liveformatet, på möten, att samlas, att träffas ansikte mot ansikte”, säger Saman och menar att pandemin gör det svårt för Förenade förorter att jobba på sedvanligt sätt med möten och kollektiva samlingar där också många nya deltagare rekryteras.

”Det är svårt för oss att nå ungdomarna när samlingsplatser är stängda och de blir iväggkörda av polisen från torget”, säger han. Den stora utmaningen också efter pandemin är att det saknas samlingsplatser där unga kan mötas, till exempel i Rinkeby och Kista där staden har stängt igen lokaler.

”Vi tror på liveformatet, på möten, att samlas”

Saman påtalar hur viktiga ungdomshuset Reactor i Husby och Ungdomens hus i Rinkeby har varit för ungas skapande. ”Det finns så många unga som har fått chansen tack vare scener och inspelningsstudior där”, och berättar om att några av toppartisterna på Spotifys hiphop-lista på har börjat där. ”Alla unga här i Järva hittar inte fram till Kulturskolan, det behövs också fritidsgårdar och andra platser”, menar han och nämner också Tensta fritidsgård Blå Huset som en väldigt viktig plats för unga och för föreningar med engagerad och kompetent personal. Han ser också flera Folkets Hus-verksamheter som har öppnat i området.

Som för många andra kulturverksamheter är den ovissa planeringshorisonten en stor utmaning, speciellt eftersom Förenade förorter vill jobba med ungas delaktighet i själva planeringen. När de inte tillåts samlas i större omfattning återstår digitala kontaktytor. ”Men våra unga vill inte sitta i Zoom-konferens, det förknippas med skolor och arbete”, säger han och påtalar att många inte har wifi hemma, eller egen dator eller möjlighet att sitta

i ett avskilt rum hemma i bostaden. ”Å andra sidan är vi flexibla, vi är ju ingen institution, vi kan skjuta upp och flytta fram”, säger Saman.

Det har slagit dem nu under pandemin att de framöver måste skapa sig en ekonomisk buffert genom att hitta fria medel eller egna intäkter, för att bli mindre sårbara. Och att de måste utveckla kommunikationen med sin målgrupp mot en mer långsiktig relationsmarknadsföring, inte bara kommunikation kring enstaka evenemang som idag.

Saman hoppas att staden framöver väljer att prioritera att tillföra resurser och medel för de många som inte naturligt söker sig till de etablerade kulturutbildningarna och kulturinstitutionerna. ”Det finns så många unga med potential, som kanske inte har modet eller självförtroendet att söka sig till kulturlivet av egen kraft”, menar han. Han ser gärna att staden – som andra kommuner och regioner gör idag – använder sig av Förenade förorters och andra gräsrotsorganisationers erfarenheter och kompetens av att jobba med unga.

Han uppmanar också staden att se till att man har handläggarkompetens för kulturstödsansökningar från alla typer av verksamheter. Han berättar: ”Vi fick ett standardsvar där de uppgav att projekt måste vara välförankrade och ha en stabil genomförandeplan. Nu väntar vi med att söka pengar hos staden tills de har kompetens att förstå vad vi kan leverera.” Och lägger till att de får bättre gehör hos andra finansiärer.

• mötesplats •

Figen Solmaz *Årsta Folkets Hus*

FOTO: EDIS POTORI

MITT I ÅRSTA CENTRUM finns Årsta Folkets Hus som sedan 1950-talet har fungerat som en lokal mötesplats. De rymliga lokalerna erbjuder möjlighet till filmvisningar, teaterföreställningar, konserter, dans och utställningar men också konferenser, studiecirklar, möten och privata fester.

”Vi ser oss som en viktig mötesplats, som verkligen kompletterar utbudet i Stockholm”, säger verksamhetschefen Figen Solmaz. ”Vi ser oss inte bara som en samlingslokal, utan som ett kulturhus med egen programläggning med allt från teater, konserter, filmfestivaler, dans, yoga, dagverksamhet för barn och vuxna och mycket mer. Och det gör vi för att medborgare och fria aktörer ska ha tillgång till både kultur och lokaler i en stad där lokal efter lokal försvinner och för att fler ska få möjlighet att utöva kultur och delta i kulturlivet”.

Kulturen har blivit en livlina för många under pandemin, menar hon och syftar på den stora tillgången till inspelade konserter, teaterföreställningar, filmer, serier och böcker. Hon menar också att kulturektorn har visat en stark överlevnadsförmåga och omställningsförmåga som hon hoppas att kulturen behåller. ”Jag hoppas att kulturen får en starkare röst framöver, den förtjänar det”, säger hon.

”Jag hoppas att kulturen får en starkare röst framöver”

Hon tycker att alla omstarter under pandemin har varit en utmaning. Man har fått starta om och om och om igen. ”Det är svårt när man först har permitterat personal, sen öppna igen. All planering och omplanering har tagit kraft”, säger hon. De är rädda att förlora värdefull kompetens nu när personal är permitterad och när de timanställda som inte fått jobba under permitteringsperioden hittar andra jobb och försvinner. Många av de som inte fått jobba under pandemin var timanställda. Det gäller sen att börja om från början, att hitta nya medarbetare och att lära upp dem – om och om igen – det är en dyr process för en liten organisation, menar hon.

Figen oroas också över de 30-tal föreningar och andra återkommande samarbetspartners som Årsta Folkets Hus har. Kommer de ha råd och kraft att komma tillbaka efter pandemin – och kommer de ens att överleva krisen, undrar hon. Det kommer behövas stor kraft i marknadsföringen när man väl öppnar normalt igen.

Hon ser fler utmaningar framöver. Allt ideellt arbete som görs inom många föreningar – kommer föreningarna finnas kvar efter pandemin? Bioverksamheten bygger till

Förenade förorter "Ortens Bästa Poet" med Suad Jama före pandemin. Foto: Maryam Barari. **Oscarsteatern** Premiären av "Rain man" med Jonas Karlsson och Robert Gustafsson blev uppskjuten. Foto: Mats Bäcker. **Danscenter Fryshusets yrkesdansarutbildningen** Skärmdump från inspelningen av föreställningen "Fragment" med Elisa Krujezi och Erik Lind.

stor del på volontärer, kommer dom att ha lust att komma tillbaka? Rent generellt inom svenskt föreningsliv görs mycket arbete ideellt av pensionärer – hur kommer det se ut framöver, vill de engagera sig?

Utbudet runt om i stan – hur kommer det se ut efter pandemin, är en annan fråga. När konsten och skapandet har drabbats så hårt och konstnärer inte har fått eller kunnat producera? Och hur ska arrangörer som är intäktsberoende klara sig? Intäktskravet på Årsta Folkets Hus är 80% – och hur gör de om hyresgästerna inte har råd att hyra längre och hyresintäkterna därmed försvinner?

Staden borde se över flera saker, menar hon: "Stadsdelarna har inget uppdrag att satsa på kultur, det finns ingen plats för kulturen i deras verksamhet. Kulturförvaltningen borde samverka mer med fastighetsägare. Det är svårt att bedriva kulturverksamhet i en kulturlokal när man har en fastighetsägare som varken är intresserad eller har förståelse för verksamheten". Hon skulle också se att kultur i skolan måste prioriteras och nämner Sörmland och Botkyrka som föredömen.

"Vi måste prata mer om barn och kreativitet och se det som en investering i framtiden", menar hon. Det lokala kommer vara viktigt framöver, spår hon, och att gynna barns tillgång till kultur under skoltiden. "Barn möter inte kultur på skoltid", konstaterar hon. "Det är en klassfråga – när det gäller barn har det lagts på föräldrarna och det är inte så många föräldrar som tar med sig sina barn på kulturaktiviteter."

Hon ser en brist i Stockholm att man inte har satsat på arrangörskap. Här kan man lära av kranskommunerna som satsar på ideella arrangörer för att göra kulturen tillgänglig för fler. Årsta Folkets Hus har varit drivande i att starta Riksteaterföreningen *Söder om söder-Årsta*, som syftar till att presentera scenkonst på flera scener i södra Stockholm tillsammans med andra Folkets hus-scener. Man söker ekonomiskt stöd för att göra en turnéslinga i länet. Tanken är att garantera kvalitativ scenkonst för fler i de lokaler och skolor som finns runt om regionen.

"Utbudet på de institutioner som finns måste breddas. I Stockholm talas hundratals språk, många fler uttryck måste få komma till tals", säger hon. Hon menar att kulturlivet kan samverka mer och ha mindre prestige, vara ödmjuka. Under Kulturhuset Stadsteaterns långa renovering huserade man tillfälligt i Årsta Folkets hus. Kan institutionerna öppna upp sina dörrar för mer samarbete? Varför behövs en renovering eller kris för att vi ska samverka? Civilsamhället borde involveras in mer.

"Normalt är kulturlivet starkt polariserat, men krisen visar att vi alla sitter i samma båt", menar hon. "När kakan är liten så blir det konkurrens, men vi borde samverka mer. Vi i kulturlivet behöver mångfalden som finns på Noaks ark."

• musik • klubb •

Annelie Telford *Debaser*

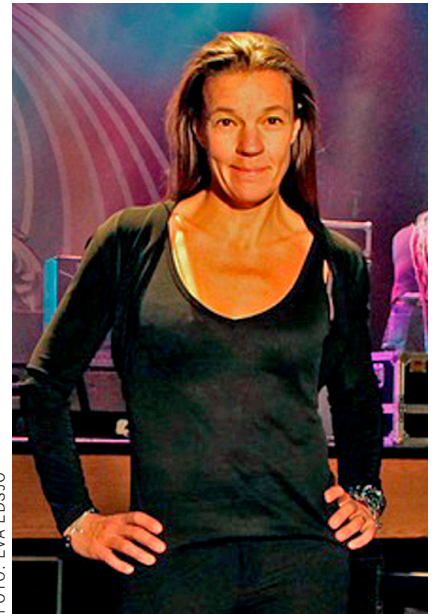

FOTO: EVA EDSJÖ

ROCKKLUBBEN DEBASER STRAND omfattar också tre restauranger: Bar Brooklyn, Calexico's och den nyöppnade sommarrestaurangen Debaser Pontonen, alla vid Hornstulls strand i Stockholm. Pandemin har drabbat verksamheten hårt. Alla anställda är uppsagda och ägarna är korttidspermitterade. Annelie Telford är VD: "Ekonomikalkylen fick tillsammans med restriktionerna bestämma att det var för dyrt och osäkert att hålla öppet i vinter, så nu försöker vi överleva till våren."

De tuffaste månaderna har intäkterna legat på några enstaka procent jämfört med tidigare år och hon tycker att det är skamligt att en så stor del av kulturvärlden i praktiken haft näringsförbud och det inte har funnits motsvarande stöd från staten, som i Norge och Danmark där det enligt henne har fungerat bättre.

"Jag trodde jag visste hur mycket livemusik var värt", säger Annelie. "Men jag saknar livemusik så att det gör ont. Det är ju faktiskt nyttigt att vi människor inser vad kulturen betyder för oss."

I höstas planerades en ambitiös konsertserie med sittande besökare för oktober fram till februari i år. Restaurangreglerna medgav att man kunde ha 120 sittande gäster – istället för de normalt tillåtna 700 stående besökare. Man hade också corona-anpassat konsertbesöket med förbokning av sittplatser och att gästerna kunde beställa mat och dryck till bordet via en app. Men man hann bara med en konsert innan de hårdare restriktionerna infördes i november.

”Ekonomin kommer att påverka alla – vi kommer inte att våga riskera saker och ting framöver”, konstaterar hon och menar att det nog kommer få till följd att risktagande projekt med till exempel nya, mer okända artister, kommer få stå tillbaka. Det kommer få en direkt kulturell påverkan eftersom man kommer satsa på mer säkra kort.

Andra stora frågetecken är personal och samarbetspartners framöver. Debaser hade inte råd att korttidspermittera alla anställda och nu när de är uppsagda – hur mycket kompetens tappas? Även om de anställda vill komma tillbaka, kan de eller har de lämnat yrket? Och alla samarbetspartners, där många är egenföretagare, kommer de att finnas kvar? Här finns alla de underleverantörer som klubben är beroende av, alla de olika tekniska kompetenser som är en del av infrastrukturen.

”Vår bransch har varit uppbyggd på att det finns egenföretagare och när det inte fungerar med stöd till dem har det blivit katastrof. Egenföretagare har betalat skatt precis som alla andra,” Många tekniker har enligt henne valt andra banor, de känner sig svikna av alla, säger hon. De har inte fått någon hjälp av oss som uppdragsgivare, eftersom vi har haft fullt upp med vår egen personal, och inte heller från staten. ”Nu ser egenföretagarna hela branschen som osäker, vilket är försvårande för framtiden”.

Ekonomin för rockklubbar i mellanstorlek, för de som har mellan 500 och 1.500 platser, är skör, menar hon. Det finns en tydlig trend att artister gör färre turnéstopp. Utländska band väljer och vrakar vilka länder och vilka städer de reser till och varje konsertställe måste konkurrera med ett bra renommé och ”track record” för att bandet ska välja just det stället.

Det finns stora risker att fler klubbar kommer försvinna, förutser hon och menar: ”Nu måste politikerna vara på hugget. Om Stockholm har kulturaktörer som går omkull så måste man fortsatt värna kulturprägel runt om i stan och infrastrukturen. Om vi skulle gå omkull så ska det inte få komma in en renodlad restauratör eller nån som driver en bowlinghall. Där måste staden vara på hugget!”

Redan i mars förra året, när pandemin bröt ut, blev det en stark samverkan mellan klubbar och olika konsertarrangörer – det var öppna samtal, alla utbytte generösa tankar och tips och det fanns inte en konkurrenstanke. ”Nu finns det en samhörighet i Stockholm som jag inte sett förut, det är fantastiskt”, säger hon. Som många andra rockklubbar har de också genom åren mött starka synpunkter gällande servering och ljudnivåer från boende i närheten. Men när Debaser har berättat om sin ekonomiska situation under pandemin så har de mötts av stor förståelse. ”Jag tror att när det kom till kritan så såg grannarna vilka värden vi skapade. Jag hoppas att den känslan kommer att finnas kvar.”

Framöver är hon inte så orolig för att publiken inte ska vilja gå ut på event – ”det har vi sett att de vill”, menar hon, men frågan är när det kommer bli som förr, med intima klubbspelningar, med svett, rök och en dansande publik framför scenen? Om pandemins effekter dröjer sig kvar och de yngre inte har kommit in på arbetsmarknaden, kommer de ha råd att köpa biljetter till rockkonserter?

Apropå digitalisering kan hon se en möjlig digital utveckling även för Debasers musikverksamhet. ”Det är ju också fantastiskt att jag kan sitta hemma i soffan och se Nick Cave spela live på en klubb i Madrid”. Rent generellt har digitala event ökat i livebranschen och där kan hon se att nya intäktskällor kan finnas, att man vid utsålda konserter också skulle kunna sälja biljetter till digitala tittare. De närmaste åren spår hon också att det antagligen inte kommer finnas någon stor tillgång till utländska akter, till exempel från USA.

Hon har ett tydligt budskap till Stockholms stad: Var rädd om de bra placerade verksamhetsanpassade kulturlokaler som finns. ”Det har inte tidigare varit så att hyresvärdar skriker efter kulturaktörer, så värna dom som finns”, menar hon. Just lokalfrågan har följt Annelie och Debaser genom åren. Både när det gäller Debasers gamla lokaler vid både Slussen och i Medborgarhuset har man missat möjligheten att efter renovering skapa förutsättningar för en livemusikverksamhet, menar hon.

Vid några tillfällen de senaste åren har Debaser sökt och fått mindre summor från Kulturrådet och Nordiska rådet för till exempel en satsning på att förband med lite större akter skulle kunna få bättre betalt. ”Det känns bra att vi får stöd för den del av vår verksamhet som inte har en kommersiell bäring”.

Under pandemin har Debaser fått stöd för förlorade intäkter och speciella coronainsatser, vilket varit till stor hjälp för överlevnaden. ”Annars klarar vi i pop- och rockbranschen oftast oss själva, om vi bara får lite hjälp så ger vi så mycket tillbaka när det gäller skatt, arbets-tillfällen och utbud”, säger Annelie och menar att en framåtblickande politisk ledning med energi och utvecklingsvilja är viktigare än pengar från det offentliga.

• *musik* •

Hugo Ticcianti *violinist, dirigent, pedagog*

HUGO TICCIIATI SPELAR EN MÅNGFACETTERAD ROLL BÅDE på den svenska och utländska musikscenen. I Stockholm är han primärt konstnärlig ledare för musikfestivalen O/Modernt som presenterar högprofilerade konserter en vecka i juni på Confidencen, samt biträdande konstnärlig ledare och pedagog på musikskolan Lilla Akademien. Internationellt är han verksam som violinist och dirigent, inte minst för den egna orkestern, O/Modernt Chamber Orchestra. Han älskar att skapa program som sammanlänkar musik från olika århundraden i nya konstellationer och tappningar.

”Orkestern har haft en lång paus och har bara spelat en gång på ett år”, berättar han. Även om det kommer ta tid i anspråk och intensiva repetitioner att komma samman som en organisk grupp så kommer pausen ändå ha haft positiva effekter, menar han: ”Vi får möjligheten att återupptäcka varandra som musiker och som orkesterkollegor, med nya öron och sinnen. Den nya verkligheten kommer vara spännande och fylld med potential”, menar han.

En praktisk utmaning är förstås kopplad till både ekonomi och planering. De utländska orkestergästspelen finansieras av de inbjudande arrangörerna, och hur kommer deras ekonomi se ut framöver? Allt planeras också mycket senare, med kort framförhållning.

Han har en förhoppning om att vi alla kan motstå frestelsen att återfalla i gamla bekväma vanor, som tillhör

det förflutna, och istället omfamna de nödvändiga förändringarna med en öppenhet som utmanar oss att tänka annorlunda. ”Pandemin har fått oss att ställa många frågor”, menar han. ”Den kommer att förändra oss alla på ett grundläggande sätt och inspirera oss att ta nya tag, att inte ta saker för givet och att hitta tillbaka till konstens kärna.”

Många av de föreställningar vi har om konsten och konstnärlig utbildning är 300 år gamla eller mer och de måste förnyas, säger han. Nu, mer än nånsin har vi chansen att se över och ompröva, menar han. Nu när det inte finns ett stort utbud av konserter varje vecka så får vi utrymme att fundera på vad som är det viktigaste för publiken? Hur utformar vi konserter framöver, hur framträder vi på scenen? Hur planerar vi en festival tre år framåt? Hur kan utbildningssektorn utbilda unga till öppna, frisinna musiker? ”Egentligen är svaren på de här frågorna kanske inte det viktigaste”, säger han. ”Men de ger oss impulsen att fundera på alla möjligheter från en mängd sammanlänkade perspektiv.”

Pandemin har skapat ett rum för eftertanke konstaterar han. Den har också fått oss alla att förstå hur mycket vi reser, förstör miljön och utmattar oss själva. Alla kommer att se över sina flygvanor. Om en dirigent kommer till Sverige så blir det nog så att hen ger fem konserter i olika städer. Och när Omodernt-orkestern framöver åker på turné väljer man nog tåg i första hand och stannar i en stad längre och gör utöver de sedvanliga konsertframträdandena också residensverksamhet, kammarmusik-musicerande i och med mindre konstellationer och arbete i skolor. O/Modernt kommer säkert också att samarbeta mer med lokala musiker och kanske kombinera en turnerande kammarmusikgrupp med lokala musiker.

Hugo har funderat mycket på den digitala utvecklingen och även om den virtuella världen aldrig kommer att kunna ersätta livekonsertkänslan, finns det onekligen positiva saker som man kan lära sig av, säger han. Via streaming, till exempel, kan kulturen nå helt nya grupper som inte brukar ta sig till konserthusen, ett slags demokratiserande av den klassiska kulturvärlden som han ser positivt på. Dessutom kräver digitala överföringar att framförandet måste vara 200%, så att energin och inspirationen når ut genom datorskärmen och kompenserar för den uteblivna liveupplevelsen.

En annan positiv del av det digitala är att publiken får lära känna en musiker utanför de sedvanliga omständigheterna, när de spelar hemma i sitt eget vardagsrum, till exempel. En sådan intimitet och enkelhet är otroligt svårt – men inte omöjligt – att skapa inom ramarna för ett vanligt konserttillfälle.

Han ser allt framförande av musik som ett speciellt och unikt tillfälle – till och med en slags ritual – och konsert-huset som ett rum avsett att skapa en speciell närvaro för att lyfta fram detta tillfälle. Idag kan de många traditionerna och konventionerna vara så dominerande att det väsentliga innehållet försvinner i bakgrunden. Pandemin ger oss chansen att vända sådana tendenser och i stället tillåta att formen växer organiskt utifrån innehållet. ”Varje konsert och varje föreställning måste vara unik”, säger han.

Det han alltid hävdar är att det viktigaste elementet inom musiken är tystnaden – från den uppstår all musik och återvänder sedan dit. Ledord framöver för musiklivet är, enligt Hugo: att dela med sig, öppenhet, flexibilitet, prestigelöshet, samt större samverkan både inom musikområdet och även med? Inom? andra delar av samhället. ”Vi måste hitta tillbaka in i konstens kärna och, med John Cages ord, ’Invent the past and revise the future’, ”säger han.

• *konst* •

Cecilia Widenheim

Tensta Konsthall

FOTO: TENSTA KONSTHALL

UNDER KULTURHUUVUDSTADSÅRET 1998 i Stockholm invigdes Tensta Konsthall, i en tidigare lagerlokal mitt i Tensta centrum. ”Vi har hjärtat i den internationella konsten och i det lokala, en förankring där vi befinner oss”, berättar chefen Cecilia Widenheim. ”Det är en chock och ett trauma att Järvaområdet är så hårt drabbat av pandemin. Det påverkar oss mycket och förstärker känslan hos alla att man är en del av så kallat utsatt område.” säger hon.

Normalt fungerar konsthallen som ett kulturhus, en kultur- och samlingsplats för konstupplevelser, lärande,

programverksamhet, forskning och fika och har öppet sex dagar i veckan. Under pandemin har man haft stängt i perioder under våren och hösten förra året och försökt anpassa verksamheten så långt som möjligt. Konsthallen förlänger och skjuter upp framtida projekt och utställningar och har också gjort en del digitala aktiviteter som har varit viktiga erfarenheter. ”Det finns potential i det digitala, att göra sig tillgänglig för nationell och internationell publik, även för personer som normalt inte kan besöka oss”, säger hon.

Hon påtalar också den digitala segregationen – alla har inte internet hemma eller egna datorer, alla följer inte heller sociala medier. ”Och faktum kvarstår att konsten generellt är beroende av på-plats-upplevelser, kanske i synnerhet i Tensta, där dessutom språket utgör en särskild kraft, både som hinder och som möjlighet. Det digitala kan inte ersätta verkliga möten”, menar hon.

De har haft anledning att pröva nya produktionsformer och att jobba med delvis nya format. Den sedvanliga kollo-verksamheten för barn under skolloven gjordes i år i form av pedagogiska filmer som lades ut på Youtube ”Det har vi inte haft anledning att göra tidigare. Vi märkte att vi hade den kompetensen och att vi fick kontakt med nya barn och unga. En rolig och viktig erfarenhet!”, menar hon och säger att det handlar om att använda tiden rätt, lyssna in, experimentera, samarbeta och skaffa sig fler verktyg att jobba pedagogiskt med.

”*Vi inom konsten måste var mer synliga, höras mer*”

Konsthallen har corona-anpassat viss verksamhet för att kunna fortsätta att erbjuda konstupplevelser, trygga mötesplatser för kvinnor, erbjuda hjälp med svårtydda brev från myndigheter, läsläsning, ett språkkafé där man kan lära sig både svenska och arabiska, och konstkurser – men nu online istället. Stavgång i grupp startades under pandemin och äger rum fysiskt på lördagar om vädret tillåter.

Pandemin har också tydliggjort mötesplatsernas funktion som inomhustorg, som sociala rum, men också förmedlingsfunktionen för främst barn och unga som inte kommer i kontakt med konst och kultur till vardags. Cecilia har både före och under pandemin sett hur olika mötesplatser som fritidsgårdar, Folkets hus och bibliotek stänger eller har väldigt begränsade öppettider.

Man inser hur sårbart det är om öppna, offentliga platser stänger – om platser där man till exempel kan läsa sina läxor stänger, påtalar hon. ”Att man stänger ner gemensamma rum som bibliotek och museer, det har inte hänt i min livstid, det känns hårt och tankeväckande.”

Hon har påtagligt känt att folk reagerar väldigt starkt på att konsthallen stänger – ”det måste vara öppet.”

”Kulturlivet har mycket att lära av små och medelstora konsthallar”, säger Cecilia. ”Vi jobbar redan i små lokalt förankrade sammanhang som bygger på samarbeten och långsamt växande processer där man tar tillvara på redan existerande sammanhang och kopplar ihop globala röster med lokala erfarenheter på plats.” De mindre formaten gynnar metodutveckling, ökad delaktighet och lokala initiativ, menar hon och anser att pandemin har visat att dessa metoder är mer relevanta än någonsin.

Hur kommer resandet se ut framöver i konstvärlden, som är så internationell, frågar hon sig. Precis före pandemins utbrott hade Tensta konsthall besök av Michael Rakowitz från Chicago. ”Platsbesöken med konstnärer från olika delar av världen som kommer och arbetar med oss och träffar publiken i Tensta – hur får vi sådana möten att hända även i framtiden?”, undrar Cecilia.

Hon siar om att svårigheten framöver blir att återupprätta kontakt med publiken på ett hållbart post-pandemiskt vis. ”Det är en tankeövning att förstå hur det kommer vara framöver”, säger hon. ”Vad är ett ”efter”, hur ser det ut? Hur länge kommer smittspridningen finnas kvar, hur länge kommer rädslan att göra saker tillsammans i grupp att finnas kvar?”

Den stora utmaningen handlar om konstens roll i ett hållbart samhällskoncept där konst och kultur är en självklar komponent och kraft. ”Vi inom konsten måste var mer synliga, höras mer och delta i samtalet om det gemensamma samhället”, menar hon.

Positiva effekter under pandemin är att det har funnits tid och anledning att aktivera och starta olika samarbeten. Till exempel ingår man i det europeiska nätverket Cluster, som samlar konsthallar som ligger i bostads-områden, ofta i utkanten av storstäder eller i förorter. Och samtalen med kollegor från olika konstaktörer i andra miljonprogram i stora städer visar att man har mycket gemensamt och stort utbyte av varandra. Det finns också ett svenskt nätverk av mindre konstinstitutioner under namnet Klister där det funnits stort intresse och behov av att diskutera med varandra kring metoder och omställning.

Viktiga framtidsfrågor är tillgängligheten till kulturinstitutionerna och att nå nya grupper och skolor. Öppettiderna är en viktig fråga, menar Cecilia. ”Varför är så många kulturinstitutioner stängda på sommaren? Eller på kvällen när det är mörkt?” Även platserna mellan husen och vägen mellan tunnelbanan och kulturplatserna borde stå mer i fokus och gestaltas i högre grad. När det är mörkt och ruffigt i våra centrum, då påverkar det hela vår livsmiljö och får oss att inte vilja gå ut eftersom vi inte känner oss trygga.

Hon påtalar vikten av fleråriga stöd till kulturverksamheter som jobbar på platser med stora behov, men att man också borde se över stödet till konstnärer och anpassa ersättningsformerna efter de nya omständigheterna där det digitala blir framträdande.

Cecilia uppmanar till att man tittar på en karta över Stockholm och jämför: Var bor det människor? Och var finns tillgång till gemensamma rum där man kan mötas? Förmedling av konst och kultur måste öka, till fler och nya grupper. ”Vi behöver fler kulturhus och Folkets hus”, menar hon. Konsthallen kommer själva att utvidga sin verksamhet, ut i centrum, på torget och samarbeta med konstnärer och arkitekter i sommar.

”Det behövs fler inkastare till konstens värld och samhället måste öppna dörrar, inte stänga dem, för att minska effekterna av förtätning och trångboddhet, isolering, språkförbistring och gapen i samhället som ojämlik tillgång till sjukvård och samhällsservice. Det finns en stor potential med konsten och konstnärerna som vägvisare att försöka förstå vart världen är på väg.”

• *mötesplats* •

Hedvig Wiezell

Folkets Husby

FOTO: FOLKETS HUSBY

”DET HYPERLOKALA KULTURLIVET finns där folk bor.” Hedvig Wiezell är verksamhetschef för Folkets Husby, en mötesplats mitt i Husby, med devisen *Örat mot marken och blicken framåt*. Ett 50-tal föreningar och lika många enskilda personer är medlemmar och engagerade i verksamheten. Kulturprogram, kurser, möten och uthyrningar till privata tillställningar är beståndsdelarna i utbudet, som sedan några år tillbaka drivs som en medborgardriven ideell förening.

”Vår specialitet och styrka är att vi kan fånga upp boendes idéer, lokala initiativ, ta vara på både den ideella

kraften och det befintliga engagemanget”, säger hon. Det har också tydliggjorts under pandemin vilken betydelsefull roll man spelar på ett lokalt plan. Huset har varit en viktig plats för både informationsspridning och social sammanhållning. ”Vi blir ofta sambandscentral eftersom vi fungerar mycket som ett nav här i centrum och har möjlighet att vara flexibla och ställa om snabbt för att möta de behov som uppstår när till exempel biblioteken stängde.

Hon nämner vikten av att understödja lokala initiativ som *Järvahjälpen* där man har promenerat och handlat mat tillsammans och projektet *Flagga gult* där boende flaggade gult, pestens färg, för att visa på risken för – och stoppa – vräkningar av boende och kampanja för att hyreshöjningar inte ska ske under rådande kris.

En roll som Folkets Husby upplever att de ofta får axla är rollen som expert och rådgivare när offentliga aktörer inte lyckas med att skapa delaktighet bland de boende i området. ”Ofta är det ett arbete som tas för givet och inte resurssätts, där vi ofta med kort varsel ombeds skapa referensgrupper eller ge input i processer”, säger Hedvig. Och fortsätter: ”Det är tydligt att det saknas strategier för att nå till exempel de kulturpolitiska målen om delaktighet, där det förväntas att lokalt förankrade aktörer, däribland Folkets Husby, ska täcka upp”.

”Brister arbetet med just delaktighet och att nå vissa målgrupper är det ett långsiktigt fotarbete som måste göras, och inte punktinsatser. Där har vi varit noga med att vi som förening och boende måste både erkännas och ersättas för det utvecklingsarbete vi gör”, menar hon. De kulturpolitiska målen som finns kring ökad delaktighet måste enligt henne ha en särskild avsatt pott pengar och en tydlig strategi från staden – annars prioriteras det inte av alla kulturverksamheter.

Folkets Husby har initierat ett antal långsiktiga satsningar för området. Tillsammans med bland annat Region Stockholm och RISE har de startat en satsning kallad Mobilisering för Husby, som arbetar enligt en så kallad collective impact-form där man utgår från att de insatser som görs i ett område måste ha bättre förankring hos de boende för att träffa rätt. Målet är att tillsammans med andra aktörer i området utforma en gemensam struktur för samhälleliga insatser för ett bättre liv och mående i stadsdelen.

Folkets Husby har initierat Husbyrådet med stöd från Delmos och i dialog med Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltning. Bakgrunden är att Rinkeby-Kista är en av de stadsdelar där det skickas in minst antal medborgarförslag

– samtidigt som de boendes engagemang på nämndmöten och kring lokala frågor är mycket stort. För att ta till vara på boendes kraft, utveckla en hållbar struktur för medborgarinflytande och säkra att de insatser som görs landar rätt startas nu det första Husbyrådet, som på sikt skulle kunna agera remissinstans i lokala frågor för till exempel stadsdelen, regionen och stadens fackförvaltningar.

Från att ha varit ett hus fullt av parallella aktiviteter och arrangemang har tempot varit lägre och verksamheten har drivits i annan skala. En tydlig svårighet framöver blir att hitta tillbaka till rutiner, till en vardag i verksamheten, både gentemot de många olika arrangörerna i huset och mot besökarna. I Stockholm har pandemin slagit extra hårt mot hela Järvaområdet. Hedvig ser det som att myndigheternas riktlinjer inte har varit anpassade för de livsvillkor som många av de boende i bland annat Husby har, där man kanske inte har ett arbete som man kan sköta hemifrån eller isolera sig hemma om man bor många i samma lägenhet.

Den debatt som förts har ofta präglats av en direkt rasistisk retorik och har spätt på den sociala stigmatiseringen, menar hon. Pandemin har synliggjort de befintliga strukturerna, hur ojämlikt och hur segregerat Stockholm är. När den offentliga debatten istället fokuserar på att orsaken till att människor

blir sjuka är oförmåga att ta till sig information – då finns det enligt henne en risk för minskad tillit till det offentliga och till olika institutioner.

När det gäller finansiering menar Hedvig att verksamheter som Folkets Husby har stor potential att ta sig an både samhällsutmaningar och främja kulturlivet. Som lokal mötesplats är det en roll som tenderar att falla mellan olika stödformer för specifika kulturstöd och demokrati-främjande insatser. Verksamheten anses inte alltid passa in i kategorin ”kvalitativ, professionell kultur” efter gängse normer, utan hamnar i en gråzon. En stark kulturpolitik med stödformer som värnar även det lokala kulturlivet är att önska.

Att staden måste säkra medborgardrivna lokaler menar hon är nödvändigt. Det är många föreningslokaler och samlingslokaler som har försvunnit de senaste decennierna. De hembygdsgårdar, Folkets hus och de fria mötesplatserna som finns kvar är oerhört viktiga platser, just för att de utgår från medborgarnas engagemang och behov. De utgör några av de få öppna platserna i samhället där det inte finns något krav på att köpa biljett eller fika. Hon uppmanar politikerna att ta till vara på och resurssätta förutsättningarna för det ideella, starka engagemang som finns. ”Medborgardrivna mötesplatser är avgörande för demokratin och kulturens infrastruktur”, avslutar hon med.

”Det är tydligt att det saknas strategier för att nå de kulturpolitiska målen om delaktighet”

”Öppna salongerna” – manifestationerna på Norrbro. Ida Falk Winland och Göran Gademan lämnar över namnunderskrifter till kulturminister Amanda Lind. Ida Falk Winland, Henriikka Gröndahl och Göran Gademan. Foto: Nadja Sjöström. **Moment teater** ”Inspektionen 2020”, Andreas Boonstra, Camilla Larsson och Ludde Hagberg. Foto: Carla Orrego Veliz.

• *musik* • *teater* • *nöje* •

Ida Falk Winland

”Öppna salongerna”

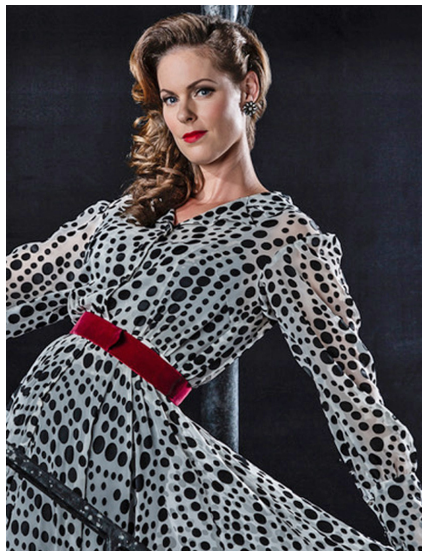

FOTO: TILO STENGEL

”DET RÄCKER INTE att bara att vara olycklig över situationen, vi måste försöka förändra också.” Ida Falk Winland är en av initiativtagarna till nätverket *Öppna salongerna*. Hon är frilanssångerska med GöteborgsOperan som bas och har framträtt på Kungliga Operans scen i Stockholm som både Gilda i *Rigoletto* och Violetta i *La Traviata*. Öppna salongerna samlar inte bara operasångare som henne själv, utan kultur- och eventarbetare från alla genrer; musiker, skådespelare, ljus tekniker, påklädare och biljettförsäljare med flera.

”Det fanns ett stort behov av att samlas och prata om vår situation”, säger hon. Idag har 12.000 skrivit på uppropet om att regering och myndigheter måste ta ett större ansvar för att Sveriges teatrar och scener ska kunna öppnas på ett smittsäkert sätt. ”Inte minst handlar det om att sprida kunskap hos politiker och beslutsfattare om den arbetssituation som många av oss har.”

”Det kommer bli svårt att dra igång, när man har legat i dvala.” Hon berättar om utmaningarna som väntar efter pandemin. Har man inget jobb inbokad, inget mål så tappar man som artist motivation. Att komma tillbaka in i yrket blir svårt för många, anar hon. Hon tror också att det kommer kosta på mentalt för många ur ett mänskligt perspektiv. När man är frilans är det redan en utsatt arbetssituation med osäker arbetsmarknad och det krävs topprestation vid varje insats.

”Är man van att stå längst fram på scenen, vara frontfigur i en föreställning med tusen åskådare varje kväll, kan det vara väldigt stressande att ha tomt i kalendern på obestämd tid”, berättar hon och påtalar om risken för minskat självförtroende och ökad prestationsångest när man väl får starta upp igen.

”Det var chockerande för många av oss att förstå vilken låg status kulturen de facto har”, konstaterar hon. Det var en viktig insikt och fortsätter: ”Att ta del av kultur anses fint men är det kris så räknas den inte.” Hon menar att många andra branscher räddades ekonomiskt först.

En annan insikt är att det är så många som ingår i ekosystemet för att göra en konsert eller föreställning – och att man fram till nu har haft så lite kunskap om varandra. Listan är lång på yrkeskategorier bakom en produktion, allt från regissör, ljusdesigners till cateringbolag och städare. ”Vi känner inte varandra och omfattas inte av en gemensam organisation. Vi står och kämpar i våra egna hörn, men vi måste gå samman, bli tryggare och starkare.”

Likasa ser hon också en stor fördröjningseffekt. Frilanssångare har ofta inbokade uppdrag ett par år i förväg. Men nu är allt inställt, med oviss start, och det finns inte några auditions som kan leda till framtida engagemang. ”Det kommer bli flera års efterverkningar för hela branschen”, menar hon.

Hon är oroad för att både framförhållningen hos operahus och konsertscener kommer att ändras och bli mycket kortare och även att institutionerna av ekonomiska skäl kommer att använda sig av tillsvidareanställda artister i högre grad så att arbetstillfällena för frilansare helt enkelt blir färre. ”Och det kommer ju innebära att publiken inte får chans att se olika artister på scenen”, konstaterar hon. Kommer man våga satsa på nya djärva produktioner, nya verk, eller blir institutionerna tvungna av ekonomiska skäl att bara spela repriser, är en annan stor fråga.

Hon föreslår att man tar fram en *coronacertifiering* för kulturlivet, för att få publiken att känna sig säker och trygg. Certifieringen skulle kunna jämföras med alkoholtillstånd som är nödvändigt för en restauratör som vill sälja alkohol.

En helt grundläggande förändring som måste till är synen på kultur i Sverige, menar Ida. ”Det känns inte som att det finns en kunskap bland de styrande kring hur kulturlivet fungerar”, säger hon och anser att andra länder har tagit sig an kulturens villkor bättre. Kulturen måste få högre status och bättre förankring i samhället, anser hon och säger att vi måste börja med att på riktigt introducera barn för kultur. ”Låt barnen få uppleva

balett, prova ett instrument, se en föreställning på en inspirerande scen, det kommer göra skillnad”, slår hon fast och anser att där har skolan och kommunerna ett stort ansvar.

Pandemin har också gjort klart att man som artist inte ska behöva tvingas in i någon viss organisationsform för att det sociala skyddssystemet ska fungera. ”Det finns väldigt få fasta anställningar i vår bransch och då måste man anpassa de sociala skyddsnäten efter detta”, hävdar hon. Likaså är hon kritisk till att institutioner har fått ersättning för inställda föreställningar, men att pengarna inte har nått frilansare som har haft kontrakt med institutionerna.

Hon hoppas på en ny branschorganisation som samlar alla yrkesgrupper inom kultur-, nöjes- och eventbranschen. ”Vi måste bli bättre på att samarbeta framöver, nu är vi nischade, uppdelade”, säger hon och tror att det är gamla strukturer som sitter kvar i väggarna. I och med *Öppna salongerna*-uppropet har hon själv haft många aha-upplevelser och lärt sig mycket om branschens olika delar: ”Vi har aldrig mötts tidigare och får nu ta del av varandras kompetenser, så fantastiskt.”

• *dans* •

Johannes Öhman

Dansens Hus

FOTO: MATS BÄCKER

”VI HADE FÖRESTÄLLNINGAR in i det längsta, men nu är allt inställt.” Johannes Öhman tillträdde som VD och teaterchef för Dansens Hus i höstas. Förra året ställde man in alla internationella inbokade gästspel och siktade in sig på danskompanier från Stockholm och Sverige, men när publiken begränsades till åtta personer så ställdes även de föreställningarna in.

Han ser att det nog kommer dröja med publik verksamhet på Dansens Hus, som normalt brukar innehålla 35 – 40 både små och stora gästspel, från både Sverige och utlandet. Under våren kommer Dansens Hus istället att stötta residensverksamhet där grupper kan arbeta fram nya produktioner och även gå in och producera dansfilm.

”Det fria fältet lider något enormt”, säger Johannes. Danslivet – och därmed Dansens Hus – i Stockholm är helt beroende av alla de fria koreograferna, dansarna och producenterna, konstaterar han och är rädd för att starka konstnärskap riskerar att hamna i periferin på grund av den långa pandemin.

”*Det finns ingen brist på kreativitet här*”

Han ser att det är stenhårt för många inom dansområdet, även före pandemin. Han jämför med situationen i Norge, som enligt honom verkligen satsar och där koreografer, dansare och kreatörer har större chans att leva på sina jobb. I Berlin, menar han, tog det en vecka in på pandemin tills man satte in extra medel till kulturen.

När Dansens Hus öppnar igen och får sälja ut sina 800 platser varje kväll – vill då publiken komma, och vill man sitta axel mot axel undrar han? ”Eller är det nya normala att man säger hej på en meters avstånd?” Han ser också svårigheter hur man organisatoriskt ska växla upp internt. Normalt har man som gästspelsscen en planeringshorisont på upp till ett år, så man kan inte bara trycka på startknapp och sälja biljetter dag 1.

Framöver har han en tydlig ambition att Dansens Hus ska bli en starkare aktör när det gäller samproduktioner. ”Vi vill inte bara vara lokaltillhandahållare, utan också vara en aktiv del i producerandet.” Det blir som riktade medel till ett konstnärskap, fast med längre tidshorisont. Han ser framförs sig att de har ett mer långtgående samarbete mellan ett antal utvalda kompanier och koreografer, som sträcker sig över några säsonger.

En utmaning för hela grunden som gästspelsscen väntar förstås enligt Johannes framöver. ”Hur mycket flygande, resande, kompanier med artister från olika länder är hållbart framöver?”, frågar han sig och fastslår att klimatpåverkan för olika festivaler är högt. I det finns både risk och möjligheter för verksamheten.

”Det kommer nog rivas murar tack vare pandemin”, anar han. Johannes ser också att samtalen mellan många arrangörer och producenter nu är pragmatiska, konstruktiva och kreativa om vägen framåt. En viss protektionism har funnits tidigare inom dansfältet men han ser nu framför sig att man måste slå armkrok inte bara runt om i Sverige, utan också i hela Norden.

Dansens hus Jenny Nilson och Brittanie Brown i "Promise land" av Örjan Andersson och Helene Billgren hade urpremiär på Dansens Hus i oktober 2020. Föreställningen var en samproduktion mellan Riksteatern och Andersson Dance. Foto: Sören Vilks.
Konsthall C "En annorlunda skog", konstnärlig ledare: Alejandro Montero Bravo. Foto: Louise Helmfrid.

Ett samarbete finns redan när det gäller till exempel arrangörer i Oslo, Göteborg och Stockholm avseende turnéproduktioner, den tendensen blir nog än mer tydligare framåt när man tar hänsyn till miljö- och kostnadsaspekter.

En annan positiv coroneffekt, som han ser det, är att konstens existens har lyfts upp i samhällsdebatten, tack vare många utspel och skrivelser. "Konsten har tagit plats på ett annat sätt och bidragit till en ökad medvetenhet", och han uppfattar glädjande nog att kultur inte har ställts mot sjukvård. "Själen behöver konstens upplevelser", är hans uppfattning.

Han ser två sidor av kulturens digitala språng. Positivt är förstås att många har konsumerat kultur, men frågar sig också på vilken verkshöjd man har visat scenkonst. "Det går inte att mäta energin som man som publik får när man upplever något live", är hans uppfattning och tycker inte att digital scenkonst än så länge kan mäta sig med det levande mötet. Han nämner dock ett par minnesvärda livestreamade produktioner av regissören Katie Mitchell som spännande undantag, som anpassats speciellt för digitalt format.

Det finns viktiga förutsättningar för utveckling på dansområdet i Stockholm, tycker han. Dels ett bra samtalsklimat och öppet sinne hos tjänstepersoner, dels en bra plattform för dans med många starka aktörer och kreatörer med stor potential. På hans önskelista står en tydlig, uttalad politisk vilja som bygger på långsiktighet – och inte partipolitik. Han ser framför sig en klar, tydlig budgetpost till kulturen där man också visar kulturens betydelse i ett ekonomiskt perspektiv.

Han ser att kulturen har en än mer utsatt position i Sverige, jämfört med till exempel Tyskland där kulturens existens och även den nyskapande konsten inte är ifrågasatt. "Det finns ingen brist på kreativitet här, men vi behöver bättre förutsättningar, rivna murar och byggda broar", sammanfattar han.

• konst •

Gitte Ørskou Moderna Museet

FOTO: ALBIN DAHLSTRÖM

GITTE ØRSKOU ÄR överintendent för Moderna Museet och hann arbeta på sin arbetsplats drygt ett halvår innan pandemin slog till. "Ja, det är ju väldigt speciellt, förstås, som för alla", konstaterar hon. Verksamhetsplaneringen har inneburit en logistisk övning i världsklass när man har förlängt, ändrat och flyttat fram utställningar, vilket kommer påverka verksamheten de närmaste åren. "Bilderna av Moderna Museet som en tung koloss har förändrats och vi har visat att vi kan vara snabba och otroligt anpassningsbara", säger Gitte.

Under hela pandemin har man genomfört ett antal digitala aktiviteter, till exempel "soffvisningar" där man hemifrån kan följa korta guidade visningar av museet eller livesända ateljébesök hos konstnärer som finns representerade i samlingen. När man i perioder också haft öppet på museet har man genomfört en reglerad programverksamhet med få besökare.

"Utmaningen är ju att vara den kulturinstitution som vi vill vara", menar Gitte. Hon syftar på ambitionen att samla många människor, att engagera, inspirera, få folk att träffas. När kommer folk vilja gå på museum igen? En annan stor fråga är hur Moderna Museet ska arbeta internationellt framöver i sin utställningsverksamhet. "Frågan är hur världen ser ut efter pandemin", undrar hon.

"Vi är en del av ett internationellt konstsammanhang som kretsar kring konstnärer, långgivare, gallerier och museer över hela världen. Hur och när blir det nå normalitet kring det?" En enskild utställning kan involvera etthundra olika långgivare – både privatpersoner och institutioner – där verken ska transporteras. Och ofta följer de stora utställningarna olika turnéplaner där olika städer står i tur.

Om besökarna till museet består beror förstås till stor del på internationella besökare och turister på besök i Stockholm, museet är ju en given attraktion för många gästande till staden. Och där återfinns en stor del av entréintäkterna. Så ekonomin är också utmanad framöver om folk inte reser till Stockholm för att se konst.

En insikt under pandemin är att man som kulturinstitution per automatik alltid tänker: ”Vi ska göra något nytt”. ”Man vill att det ska hända något”, säger Gitte”, men vi glömmer bort att vår publik vill besöka oss och vara tillsammans med den konst vi har”. Folk har behov av att möta bekanta verk, menar hon. Pandemin har också ökat museets medvetenhet om hållbarhetsfrågor och man ser att man som kulturinstitution belastar miljön. Man kanske inte behöver ha ett nytt evenemang varje vecka som belastar klimatet?

Och så har man också lärt sig att vara tillgänglig även om museet är stängt. ”Vi har tagit ett stort digitalt kliv”, säger hon. ”Det är en viktig erfarenhet att vi kan vara digitala och uppfylla vårt ansvar som är att samla, förvara och visa upp vår konst.” Gitte betonar också att man har hittat en ny publik via de digitala satsningarna.

Hon lyfter fram samarbetet under pandemin inom Centralmuseernas samarbetsråd som är en nätverksorganisation för de statliga museimyndigheterna och de stora stiftelsedrivna museerna som får statligt stöd. ”Vi har haft tät, tät dialog och värdefullt erfarenhetsutbyte med generösa råd och stöd. Vi sitter ju alla i samma båt”, konstaterar hon.

Även om hon anser att förutsättningarna är grundläggande väldigt bra för museet så påtalar hon att museet skulle gynnas av en större långsiktighet om man fick besked om de ekonomiska ramarna tidigare än december varje år inför nästkommande år. Det är svårt med kort perspektiv, menar hon och anser att ett fyrrårigt perspektiv skulle betyda mycket för långsiktigheten.

Även med det stora statliga anslaget man har så är museet ändå beroende av egna intäkter på cirka 20 miljoner kronor varje år. ”Utan de pengarna är det inte mycket vi kan göra”, hävdar hon, eftersom det är en sådan stor del fasta kostnader för lokaler och personal.

Gitte tror på idén att, efter pandemin, göra en manifestation för kulturen, en kulturfestival med budskapet ”nu öppnar vi igen”.

”Konsten, litteraturen, teatern – pandemin kommer att prägla kulturen i tio, tjugo år framöver”, säger Gitte avslutningsvis. Den här tiden har visat att tillgängligheten till konst och kultur är fundamentalt i ett samhälle, menar hon. När kulturinstitutionerna är stängda försvinner tillgängligheten. Hon har saknat att diskussionen om konstens betydelse i en kris inte har funnits med på den politiska agendan och fått mer fokus från politiken och menar att till exempel Angela Merkel är en regeringschef som har haft konsten och kulturen som en del av retoriken.

”Utmaningen är ju att vara den kulturinstitution som vi vill vara”

Moderna Museet Mark Bengtsson leder en ”soffvisning” av Lena Cronqvist ”Madonna”. Foto: Åsa Lundén, Moderna Museet.

Candyland Dygnet runt-projektion december 2020, ”Deep Sea” av Motomichi Nakamura (JP/US). Foto: Malou Bergman. Skogssalong från Nackareservatet ”The Swamp” av Joa Palmér. Foto Nadja Ekman. Fotografiska öppnade fönstret till ett pop-up bageri när de hade stängt. Foto: Fotografiska.

• *stockholms stad* •

Kulturförvaltningen och kulturen under pandemin

”Förskolor och skolor har hittat alternativa tillvägagångssätt för att barnen och eleverna ändå ska få uppleva professionell kultur”

Utifrån Folkhälsomyndighetens rekommendationer och regeringens beslut om begränsningar för folksamlingar har de flesta kulturaktörer tvingats att stänga eller ställa in verksamhet under året. Ända sedan pandemin var ett faktum har Stockholms stad haft som policy att inte kräva återbetalning för upparbetade kostnader för ett evenemang som beviljats kulturstöd, även om det ställts in eller skjutits upp.

Här redogörs för de insatser som har gjorts från Stockholms stads kulturförvaltnings sida.

Fria kulturaktörer

Av det samlade stödet till fria kulturaktörer och stadens samlingslokaler omfördelades 20 miljoner kronor till ett krispaket med temporärt stöd för intäktsbortfall i samband med coronaviruset. Sammanlagt fördelades från detta krispaket stöd till 75 kulturaktörer under mars – maj 2020.

För 2021 är 10 miljoner kronor avsatta till extra förstärkning till kulturlivet med anledning av pandemin. Bland annat inrättas nu under våren ett tillfälligt utvecklingsstöd för digital utveckling. Det är riktat mot kultur- och civilsamhällesaktörer för att utveckla verksamheten

genom digitala verktyg för produktion och distribution av program, men också för kompetenshöjande insatser inom det digitala området. Därutöver satsas ytterligare 1,5 miljoner kronor riktat till att ”pandemisäkra evenemang”.

Kulturförvaltningens kulturlotsfunktioner har delvis styrt om sin verksamhet till att fungera som en krislotsning för både kulturlivet, befintliga näringar och fastighetsägare. Många kulturverksamheter har genom denna lotsning fått information om det offentliga stödpaketet och om andra möjligheter.

Barn och unga

Med anledning av pandemin har möjligheterna för förskolebarn och elever att ta del av kultur via ett fysiskt besök minskats under året. Kulturaktiviteterna sker till stora delar genom kulturförvaltningens samverkan med utbildningsförvaltningen och stadsdelsförvaltningarna genom Kulan, en mötesplats för kultur och skola/förskola. Förskolor och skolor har dock hittat alternativa tillvägagångssätt för att barnen och eleverna ändå ska få uppleva professionell kultur. Föreställningar har genomförts utomhus och barn och unga har fått ta del av kultur digitalt.

Under hösten 2020 tillfördes 8 miljoner kronor från staden för att barn och unga skulle få uppleva kultur och för att skapa fler arbetstillfällen för det fria kulturlivet. En tillfällig fond, Kulanfonden, skapades och denna erbjöd förskolor och skolor kostnadsfria kulturupplevelser under hösten. Kulanfonden resulterade i 40.000 kulturbesök och uppdrag till 100 olika kulturaktörer. Tillsammans med den ordinarie Kulanpremien genomfördes inom ramen för Kulan totalt 80.000 kulturbesök och 85 procent av stadens kommunala grundskolor genomförde kulturbesök inom denna ram.

Sommar 2020

Stockholms invånare, och inte minst barn och unga, fick under sommaren även tillgång till ett stort antal kulturaktiviteter genom stadens satsning ”Sommar 2020”. Satsningen kompletterade och stöttade de aktiviteter och program som var planerade i stadens alla stadsdelar och var resultatet av ett omfattande samarbete mellan olika delar i stadens organisation, men också mellan civilsamhället, olika kulturaktörer och näringslivet.

Totalt genomfördes cirka 1.550 program och aktiviteter, varav 255 program presenterades på webben. Drygt 350 kulturarbetare – artister skådespelare, konstnärer och evenemangspersonal – anlätades som direkt effekt av projektet. Ett åttiotal aktiviteter genomfördes på vård- och omsorgsboenden och 50 aktiviteter genomfördes för barn i parker och på förskolegårdar.

Under rubriken ”Levande Stockholm”, som är ett mångårigt samverkansprojekt, ingår ett kulturprogram, som görs i nära samarbete mellan kulturförvaltningen och trafikkontoret. Under sommaren genomfördes konst- och evenemangsaktiviteter på 20 platser runt om i stan och fick totalt 3 miljoner besök.

Egna kulturverksamheter

Publikbegränsningarna har förstås även påverkat Stockholms stads kulturförvaltnings egna publika verksamheter och evenemang. Kulturförvaltningen ansvarar för Kulturskolan Stockholm, Liljevalchs konsthall, Stockholm konst, Stockholms stadsbibliotek, Stadsmuseet med Medeltidsmuseum och Stockholmia förlag och evenemang; Kulturnatt Stockholm, Stockholms kulturfestival, ungdomsfestivalen We Are Sthlm och nyårsfirandet.

Under våren ställdes Kulturskolans avgiftsbelagda kursverksamhet med kort framförhållning om till digital form, här har man arbetat aktivt för att skapa trygga digitala arenor för barn och unga. Under hösten återgick kursverksamheten till fysisk form, men då med färre antal erbjudna elevplatser för att förhindra smittspridning. Kulturskolan har samtidigt erbjudit fler kortkurser än tidigare år – både under skollov, helger och under terminerna.

Kulturskolans avgiftsfria verksamhet, som enligt plan skulle ha utökats i syfte att nå fler barn och unga, har bromsats in i omfattning i och med pandemin. Detta då de pedagogiska metoderna bygger på fysiska möten. El Sistemas verksamhet har dock i stort sett pågått enligt plan och har ökat sitt deltagarantal.

Biblioteken har under året hållits öppna i så stor utsträckning som möjligt och de som har haft öppet har pandemianpassat både lokaler och verksamheter. Under pandemin har det blivit särskilt tydligt vilket viktigt uppdrag biblioteken har och hur efterfrågad verksamheten är. De bibliotek som har hållit öppet har rapporterat ett mycket stort tryck från besökare för att använda dator, skrivare, skanner och kopiator.

Pandemin har för biblioteken lett till en digital utveckling av både program och verksamhet såsom författarträffar, föreläsningar och digitala sända konserter. Även interaktiva boksamtal, språkcaféer, sagostunder och boktips har genomförts digitalt. Förskolor har haft möjlighet att hämta bokpåsar på de stängda biblioteken eller få dem levererade till förskolan.

Stadens museer och konsthallen Liljevalchs har hållit stängt under stora delar av året men har genomfört live-sändningar samt förinspelade, kortare visningar som sänts i olika digitala kanaler.

Kulturnatt Stockholm genomfördes digitalt och istället för det stora nyårsfirandet iordningställdes en specialbyggd paviljong i Kungsträdgården som från oktober till och med mars skulle fyllas med pandemianpassade evenemang och aktiviteter. På grund av hårdare restriktioner fick dock programmet snabbt ändras till att sändas digitalt.

Omprioriteringar har även gjorts där personal som vanligtvis arbetar inom publika verksamheter istället har bidragit till att skynda på utvecklingen inom andra verksamhetsområden. På uppdrag av Stadsledningskontoret har evenemangsavdelningen genomfört ett omfattande arbete med att distribuera skyddsutrustning.

Kulturhuset Stadsteatern

För Kulturhuset Stadsteatern, som är ett kommunalt bolag, har pandemin sammanfallit med återflytten till de renoverade fastigheterna vid Sergels torg. Den sprakande återinvigningen blev inte fullt så sprakande och över 1.300 programpunkter, varav nära 800 teaterföreställningar har hittills ställts in. Kulturhuset har trots allt varit öppet större delen av pandemin och bibliotek och restauranger tar emot ett begränsat antal besökare. Oförutsägheten ställer till stora problem eftersom verksamheten är mycket komplex, personalintensiv och har långa ställtider. En stor utmaning nu är att förberedelser och repetitioner sinkas av nödvändigheten att arbeta smittsäkert – något som ofta krockar med det konstnärliga och gestaltande arbetet.

Tre frågor/Tre svar

• föreningsliv •

Gunnar Ardelius

Ideell kulturallians

FOTO: PRIVAT

1. Ni samlar ju en stor del av civilsamhällets kulturorganisationer och deras medlemmar som ofta är ideellt verksamma. Vad har de största utmaningarna varit under pandemin?

– Att orientera sig i, och i förekommande fall använda, de olika stödpaket som sjösatts vid olika tidpunkter under pandemins förlopp. För många av de ideellt drivna föreningarna har det varit komplext att förstå hur de ska kunna använda till exempel bidrag för förlorade intäkter. Här skulle staden kunnat vara mer offensiv i att uttalat stödja kulturorganisationerna.

– Många föreningar har ”lamslagits” av situationen. Från att ha haft en ”knepig” ekonomisk situation, har man ofta hamnat i katastrof. Förlorade hyresintäkter, entréintäkter, med mera, har förvandlat intäktssidan till ”ett svart hål”. Men utgifterna finns ofta kvar...

– Man får lätt en känsla av att kommuner och regioner ”duckat i ansvarstagande” bakom de olika statliga krispaketen...

2. Skiljer sig förutsättningarna för aktörer inom civilsamhället mellan Stockholm och övriga Sverige?

Svårt att säga... En uppenbar skillnad för civilsamhällets aktörer i Stockholm är att man ofta känner att man hamnar i de stora institutionernas skugga. En lokal verksamhets betydelse för till exempel barn och

ungdomar i området får inte den uppmärksamhet den förtjänar, och därmed heller inte det ekonomiska stöd den kan behöva för att vara fortsatt livaktig.

I en mindre kommun syns varje enskild aktörs insats och betydelse på ett annat sätt. Det leder lätt till ett omvänt ”Hela Sverige ska leva”-perspektiv, som gör att de små ideella aktörerna i storstadsbruset inte får rätt förutsättningar för sin verksamhet. Det är inte okej att civilsamhällets lokala kulturaktörer hela tiden ska behöva lägga mängder av energi på att helt enkelt kunna överleva!

3. Vilka konkreta åtgärder skulle stärka förutsättningarna för civilsamhället att verka i Stockholm?

- Sänkta eller fria hyror i kommunalt ägda lokaler.
- Kommunalt hyresstöd till aktörer som hyr i privat ägda lokaler.
- Kommunal ”krisjour” för information, rådgivning och stöd till civilsamhällets aktörer.
- Möjlighet att söka ekonomiskt överlevnadsstöd från kommunen.
- Kommunen bör PROAKTIVT utveckla stödformer som kompletterar de statliga krispaketen till kulturen.

Gunnar Ardelius är verksamhetschef för Ideell kulturallians, en samarbetsorganisation för det civila samhällets organisationer på kulturområdet. De företräder 18 medlemsorganisationer som i sin tur företräder över en miljon medlemmar. Verksamheterna drivs till stor del ideellt. Medlemmar: Ax – Kulturorganisationer i samverkan, BILDA, Bygdegårdarnas Riksförbund, Folkets hus och Parker, Folkuniversitetet, Folkrörelsernas konstfrämjande, Ibn Rushd, MAIS, Nykterhetsrörelsens Bildningsverksamhet (NBV), Riksteatern, Riksskådebanan, Sensus studieförbund, SIOS – etniska organisationer i Sverige, Sveriges konstföreningar, Riksskådebanan, Studieförbundet Vuxenskolan och Våra gårdar.

• musik •

Ragnar Berthling

Musikcentrum Öst

FOTO: PETER BOTHÉN

1. Vilka bestående förändringar, som påverkar era frilansande artisters möjligheter att turnera, tror du att vi kommer se framöver?

Fokus idag är ”build back better”. Största påverkansfaktorn är att artister lämnar yrket. Därför – rädda talangen! Artistutveckling efter pandemin har också satt ljus på klimatavtrycket och man söker modeller för att kunna spela grönnare.

Positiv spaning: mer välplanerade turnéer, fler gig på samma plats, interaktion med civilsamhället, kvalitativa hybridlösningar för att nå en bredare publik som inte kan närvara live men ändå får en digital (betal-) lösning med interaktion: livepublik + digital publik + artist. Eftersom liveevent blir mer exklusiva tvingas arrangörer bygga publikrelationer långsiktigt, artister får en bättre verktygslåda (promomaterial, social mediestrategi, publikbas etc). Internationellt blir det färre turnéer, speciellt overseas, men bättre planerade, utvalda, det vill säga väl förberedda publikt, medialt etc.

Negativ spaning: Den unga, diversifierade, kvinnliga eller icke-binära talangen slås ut och lämnar yrket medan de etablerade finns kvar. Ett stort tapp av talang och av utveckling av musiklivet, minskade intäkter och krympt marknad.

2. Vilka är de största utmaningarna förutom ekonomi, efter pandemin för frilansande musiker i Stockholm?

Att förstå de utmaningar och se de möjligheter (se ovan) som nedstängningen har skapat. Återfå tron på

att Stockholm kan bli en bra stad för musiker att leva och verka i. Avsaknaden av en reell musikpolitik har skapat ett vakuum mellan konsten och politiken – den kritiserade kulturstrategin är ett sorgligt manifest för detta.

Därför bör man:

- Organisera sig och ställa krav på politiken för att Stockholm (åter) skall få förutsättningar att bli en musikstad där musiker kan leva och utöva musik. En modig musikpolitik som samtidigt kan se värdet av musiken som marknad, som varumärkesbyggande faktor, men också en politik där utövarna själva blir ett immateriellt värde för staden att värna om och behålla som invånare (detta kräver aktiva insatser). Samverkan i stället för konkurrens. Om man kan organisera sig kan man vara en tydlig röst från musiklivet.
- Använda sig av sin pandemierfarenhet för att bredda publikbasen och skapa ett bättre konstnärligt innehåll både för scenen, datorn och Iphone.
- Inse att ett mer diversifierat musikliv är en möjlighet och inte ett hot och att detta musikliv också kan bli ett identitetsskapande värde för hela musiklivet.
- Bredda sin marknad: barn och unga, skola, äldre, livestream, Spotify, förlag, film, synk etc.

3. Vilka värden och tillgångar har gått förlorade för Stockholmspubliken under pandemin?

- Klubbstöden slår igenom fullt ut och Stockholms livescen dör. Inga nischade musikscener finns kvar. Utbudet går från mångfald till likriktning.
- Ljud- och ljus tekniker lämnar yrket och förutsättningar för att göra livekonserter slås ut.
- Musiker och artister lämnar yrket eller fokuserar helt på inspelad musik, alternativt lämnar Stockholm.
- Arbetet med jämställdhet och ett mer diversifierat musikliv går bakåt och många års arbete tappas.
- Livemusik blir en exklusiv företeelse förutom enstaka arenaarrangemang + amatörverksamhet.
- Musiker i Stockholm tappar kunskap om att interagera med en livepublik. Livepubliken blir mindre kunnig, mindre lyhörd och endast inriktad mot mainstream. Politiskt blir det ett självspelande piano med mindre intresse och därmed minskat stöd.
- Utveckling av biljettbaserade, livestreamade event slås ut av institutionernas aningslösa (och högkvalitativa) gratisutbud (till exempel Konserthuset Stockholm).

Ragnar Berthling är verksamhetsledare för Musikcentrum Öst, en ideell förening för professionella musikutövare. Musikcentrums verksamhet består i att verka som en icke vinstdrivande artistagentur, coachning och kompetensutveckling av medlemmarna och musikpolitiskt påverkansarbete. De driver också projekt som stärker det fria musiklivet.

• scenkonst •

Mikael Brännvall

Svensk Scenkonst

FOTO: ANNA MOLANDER

1. Vilka är de största utmaningarna, förutom ekonomi, efter pandemin för scenkonstverksamheter i Stockholm?

Scenkonsten behöver lång framförhållning för att kunna planera, producera och marknadsföra konserter och föreställningar. Ofta är produktioner bundna till spelår, vilket innebär att beslut om höstpremiärer kan påverka hela säsongen fram till sommaren. En stor utmaning vid återstarten blir därför att snabbt få ingång scenerna till hela sin repertoarvolym, utan att det blir onödigt kostsamt eller utdraget.

Det finns en risk för att rutiner och beteenden hos publiken har förändrats under pandemin och att efterfrågan på scenkonst visar sig vara mindre när restriktionerna succesivt tas bort. För egen del tror jag att många längtar efter kulturupplevelser och efter det personliga möte som levande scenkonst kan erbjuda. Men det kan ta en tid innan publiken hittar tillbaka och den perioden måste överbryggas.

Nedstängningsperioden har drabbat frilansarna hårt. Med få tillgängliga arbetstillfällen har många tvingats söka sig till andra branscher för sin försörjning. Inom scenkonsten finns en oro för att verksamhetskritiska kompetenser ska försvinna permanent, vilket skulle ta lång tid att återskapa. Samtidigt har nyutexaminerade svårt att få fäste inom scenkonsten så länge den nuvarande situationen råder och troligtvis även en längre tid efter att restriktionerna har tagits bort. Problematiken gäller många yrkesområden men är särskilt allvarig för konstnärliga och tekniska spetskompetenser.

2. Vilka långsiktiga och strategiska faktorer borde förändras för att skapa bättre förutsättningar för scenkonsten i Stockholm?

För många är ett skolbesök det första riktiga mötet med levande scenkonst. I synnerhet efter en omfattande nedstängningsperiod är det viktigt att arbeta systematiskt för barns och ungdomars tillgång till kultur. Riktade stöd till skolorna skulle säkerställa att flera årskullar inte riskerar att gå miste om chansen till en livslång relation till scenkonsten.

Den digitala utvecklingen har tagit fart under pandemin. Scenerna har gjort stora insatser för att möta utmaningarna med att använda digital teknik för att öka publikens tillgänglighet och utveckla konstformerna. Men många frågor återstår att lösa och det behövs resurser till fortsatt utveckling av teknik, metoder och kompetens. Långsiktiga satsningar skulle ge verksamheterna möjlighet att på allvar tillvarata det senaste årets digitala framsteg.

3. Kan du nämna några åtgärder som skulle skapa bättre förutsättningar för teatrar, danskompanier och orkestrar?

Scenkonsten är helt beroende av utövare inom konstnärliga yrken, exempelvis dansare, musiker och sångare, på högsta nivå. Samtidigt är det svårt för många unga begåvningar att på egen hand komma vidare från kulturskolan till högre utbildningar. En strategi för utveckling av talanger skulle vara betydelsefull för scenernas kompetensförsörjning och samtidigt motverka den socioekonomiska snedrekryteringen till konstnärliga högskolor.

Synen på kultur, liksom insikten om vad tillgången till scenkonst kan betyda för ett samhälle och hur den kan integreras i stadens utveckling, är viktiga faktorer. Stabil finansiering och långsiktig ägarstyrning – utan ansatser att påverka det konstnärliga innehållet – ger kulturinstitutionerna de bästa förutsättningarna att kunna bidra utifrån sina egna förutsättningar.

Mikael Brännvall är VD för Svensk Scenkonst som är bransch- och arbetsgivarorganisation för verksamheter inom professionell scenkonst. De representerar över 100 teatrar, orkestrar, operahus, danskompanier, regionmusikorganisationer, produktionsbolag och andra verksamheter inom den svenska scenkonsten över hela landet.

• museum •

Jeanette Gustafsdotter

Sveriges Museer

FOTO: STUDIO EMMA SVENSSON

1. Stockholm är ju väldigt rik på museer. Vilka erfarenheter och insikter har museerna gjort under pandemin?

- Det digitala. Vikten av att verksamheten planeras från början för att även fungera i digitala kanaler och att inte begränsa sin museala verksamhet till museibyggnaden, utan se möjligheter att kommunicera och förmedla på andra sätt. Efterfrågan angående de digitala programpunkterna är stort och kommer att stanna kvar vilket är bra utifrån en tillgänglighetsaspekt. En fortsatt strategisk och målinriktad satsning på museets digitala transformation är en central framgångsfaktor för att kunna attrahera och nå en mångfald av besökare.
- Att vi är snabba på att ställa om med annat fokus och att vara än mer kreativ och nytänkande verksamhetsmässigt och ekonomiskt.
- Att engagera allmänheten att medskapa i museets samlingar och nå ut med museets djupa kunskaper om människors liv igår, idag och inför framtiden, är viktigare än någonsin i kristider.
- Svårighet: att myndigheter ger motstridiga budskap vilket öppnar för märkliga diskussioner bland politik och tjänstepersoner.

2. Vilka är de största utmaningarna, förutom ekonomin, efter pandemin för museerna?

- Interna utmaningar – och möjligheter – är allt som har med digitalisering att göra.

- Externa utmaningar har mer med människors/publikens beteenden att göra. Sedan ett år tillbaka har människor lärt sig att de inte ska gå på museum, eftersom de har varit stängda. Museernas primära tillgångar är mötet och berättelserna. Och hur skapar vi möten och kollektiva upplevelser i en digital tid?
- En stor utmaning är att återfå besöksantalet. För det krävs strategisk satsning från bland annat Stockholms stad för att främja turism. Med tanke på förra sommaren så är främjandet av inhemsk turism mycket viktigt eftersom huvudstaden tappade så stort i förhållande till landet i övrigt. Om det fortsätter på det sättet även i år skulle det vara en förödande trend.
- Museistaden Stockholm som begrepp är etablerat och bland turisterna har museibesök varit en stor och avgörande faktor för valet av Stockholm som destination. Det behöver Stockholms stad ta fasta på och stimulera.

3. Vilka långsiktiga och strategiska faktorer borde förändras för att skapa bättre förutsättningar för museisektorn i Stockholm?

Stockholms stad är både fastighetsägare och hyresgäst. Marknadshyresmodellen har påverkat många museer genom åren. Det är en faktor som bör beaktas för att ge museerna förutsättningar att vara en stark part i kulturlivet. Museerna är ofta andrahandsuthyrare till restauranger och caféer som förväntar sig lägre hyror åtminstone under en återuppbyggnadsperiod av besöksnäringen.

Stockholms över 100 museer är den tysta motorn i Stockholms besöksnäring. Stockholm är en av de musei-tätaste städerna i världen och är en oslipad diamant med stor potential. Med en samlad och medveten strategi som professionellt och medvetet hjälper museerna att vaska fram det unika kan vi bygga något uthålligt starkt. Det kommer samtidigt bidra till att skapa en känsla för ett nytt kollektivt ”vi” bland allmänheten, det vill säga lokalt, regionalt och nationellt. Med andra ord sånt som museer är till för. Det kan vara museet på ”hörnet”, Nordiska eller Vasa. Men ”någon” måste placera sig ovanför allt. Det kan Stockholm göra. Bygg storyn, placera den och berätta den. Sverige, ”världens modernaste land”, är redan en särpling. Odla det!

Ett tydligt exempel på hur kulturen bidrar till hela Stockholms ekonomi var Sveriges mest besökta utställning – Kinas terrakottaarmé i Bergrummet på Skeppsholmen – för tio år sedan. En undersökning visar att hälften av besökarna var tillresta. Över 85% reste kollektivt (det vill säga hållbart), passade på att besöka släkt och vänner och konsumera ännu mer kultur. Hälften bodde på hotell, ägnade sig även åt

shopping och restaurangbesök och stannade i genomsnitt 2,5 dagar i Stockholm och spenderade i genomsnitt 1.700 kronor per dygn. Bara 8% gick dock till entrébiljetter. Varje år görs 8 – 9 miljoner museibesök i Stockholm. Museerna är blytunga.

Jeanette Gustafsdotter är generalsekreterare för Riksförbundet Sveriges Museer som har drygt 230 medlemmar i hela landet: centralmuseer, läns- och kommunala och privatägda museer. De tillvaratar och driver den svenska museisektorns gemensamma intressen.

• musik •

Alfons Karabuda *SKAP, Sveriges kompositörer och textförfattare*

FOTO: OLA JACOBSEN

1. Vilka är de största utmaningarna, förutom ekonomi, efter pandemin för musikskapare och kompositörer i Stockholm?

Musikskaparna skapar inte bara musik utan är de som investerar mest i produktionen, från start: i eget nedlagt arbete – utan garanti för att musiken skall generera intäkter – genom hyra och köp av lokal och studioutrustning. De tar ansvar för musiker och ofta även sitt bolags administration. Utan buffert men samtidigt med tydliga svårigheter att riskera långsiktigt ansvar för lokalkontrakt slås uppbyggda strukturer sönder.

Streamingtjänsterna visar på stora brister i branschen gällande hållbara affärsmodeller för hela näringskedjan men speciellt för upphovspersonerna – de som är helt nödvändiga för den övriga kedjans existens.

Kedjan dräneras på det som tidigare återinvesterats i ekosystemet och då oftast i hemlandet och hemstaden. De globala storbolagen tar sina vinster utomlands, och andra EU-länder reagerar starkt – om Stockholm inte värnar kärnan i det svenska musikundret riskerar vi att förlora vårt försprång.

En annan utmaning som vi ser i de rapporter som tagits fram är att musikintäkterna alltmer koncentreras till det översta skiktet och när mångfalden blir drabbad förlorar man den bredd som behövs för att ”eliten” ska bli större och bredare.

2. Vilka tre konkreta åtgärder skulle skapa bättre förutsättningar för enskilda upphovspersoner?

- Fysiska platser för samskapande med arbetsplatser, studios och scen.
- Stärkta rättigheter och transparens främjar skapande och fri och sund konkurrens.
- Synliggöra musikskaparna, vilket leder till mer musik och bättre affärer.

3. Du som är internationellt engagerad för en stärkt upphovsrätt och förbättrade villkor för musikskapare, vad kan Stockholm lära av andra städer?

Flera europeiska länder har redan lagar som stärker förutsättningar för skapande. Tyskland har en ”best seller clause” som gör att en skapare som erhållit tydligt oskäligt arvode får laglig rätt att omförhandla.

Där lyfts också transparens och konkurrens som prioriterat för ett livskraftigt musik- och kulturliv. De tvångsavtal vi i Sverige ser i filmbranschen dränerar landet på lokala värden då uppdrag försvinner ur landet. När musikskapare tvingas godta tvångsavtal och inte välja vilken förläggare man vill ha så kapas den fria konkurrensen. De villkor som skulle lyfta de bästa aktörerna håller istället några få egenintressen under armarna, och öppnar därigenom för andra länders mer balanserade kulturpolitik.

Bolag med kortsiktiga vinstintressen motar man nu bland annat med EU:s Music Moves Europe där nya modeller med modern teknik synliggörs framför äldre lösningar som vissa i Sverige fortfarande tror är nyskapande. Stockholm borde stödja de startups som arbetar i symbios med musikskapare och arbeta för att bryta sig loss från den stuprörsmentalitet som råder i branschen. Man borde satsa på större finansiell trygghet för de som skapar innehållet som samtliga mellanhänders affärsmodeller bygger på.

Samtidigt bör man verka för fysiska platser där olika delar från branschen inte bara kan samarbeta utan samska, exempelvis The Node. När studior nu

kommer att försvinna blir dessutom access till flera studior än mer viktigt.

Alfons Karabuda är styrelseordförande för Sveriges kompositörer och textförfattare, SKAP, en intresseorganisation för Sveriges musikskapare och kompositörer inom alla genrer med cirka 1500 medlemmar. SKAP är del i ett globalt nätverk av upphovspersoner och musikskapare genom den Brysselbaserade organisationen European Composer & Songwriter Alliance, ECSA, och UNESCO-grundade International Music Council, IMC.

• kulturskapare •

Ulrica Källén *KLYS*

FOTO: MADELINE SÖDER

1. Vilka konst- och kulturpolitiska insikter och erfarenheter under pandemin tar ni med er?

Pandemin har tydliggjort hur sköra villkoren för kultursektorn är – i synnerhet för yrkesverksamma kulturskapare vars sociala skyddsnät inte fungerar – och att kunskapen om sektorns förutsättningar behöver öka. Det gäller både på nationell, regional och kommunal nivå, och inte minst i Stockholm där hälften av landets yrkesverksamma kulturskapare är bosatta och ännu fler är verksamma någon gång under året.

Vi tar också med oss vikten av att kulturlivet organiserar sig, både när det gäller akuta och kortsiktiga åtgärder under pandemin, som mer långsiktiga åtgärder för återhämtning och återstart av kulturen. KLYS lyckades – på grund av ett sedan länge väl etablerat samarbete

mellan nationella kulturskapar-organisationer inom KLYS – snabbt mobilisera oss och ta fram förslag till krispaket för kulturen under pandemin. Dessa har väglett politiker på olika nivåer runt om i landet och resulterat i konkreta krisåtgärder.

2. Vilka är de största utmaningarna efter pandemin för professionella kulturskapare? Skiljer det sig mellan Stockholm och övriga landet?

Att komma tillbaka till sitt konstnärskap och försörja sig är en stor utmaning för kulturskapare. Många etablerade kulturskapare har tvingats lämna sektorn – en kompetensflykt som påverkar konstnärlig kvalitet och frihet, kulturell mångfald, och därmed tillgången till spännande konst och kultur. På så sätt är pandemins konsekvenser för kulturskapare också ett demokrati- och ett yttrandefrihetsproblem.

Stockholm är den största kulturarbetsmarknaden i landet. Men trots sin höga andel professionella kulturskapare saknar den, till skillnad från andra kommuner, en offensiv och visionär konstnärspolitik, både när det gäller krisåtgärder och mer långsiktigt. Flera kommuner i landet har såväl krisstöd till enskilda kulturskapare, som långsiktiga strategier där goda villkor för kulturskapare lyfts fram som grundläggande för kommunens kulturutveckling.

I Stockholm har platser där gräsrotterna i kulturlivet kunnat få fäste och utvecklas försvunnit. Men goda förutsättningar för gräsrotskulturen är nödvändig för att skapa en mångfald aktörer inom kulturella och kreativa näringar.

3. Vilka tre förändringar borde göras för att förbättra förutsättningarna i Stockholm för kulturskapare långsiktigt?

Staden bör ha som målsättning att satsa mer pengar per invånare på kultur än någon annan kommun i Sverige och att bli bäst i landet för kulturskapare att bo, verka och utvecklas i. Det krävs en än mer offensiv kommunal konstnärspolitik.

En lång rad åtgärder som samspelar med varandra i stadens kulturella ekosystem måste till. Det handlar om att skapa ekonomiska förutsättningar för såväl breda som smala, innovativa kulturyttringar att blomstra i staden; • Satsa på ökade stöd till kulturell infrastruktur för professionella kulturskapare i form av långsiktiga verksamhetsbidrag och andra stöd till yrkesverksamma kulturskapare och konstnärliga verksamheter: ateljéer, fria grupper, scener, arrangörer, produktionsplatser och så vidare.

- Satsa på hyressubventioner för lokaler med konstnärliga och kulturella verksamheter.
- Satsa på kompetensutveckling som både hjälper yrkesverksamma kulturskapare att återstarta efter pandemin, och som kan permanentas och fungera långsiktigt för kulturskapares utveckling i staden.

Ulrica Källén är verksamhetsledare för KLYS, Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd, som samlar cirka 30 000 konstnärligt yrkesverksamma inom områdena ord, ton, scen/film och bild/form i 14 medlemsorganisationer: Sveriges Författarförbund, Dramatikerförbundet, Svenska Journalistförbundet, Läromedelsförfattarna, Konstnärernas Riksorganisation, Svenska Tecknare, Svenska Fotografers Förbund, Föreningen Svenska Tonsättare, Skap, Federationen Svenska musiker – Sveriges yrkesmusikerförbund och Musikerförbundet, Teaterförbundet för scen och film, Sveriges scenkonst-regissörer, Oberoende filmares förbund och Unionen, fackklubben vid SR, SVT och UR.

• konst • utbildning •

Maria Lantz *Konstfack*

FOTO: MATS BÄCKER

1. *Vilka insikter och erfarenheter under pandemin avseende den egna verksamheten kommer du ta med dig?*

Jag tar med mig nya format för examinationer och genomgångar där zoom-verktyg och liknande kan öppna upp för kritiker och andra åhörare från världens alla hörn. Våra internationella studenter har

särskilt uppskattat att kunna bjuda in åhörare och tidigare lärare från sina gamla lärosäten. Samtidigt har begränsningarna varit uppenbara: Att inte kunna se tredimensionella objekt i rummet, att inte kunna känna eller reflektera kring konstnärliga arbeten ”live” har gjort att viktiga aspekter av konstnärliga processer och val har fallit bort.

Det faktum att vi parallellt med digital undervisning har kunnat hålla verkstäderna öppna för att genomföra kurser och ställa om till undervisning i mindre grupper har gjort att övertid för lärare varit en utmaning. Vi har då anställt amanuenser – studenter som har fått extrajobb – som har fungerat som ett viktigt komplement till lärarna.

Till viss del har vi använt pengar från resebudgetar för denna kostnad, men vi har ändå fått rätt stora merkostnader utan kompensation. Vi har dock klarat att gå i mål med ett bokslut i balans, mycket tack vare fantastiska lärare som engagerat sig. Lite oroande dock inför framtiden – att både återgå till det många saknar, men behålla det många vant sig vid så som mindre grupper.

Forskning utifrån pandemins effekter på arbetsmiljö/hemarbete är något vi redan börjat titta på främst utifrån inredningsarkitektur och interaktionsdesign. Här vill vi gärna fortsätta med forskning – det finns mycket att utveckla utifrån praktikbaserade erfarenheter gentemot innovation och konstnärliga uttryck.

2. *Vilka är de största utmaningarna efter pandemin för professionella utövare inom bild- och konstformområdet?*

Generellt: Att lyckas återskapa sina företag som ofta är småföretag med begränsad möjlighet till marknadsföring och kommunikation. Vi vet att vid varje kris är det de stora som överlever på bekostnad av de små, men i alla konstnärliga verksamheter är det småföretagaren och de enskilda utövarna som utgör den konstnärliga ”råvaran” i kreativa ekosystem. Om dessa inte återhämtar sig blir det ett stort glapp i kvalitet vilket ger konstnärliga förluster och borttappade möjligheter för hela samhället.

Politiskt sett anser jag att den stora okunskapen och den låga bildningsnivån på lokalt plan är en utmaning. Det är inte rikspolitiken utan de som ansvarar för stora kommunala och regionala verksamheter som måste kliva in och ta ansvar – vilket förutsätter kunskap.

3. *Vilka tre förändringar borde göras för att förbättra förutsättningarna i Stockholm för konstnärer långsiktigt?*

• Att Stadshuset och Regionen kommer överens om ansvarsfördelning och utser hållbara organisationer med uppdrag och budget för de olika konstfälten. Vi har utbildningar i Stockholm som är världsledande och studenternas arbetsmarknad är global. Men Stockholm bör hindra en ”brain-drain” och istället marknadsföra sig som en stad som stolt profilerar sig inom samtida konst och kultur så att begåvningarna stannar. Här finns lågt hängande frukter att plocka vilket skulle ge Stockholm stjärnstatus i världen. Satsa stort på Kulturhuset i Stockholm men även på fria grupper, mindre konsthallar och kulturhus med olika profiler i förorten.

• Se till att ateljéer, studios och repetitionslokaler finns tillgängliga till låga hyror. Gustavsberg är ett skräckexempel där Värmdö kommun säljer ut sitt eget kulturarv genom att kasta ut de konstnärer som satt sin prägel på orten och nu tycks vilja lägga ner sin unika konsthall som har sitt ursprung i det som var Gustavsbergs identitet. Orten kommer i slutändan att bli en av alla likande orter utan särprägel – och vem vill då åka dit som besökare?

• Stöd till inkubatorer och ”växthus” för nyutexaminerade. Åter igen, det finns redan så mycket investerat av skattemedel i en högskoleutbildad person, varje individ som lämnar staden är en förlust. Kulturskolan är en annan plattform som ger nya generationer möjligheter att delta i kulturlivet; bli klokare, gladare, mer förstående för livet och världen, blandade med andra genom kreativa upplevelser, få nya perspektiv – och fler alternativ till både värderingar och livsstilar.

Maria Lantz är rektor på Konstfack, Nordens största konstnärliga högskola inom bild- och formkonst, som grundades 1844. Varje år deltar cirka 900 studenter i kandidat-, master- och doktorandprogram, lärarutbildning och fristående kurser och utbildas till konstnär, designer, inredningsarkitekt, grafisk formgivare, illustratör, pedagog och konsthantverkare.

• konst •

Eva Månsson *Konstnärernas Riksorganisation*

FOTO: GESKA BRECEVIC

1. *Vilka tre stora utmaningar efter pandemin väntar för konstnärer över lag?*

- Att konstens infrastruktur, som redan tidigare var under press, nu monteras ned. Det kan handla om att ateljéföreningar, kollektivverkstäder, utställningsrum och att återkommande konstevenemang av betydelse för sektorn läggs ned.
- En utmaning är att mer och mer görs online, och här finns inte lika stor kunskap om ATT bild- och formkonstnärerna ska arvoderas och HUR de ska arvoderas. Så viktigt fokus är att tillse att bild- och formkonstnärer ersätts på skäligt vis även vid digitala arrangemang.
- Att publiken och köpare hittar tillbaka till konsten och konstnärerna och att bild och formkonsten ges möjlighet att skapa verktygen för de nya förutsättningarna.

2. *Vilka insatser förutom ekonomiska skulle stärka och utveckla förutsättningarna för era medlemmar i Stockholm på kort respektive lång sikt?*

- Säkerställ att möjligheter och villkor, såväl i Stockholms egna verksamheter som i finansierade projekt, är utformade för ett hållbart konstnärligt företagande, jämför FN:s Hållbarhetsmål.
- Kartlägg hur konstnärer arvoderas när Stockholms stad och deras partners arrangerar utställningar och andra publika evenemang och upprätta rutiner och styrdokument i dialog med konstnärsorganisationerna som säkerställer att staden tillämpar rådande avtalsmodeller, som MU-avtalet, och att

konstnärer får skäligt betalt när de ställer ut eller producerar konst i stadens regi, i alla olika typer av sammanhang.

- Förstärk infrastrukturen och inte minst lokalkrävande verksamheter som är nödvändiga för konstnärlig produktion, som ateljéer och kollektivverkstäder.
- Kartlägg infrastrukturen och se till att den får en naturlig plats i stadsplaneringen.
- Se till att särskilt stärka konstnärernas egna initiativ.
- Skapa gemensamma plattformar för konstnärernas egna initiativ och projekt för att bättra ge uppmärksamhet till dessa.
- Säkerställ att konstnärernas företrädare och organisationer konsulteras i ett tidigt stadium när åtgärder skall planeras. Tillsätt ett ”konstråd” eller liknande som kan bidra med sektorspecifik kunskap.

3.

Vilka bestående förändringar efter pandemin tror du vi kommer se framöver, som påverkar konstnärers möjligheter att verka?

- Möjligheten att arbeta och träffas digitalt på olika sätt.
- Det är möjligt att konstnärernas arbetsmarknad – allt ifrån galleriförsäljning till offentliga uppdrag – kommer att förändras i grunden av pandemin. Det hänger på hur konstmarknaden reagerar på pandemin, det offentligas vilja att satsa på konst och hur ekonomin påverkas i stort.
- Pandemin har fört med sig att kulturskaparnas villkor har blivit mer synliga än tidigare, vi känner en större förståelse både från politiker och myndigheter men även från allmänheten. Det handlar inte minst om de regler som handlar om oss som företagare, och vad gäller trygghetssystemen som A-kassa, sjukpenning och så vidare.

Eva Månsson är verksamhetschef för Konstnärernas Riksorganisation, KRO, som företräder 3.400 yrkesverksamma bildkonstnärer, konsthantverkare och formgivare i Sverige. KRO arbetar för stärkt konstnärlig frihet och goda arbetsvillkor.

• *teater* • *film* •

Simon Norrthon *Fackförbundet Scen och Film*

FOTO: SÖREN VILKS

1.

Vilka tre stora utmaningar efter pandemin väntar för scenkonst-och filmbranschen som helhet?

Jämlikhet – om endast de som har råd blir kvar i kulturlivet kommer ambitionerna med att inkludera fler röster, representera fler perspektiv och bidra till ett öppet och demokratiskt samhälle att ta flera steg tillbaka. Det måste gå att försörja sig som professionellt verksam inom kulturlivet oavsett socioekonomisk bakgrund. Vi måste bredda representationen utifrån etnisk härkomst – både i publiken och i skapandet av de konstnärliga verken. Vi ser också en direkt koppling mellan otrygga arbetsförhållanden-tystnadskultur-trakasserier. Jämlikhet och jämställdhet är förutsättningar för kvalitet och konstnärlig utveckling, men på kort sikt finns det en risk att det arbetet tar skada.

Nytablering/återväxt – de som ännu inte etablerat sig måste ges förutsättningar att ta sig in på arbetsmarknaden. Nyutbildade från de konstnärliga högskolorna, frilansare inom alla yrken som bidrar till kulturlivets ekosystem och innovation av konstnärliga idéer. Det finns en risk att kreativa personer och entreprenörer söker sig till andra branscher.

Kompetensförlust – vi förlorar varje dag både arbetsgivare och privatpersoner som går i konkurs, som skolar om sig, som byter bransch. Det sker inom alla yrken, men i synnerhet bland de med kompetenser som är attraktiva för andra branscher. Ju fler vi förlorar, desto mer kännbart blir det och det kommer påverka återstarten.

2.

Vilka insatser, förutom ekonomiska, skulle stärka och utveckla förutsättningarna för era medlemmar i Stockholm på kort respektive lång sikt?

Alla insatser är beroende av ekonomi, men insatser kopplade till återstart kommer vara betydelsefulla. På kort sikt gäller det att skapa förutsättningar att möta publik igen. Innan dess krävs uppehållande stöd för att inte skadan ska bli för stor. Utbildning, arbets-/uppdragsförmedling, daglig träning för dansare/cirkusartister, nätverkssatsningar för kreativa processer. Tillgång till lokaler för konstnärligt skapande till överkomligt pris, en livsmiljö med rimligt boende och barnomsorg som fungerar även för våra medlemsgrupper där många arbetar helger och kvällar.

3.

Vilka förändringar skulle kulturlivet själva kunna genomföra i syfte att gå starkare ur krisen?

Det beror på hur man definierar ”kulturlivet”. I min värld ingår det offentliga i kulturlivet som en viktig ägare och intressent. Kulturlivet är inte en autonom enhet som själv bestämmer sina förutsättningar utan något vi äger och ansvarar för gemensamt. I detta ekosystem av publik, deltagare och utförare ingår även det privata som en viktig part.

”Kulturlivet” kan ha svårt att återhämta sig på grund av mångårig underfinansiering och överlämnande till marknadskrafter. Kulturlivet har under hela krisen bidragit med svaga anställningsvillkor, dumpade löner och stora underskott. Kulturlivet kämpar för sin överlevnad och behöver kraftfullt och långsiktigt stöd från det offentliga. Arbetsmarknadens parter har redan vidtagit väsentliga åtgärder genom till exempel särskilda kollektivavtal under coronapandemin. Kulturlivets aktörer har hittat sätt att nå sin publik på nya sätt, men även genomfört bland annat daglig träning och kompetensutveckling online.

Krisen slår hårdast mot de med svagast skydd. Ska vi gå stärkta ur krisen så är det nu det ska satsas på trygga anställningar, höjda ersättningar och kompetensutveckling. En större långsiktighet i de offentliga stöden är nödvändig och staden måste ta ansvar för lokalsituationen på ett bättre sätt. Det skulle också rusta oss bättre inför kommande kriser.

Simon Norrthon är förbundsordförande för Fackförbundet Scen och film, vars medlemmar är yrkesverksamma upphovspersoner, artister, teknisk och administrativ.

• *litteratur* •

Grethe Rottböll *Sveriges författarförbund*

FOTO: HENRIK MONTGOMERY

1.

Vilka bestående förändringar efter pandemin tror du vi kommer se framöver, som påverkar författares möjligheter att verka?

Eftersom vi fortfarande befinner oss mitt i den pågående pandemin är det omöjligt att helt överblicka vilka konsekvenser den kommer att få för den grupp som vi representerar. Rent generellt kan man redan nu se att samtliga led i den litterära kedjan påverkas. Uppdrag skjuts upp eller ställs in, möjligheter till sidouppdrag blir färre, biblioteken begränsar sina öppettider, läsarna väljer nya format där ersättningen ofta är lägre, digitala möten och samtal ersätter fysiska vilket också kan påverka arvodering. Fysiska bokhandlare har det svårt ekonomiskt vilket påverkar inköp, evenemang och möjligheter att möta läsare. Det har varit svårt att få krisstöd för små enskilda firmor och uppdrag har uteblivit istället för att ställas in.

Pandemin har skyndat på utvecklingen inom flera områden. Både vad gäller digitalisering men också vad gäller styrande krafter och val av fokus. Ekonomin blir till exempel mer i fokus än konstnärlighet, kreativitet och kvalitet. Nerdragningar av bibliotekens öppettider, bokhandlare som inte överlever, bokmässor som hittar nya former påverkar tillgången till litteratur, samtal omkring litteratur och möten omkring litteratur. Det har visat sig med all önskvärd tydlighet att digitala möten och plattformar inte kan ersätta fysiska möten och kvalitativ förmedling av läsoplevelser och böcker.

Utgivningsformaten har redan börjat påverkas, vilket i sin tur påverkar vad förlagen satsar på och hur författare väljer att skriva, men också avtal och ersättning. Näthandeln ökar på bekostnad av fysiska bokhandlare – något som också minskar tillgången till litterära mötesplatser.

2.

Vilka är de största utmaningarna, förutom ekonomi, efter pandemin för författare? Är det olika beroende på genre och inriktning?

Många av de utmaningar vi ser redan nu hänger ihop med ekonomin och möjligheterna att försörja sig, eftersom så mycket blir begränsat. Det är svårt att göra författarbesök, svårt med signeringar, workshops, samtal inför publik, publika releaser och möten. Det blir också svårare med bisysslor för den som kanske skriver på deltid.

Nya arenor och format kräver nya kunskaper som inte alla författare har. De kräver också teknisk utrustning om man till exempel ska kunna göra digitala författarbesök eller streama aktiviteter och evenemang.

Konjunkturen påverkar vad förlagen vågar satsa på – det är tryggare med namn, titlar och genrer som säljer mycket än smalare böcker och mer okända namn. Former och genrer som passar för ljudformat kommer förmodligen också att gynnas av denna utveckling. Här är det återigen grundläggande med insisterandet på, och ansvarstagandet för, den fysiska och konkreta kvalitativa förmedlingen.

3.

Vilka långsiktiga och strategiska faktorer borde förändras för att skapa bättre förutsättningar för litteraturen i Stockholm?

Stockholms stad presenterade i vintras en remissversion av en kulturstrategi som handlade mycket om ekonomi, besöksnäring och attraktionskraft, men skulle framför allt behöva en kulturplan med fokus på upphovspersonerna, kvalitet, kreativitet och en mångfald av litterära uttryck.

En kulturplan bygger på kartläggning och dialog, den ska ha en vision och den ska förhålla sig till kulturpolitiska frågor. Litteratur är ett eget konstnärligt område som handlar demokrati, yttrandefrihet, läsförfrämjande och mångfald. I processen med en kulturplan och formuleringarna av visioner och mål synliggörs de infrastrukturer och aktörer som finns, men det ges också möjligheter att skapa visioner och konkreta mål som handlar om att förbättra förhållandena för de som är verksamma inom litteraturområdet, säkerställa arvodering enligt avtal, skapa mötesplatser och arenor, men också uppdrag kopplade till yrkesverksamma författare i deras yrkesroller.

Avgörande för detta är i sin tur djupgående dialoger med verksamma i samtliga led.

Regelbundna kartläggningar, utvärderingar, genomtänkta kulturpolitiska visioner och långsiktiga utvecklingsområden för att stärka de yrkesverksamma författarnas och översättarnas förutsättningar att verka skulle vara en god grund för framtidens litteratur i Stockholm.

Grethe Rottböll är ordförande för Sveriges Författarförbund, en facklig organisation för författare och litterära översättare. Förbundet arbetar med ekonomiska, juridiska och sociala frågor som rör det litterära yrkesutövandet.

Cirkusgruppen Face First vid ett boende i Vasastan under Stockholms stads satsning "Sommar 2020". Foto: Wictoria Berglund.

Enkät till kulturorganisationer och verksamheter

– *Sammanställning av enkät till 1.400 kulturorganisationer och verksamheter som sökt kulturstöd från Stockholms stad 2017–2020*

Sammanfattning

Pandemin har slagit hårt mot kulturen i hela Sverige och Stockholm, det framgår tydligt i denna enkät som ställts till aktörer inom Stockholms kulturliv som sökt kulturstöd från Stockholms stad under 2017–2020. Här framgår hur olika delar av sektorn och konstarter drabbats till följd av nedstängningar, restriktioner och förbud mot att samlas. Men den ger också en bild av hur man kämpar för att överleva, uppfinna sig själva på nytt och ställa om sina verksamheter. Vi ser i enkäten svar som tyder på att digitaliseringen inom organisationerna och verksamheterna har skyndats på och gett nya möjligheter till utveckling, några har vunnit på det men många ser det som en utmaning och svårighet. Därtill är viktiga synpunkter som kommer fram kopplade till finansiering, lokaler och platser att verka på, samt kulturens och konstens plats och roll i samhället.

Representationen av Stockholms breda kulturliv är tydlig i enkäten då det här samlas kommentarer från allt från de stora institutionerna till föreningar och de enskilda konstnärerna med flera. Vi ser i enkäten hur komplex och uppdelad kultursektorn är i många perspektiv. Det finns en polarisering där varje aktör inom kulturen relaterar till sin egen verklighet och där skillnaden mellan den enskilda konstnären påverkas på ett annat sätt än de stora institutionerna och kulturbolagen. För vissa handlar det om en överlevnad i sitt konstnärskap och privatliv, medan det för andra handlar om större frågor som kulturen i ett vidare perspektiv och om de konsekvenser som följer om konsten inte kan utövas – som vid en pandemi.

Bakgrundsfakta

Enkätundersökningen är en del av det kunskapsunderlag som beskriver hur förutsättningarna för Stockholms kulturaktörer och kreatörer kan förbättras efter pandemin samt vilka reformer och insatser som bör göras för att stärka kulturlivet.

De respondenter som ingick i enkätundersökningen är de kulturorganisationer och verksamheter som har sökt kulturstöd från Stockholms stad under perioden 2017–2020. Enkäten var ställd till ytterst ansvarig för verksamheten. Insamling av data genomfördes via frågeformulärverktyget Easy Quest under januari och februari 2020. Samtliga svar har behandlats anonymt och har inte kunnat härledas till enskilda personer eller organisationer. Enkäten utformades i samarbete med Statisticon som tillhandahåller tjänster inom statistik.

Enkätsvaren har inkommit från VD:ar (45%), konstnärliga chefer (29%), mellanchefer/avdelningschefer (1%), frilansare/kulturskapare (23%) och annan befattningshavare (2%). De representerar teater/dans/cirkus/musikal/opera (48%), musik (23%), bildkonst/form (15%), film (7%), interdisciplinärt (3%), litteratur (2%), samlingslokaler/mötesplatser (1%) och folkrörelser (1%).

63% av respondenterna har en omsättning som 2019 uppgick till 1 mkr, 27% omsatte upp till 5 mkr, 5% hade en omsättning som uppgick till 10 mkr och 5% hade en omsättning som översteg 10 mkr. De representerar föreningar (50%), enskilda firmor (26%), aktiebolag (17%), stiftelser (3%), handelsbolag (1%) och annan typ av organisationsform (3%).

Svaren har sammanställts utifrån följande områden:

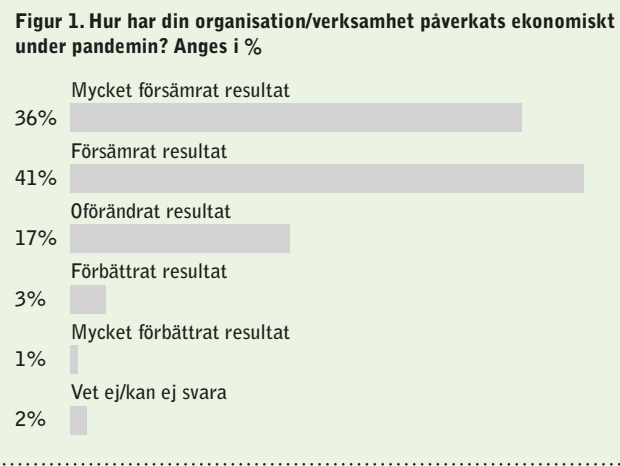
- Ekonomi och finansiering
- Program och produktion
- Publik och kommunikation
- Kultur- och konstnärspolitik

Därefter redogörs för insikter och erfarenheter under pandemin (sid 104) och inkomna förslag kring vilka reformer och insatser som behöver göras för Stockholms kulturliv (sid 107).

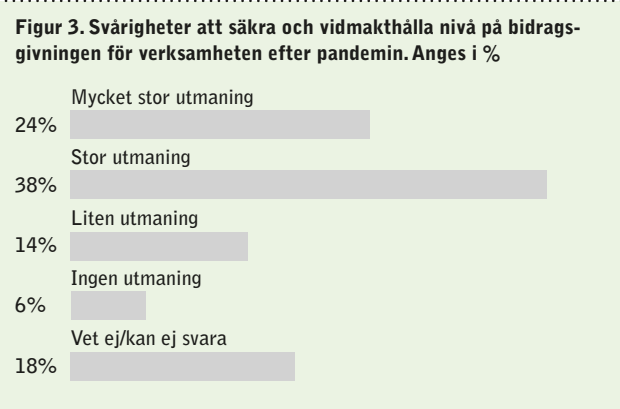
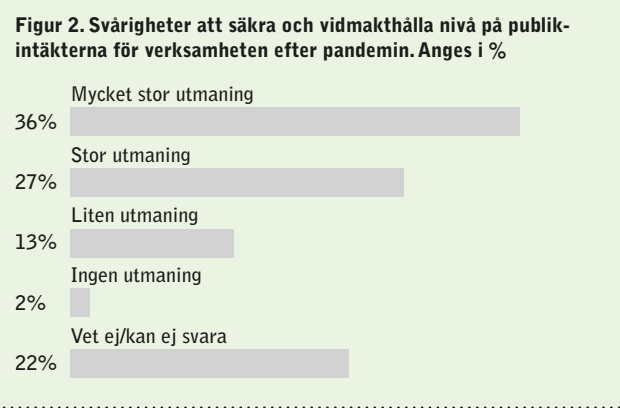
Se komplett sammanställning i bilaga, sid 164.

Ekonomi och finansiering

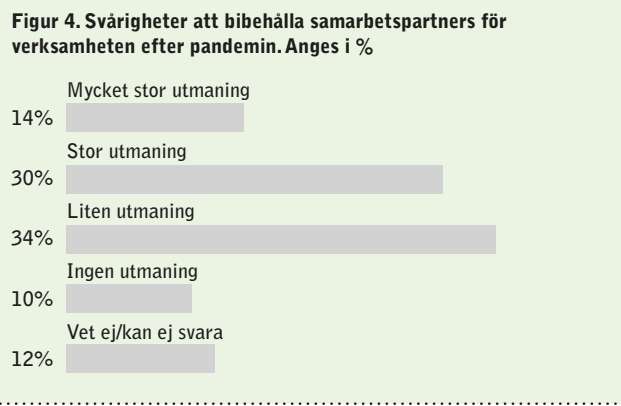
Den absoluta majoriteten, 77 % av de svarande organisationerna och kulturverksamheterna har fått försämrad eller mycket försämrad ekonomi. Det framgår av svaren i enkäten på frågan hur de har påverkats ekonomiskt under pandemin. 17 % svarar att de har fått ett oförändrat resultat och några få har svarat att de fått ett förbättrat resultat (Figur 1).

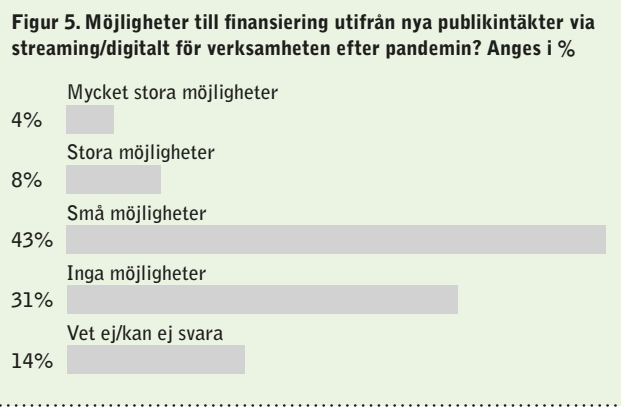
Det ges en tydlig bild vad det gäller svårigheterna med verksamheternas finansiering efter pandemin. 76% uppger att det kommer att bli en liten, stor eller mycket stor utmaning när det handlar om svårigheterna kring

att både säkra och vidmakthålla nivån på publikintäkter liksom bidragsgivning efter pandemin. (Figur 2 och 3).

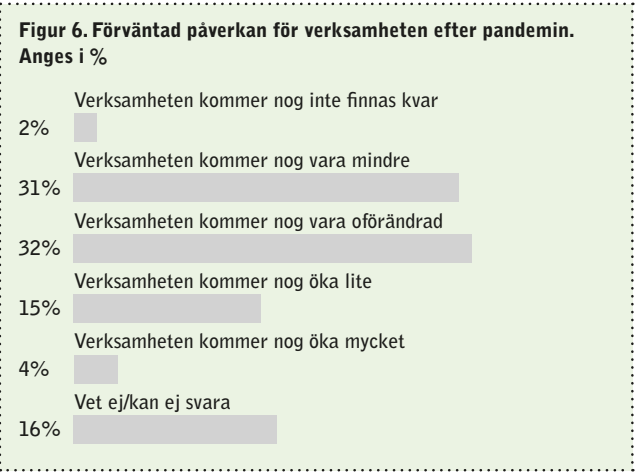
Att bibehålla samarbetspartners är en annan stor utmaning som väntar organisationerna. Nästan hälften av de svarande (44%) uppger att det blir mycket stor eller stor utmaning och 34 % anser att det är blir en liten utmaning, se Figur 4. Man ser även svårigheter i att hitta nya intäktskällor och att säkra ekonomiska reserver.

När respondenterna svarar på vilka möjligheter kulturlivet i Stockholm ser avseende ekonomin i sina respektive verksamheter så svarar man att möjligheterna är små för det mesta. Både vad det gäller möjligheten till att få ökade anslag och ökade publikintäkter genom nya publikgrupper, liksom att hitta nya publikintäkter via streaming och digital verksamhet. Där ser 43% små möjligheter och endast 12% ser stora eller mycket stora möjligheter (se Figur 5).

Utöver de monetära faktorerna så ser man vad det gäller att kulturen ska vara ett prioriterat område i förhållande till annan offentlig verksamhet att man även här svarar att det finns små möjligheter till detta. Däremot ser man större möjligheter till att skaffa sig fler samarbetspartners i framtiden, 39% gör detta.

När de svarande får ge sin helhetssyn på hur de förväntar sig att deras verksamheter eller organisationer kommer påverkas efter pandemin så svarar drygt en tredjedel att de tror att deras verksamhet nog kommer

vara mindre och lika många tror att verksamheten kommer vara oförändrad. 19% tror att verksamheten kommer öka och endast 2% tror att deras verksamhet kommer försvinna (se Figur 6).

Avslutningsvis är den överlägset största svårigheten att man befarar en stor oro över att kulturen inte kommer att prioriteras i förhållande till annan offentlig verksamhet. Totalt anser 82% att det är en av de största svårigheterna gällande finansiering efter pandemin.

Pandemin påverkar samtliga verksamheters ekonomier

Bland samtliga av Stockholms kulturlivs verksamheter och organisationer har ekonomin blivit påverkad till följd av pandemin – inte minst på grund av det intäktsbortfall som uppstått när restriktioner och begränsningar gjort det svårt att upprätthålla publik verksamhet och man därmed inte kunnat sälja tillräckligt med biljetter eller inträden. För många har den publika verksamheten helt och hållet lagts ned.

Man har behövt ställa in eller skjuta på sina planerade arrangemang och därmed bland annat behövt skära ned på personal och inte kunnat expandera så som tidigare varit planerat. Såklart är även framtiden en osäkerhetsfaktor som påverkar verksamheterna, att inte kunna planera framåt. Många har kunnat ta del av de olika krisstöd som gått att söka – 53% av de som har svarat på denna enkät, andra har även haft skrivna avtal som gjort att man ändå kunnat få hel eller delvis ersättning för inställda arrangemang.

”Vi har avskedat personal. Vi korttidsarbetar. Vi har i princip inga bokningar under januari och februari 2021. Vi har dragit ner på fasta kostnader till ett minimum. Vi arbetar i skift för att undvika för mycket kontakt (smittorisk). Vi har skrivit om alla avtal, informationsmaterial, hemsida och så vidare för att kommunicera nya rutiner.”

Fortsatt bland de större verksamheterna så uppges det att de klarar sig på grund av de krisstöd som funnits att ta del av, några har även kunnat klara sig på att man haft en ekonomisk buffert. Dessvärre kan det för många innebära att framtida investeringar uteblir, sådant som exempelvis kan vara nödvändiga renovationer eller stora produktioner. Bland de mindre verksamheterna blir det extra svårt med ekonomin då många bedriver enskild näringsverksamhet vilket gör att deras privata ekonomi påverkas mycket.

”Skälet till att ekonomin går ihop för 2020 är att vi fått alla stöd man kan tänkas få så som hyresrabatter, permitteringsstöd, krisstöd. Och att kostnaderna gått ner. 2021 ser i dagsläget ut att bli en stor förlust om inte nya krisstöd utlyses.”

”En musikal på turné flyttad eller inställd 3, 4 eller 5 gånger. En musikal flyttad ett helt år. En gigantisk scen förhoppningsvis flyttad och inte avblåst, beroende om den scenen finns kvar efter pandemin. Arbetslösa och ledsna artister och fasta kostnader som inte kan påverkas. En avblåst tältturné. En produktionskoordinator som var tvungen att ta annat jobb vilket innebär förlorad kompetens för att jag nu måste börja om. Gigantiska ekonomiska förluster. Nu använder jag den buffert jag hade som skulle lagts på en musikal, vilket betyder att när den musikalen kommer, lär pengarna vara slut.”

En av de största svårigheterna som anges är möjligheten att överleva under en fortsatt pandemi. Att avsaknaden av ingående kapital gör att det är svårt att satsa när det väl går att ta upp verksamheten normalt igen. Därtill ser man med oro på när publik och besökare ska våga komma tillbaka.

Bland framför allt de mindre aktörerna vittnas det om ett stort engagemang bland deras publik. Genom att annonsera ut att de har en svår period under pandemin så har privatpersoner kunnat ge bidrag till verksamheterna – allt ifrån mindre till stora summor som har varit behjälpligt för överlevnad.

Det finns även ett antal röster som har en optimistisk tro om att verksamheterna kommer klara sig genom pandemin och kunna växa efteråt. Inte utan hårt arbete och hjälp såklart, och man är givetvis medveten om att det kommer vara svårt med resurser och att landskapet för att skapa kulturella arrangemang kommer vara förändrat. Men hoppet finns och man är villig att arbeta för det.

Bland de 1% som i enkäten sagt att de kommer få ett bättre resultat efter pandemin så är det de verksamheter som annars sysslar med traditionell försäljning av konst eller tjänster fysiskt i exempelvis en butik eller ett galleri. Dessa har istället ställt om för att sälja via e-handel och kunnat hitta en målgrupp under pandemin som väljer att fortsätta köpa konst, men digitalt istället för fysiskt på

plats i exempelvis gallerierna. Till denna grupp som lyckats öka sin digitala närvaro och klara sig bra ekonomiskt räknas även vissa verksamheter som sysslar med streaming. Detta kan vara ett exempel på hur vissa verksamheter lyckas ställa om – om än bara för en tid med restriktioner – för att exempelvis genomföra arrangemang och projekt utomhus, vilket i sin tur kan leda till att man identifierar nya publikgrupper.

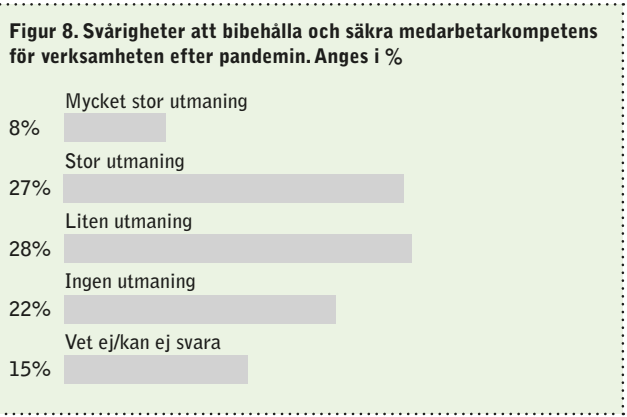
”Jag tror på en kombinerad verksamhet som framöver blir fortfarande lika fysiskt live, men nu också digitalt. I slutändan innebär det här fler kostnader, inte färre, och intäkterna motsvarar inte de ökade kostnaderna.”

Personal och organisation

Drygt 40 % uppger att verksamheten har haft en minskning eller en kraftig minskning av personal, medan hälften haft oförändrad personalstyrka. Ingen har haft möjlighet att öka antalet medarbetare. Se Figur 7.

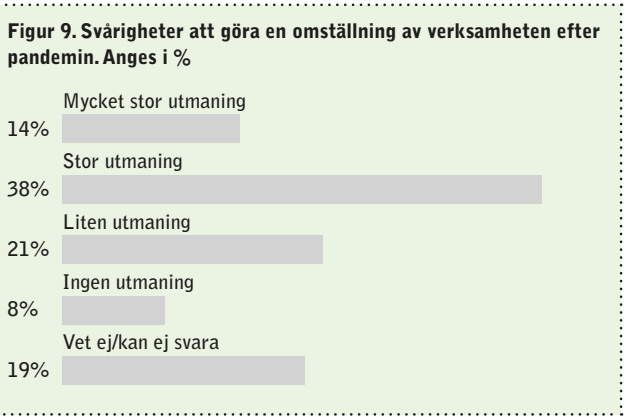

Man anser dessutom att det kommer bli en svårighet att bibehålla eller anlita frilansare efter pandemin då 37% svarar att det är en stor och mycket stor utmaning och 21% svarar att det är en utmaning. Vad det gäller svårigheter kring organisation efter pandemin så är det på frågan om svårigheten att bibehålla och säkra medarbetarkompetens totalt 63% som anser att det är liten, stor eller mycket stor utmaning. Bara 22% anser att det inte är någon utmaning. Se Figur 8.

Därtill kan man tillägga att varierade svar ges när det gäller organisationernas svårigheter att efter pandemin kunna säkerställa strategisk kompetensförsörjning; 39% anser att det är mycket stor eller stor utmaning, 19% svarar att det är en liten utmaning, 12% anger ingen utmaning och en tredjedel svarar att de inte vet eller har svårt att svara på idag. Vidare anses det dock att när det kommer till om det efter pandemin kommer vara en svårighet kring återväxt och nya talanger så anser de flesta att det är en liten utmaning.

En majoritet av de svarande anser dessutom att det är en stor utmaning i att ställa om sin verksamhet efter pandemin, men att vissa ännu inte vet eller kan svara på detta. Se Figur 9.

Vidare ser vi att en stor ovisshet råder bland de svarande när det kommer till frågan om förändringar i arbetsrätten/kollektivavtal. 40% svarar att de inte vet eller kan ge svar och 25% anser att det inte kommer vara någon utmaning.

Ur en organisatorisk aspekt anser man att efter pandemin är den största möjligheten en förhöjd medarbetarkompetens. På resterande områden så har man svårt att veta vilka möjligheter som finns för ökad tillgång till frilansare, kompetensutveckling hos personal, omställd/förändrad verksamhet, och ändrade avtal och överenskommelse.

Ansträngt läge för anställda och arbetsgivare

Bland många av aktörerna inom kultursektorn i Stockholm så berättas det om hur pandemin påverkat deras organisationer. När det kommer till arbetsmiljön så finns det en stor oro bland personal, dels för den egna säkerheten, dels för hur pandemin slår mot samhället i stort. Dessutom förloras känslan av meningsfullhet när det inte går att utföra sina arbetsuppgifter som vanligt.

”Hög arbetsbelastning för de arbetsledande funktionerna i ständiga förändringar utan de resultat som produktioner och verksamheter ger: publikmöten, kontakt, stimulans. Stor oro bland personal för smittspridning, det moraliska i att verka publikt under tiden restriktionerna låg på 500 och 50 för publik, det moraliska i att verka och arbeta med de skärpta rekommendationerna.”

Självklart är även arbetsmiljöutmaningar stora och det vittnas om en allt mer stressad och utmattad personal bland organisationerna. Men man visar även på hur de som kan försöker arbeta så gott de kan. Inte minst vad det gäller det konstnärliga arbetet.

Tydligt är det bland de svarande att det finns en känsla av osäkerhet och en ovilja att ta risker efter pandemin. Detta kopplas inte minst ihop med rädslan att förlora viktig kompetens inom kulturbranschen, när många har sett sig tvungna att byta karriär under pandemin. Bland enskilda kulturutövare berättas det om att man har gett upp sitt konstnärskap för att istället ägna sig åt andra typen av yrken utanför kulturen.

”Det sliter på oss psykiskt och verksamheten lider av att vi inte kan ses och jobba tillsammans mer än i liten utsträckning. Digitala möten är inte lika konstnärligt kvalitativa som fysiska möten.”

”Att hålla oro och stress i schack, både för mig själv men framför allt med mina medarbetare i olika projekt. Det påverkar arbetsklimatet enormt. Människor har så skilda ingångar och erfarenheter av pandemin och det är svårt att hantera allas olika nivåer och behov av stöd för att kunna arbeta bra och framkomligt i grupp.”

Förändringar inom verksamheterna

En del verksamheter berättar om att man efter pandemin kommer att ta med sig erfarenheter kopplade till arbets-sättet – att kunna bli mer flexibla och effektiva – något som pandemin tvingat fram och som framöver kommer ses som en positiv erfarenhet.

Även teknisk och digital fortbildning har man lagt tid på under pandemin när kärnverksamheten gått på sparlåga. Detta är dock något man skulle önska se mer av, kurser och liknande inom teknik och digitalisering som ska erbjudas konstnärer och kulturskapare.

Det talas även om en generationsväxling som anses vara sund för sektorn.

”Många ’gamla rävar’ inom de flesta skrån som ’hängt med’ vidare till nästa produktion, fast en hel del kanske gärna sett dem utbyttas, har nu fått gå, liksom de flesta andra. Det öppnar möjligheter för yngre förmågor som inte tidigare getts chansen.”

Bland respondenterna så finns det även tankar kring att pandemin har bidragit till att öka miljöaspekter kopplat till kultursektorn. Det talas om nya förhållningssätt till bland annat resande och upplägg för verksamheterna kring detta och för framtiden. Hur man kommer arbeta smartare, och att genom digitala möten kunna begränsa resandet. Samtidigt ställer det frågor om framtiden avseende internationella samarbeten, turnéer och gästspel.

Hållbarhet

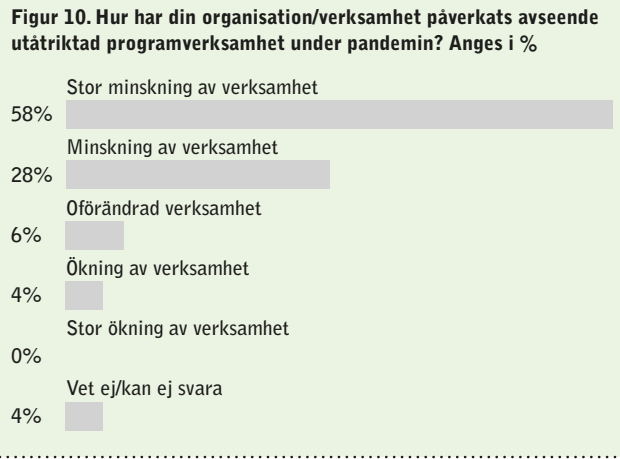
När det kommer till svårigheterna bland de svarandes verksamheter ur ett jämställdhetsperspektiv efter pandemin så anser de flesta att det inte är en utmaning eller ser det som en liten utmaning. Desto fler utmaningar ser man istället när det kommer till områden som är kopplade till mångfald; 21% anser att det kommer att vara en stor eller mycket stor utmaning och 30% uppger att det kommer att vara en liten utmaning.

En jämn fördelning av svar ges om svårigheten i arbets-miljöarbete mellan att vara en stor utmaning till att inte vara någon utmaning alls, till exempel är synen på hemarbete eller på plats vid den ordinarie arbetsplatsen något som viktas olika.

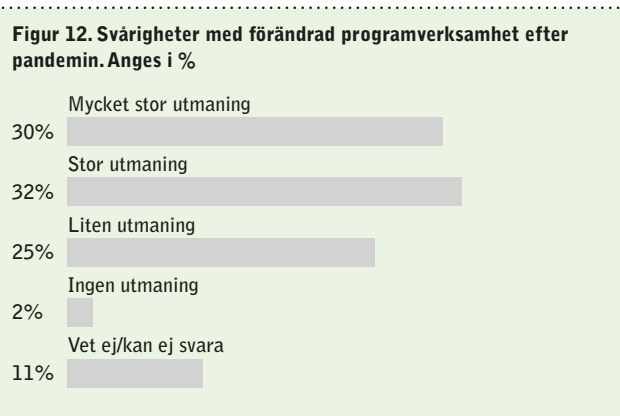
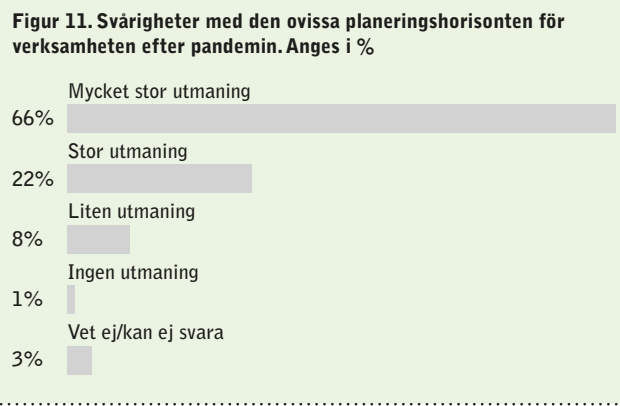
När det gäller svårigheten kring verksamheternas klimat-avtryck så svarar de flesta att det inte är en utmaning och några att de ser det som en liten utmaning. De flesta har dessutom svårt att svara på huruvida pandemin skapat möjlighet för den berörda verksamhetens klimat-avtryck, arbete med mångfald, jämställdhet, ökad samverkan, och arbetsmiljöarbete. Det är däremot många som ser pandemin som möjliggörare vad det gäller hållbarhetsområdet, 63%.

Program och produktion

Den utåtriktade programverksamheten har minskat betydligt för majoriteten (86%) av de svarande under pandemin, se Figur 10. Den absolut största utmaningen

som handlar om den utåtriktade programverksamheten som de svarande anger är den som handlar om den ovissa planeringshorisonten framöver. Här svarar 66% att det är en mycket stor utmaning och 22% att det är en stor utmaning. Se Figur 11.

Ungefär lika många anser att de kommer att ha svårigheter med utåtriktad och förändrad programverksamhet efter pandemin. Se Figur 12.

Att bibehålla den konstnärliga kvalitén efter pandemin verkar de svarande ha en blandad oro kring. På samma tema ställs frågan om svårigheten kring att förändra och utveckla nya konstnärliga uttryck efter pandemin där de flesta svarar att det är en liten utmaning.

Däremot ser de flesta (77%) frågan om konstens och kulturens frihet efter pandemin som en utmaning; 34% ser det som en mycket stor utmaning, 30% ser det som en stor utmaning och 13% ser det som en liten utmaning. En stor utmaning gäller också när det kommer till internationella samarbeten och ökade krav på digitalise-ring. Andra frågor där de svarande ser utmaningar är de som behandlar svårigheterna kring återväxt och nya publikgrupper, digital kommunikation och streaming, och kompetens inom strategisk digital kommunikation. Där ser vi att de som svarar att dessa svårigheter är mycket stora utmaningar.

Vidare svarar man på om svårigheterna kring tvärsektoriella samarbeten efter pandemin, där lika många anser att det är en liten utmaning och att man inte vet eller inte kan svara.

När det gäller svårigheter ur publikaspekt efter pandemin så ser många det som en stor utmaning kring svårigheten med utebliven publik. Samma svarsmönster ser man på när det gäller förändrade publikvanor efter pandemin.

Efter pandemin ser verksamheterna med överhängande optimism fram emot möjligheterna för den utåtriktade programverksamheten, inte minst vad det gäller de konstnärliga aspekterna. Här ser de svarande att den konstnärliga kvalitén kommer att öka i stor eller mycket stor omfattning (43%) och lika många anger (43%) att det finns stora eller mycket stora möjligheter för nya konstformer att uppkomma efter pandemin. Se figur 13 och 14.

Gällande nya samverkansformer efter pandemin så ser de flesta små eller stora möjligheter till detta. Även vad det gäller en utökad digital verksamhet ser man möjligheter i någon grad.

Gällande publikaspekten så är de svarande försiktiga i sin syn på att de ska hitta en ny eller annan publik-grupp än tidigare; en tredjedel anser att det finns stora möjligheter, majoriteten ser dock att det finns små möjligheter till detta efter pandemin. Istället ser man stora möjligheter i att få tillbaka sin vanliga publik och bibehålla den. Man har även en positiv inställning till att pandemin ger möjlighet till ökad tillgänglighet för publiken, se figur 15.

En svårplanerad framtid

Som tidigare nämnts anges den ovissa planeringshorisonten som en av de största utmaningarna. Projekt eller produktioner har behövt flyttas framåt i tiden eller helt läggas ned, vilket också har lett till att mycket mer tid och arbete har behövt läggas på administration och planeringsarbete. Svårigheterna ligger i när man kan öppna igen, när det blir möjligt för exempelvis artister och skådespelare att turnera för att nämna några.

”Osäkerhet inför om utställningar och annat ska bli av. Svårt att planera framtida evenemang. Osäker på vilka verk som är tillgängliga när utställningsperioder skjuts fram, förlängs eller förkortas. Stort publikbortfall och minskad möjlighet till försäljning.”

”Det var helt omöjligt att sälja våra föreställningar eftersom dels var folk rädda för att komma som publik och det fanns hälsomyndigheternas rekommendationer om antal personer vid en offentlig samling.”

Det finns dock även röster som menar att deras agerande har varit nödvändigt för att hindra smittspridningen, även om det bland annat får ekonomiska konsekvenser för verksamheterna.

”Trots att små konserter varit möjliga i någon mening har konsertverksamhet så som vi skulle önska varit omöjlig. Vi har också känt att eftersom det varit omöjligt, kanske av grundlagsskäl, att helt blåsa av och tvinga fram total karantän från politiskt håll har vi, som fria aktörer, tagit vårt ansvar och blåst av vår verksamhet för att minska risken för smittspridning.”

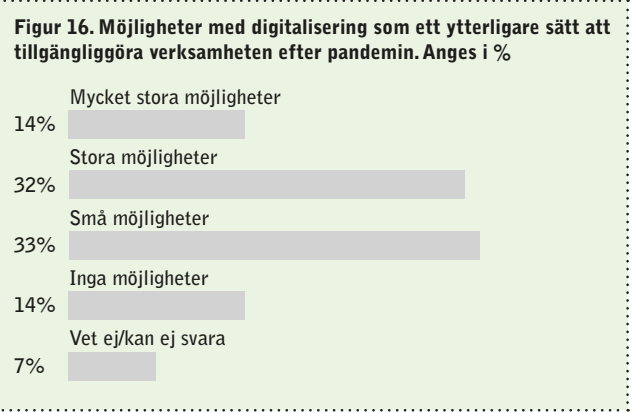
Digitalisering

Bland svårigheterna kring digitaliseringsaspekten efter pandemin så anser de svarande att områden som ökade tekniska kostnader, liksom digital kompetens, innebär mycket stora utmaningar. Den största utmaningen uppges vara de höga förväntningarna från publiken på kulturaktörernas digitalisering framöver.

Vidare ser vi en mer jämn fördelning av svaren vad det gäller frågan om ökade upphovsrättsliga kostnader där många ser detta som en mycket stor utmaning.

Vad det gäller svårigheter med upphovsrättsliga regelverk så är det lika många som inte vet eller inte kan svara på hur stor utmaning det är för den egna verksamheten som de som anser att det är en liten svårighet.

Möjligheterna gällande digitaliseringen bland verksamheterna efter pandemin är blandade. Man ser både stora (32%) och små (33%) möjligheter i att digitaliseringen skulle kunna vara ytterligare ett sätt att tillgängliggöra verksamheterna, se Figur 16. Gällande att digitaliseringen skulle vara ett sätt för nya konstnärliga former och uttryck är de flesta försiktiga och anser att det finns små möjligheter. Däremot finns det röster som anser att pandemin skapat stora eller mycket stora möjligheter för digitaliseringen hos verksamheterna.

Att digitaliseringen skulle kunna bidra till att vara ett led i ett strategiskt marknadsföringsarbete svarar nästan hälften (47%) att de ser mycket stora eller stora möjligheter, se Figur 17. På frågan om digitaliseringen skulle kunna bidra till ökad internationalisering så är svaren jämnt fördelade över skalan gällande stora och små möjligheter, respektive över skalan mycket stora och inga möjligheter.

Nya tankar om innehåll och behovet av samarbeten

Hur pandemin har lett till restriktioner i resandet påverkar givetvis kultursektorn mycket. Det handlar bland annat om möjligheten att ta sin verksamhet utomlands på festivaler, som gästspel, och andra typer av mötesplatser, men också tillfällen för utbyte av tankar och idéer. På samma sätt blev det svårt för utländska kulturarbetare att ta sig till Sverige, vilket ledde till att det viktiga utbytet av konstnärliga idéer och influenser uteblivit samt att brist på kompetens och arbetskraft inom vissa områden har uppstått.

Nätverkandet, både det nationella och det internationella, är en farhåga man har att det ska påverkas negativt på grund av ovissheten om när restriktioner försvinner och det blir möjligt att mötas igen. Det finns även en oro kring att samarbeten kommer vara svåra att få till stånd igen och att redan befintliga splittras.

Många hoppas att det internationella samarbetet kommer att öka efter pandemin och att de nya sätten att arbeta och samarbeta mellan länder består men att det kan kombineras med ett ökat resande igen.

”Att bygga upp det internationella nätverket och kunna fortsätta internationella turnéer – det är där våra största intäkter ligger. Nätverk är förlorade och vi ser inte hur och när vi kan börja igen.”

”International partnership and cooperation. We have had the time and possibility to cultivate our relationships with culture institutions in Sweden, Stockholm and internationally for the purpose of building new platforms for dialogue and reflection on the role of culture in 21st century. This opens up for great and exciting possibilities that we hope to explore and deepen after the crisis.”

”Vi hade en utlandsturné bokad och fick ställa in alla föreställningar och kunde inte söka stöd eftersom ingen gav stöd åt verksamhet utomlands! Två års förarbete och en årsinkomst gick förlorad. Dessutom hade turnén gett oss ovärderlig marknadsföring för nya produktionssamarbeten. Det skulle vi vilja ha möjlighet att söka stöd för. Allt arbete som rann ut i sanden och vad det kostar med resor mm för att göra om detta.”

Samspelet mellan de olika delarna i kulturlivet ger sig tillkänna och visar på hur de olika typerna av organisationer hänger ihop för att det ska fungera i ett ekosystem. Det finns även en tilltro och förhoppning att de stora institutionerna med sina muskler är med och bidrar till att de mindre får uppdrag i framtiden, ett starkare samarbete sinsemellan.

”Eftersom jag är tonsättare/kompositör inom nutida klassisk musik hade jag mycket jobb i början av pandemin då beställningar alltid görs med lång framförhållning. Däremot har jobben blivit väldigt mycket färre nu eftersom musiker/institutioner/ensembler inte beställer ny musik i detta läge. Många konserter har också ställts in och flyttats fram. I den här branschen gäller det ju att synas och höras annars finns man inte, så den negativa effekten kommer också bli märkbar längre fram.”

”Jag hoppas framförallt att institutionerna mobiliserar och tar in fler frilansare och gör fler produktioner, en vågad satsning framåt på nästa publikgeneration samt på live-elementet.”

Publik och kommunikation

Rädsla att förlora sin publik men hoppfulla att finna en ny

När det kommer till frågan om publik så anses det svårast att förhålla sig till när publik och besökare kommer våga komma tillbaka efter att pandemin är över. Vidare frågar man sig vilken typ av publik som kommer finnas efter pandemin, om den är den samma som tidigare eller om det är en ny typ som kommer engagera sig i vad som produceras i kulturlivet. Hur ska man förhålla sig till det nya kulturlandskapet när pandemin är över, och hur ska man upprätthålla kontakten med publiken medan pandemin pågår?

Föreningar som är beroende av ideella krafter, volontärer och medlemmar har inte kunnat genomföra sina arrangemang och med det kommer även ett behov av att kunna bibehålla medlemsantalet framöver. En del föreningar har medlemmar eller en målgrupp som befinner sig i riskgrupper för pandemin, dessa har haft speciellt svårt att genomföra sina planerade aktiviteter.

Det mest efterlängtrade är att man hoppas kunna både bibehålla sin befintliga publik och bredda och hitta en ny efter pandemin. Något som tros kunna uppnås eftersom att verksamheterna har behövt tänka nytt vad det gäller att nå ut, exempelvis genom att skapa arrangemang utomhus, arbeta uppsökande eller finnas mer digitalt. För några har detta till och med inneburit att verksamheten gått bättre än tidigare.

För de kulturverksamheter som har skola och omsorg som sin målgrupp så har reglerna varit olika beroende på hur huvudmännen har beslutat. I vissa fall har man kunnat spela som vanligt och i vissa fall inte vilket skapat en obalans.

”Vi har inte kunnat spela lika mycket föreställningar, men eftersom vi mest spelar för skolelever så har vi ändå kunnat genomföra merparten av bokade föreställningar under 2020. Vår producent har behövt lägga mer tid och energi på planering, plantering, smittsäkra, fix och trix för att kunna genomföra så många föreställningar som möjligt. Vilket blir en större kostnad för oss. Vi är oroliga för framtiden, för att nu har vi nästan inga beställningar, eftersom beställarna inte vågar för de är osäkra på vad som gäller, och att de verkar ha mindre pengar. Vi har också haft mindre möjligheter att visa upp oss.”

Oro för framtidens barn- och ungdomskultur

Många ser med oro på framtiden när det kommer till barn- och ungdomskultur i Stockholm. Man är rädd för att elever i skolorna inte kommer att få ta del av lika mycket kultur i framtiden, och att det kommer dröja innan familjer kommer att våga, eller har råd och möjlighet, att uppleva kultur tillsammans.

”Scenkonst och musik för barn, unga och vuxna är hotat i Stockholm. Det behövs en tydlig inriktning på stöden som visar att våra politiker vill ha små scener i stan där man kan lyssna på musik och se föreställningar. Det handlar inte om att det är synd om oss kulturarbetare – utan om att Stockholm blir fattigare som stad om vi bara har institutionerna. Att sända scenkonst och musik digitalt är något vi kommer att fortsätta göra, men det är inte samma sak som att utöva vår konstform med direkt publikkontakt. Det är film och det är också en spännande konstform som utvecklas nu när så många behöver lära sig att förmedla performativ konst via film. Men publik kontakten är nerven i performativ konst och vi behöver hitta former för publik-kontakt i mindre grupper nu. Även efter pandemin.”

”Satsa på att barn och unga får tillgång till mycket kultur. Det är barnen som är framtidens vuxna och därför är det viktigt att de får nycklarna till kulturen redan i unga år. Se till att Barnkonventionen efterföljs, dvs att barn ska få tillgång till kultur och egna estetiska uttryck. Särskilt viktigt efter en lång och orolig tid som säkert blir mer begriplig i mötet med konst och fantasi.”

”Jag hoppas, hoppas, hoppas att publiken ska längta efter att se kultur igen, men vågar inte lita på det. Min publik är de allra minsta barnen som går med sina föräldrar och främst mor- och farföräldrar. Men kommer en farmor våga gå in i en teatersalong när ett vaccin funkar till 90%?”

Digitaliseringens möjligheter och utmaningar

En tendens som syns bland de svarande, främst hos de som säger sig ha en stabil ekonomi under pandemin, är att de har minskat sin verksamhet när det kommer till den ordinarie och fysiska, men ökat sin digitala närvaro istället. Detta har visat sig vara ett bra sätt att få till nya innovativa projekt, inte minst om verksamheten sedan tidigare till huvudsak sysslar med digital konst eller kultur, där har verksamheten kunnat utvecklas i takt med att målgruppens intresse har ökat för detta under pandemin. För många är det dock inte ett sätt att överleva ekonomiskt då man uppger att digitala produktioner och projekt kostar mycket pengar att göra. I övriga fall så gäller en minskning av, eller en obefintlig publik verksamhet.

”Vi arbetar med XR teknologier (augmented reality och virtual reality) inom konst. Dessa tekniker har populariserats enormt av pandemin på grund av deras möjlighet att skapa upplevelser med social distansering. Säkrlart har en del roliga lanseringsevent fått ställas in, men på det stora hela har vi sett en enorm ökning av efterfrågan.”

Att digitaliserad kultur har stor potential är det många som talar sig varma för. Bland annat lyfts tankar om att digitaliseringen kommer att möjliggöra att konst och kultur når fler och på så sätt bli mer demokratisk. Viktigt kommer också vara att framöver få stöd att förändra verksamheten till att både kunna skapa kultur digitalt och live vilket kommer möjliggöra att bli större och att nå ut bredare och få en ännu bättre plattform att nå ut med.

Men även om många ser digitaliseringen som en positiv effekt av pandemin, vare sig det handlar om ett komplement till den ordinarie verksamheten eller i sin helhet, så finns det även röster som är mer reserverade i sin tro på digitalisering. Man ser bland annat svårigheter i att kunna balansera en framtida digital utveckling av sin verksamhet med sin ordinarie som fanns före pandemin. Det är inte heller helt oproblematiskt när det kommer till att det bland annat är kostsamt och i vissa fall kräver hög kompetens på området som inte alla besitter. Några säger till och med att de inte alls är intresserade av att bli mer digitala, bland annat för att det inte passar den typ av konstform som man håller på med.

”Jag har inte svarat på frågorna om det digitala eftersom jag hoppas och tror att vi efter pandemin inte kommer vilja ha digitala lösningar för till exempel dansföreställningar eller workshops – eftersom det är så mycket sämre kvalitet i den upplevelsen – även om man har fantastisk teknik – vilket vi inom det institutionella inte har – men oaktat det vill vi ju verka live efter pandemin! Och jag tror även att vår publik kommer att vilja detsamma, men att det kan ta lite tid innan det kommer igång.”

”Att digitalisering inom konst och kulturverksamhet blir mer normaliserat är ett stort problem som vi brottas med. Att tillgängliggöra konst och kultur för en bred publik innebär att insistera på det fysiska mötet. Digitalisering kan aldrig ersätta den fysiska upplevelsen och möjliggörandet av kulturupplevelser, möten, kunskapsutbyte och så vidare. Att digitalisering blir normaliserat som format utgör en risk snarare än en möjlighet. Det möjliggör att lägga fokus på digitalisering istället för att hantera de svårigheter som redan finns i vem som har tillgång till kultur, demografiskt/ socialt/ekonomiskt och så vidare.”

Kultur- och konstnärspolitik

En önskan om ett ökat intresse för kulturen

Många uppger att de hoppas på att pandemin kommer få allmänheten att förstå vad som sker när kulturen försvinner ur ett samhälle. Många tycker även att pandemin har satt ljus på den situation som har funnits för de fria kulturskaparna i Stockholm en längre tid. Några menar till och med att det egentligen inte har varit någon skillnad för verksamheterna före eller under pandemin, för dem har situationen varit densamma och detta kommer upp till ytan nu. Att det varit tufft och svårt. Det finns också förhoppningar om att det efter pandemin kommer uppstå nya aktörer och konstnärer som berikar med nya idéer och tankar.

”Vi ser en mer akut efterfrågan på livsmening och livsinnehåll och det här betraktar vi som bland annat vårt område. Därmed tror vi på ett ökat behov av kultur i allmänhet och i synnerhet den kultur vi har valt att fokusera på; det vill säga gestaltande som ställer människans natur och existens i centrum. Kanske har stockholmarna nu när de på allvar erfarit konsekvenserna av ett samhälle utan möjligheten att fysiskt besöka teater, dans, cirkus, musikal, opera, bibliotek, konserter, museer, konstatställningar... Kanske uppvärderar man aktiviteter där man är fysiskt närvarande? Det är vår förhoppning och vårt halmstrå att hålla i.”

”Ta tillvara på människors saknad av publika möten. Ta tillvara många människors ökade intresse av fördjupade berättelser om existensens villkor.”

”Nya aktörer på området ger nya möjligheter till samverkan, institutionerna har tvingats vakna till och öppna upp för nya uttryck. Mångfalden kräver också en ny öppenhet, inte minst för aktörer utanför innerstaden och de bemedlade. De liberala värderingarna kring konstens självfinansieringsmöjligheter är

förhoppningsvis borta. Låt aktörerna sälja sina verk på en fungerande marknad, men stöd deras produktion och scenplattformar.”

Tuffa villkor för konstnärer

Det finns även en oro över att frilansande artister och konstnärer inte får ta del av de krisstöd som finns i tillräckligt stor utsträckning. Detta kan leda till att det kommer finnas färre möjligheter för institutionerna att engagera frilansare i projekt och uppdrag framöver och att de själva inte kommer kunna bedriva sina egna projekt. Vilket i sin tur bland annat leder till ett kompetenstapp och bristande mångfald. Vidare ser man svårigheter i hur man i framtiden kommer klara av att leva och verka som konstnär och vilka villkor som finns för att klara av detta. Men många är även nyfikna på vilka nya konstnärskap och nya konstnärliga uttryck som kommer födas ur pandemin.

Många uppger att de haft svårt att få stöd från utslagsgivande myndigheter, region och kommun, en del menar att informationen har varit bristfällig om hur och vad som har varit möjligt att få stöd för. De svarande säger även att de som fått ta del av krisstöd varit helt beroende av dessa för att kunna överleva, men att det har varit svårt att söka dessa dels på grund av höga krav på ansökan, dels på grund av det administrativa arbetet. Det finns även tankar om svårigheterna kring kulturen som sådan och vad som händer med den under en kris. Många är också rädda att de mindre aktörerna inom kultursektorn kommer vara lågt prioriterade när det kommer till en eventuell återstart av kulturen i Stockholm.

”Min största oro gäller mina frilansande kollegors förmåga att försörja sig under denna tid och att de stannar kvar med sin kompetens i branschen. Jag ser tyvärr hur många lämnar fältet och går till andra yrkesområden och till utbildning (dock är ju utbildning alltid positivt). Jag är också orolig för att antalet verksamhetsställen ska minska, vi vill ju komma igång med uppsökande föreställningverksamhet i stor skala igen.”

”Att kunna möta och tillgodose den ökade efterfrågan på insatser och stöd från allt fler yrkeskonstnärer. Redan innan pandemin var det en tydlig ökning, ökningen har ökat än mer under pandemin och vi räknar med att detta kommer att fortgå några år efter pandemin i och med dess efterdyningar. De senaste två åren har verksamhetens verksamhetsbidrag sänkts med ca 40% redan innan pandemin så redan då är det ansträngt att möta behovet. En väntelista på sökande finns sedan 2019 och resurserna för insatser och kompetenshöjande aktiviteter har som sagt minskat, när de behövs som mest.”

”Att vara konstnär innebär att mestadels arbeta i osäkerhet. Ekonomisk trygghet är kortvarig och beroende på de aktörer som finns till hands för

inbjudningar till utställningar och sammanhang. Allt detta har påverkats starkt av pandemin, allt har stannat av. Nya tekniska möjligheter och icke kommersiellt inriktad konst, dvs offentliga inköp, uppdrag, dessa redskap är ständigt förekommande, utbildning och utveckling är en del av att vara konstnär. Digitalisering kan inte ersätta den delen av arbetet som är fysiskt och direkt. Fysiska möten och fysiskt konkret arbete kommer alltid att vara nödvändiga i min verksamhet.”

”Det finns ett utbrett kulturförakt. Det synliggjordes under pandemin. Kulturen förväntas genomföras utan en budget med avtalsenliga löner. Kulturen förväntas ha stora intäkter och samarbeten med företag trots att detta innebär att teatern måste spela föreställningar som ’säljer’ och att samarbeten påverkar den fria kulturen till att bli ofri. Frilansare är tvingade att ha enskilda firmor på grund av teaterns ekonomi och därmed är de utan tillgång till arbetsförmedling eller a-kassor. Fri kultur har strypts och under pandemin har detta blivit synligt.”

”Som frilansande konstnär finns en stor oro över de högerpopulistiska vindar som blåser över Europa och USA. Får de politiska strömningarna mer makt så kommer det bli svårt för den fria konsten. Då blir det mycket svårt med alla ovanstående punkter.”

”Som frigrupp vet jag inte hur prioriterade vi kommer vara.”

Kulturaktörerna och politiken

Det finns även många tankar kring relationen mellan kulturen och politiken i Stockholm. Dels kulturpolitiken i en bredare aspekt men även det som bland annat berör bidragsgivning till kulturaktörer i staden. Några anser att pandemin bara är en övergångsfas och att det efter den kommer handla om att kämpa med de generella svårigheterna för kulturutövare i Stockholm som alltid funnits där menar man, exempelvis bristen på scener, bristande fastighetsförvaltning och hot om försäljning av fastigheter, kortsiktiga kulturbidrag och svårarbetade tillståndsfrågor för restaurang.

Det finns även hopp om att det allmänna intressen för kulturen kommer att bli viktigare både för människor, för samhället i stort, och för staden samt att kulturen framöver får en starkare ställning i den politiska debatten och prioriteringsordningen. Förhoppningen är att kulturen inte längre ska anses vara grädden på moset utan fundamentet vi bygger allt annat på.

Man hoppas även på att mindre aktörer inom kulturlivet ska bli bättre på att prata om sig själva och få ett bättre självförtroende – att de ska våga föra samtal med politiker och myndigheter och större institutioner. Roster lyfter även att det offentliga såväl som privata är mer aktiva

och budgeterar för mer offentlig konst i olika slag.

”Som kulturförening med ideell organisation så påverkades inte vi nämnvärt bortsett från att ingen kunde plocka ut en lön under året 2020. Normalt sett delar fyra inom organisationen på en månadslön under oktober efter festivalen. Däremot har organisationen påverkas hårt av kulturförvaltningens oprioriterade stöd och brist på kommunikation när det kvarstående kulturstödet gick till att stödja kulturinstitutionerna främst. Vi uppfattade att det saknades kommunikation om varför vi som förening, som ändå lyckades genomföra vår festival under hösten (med knappa medel) och hög publiksäkerhet utifrån Folkhälsomyndighetens rekommendationer, ändå inte fick någon motivering till uteblivet stöd.”

”Konstens frihet beror på armlängds avstånd och att politiker och bidragsgivare kan ge oss tillräckligt med frihet, förtroende och ekonomiskt stöd för att jobba med att nå publiken igen samt att vår konstnärliga integritet är en förutsättning för att driva en utveckling av det fria fältet och i förlängningen det som kommer sippra in som förnyelse även på institutionerna. Vi behöver kunna trygga frilansare och vår egen personal och det är inte gratis, varken i tid eller pengar. Om alla pengar äts upp av administration osv. blir det lite pengar kvar till konstnärlig produktion.”

”Vi känner oss trygga och har ett starkt självförtroende gällande vår verksamhet, svårigheten ligger utanför den. Hur kommer det diskuteras och ageras rent kulturpolitiskt. Kommer anslag att bibehållas, höjas? Kommer kulturen ges utrymme och den frihet som den krävs för att den ska utvecklas? Får den utvecklas som den kan och ska så kommer inte publiken att svika.”

Insikter och erfarenheter från pandemin

Här samlas de svarandes olika insikter och erfarenheter som de kommer ha med sig in i framtiden efter pandemin. Mycket handlar givetvis om hur verksamheterna planerar sin ekonomi och att det behöver finnas en stabil sådan om en liknande situation skulle uppstå igen. Även arbetssätt, upplägg av avtal, kommunikation och annat som fungerat bra och varit vedertaget behöver ses över och omprövas. Givetvis funderar man över hur man ska kunna bedriva sin verksamhet på andra sätt än vad man tidigare gjort, och lära sig ett nytt beteendemönster hos publik och besökare. Inte minst skörheten i kulturverksamheter har man även blivit varse om. Man vill också se ett bättre samarbete i branschen. Inte minst vid liknande situationer i framtiden. Att det finns en plan och sammanhållning för hur smittsäkra arrangemang kan genomföras, detta gäller även i samtalet med politiken och andra berörda aktörer.

En annan vanligt förekommande insikt är att man uppfattar att kulturens ställning i samhället är svag och det visas vid kristillfällen. Man anser att kulturen har blivit mer eftersatt och inte alls lika prioriterad som andra branscher, vilket anses vara paradoxalt när det är kulturen som motorn för andra sektorer så som besöks- och turistnäringen men också restaurang och hotell. Därför är det viktigt att säkra kulturens överlevnad framöver nu när kulturlivet inte kan bedriva sin kärnverksamhet.

”Vi upplever att det offentliga tar vår verksamhet på allvar och vill att den skall överleva och fortsätta verka såväl under som efter pandemin. Internt finns det ett jävla anamma att möta publiken så gott det går i de former som tillåts. Här finns kvalitéer i de digitala mötena också: i panelsamtal och publiksamtal kan vi mötas live och vi kan mötas över kommungränser och skolgränser och över åldersgränser. Vad betyder lusten och energin för en scenkonstverksamhet, som göds av sin publik? Scenkonsten kommer att utstråla så mycket energi så snart det är möjligt!”

”Det har varit brutalt att se hur synen på kultur har präglat pandemiarbetet i stort. Det finns liten förståelse för hur hela infrastrukturen för kulturen ser ut, både inom och utanför institutioner. Det har också varit intressant att se hur de större (läs: offentligt finansierade) verksamheterna visar ett positivt ekonomiskt resultat på grund av pandemin (via stödpaketen), medan en stor del av frilansvärlden – som är en absolut förutsättning för institutionernas verksamhet – på många sätt är kraftigt decimerad. En av insikterna av detta är att det finns ett ökat behov av att säkra hela infrastrukturen. Inte via att ge stödpaket åt alla på kontinuerlig basis, men genom att få en reell koll på hur hela kulturvärlden ser ut och långsiktigt stärka upp de avgörande kompetenser och uttryckssätt som vi länge sett som självklara.”

”Med rätt kompetens finns det ingen skillnad mellan digital eller analog kultur. Nästan all konst kan översättas till ett annat medium, det krävs bara att dels personer med erfarenhet av det nya mediet, och dels personer med erfarenhet av verket i sig, samarbetar för att hitta en ny formulering av verket.”

”Att vi i konstvärlden är oerhört snabba på att ta ansvar för en situation. Att vi snabbt ser till att skapa möjlighet för verksamheten att ändå fortsätta genom kreativa konstnärliga idéer kring hur konst kan förmedlas i en situation som denna samt hur vi tar hand om medarbetare och publik på ett omsorgsfullt vis, så att vi kunnat ha projekt som fortlöpt utan fara för smitta. Insikten om att konsten fortsätter verka även när det är kris.”

Stockholm som kulturstad under pandemin

Många ser att Stockholm riskerar att bli en kulturell spökstad, där liv och rörelse har försvunnit från de offentliga rummen, mötesplatser som de mindre scenrummen, klubbarna, så väl som de större institutionerna för att nämna något. Rädslan finns också att Stockholm riskerar att förlora konstnärliga och artistiska kompetenser när mindre aktörer inte klarar av att överleva på sina konstnärskap. Risken finns att man som konstnär istället söker sig till andra städer eller länder framöver om förutsättningarna i Stockholm inte är tillräckliga. Det samma gäller för internationella konstnärer och kulturskapare.

I ett vidare perspektiv så är det flera röster som lyfter förlusten av en förlorad generation av nya kulturkonsumenter när barn och unga får en svacka i kontinuiteten av att uppleva kultur. Dessutom riskerar staden att förlora en viktig näringsgren i kulturen som även hänger samman med andra branscher, bland annat vad det gäller turism-, besöks-, och restaurangnäringen. Men även attraktionskraften att vilja leva och verka i Stockholm.

”Redan innan pandemin såg vi hur yrkeskonstnärer lämnade staden och regionen för att förutsättningarna och kostnadsnivåer för att driva enskild konstnärlig verksamhet är bättre i andra regioner. Pandemin riskerar att öka denna utflyttning. Det innebär att Stockholm riskerar att dräneras på kompetens och den attraktionskraft som ligger i att just konst och kultur SKAPAS här, inte bara konsumeras här. Det är skapandet av konst och kultur som genererar kompetens- och attraktionskraft. Problemet är att kostnadsnivåerna för yrkeskonstnärer är de samma som för andra yrkesgrupper men arvodesnivåerna är långt lägre än för andra yrkessektorer. Arvodesnivåerna är inte i nivå med övriga näringslivet oavsett om det är privata eller offentliga uppdragsgivare.”

”Sitt klubbliiv, men detta har Stockholms stad har varit på god väg att förlora under många år innan pandemin på grund av en förtystning av staden och bristande kompetens inom klubblivet hos ansvariga myndigheter. Pandemin blir dödsstöten för ett festande som redan gick på knäna.”

”Stora delar av det fria kulturliv som inte alls eller i liten omfattning uppbär verksamhetsstöd, utan bygger sin verksamhet huvudsakligen på finansiering av projekt. Om en verksamhet inte får den typ av stöd som kan användas för kostnader som hyra, grundbemanning och andra kostnader förknippade med att överhuvudtaget driva själva verksamheten, kommer verksamheten inte kunna finnas kvar. Att en konstnärlig verksamhet i det närmaste uteslutande finansieras på projektbasis gör den mer sårbar, verksamheten blir

kortsiktig, arbetsmiljö och anställningsförhållanden för konstnärlig personal försämras, men än viktigare är att verksamhetens konstnärliga innehåll påverkas då konstnärlig planering och programläggning aktivt måste anpassas till de kriterier som för tillfället dominerar projektstödsutformningen.”

Positiva röster och iakttagelser

Även om de flesta är överens om att pandemin i mångt och mycket mest bidragit med svårigheter och utmaningar, så finns det även kommentarer om att pandemin kan komma att bidra med positiva effekter för Stockholm.

Positiva effekter som man ser att pandemin haft för Stockholm är att frågan om kulturen lyfts högre upp på den politiska agendan och i de allmänna samtalen och debatterna än tidigare. Man hoppas också att pandemin öppnar upp för nytänkande kring vilken kultur som ska finnas i Stockholm och varför. Något som man också hoppas på är att staden blir bättre på att tillvarata lokaler för att skapa nya rum och platser för kultur.

Vidare ser man med förhoppning fram emot ett förändrat bidragssystem som är bättre anpassat till att vara mer realistiska efter vad kulturskaparna faktiskt är i behov av. Inte minst genom att ta fram verksamhetsbidrag som löper över en längre tid såsom 2 eller 3 år och inte bara projektbaserade sådana.

”Kulanfonden” är även något som tas upp, där många ser formen som positiv men att processen att söka har varit svår för vissa och att den behöver ses över för att anpassas bättre till de som söker. Detta för att på så sätt skapa bättre förutsättningar för skolor att ge eleverna kulturupplevelser.

Därtill påpekar man även på det positiva i att man allt mer börjar ta tillvara på den lokala kulturen när det inte går att resa, där paviljongen i Kungsträdgården lyfts som ett exempel. Men även att bli duktigare på internationellt utbyte och samarbete via digitala kanaler.

Det kan även vara så att det uppstår nya kulturella former och platser att utöva konst på i staden, som ett sätt att utöva eller sprida kultur på, vare sig det handlar om digitaliserad kultur eller utövande fysiskt.

Avslutningsvis plockar man även upp positiva aspekter i allt från uppmärksammande av bland annat samisk kultur, klimatfrågan, samarbete mellan olika branscher och att effektivisera arbetsmetoder.

”Man får hoppas att det skulle kunna få innebära en nystart för kulturlivet, att man går ifrån inkörda mönster både vad gäller finansieringen i allmänhet men även hur man arbetar på institutionerna generellt. Men det finns just nu tyvärr inte mycket som talar för en sådan förändring är på väg.”

”Att fokus på att yrkeskonstnärer är navet och råvaran för den konst och kultur som medborgarna ska konsumera - oavsett om det är som publik eller som utövare själv i tex Kulturskolan. Utan yrkeskonstnärer och deras kompetens och arbete kommer det inte produceras innehåll till de institutioner och verksamheter som medborgarna besöker. Likväl kommer det inte heller finnas lärare för att undervisa barn och unga inom konst och kultur. Konsten och kulturen börjar med yrkeskonstnärer.”

”Kanske har stockholmarna – och inte minst politiker och individer som arbetar med ekonomi- och samhälls-frågor – nu på allvar erfarit konsekvenserna av ett samhälle utan teater, dans, cirkus, musikal, opera, bibliotek, konserter, museer, konstutställningar... Kanske ser de nu att ett sådant samhälle blir tomt och innehållslöst och skulle vi följaktligen vinna ett större intresse för den besökande kulturen – både hos publik och politiker. Med lite tur skulle då alla dessa vara mer benägna att lägga en större del av sin tid och sitt kapital på just Stockholm som kulturstad.”

”Att Stockholm/Sverige kan bryta med de sätt att bedriva kulturverksamhet som inte fungerar i realiteten, ta ett krafttag och se över hur exempelvis stödssystem faktiskt fungerar. Vad genererar det? Vilka intentioner finns? Hur skapar vi intressanta möjligheter i hela Stockholm och Sverige? Hur tillgängliggör vi kultur-verksamhet i hela Stockholm? En bredare diskussion om konst och kultur behövs som inte utgår från ett utilitaristiskt perspektiv. Vilka logiker rymt i diskussionen? Vi kan inte utgå från nyliberala ramar för att skapa kvalitativa förutsättningar, vilket sedan speglas i kulturen, den blir dränerad. En möjlighet att omstarta med en (resurs)stark och bred grund ger möjlighet till ett myller av initiativ och projekt som kommer stärka Stockholm. Det behöver finnas alternativ på flera nivåer och alla behöver stöd om kulturlivet ska kunna existera och vara tillgängligt och levande.

”Krisstöden har nog givit majoriteten enskilda konstnärer bättre ekonomi än före pandemin. De flesta går ju normalt sett back på sina verksamheter. Att det ändå fungerar beror på att pengar inte är en drivkraft. Vi arbetar med konst för att vi tycker det är viktigt, inte för att det ger försörjning. Summor i denna storleksordning eller mer borde delas ut ärligen för att ge konstnärer avlastning och ökad trygghet.”

Reformer och insatser för Stockholms kulturliv

Hur ska Stockholms stad bidra till nystart som gynnar ett hållbart och långsiktigt kulturliv i Stockholm?

Från de som svarar på enkäten kommer en mängd synpunkter på hur Stockholms stad kan bidra till en nystart av kulturlivet så att det gynnas hållbart och långsiktigt. Precis som tidigare nämns hur det offentliga bidragssystemet bör ses över för att underlätta och skapa mer pricksäkra bidrag till kulturaktörer i staden. Detta är även tankar som riktas mot andra än just Stockholms stad såsom anslagsgivande myndigheter med flera. Lokalfrågan är väldigt viktig även här och man önskar en ökad bredd av olika typer av lokaler och lokalstorlekar som passar fler verksamheter.

Andra tankar som ges är att det borde finnas en plan för en nystart, som exempelvis ett nystartsprogram eller en kulturfestival som staden anordnar för att få igång kulturlivet igen efter pandemin. Ett annat sätt för nystart skulle även kunna vara att göra det möjligt att söka ”igångsättningsstöd” för att snabbare få igång verksamheter som varit tvungna att läggas på vänt.

Man ser även att staden blir bättre på att skapa broar mellan kulturaktörer och finansiärer såsom myndigheter, privata investerare, företag, stiftelser, fonder och så vidare. Detta ska dock inte enbart innefatta stora företag och de största aktörerna inom kultur, utan även att mindre summor kan delas ut till mindre aktörer inom smalare genrer också. Kommunikationen mellan staden och de olika kulturaktörerna behöver även förbättras, genom att bli mer tydliga och konsekventa.

Vidare tas det upp tankar om allt ifrån medborgarlön, höjd kommunalskatt, sänkning av skatter, översyn eller ”k-märkning” av lokaler dedikerade till kultur, och att sluta lägga ned bibliotek, och ökad armlängds avstånd mellan politik och konsten. Till sist skulle man önska att det finns ett bättre arbete kring marknadsföring kring kultur och arrangemang i Stockholm, kanske hos Visit Stockholm eller liknande.

Några ytterligare tankar:

”Tyvärr kokar mycket ner till två frågor; ekonomi och kompetens. Jag upplever att det finns en brist inom båda områdena i dagsläget. Jag tror att de som är satta att jobba med att driva och utveckla kulturen i Stockholm - både politiker och till exempel institutions- chefer – ofta menar väl och är smarta. Men det finns

ett ointresse och en okunskap om såväl kulturens förutsättningar, relevans, historik och verksamhet såväl som dess ekonomiska ramar och möjligheter. Stockholm måste våga satsa på att vara progressiva och långsiktiga. Tillfälliga stödpaket och symboliska insatser räcker inte långt.”

”Vi skulle gärna se en mer aktiv kulturförvaltning som exempelvis skulle kunna bjuda in samtliga i den mån det går för att få en bättre bild av situationen för aktörerna mer än läsa deras ansökningar och den brist-fälliga kontakt de har idag. Genom att vara mer öppna och stöttande (även för aktörer med uteblivna stöd) kan förvaltningen också möta de utmaningar som många av aktörerna har haft innan, under och efter pandemin. Stockholm stad prioriterar barnkulturen, här ser vi gärna också en samordnare som bättre kan koppla ihop stadens skolor och kulturaktörer för att bygga på en bättre plattform för att kunna tillgäng-liggöra detta.”

”Lägg en strategi för att över förslagsvis 10 år säkra en frisk och levande kultur av små scener för musik och scenkonst för alla åldrar. Små publikgrupper, små arenor. Ge denna del av branschen strålkastarljus och bygg den långsiktigt. Den som satsar efter pandemin ska vara trygg med att stödformerna löper långsiktigt.”

”Vi behöver våga bryta med kommersiella strategier och låta finansieringen följa nya kreativa initiativ som inte begränsas av kön, ålder och etnicitet. Vilka lärdomar kan göras med konstnärsnämndens nya satsning på alternativa finansieringsmodeller av kultursatsningar?”

”Vi behöver förstå kulturen som ett ekosystem där kulturhus, festivaler, recensenter, radioprogramledare och artister alla förstår att vi tillsammans bidrar till att utveckla samhället genom att främja och stödja vårt lokala konstnärliga uttryck.”

Hur kan kulturaktörerna bidra till en nystart som gynnar ett hållbart och långsiktigt kulturliv i Stockholm?

När kulturaktörerna i Stockholm själva får reflektera över hur de skulle kunna bidra till en hållbar och långsiktig nystart handlar svaren mycket om att kulturlivet måste bli bättre på att samarbeta och samverka sinsemellan. Detta handlar bland annat om att skapa fler nätverk för att kunna dela erfarenheter med varandra under liknande situationer, exempelvis sådana som uppstod på grund av pandemin. Detta gäller även från de olika nivåerna mellan frilansande, mindre organisationer, institutioner, men även inbördes.

Man lyfter även tankarna om att försöka våga tänka nytt och testa nya former istället för att hålla sig till en väg som eventuellt inte fungerar i en krissituation. Man önskar även bli mer högljudda när det kommer till att positionera sig som en viktig del av samhället och att kulturen ska ha samma ställning som andra samhällsfunktioner. Man upplever även att kulturlivet redan gör redan mycket inom sina begränsade ramar. Man vill dock gärna se ett bättre samarbete och integrering mellan de offentliga verksamheterna och det fria kulturlivet. Det kan exempelvis handla om utnyttjande av lokaler, samarbeten och finansiering.

Något som också lyfts som en tanke som kulturlivet själva kan bli bättre på är dialogen med politiken och bli duktigare på att driva sina frågor. På så sätt ser man att kunskapen bland politikerna skulle kunna öka för hur olika kulturverksamheter i staden fungerar och alla de olika behov och förutsättningar som finns för dem. Man ser gärna fler mötesplatser för stadens olika aktörer för utbyte av tankar och idéer.

”Vi som fortsätter vårt arbete har under pandemin arbetat mer tillsammans och ökat kontakten sinsemellan och byggt samarbeten som i framtiden förhoppningsvis kommer kunna utvecklas till fler kulturevenemang under året. Redan idag finns nätverk nischade för olika aktörer inom kulturlivet i Stockholm som samarbetar från både storfinansierade aktiebolag till mindre föreningar som arbetar tillsammans på olika nivåer på liknande sätt. Så länge både aktörer överlever och nya får stöd att utvecklas så kommer Stockholm stad kunna njuta av ett långsiktigt kulturliv förutsatt att infrastrukturen finns kvar och inte nedmonteras mer.”

”Jobba publikt och tvärkulturellt. Producera konst som inte alltid måste försvara sig utan kan existera på sina egna villkor. Jag tror att många kanske förstår idag hur viktig kulturen är ur ett folkhälsoperspektiv.”

”Digitalisera, tänka på ett annat sätt för att hitta nya möjligheter.”

”För att kunna genomföra eller bidra till kulturlivet måste man ju ha möjlighet att utöva sitt yrke eller driva sin verksamhet. För det krävs pengar och resurser. Till stor del handlar det om att fortsätta arbeta och driva projekt. Starta fler mötesplatser, göra workshops, hålla föreläsningar, engagera medborgarna på bibliotek.”

Vilka förnyelseförslag och utvecklingsinsatser skulle gynna ett hållbart och långsiktigt kulturliv i Stockholm?

När de svarande får ge konkreta förnyelseförslag så lyfter man bland annat konkreta platser och lokaler för olika kulturformer, exempelvis för det fria musiklivet, ateljé-

hus för konstnärer eller cirkus. Man önskar även en specifik gästspelsscen för det fria kulturlivet och internationella aktörer. Ett annat förslag som getts är att se över hur organisationen på kulturförvaltningen ser ut, finns det bättre sätt att organisera sig för att maximera nyttan och för att medel når fram till rätt aktör. Exempel på detta är att samordna stadsdelarnas kultursekreterare. På så sätt skulle man kunna säkerställa att barn får rätt till scenkonst i förskola och skola, som köps in i respektive stadsdel. Därtill vill man lyfta bort tvånget på nyttoaspekt kopplat till läroplan och låta kulturen få vara lärande i sig själv.

Det ges även förslag om bland annat slopad moms på exempelvis biljetter, återuppstart av nedlagda Rikskonserter och Riksutställningar, tillgänglighetsanpassa verksamheter och lokaler, öppna upp för fler samtal mellan staden och kulturaktörerna, våga bryta mönster och tänka nytt, skattebefrielse och hyresfritt för kulturen, och tydligare ställningstagande från politiker om kulturens betydelse.

Några ytterligare förslag:

”Börja med ett krisstöd som är nya medel och stötta särskilt lokaler med hög hyra och höga kostnader så de inte försvinner. Säkerställ kommunens skolors relationer till konsten och konstnärerna.”

”Stockholm stad borde sänka, inte höja, de generella avgifterna till kulturskolan samt göra ordentliga insatser för att öka medvetenheten om kulturskolan.”

”Utveckling och förstärkning av system med konstnärsanpassade verksamheter som erbjuder stöd, råd, insatser, nätverk, aktiviteter för utveckling av den enskildes konstnärliga verksamheter. Utan enskilda konstnärliga verksamheter ingen konst och kultur till medborgarna. Denna typ av aktörer återfinns bland centrumbildningar, residensverksamheter, kulturinkubatorer och konstnärsdrivna verksamheter. Dessa aktörer har nämligen redan verksamhet igång, med tydlig anpassning och förståelse för enskilda yrkeskonstnärer förutsättningar och behov. Stärk detta system för att stärka de enskilda konstnärerna. Inom systemet finns idag redan ett gott samarbete som kan stimuleras ytterligare så att systemet blir starkare.”

De viktigaste förutsättningarna för kulturlivet i Stockholm efter pandemin

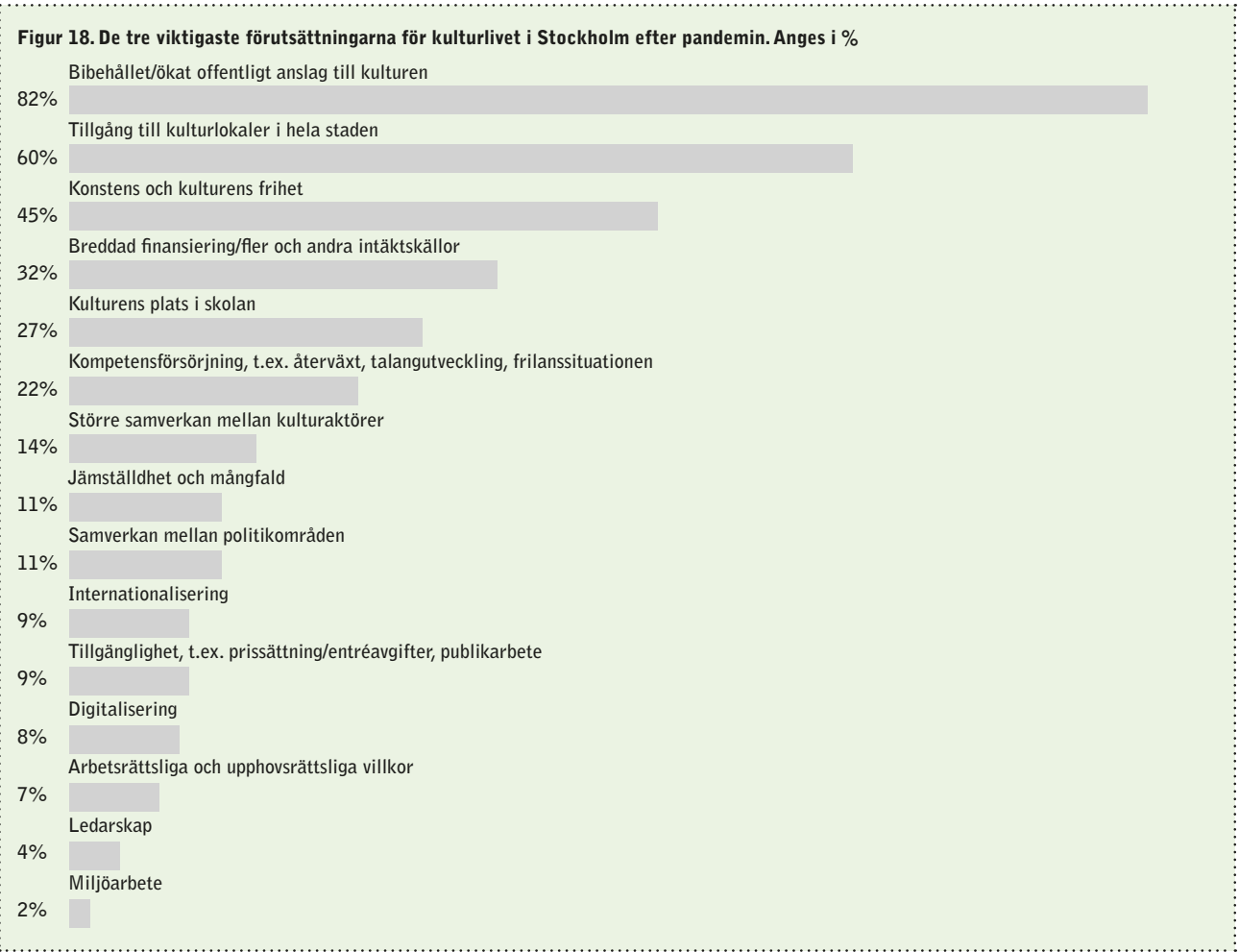
I enkäten efterfrågades det av de svarande om de tre viktigaste förutsättningarna för kulturlivet i Stockholm efter pandemin. Den förutsättning som uteslutande är viktigast för samtliga aktörer inom kultursektorn är ett bibehållet eller utökade offentliga anslag vilket 82% anser. 60% av de svarande anser därefter att den näst viktigaste förutsättningen är tillgången till kulturlokaler i hela staden. På tredje plats följer konstens och kulturens frihet, vilket enligt 45% av de svarande är en viktig förutsättning för kulturlivet i Stockholm efter pandemin, se figur 18.

Andra viktiga förutsättningar för kulturlivet i Stockholm efter pandemin

Efter de tre viktigaste förutsättningarna för kulturlivet i Stockholm efter pandemin så följer en rad andra viktiga delar som tas upp här.

Det finns en tydlig vilja bland de svarande att se ett bättre samarbete mellan olika aktörer inom kulturlivet samt med politiken. Bland de mindre och fria verksamheterna ser man gärna att lokalfrågan löses genom samarbeten mellan kulturinstitutioner med stora lokaler, eller att Stockholms stad tillhandahåller platser där de fria aktörerna kan verka.

Andra viktiga förutsättningar som lyfts är vikten av att kulturbudgeten ökas, både kommunalt, regionalt och statligt. Man lyfter även att det är viktigt att se över reglerna för bidragssystemet då man upplever att det idag är svårorienterat, snedvridet och att medlen inte räcker till. Vidare nämner man lokalfrågan som en viktig

förutsättning, att det finns rimliga hyror, tillgänglighet, och regler som påverkar huruvida verksamheter får vara aktiva vissa tider och andra hinder kopplade till det. Mångfald och jämställdhet är även det frågor som behöver arbetas vidare med och tas upp som viktiga delar för ett inkluderande och mångfacetterat, demokratiskt kulturliv.

Vidare nämns förutsättningar såsom ett bredare stödsystem för konstnärer, bland annat vad det gäller inrättande av hjälpcenter där det går att få hjälp i frågor som bland annat gäller ekonomi, juridik, eller digitala/tekniska frågor. Även en höjning av kulturens status inom andra områden behövs anser man, exempelvis inom skolvärlden och i stadsplaneringen. På samma sätt behöver kulturen ta till sig av andra områden också. Dessutom önskas det att kommunikationen ska bli bättre mellan kulturförvaltningen och de olika stadsdelarna, man önskar bli bättre på att få till sig information och samtidigt kunna dela med sig av sin fackkunskap till tjänstepersonerna på förvaltningen.

Avslutningsvis ges även förslag på förutsättningar som innefattar bättre samtal och samarbete mellan de olika delarna av kultursektorn och bättre möjligheter till platser för det fria kulturlivet.

”Verksamhetsstöd som inte kräver projekt/produktionsutkomster. Så att verksamheter kan existera. Vilket inte innebär att ett sådant verksamhetsstöd ska vara frikopplat från produktionskrav. Tvärtom bör en viss produktionsvolym vara ett villkor för att kunna söka/få stödet. Fleråriga stöd.”

”Tillgång till lokaler. I innerstaden finns ytterst få intressanta lokaler för nyskapande och spännande kultur som ligger utanför ramarna för de etablerade institutionerna. Denna kultur får oftast leta sig ut till förorterna, vilket givetvis inte är någon dålig plats att verka på, men det leder till ett utarmat, homogeniserat och rent ut sagt tråkigt kulturliv i innerstaden. Stockholm blir till ett museum för turister att ta bilder av, men inte för stockholmare att leva i.”

”Pandemin har visat den oerhörda betydelse en trygg offentlig finansiering innebär för vår typ av små verksamheter, utan denna skulle vi inte ha möjlighet att trygga en stabil kompetens i verksamheten eller verksamheten över huvud taget.”

Årsta Folkets Hus. Foto: Edis Potori.

Stockholm Filmfestival livesamtal med Martin Scorsese. Foto: Carla Orrego Veliz.

Enkät till centrumbildningarna och scenkonstallianserna

– *Sammanställning av enkät till centrumbildningarna och scenkonstallianserna som organiserar enskilda kultur-utövare och kulturskapare*

Sammanfattning

Centrumbildningarna och scenkonstallianserna företräder konstområden och yrkesgrupper som har drabbats väldigt hårt av pandemin – enskilda kulturutövare och kulturskapare. Det som tydligt framkommer genom enkäten är den oro som finns för konstnärernas och kulturskaparnas förutsättningar att kunna arbeta och verka efter pandemin. Det rör sig bland annat om de ekonomiska förutsättningarna, men också förutsättningar som innefattar sociala skyddsnät och arbetsmarknadens utformning.

Genom enkäten går det att se hur centrumbildningarna och scenkonstallianserna pekar på de problem och utmaningar som funnits för deras medlemmar under en lång tid före pandemin, och att den kris som nu pågår har ställt allt på sin spets. För kulturskaparna och konstnärerna i Stockholm så innebär detta bland annat utmaningar kring höga hyror på lokaler, konkurrensen som finns mellan det fria kulturlivet och institutionerna och utformningen av de offentliga stöd som finns att söka, för att nämna några.

De grupper som centrumbildningarna och scenkonstallianserna representerar är några av de mest utsatta inom kultursektorn, där de flesta är egna företagare eller kombinatorer som under pandemin blivit av med sina uppdrag. Några har lyckats ställa om sin verksamhet och därmed kunnat anpassa sig till att överleva på sin konst, men de flesta har inte kunnat göra detta. Många sysslar med en konstnärlig verksamhet som är beroende av liveupplevelse eller interaktion med en fysisk publik.

Bakgrundsfakta

Centrumbildningarna och scenkonstallianserna har fått möjlighet att delta i denna enkät som har som utgångspunkt att undersöka vilka reformer och insatser som krävs för att stärka Stockholms kulturaktörer och

kreatörer. De svarande har utgått från sina respektive konstområden och medlemmars verksamheter samt som yrkesverksamma kulturutövare.

Enkäten var ställd till ytterst ansvarig – VD, verksamhetschef eller motsvarande – för verksamheten. Insamling av data genomfördes via frågeformulärverktyget Google Formulär under januari och februari 2021.

Svaren har sammanställts utifrån följande områden:

- Ekonomi och finansiering
- Personal och organisation
- Program och produktion
- Publik och kommunikation
- Kultur- och konstnärspolitik

Därefter redogörs för insikter och erfarenheter under pandemin (sid 118) och inkomna förslag kring vilka reformer och insatser som behöver göras för Stockholms kulturliv (sid 119). Se komplett sammanställning i bilaga, sid 168.

Centrumbildningar

En centrumbildning är en medlemsorganisation för fria yrkesverksamma konstnärer och kulturskapare. Centrumbildningarna främjar sina medlemmars konstnärliga yrkesverksamhet genom förmedling, kompetensutveckling och andra främjande åtgärder. Det finns idag 13 stycken nationella organisationer som betecknas centrumbildningar.

Nedan anges centrumbildningar som har svarat på enkäten och antalet medlemmar/individer eller juridiska personer de representerar:

Centrum för dramatik: 295 medlemmar
CFF, Centrum för fotografi: 463 medlemmar
Danscentrum Sverige: 4 regionala Danscentrum, 84 juridiska medlemmar
Filmcentrum: 158 medlemmar
Författarcentrum Öst: 1.634 medlemmar i Författarcentrum Riks
Illustratörcentrum: 1.331 medlemmar

Konstnärscentrum öst: ca 320 medlemmar
Manegen, centrum för cirkus, variété och gatuperformance: 200 medlemmar
Musikcentrum Öst: 310 grupper, ca 805 individer
Seriefrämjandet: 800 medlemmar
Stiftelsen Konsthantverkscentrum: 750 medlemmar
Teatercentrum Östra: 92 juridiska personer/teatrar (i Stockholm: 21 st)
Översättarcentrum: 394 medlemmar

Scenkonstallianser

Arbetsmarknaden för professionella skådespelare, dansare och musiker kännetecknas av förhållandevis få tillsvidareanställningar. En stor andel av scenkonstnärerna arbetar av denna anledning på frilansbasis och har olika former av tidsbegränsade anställningar med mellanliggande perioder då de saknar engagemang.

För att bland annat öka den sociala och ekonomiska tryggheten för frilansande scenkonstnärer, avlasta arbetslöshetskassan samt utveckla arbetsförmedling och öka frilansande scenkonstnärers möjlighet till kompetensutveckling har staten i olika omgångar beslutat att anslå medel till så kallade scenkonstallianser där ett antal professionella skådespelare, dansare och musiker fått anställning och ersättning under perioder då de saknar engagemang.

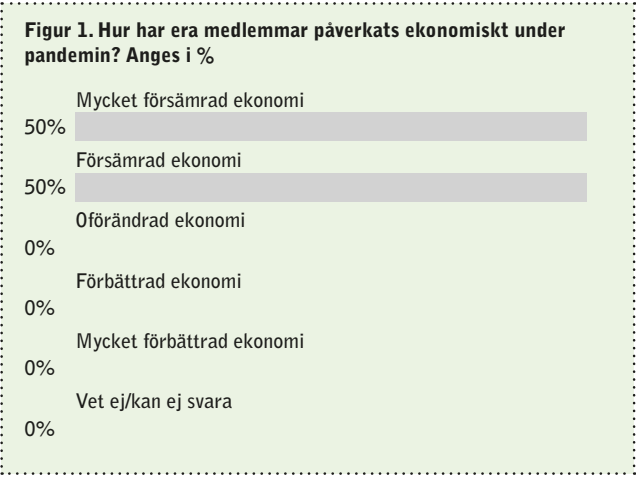
Att tillägga är att kompetensutvecklingen inte bara är till för de egna anställda utan även för branschen i sin helhet. Idag finns tre allianser: Dansalliansen, Musikalliansen och Teateralliansen.

Scenkonstallianser som har svarat på enkäten och antalet medlemmar de representerar:
Dansalliansen AB: 69 anställda dansare varav ca 65% i Stockholm
Musikalliansen AB: 161 konstnärligt anställda
TeaterAlliansen AB: 169 anställda skådespelare

Ekonomi och finansiering

Samtliga medlemmar i centrumbildningarna och scenkonstallianserna har enligt enkäten fått en kraftigt försämrad ekonomi till följd av pandemin; hälften anser att de fått en mycket försämrad ekonomi och hälften anger att de har fått försämrad ekonomi, se Figur 1. När pandemin väl är över ser man en risk i att uppdrag kommer utebli och att just det kommer vara en av de största utmaningarna. Det är däremot en jämnare fördelning mellan svaren när det gäller att bibehålla uppdragsgivare framöver: 31% anser att det är en mycket stor utmaning, 38% anser att det är en stor utmaning och 31% anser att det är en liten utmaning.

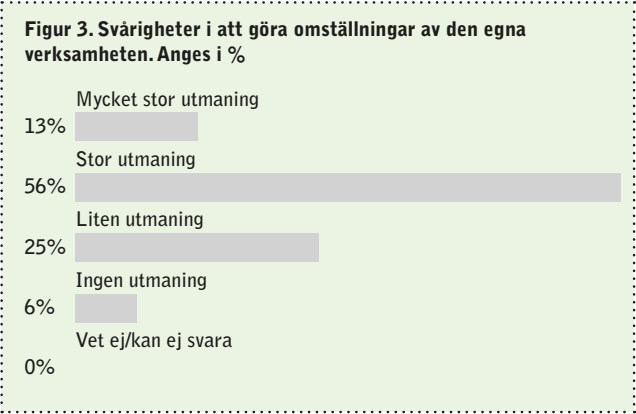
Majoriteten, 63%, ser det som en stor utmaning i att tidigare uppdragsgivare inte längre kommer finnas kvar

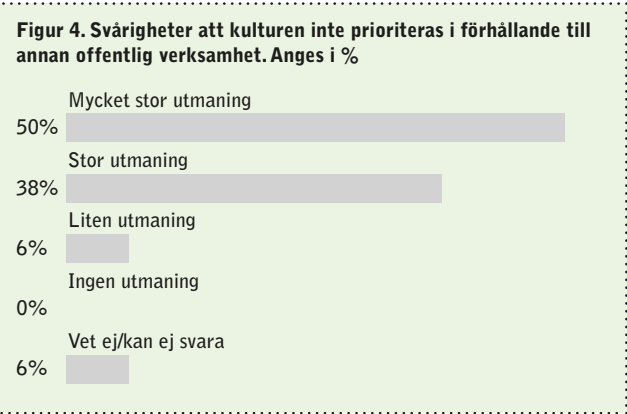
efter pandemin, likaså finns det en stor risk att de tidigare uppdragsgivarna även fått en försämrad ekonomi som kommer påverka möjligheten att engagera konstnärer och kulturskapare framöver.

De flesta, 75%, svarar att det kommer vara små eller inga möjligheter när det gäller att ha större ekonomiska reserver i den egna verksamheten. Se Figur 2.

Efter pandemin är uppfattningen att det kommer att bli mycket svårt eller svårt att hitta nya uppdragsgivare (88%) och nya intäktskällor (75%). Det blir också svårt ifall de offentliga stöden blir mindre eller uteblir. Man ser också svårigheter i att göra omställningar av den egna verksamheten; 69% anser att det kommer att vara en stor/mycket stor utmaning, se Figur 3.

Uppfattningen är också att det kan vara svårt att prioritera kulturen i förhållande till andra offentliga verksamheter i samhället, se Figur 4.

När det gäller finansiella möjligheter efter pandemin så ser 25% stora möjligheter att få nya intäkter via streaming och digitala kanaler och 50% anser att möjligheten är liten.

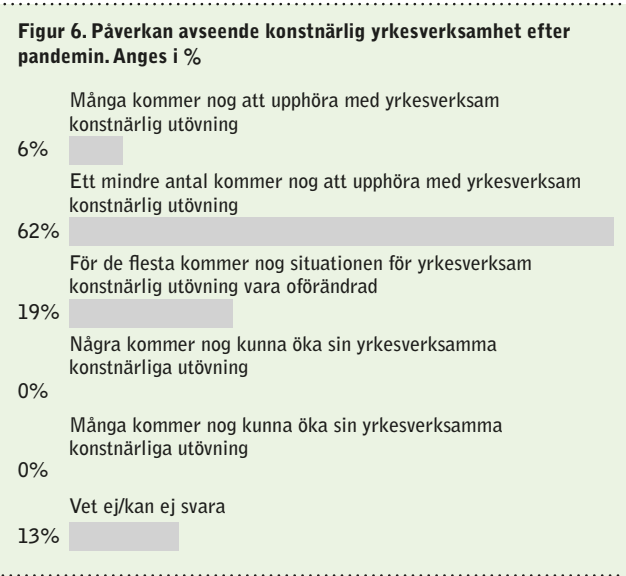
38% av respondenterna ser en stor eller mycket stor potential när det kommer till att skaffa sig nya intäkter tack vare nya uppdragsgivare och 56% anser att möjligheterna till detta är små. Se Figur 5.

Personal och organisation

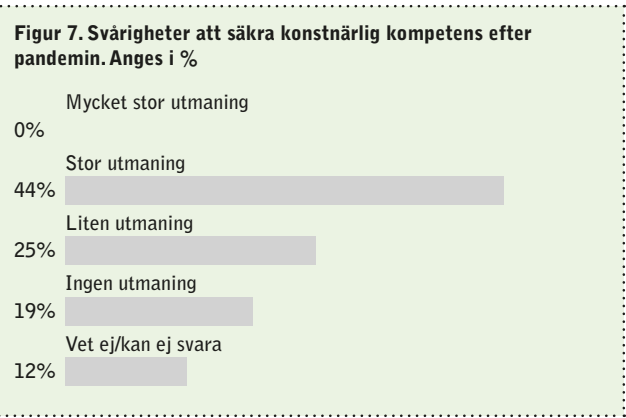
62% uppger att ett mindre antal verksamma antagligen kommer att upphöra med sin konstnärliga yrkesverksamhet, medan 19% av de svarande uppger att de flesta av deras medlemmar kommer ha en oförändrad situation efter pandemin, Figur 6.

Den absolut största utmaningen för medlemmarnas sätt att bedriva sin verksamhet är den ovissa planeringshorisonten. Detta då 56% svarar att detta är en mycket stor utmaning och 38% att det är en stor utmaning. Vad det gäller svårigheter kring förändrad konstnärlig verksamhet så svarar 50% att det är en stor utmaning och lika många svarar att det är en liten utmaning.

Vidare när det handlar om att säkra konstnärlig kompetens så anser 44% att det är en stor utmaning medan 25% anser att det är en liten eller ingen utmaning alls.

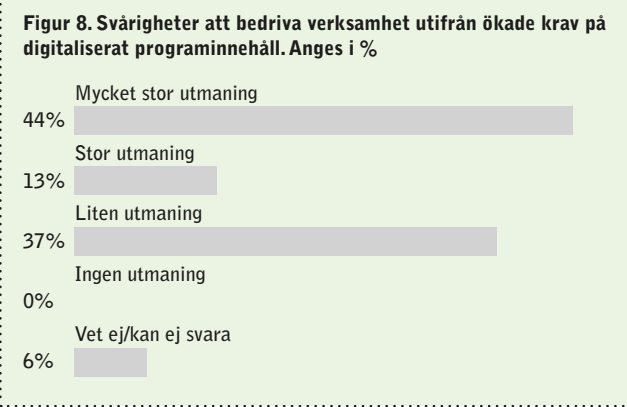
12% känner sig osäkra på att svara, se Figur 7. Däremot ser man inte en lika stor utmaning avseende att bibehålla konstnärlig kvalitet; där anser 69% att det är en liten eller ingen utmaning. Det ges en jämn fördelning av svar gällande svårigheten kring återväxt och nya talanger inom konstområdet.

Mindre utmanande anser man även att det är gällande att förändra eller utveckla nya konstnärliga uttryck, här anser de flesta att det kommer vara en liten (44%) eller ingen (25%) utmaning. Däremot ser man att svårigheterna i omställning av sin verksamhet kommer vara en svår utmaning.

Vidare kan vi se att 57% anser att det kommer vara en stor utmaning om ökade krav på digitaliserat programinnehåll ställs, Figur 8.

För svårigheterna kring tvärssektoriella samarbeten så anser man att det kommer vara en liten utmaning eller ingen utmaning alls. Internationella samarbeten däremot är mer utmanande då desto fler anser det vara en mycket stor eller stor utmaning, 63%.

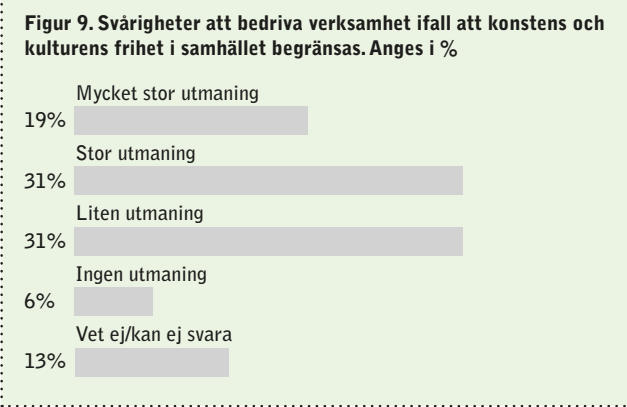
De konstnärer som deltidsarbetar som exempelvis kursledare, pedagoger och lärare har varit extra illa då de både blivit av med sina konstnärliga projekt och sina sidoinkomster på grund av restriktionerna. Man säger även att inom enskilda konstområden så finns det de som fått fler uppdrag på grund av pandemin medan andra fått mindre, vilket visar på hur pandemin slagit olika för olika delar av kultursektorn.

Exempelvis har scendramatikerna drabbats väldigt hårt. Eftersom många teatrar och fria grupper just nu inte beställer några nya pjäser eller inleder nya samarbeten när verksamheterna är stängda och framtiden oviss. Dock framgår det att TV- och filmbranschen fortfarande är igång men att pandemin fördyrar och komplicerar inspelningarna.

Samtidigt så ser de svarande med överhängande optimism på möjligheter för deras medlemmar att bedriva sina verksamheter efter pandemin, inte minst vad det gäller de konstnärliga aspekterna. Här ser de svarande att den konstnärliga kvalitén kommer att öka efter pandemin, antingen med små (50%) eller stora (31%) möjligheter, 19% är osäkra. Liknande bild ges avseende möjligheter till nya, utvecklade konstformer där 35% ser stor potential och 44% anser att det kan vara en liten möjlighet. Även vad det gäller en utökad digital verksamhet ser man små eller stora möjligheter. Samma gäller för nya samverkansformer efter pandemin, de flesta ser någon form av möjlighet till detta.

Vidare anser man att det kommer att finnas stora möjligheter för medlemmarnas ändrade planeringshorisonter. När det gäller en höjd yrkeskompetens så ser man små möjligheter till detta efter pandemin.

Till sist så ser man mycket stora (50%) respektive stora möjligheter (31%) till kulturens ökade status i samhället efter pandemin, men det anses vara en utmaning när det handlar om konstens och kulturens frihet i samhället, om detta svarar 81% att det är en liten, stor eller mycket stor utmaning. Se Figur 9.

Det finns även de som berättar om att de ökade digitala träffarna sinsemellan har varit en räddning för många när det kommer till det psykiska välmående. Det har varit viktigt att få känna tillhörighet och mening med sitt arbete. Det framkommer även tankar om att arbetsmiljön framöver kommer att vara en svårighet för de svarandes medlemmar, att sådant som spelar in är huruvida det är möjligt att vara kvar i de lokaler man vistas i på grund av höga hyreskostnader.

En grupp som sticker ut är de som är medlemmar i Dansalliansen. De uppger att nedgången avseende arbetstillfällen har varit lägre än beräknat. De menar att detta kan bero på att Dansalliansens dansare hör till de mest yrkesaktiva inom sitt område samt att de är verksamma inom det offentligt stödda institutionsområdet eller hos offentligt stödda koreografer/dansgrupper som har beviljats extra stöd under pandemin och som därmed har kunnat upprätthålla sina anställningar.

”De regionala organisationerna har drabbats av minskade intäkter, markant ökad arbetsbörda på grund av medlemmars ökade behov av stöd samt konstant pandemianpassning utifrån restriktioner, till exempel för att kunna bedriva daglig träning.”

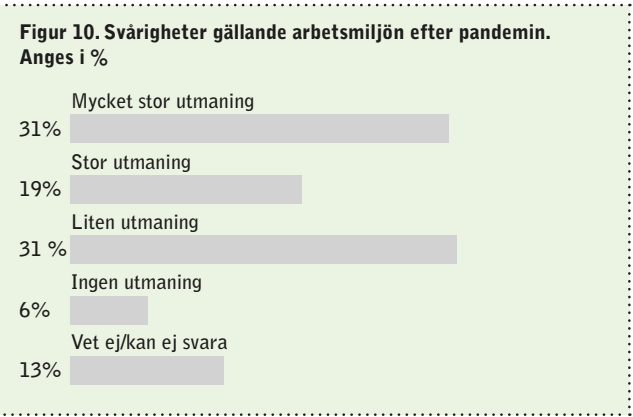
”Alla juridiska medlemmar har fått, i princip, all bokad/preliminärbokad verksamhet helt inställd sedan 15 mars 20. (September – december 2020 kunde vissa organisationer återuppta föreställningar i skola och förskola, men i januari 2021 har även större delen av dessa ställts in totalt.)”

”Med ett 90% tapp i arbetsmarknad för live så är det de som haft till exempel studioinspelningar (relativt hög aktivitet), upphovsrättsintäkter (tapp 25%) som kunnat i någon mening utöva sitt yrke. Vi har en hög andel som påbörjat studier eller växlat yrke (cirka en tredjedel). Vår stora farhåga är att den unga, diversifierade, kvinnliga eller icke-binära talangen slås ut och lämnar yrket medan de etablerade finns kvar. Ett stort tapp av talang och utveckling av musiklivet, minskade intäkter och marknad.”

”De har haft en ekonomisk grundtrygghet men såklart varit påverkade av att inte kunna framföra levande musik. Här har våra digitala personalträffar varit viktiga och stärkande psykologiskt. Känslan att få tillhöra ett sammanhang.”

Hållbarhet

När det kommer till svårigheterna bland de svarandes medlemmar ur ett hållbarhetsperspektiv efter pandemin så är det på frågan gällande jämställdhet så ser 56% det som en liten utmaning eller ingen utmaning, 13%. Mer jämnt fördelat gällande svårigheter svarar man när det kommer till mångfaldsaspekten. Också vad det gäller svårigheterna kring arbetsmiljön efter pandemin så svarar man att det är en utmaning, men det varierar hur stor den är, se Figur 10.

Vidare när det handlar om utmaningarna kring verksamheternas klimatavtryck så svarar majoriteten att det inte är någon utmaning i detta. Generellt sett så anser de svarande att det finns små möjligheter när det gäller hållbarhetsfrågorna efter pandemin. Det som sticker ut är frågan om jämställdhet där svaren är att man ser stora möjligheter.

Det framgår även att det kommer vara svårt att upprätthålla mångfald när de mindre aktörerna måste konkurrera med de större institutionerna som kan erbjuda exempelvis högre ingångslöner. Frågor om arbetsmiljö och andra hållbarhetsfrågor förväntas på ett sätt bli mer intressanta och bättre än vad man upplevt under pandemin. Ett ökat intresse och fler tankar som kan innebära utveckling inom klimat, hållbarhet, jämställdhet, med mera.

Man ser även hur pandemin påverkar arbetsmiljö och hållbarhetsfrågor. Att det digitala arbetssättet kan vara behjälpligt vid tillfällen och skapar flexibilitet. Det lyfter även frågan om resandet och att det inte alltid är nödvändigt.

”Jämfört med nu blir arbetsmiljön och andra hållbarhetsfrågor intressanta och bättre än vad man upplever under pandemin. Ett ökat intresse, längtan efter att komma samman, bruten isolering, många existentiella tankar som kan innebära utveckling inom klimat, hållbarhet, jämställdhet, med mera.”

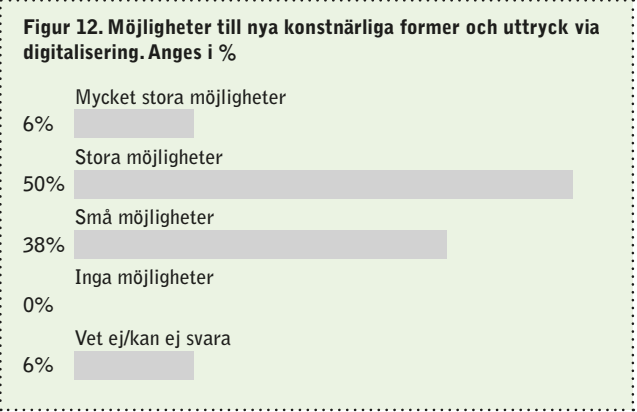
Program och produktion

Många poängterar att en av de viktigaste delarna för hela kultursektorns framtid är de nya yrkesverksamma konstnärer och kulturskapare som är på väg in i arbetslivet. Det finns även en förhoppning om att en ökad efterfrågan på konst och kultur leder till att nya konstnärer och kulturskapare får möjlighet att etablera sig på arbetsmarknaden inom sitt fält. Genom en ökad efterfrågan på konst och kultur hoppas man även att de ekonomiska villkoren för upphovspersoner kommer förbättras.

”Även här har vi två vägar att gå, ovanstående är besvarat utifrån de tendenser vi ser som är allvarliga MEN vi har ett momentum nu. På alla dessa områden finns också möjligheter. Vi har en ung mer diversifierad talang på väg in i yrket och kan vi vårda den, ta vara på ny kunskap och göra det med en grön medvetenhet kan ovanstående ändrats till något positivt.”

Digitalisering

Övergripande går det att säga att man ser möjligheter genom digitaliseringen inom flera frågor som ställts i detta ämne. Man ser bland annat stora möjligheter (63%) att digitaliseringen kan vara ett ytterligare sätt att tillgängliggöra verksamheterna på samt vara ett sätt för att skapa nya konstnärliga former och uttryck, se Figur 11–12. Vidare ser vi bland svaren om digitaliseringen att kan kan vara ett led i det strategiska marknadsföringsarbetet, där många svarar att det är en stor möjlighet. Avslutningsvis så anses möjligheterna till ökat internationellt samarbete som små, vilket även gäller för det breddade tvärsektoriella samarbetet.

Bland svårigheterna kring digitaliseringsaspekten efter pandemin så anser de svarande att ökade tekniska kostnader och tillgång till digital kompetens är mycket stora utmaningar, liksom svårigheter med upphovsrättsliga regelverk kopplat till digitalisering. Dessutom ser man även att det är utmanande när det handlar om framtida höga förväntningar från publiken vad det gäller digitaliseringen hos medlemmarna.

Därtill frågar man sig på vilket sätt man ska förhålla sig till att ta betalt för digital kultur, och att det är en stor skillnad mellan de stora institutionernas sätt att sprida kultur digitalt till skillnad från de mindre aktörerna. Detta följs även av de krav som ställs när det kommer till upphovsrättsfrågor.

”Digitaliseringen måste tas på allvar. Den innehåller både ett hot och en möjlighet. Om det skapas internationella betalningsmodeller till låg grundkostnad och investering kan livestreaming bli en ny viktig ekonomi för klubbar och venues OCH musiker även om rättighetssidan måste ses över. Hotet är komplext dyra betalningsmodeller som bara de större aktörerna kan administrera parallellt med vissa stora institutioners (bland annat Konserthusets) aningslösa utösande av gratis kvalitetskonserter. Vi måste se streaming som en ny interaktiv konstform som kräver sina format och sin estetik. Då kan vi verkligen få en breddad tillgång till kultur och en god spiral. Men det kräver stimulansåtgärder så att innovativa koncept kan utvecklas. Frågorna om digitalisering nedan är besvarade under förutsättning att utvecklingen också stimuleras av offentliga medel.”

”Med höga krav på det upphovsrättsliga regelverket menar vi att det måste garanteras skäliga intäkter vid digitalt nyttjande. Vi har stora förhoppningar på att implementeringen av DSM-direktivet kommer att stärka upphovspersonernas inkomster för digitala nyttjanden i framtiden. Teatrarnas överlevnad och ekonomi är en förutsättning för samtida dramatik och att det ska finnas en återväxt bland scendramatikerna. Stockholms stad måste bistå de fria teatrarna så att de kan behålla sina teaterlokaler - här krävs både resurser i nutid och stadsplanering framöver. Dramatikerarvodet är en av få rörliga kostnader för

teatern – vid otillräcklig finansiering kan teatrarna inte beställa ny dramatik. Det borde införas någon form av öronmärkning eller incitament för att arvoden till dramatiker ska utbetalas om vi fortsatt vill ha en samtida inhemsk dramatik som kan locka nya grupper till teatern.”

Publik och kommunikation

För de med offentliga uppdragsgivare, exempelvis skolor, uppger många att det är olika regler för om och hur kulturella arrangemang får genomföras eller inte. Detta har lett till en stor osäkerhet bland kulturskaparna.

När det kommer till vilka möjligheter som kan uppstå på grund av pandemin så svarar många att nya digitala lösningar kommer att skapas, både fristående och i kombination med det fysiska/live. Man hoppas även att pandemin påverkar synen på hur upphovsrätt och avtal utformas framöver, att den har gett en bättre bild av hur kulturskapares villkor ser ut och vad som sker när en kris som denna uppstår och vad som då behövs för att de ska kunna överleva på sitt arbete.

Kultur- och konstnärspolitik

Bland de svårigheter som nämns av de som svarat på enkäten så kretsar mycket kring hur den kulturella infrastrukturen påverkats av pandemin. Detta därför att även om det främst är de enskilda aktörerna som är mest utsatta här och nu så ser man att utmaningarna förmodligen kommer bli ännu större i framtiden för alla delar av kultursektorn. Inte minst när det handlar om att uppdragsgivare i framtiden kanske inte kommer ha tillräckligt med ekonomi för att kunna anlita kulturutövarna. Man ser även att det kan bli problem framöver med ökad konkurrens mellan aktörerna när det kommer till uppdrag.

Vidare hoppas man att pandemin öppnar upp för tankar om att öka de offentliga satsningarna på kulturen, att nya typer av uppdragsgivare uppstår och att de generella intäktsnivåerna för konstnärerna ökar. Dessutom att den generella synen på konstens och kulturens värde ökar i samhället.

”Om bokförlag börjar svikta och eller dra ner utgivningen (ännu inte riktigt fallet), skulle det på sikt innebära stora problem för översättarkåren. Om det blir svårt att planera framåt, finns risken att många väljer en annan yrkesbana.”

Insikter och erfarenheter från pandemin

Här samlas de svarandes olika insikter och erfarenheter som de kommer ha med sig när det gäller deras medlemmars situation kopplat till pandemin. Mycket handlar givetvis om hur deras medlemmar planerar sin ekonomi och att det behöver finnas en stabil sådan om en liknande situation skulle uppstå igen. Det handlar även om arbetssätt, upplägg av avtal, kommunikation och annat som fungerat bra och om det som tidigare varit vedertaget som nu behöver ses över och omprövas. För de fria kulturlivet har det varit en viktig insikt att förstå att den uppdelning som finns mellan stat, region, och kommun när det gäller ansvar inte fungerar.

Vad som också har blivit mer känt är de svaga strukturer som finns för fria yrkeskonstnärer inom alla fält och att man behöver efterfråga permanenta lösningar på grundläggande villkor för dessa. Inte minst att det behövs byggas upp en bättre grundtrygghet för konstnärerna och kulturskaparna då många är beroende av olika uppdrag och när hela samhället stänger ned som under pandemin så tappas samtliga inkomstkällor på samma gång.

”Pandemin har visat skörheten i att vara konstnär, hur svårt det är att vara frilansare inom vårt område. Scenkonstalliansernas betydelse för de anställda konstnärerna har varit en enorm skillnad jämfört med att inte vara anställd frilansare. Vår bransch har tagit ett jättekliv inom den digitala utvecklingen, både vad gäller att driva den interna verksamheten och vad det kan innebära för publiken. Det har blivit tydligt vad kulturen betyder då upplevelserna inte längre är tillgängliga (live). Det kulturella ekosystemet har också blivit mycket tydligare; hur alla är beroende av varandra och att man som frilansande konstnär behöver alla sina olika uppdragsgivare inom det offentliga och det privata.”

En insikt som har varit positiv är den att många snabbt har kunnat ställa om sina verksamheter och möjligheten att vara flexibla i sitt arbetssätt för att kunna genomföra vissa projekt eller utnyttja tid på bättre sätt. Även de positiva delarna som handlar om digital och teknisk utveckling som har skyndats på.

Många påtalar också insikten om den kraft som finns i konsten och hur den enar människor och samhälle, och hur mycket den kraften saknas när den försvinner. På samma sätt kommer den vara en viktig del i återstarten av samhället efter pandemin.

”Vi jobbar nu med en bred omstart av musiklivet och ett återuppbyggande av publiken. Det finns ny kunskap på många områden kring hybridlösningar för att både förmedla kultur och skapa en interaktion. Vi ser också att kulturlivet kommer att ställa krav på politiken på

ett helt nytt sätt och hållbarhet måste handla om möjligheter till ett långt yrkesliv som musiker. Här handlar det om former för långsiktig ekonomi. Svensk politik har sedan slutet av åttiotalet verkat i totalt motsatt riktning och kanske kommer vi att se aktioner där musiken verkligen tystnar för att visa vad vi kommer att gå miste om. Vi har inte blivit lyssnade på trots att vi visat på hur sårbart kulturlivet är men kanske är ett paradigmskifte kring kulturens värde på gång. Effekten av att Stockholm prissätts och kommersialiseras ner till minsta kvadratkilometer. Att föreningslivet får allt svårare att verka och att politiken idag för en aktiv politik för gentrifiering och medelklassens privilegier kommer att döda kulturen som vi ser idag – men på samma sätt som i Thatchers England kan det också bli en motkultur. Men den andra vägen är att vi skapar en förståelse för att kultur skapas av människor med mänskliga behov, då kan vi få en kultursektor som både kan hjälpa till att hela samhället, skapa ett värde för alla invånare och ställa de viktiga frågorna.”

”Vi ser att de krisstöden haft effekt för våra anställdas möjligheter att fortsatt vara i arbete. Dock, när vi tittar på vårt område som helhet och framförallt de mindre etablerade verksamheterna (fria koreografer och dansgrupper) känner vi stor oro. Kommer det att vara möjligt att starta upp igen? Vi vet sedan tidigare att infrastrukturen inom dansområdet är svag och att området är skört och vi kan konstatera att dessa faktorer har blivit extra kännbara under pandemin. En oro för att området ytterligare ska försvagas.”

Stockholm som kulturstad under pandemin

De kommentarer som de svarande har när det gäller hur Stockholm har påverkat som kulturstad under pandemin och vilka efterverkningar den kommer ha är för det mesta negativa. Man nämner förlusten av mötesplatser för konst och kultur, minskad tillgång till bibliotek, ett minskat kulturintresse hos den yngre generationen, tillgången på bred och diversifierad kultur, samt konst och kultur på hög professionell nivå för att nämna några delar. Detta menar man bland annat beror på pandemin men också gamla problem kring lokaler och att det inte finns tillgång till scener, klubblokaler, gallerier och ateljéer med mera som inte minst drabbar konstnärer, konsthantverkare och musiker. Man ser även en risk med att mångfalden av olika typer av konstformer minskar och att mer nischade konstnärer så som cirkusartister kommer att försvinna från Stockholm.

I sin tur kan detta leda till kompetensbrist och att Stockholm i förlängningen förlorar hela sitt kulturliv när det varken finns platser för kultur eller konstnärer att fylla dem med. Man lyfter även att konstnärerna bidrar till så mycket mer än bara kulturen, att de även är en

viktig del i samhället som sådan när de är verksamma inom skola och vård, men även i samband med restauranger och besöksmål.

”Stockholm riskerar att sluta vara en kulturstad. Återstår därmed ett fåtal offentligt finansierade institutioner som får allt svårare att vara relevanta för invånarna. En blandning av ofarlig dekorkultur och en ambitionsnivå som en småstad. Det vill säga staden måste våga ta risker där konsten kan få utvecklas utan att ständigt bedömas utifrån marknadsvärde. Ett nytt förtroende mellan kulturlivet och politiken måste återupprättas. Idag är det på noll, åtminstone när det gäller det fria kulturlivet. Om detta kan etableras så kan en äkta marknad uppstå där kulturen också kan generera en hållbar intäkt, men om utvecklingen fortsätter (och pandemin har gett en exponentiell skjuts) så kommer det vara mycket utmanande att återuppbygga kulturlivet.”

Vilka positiva effekter har uppstått för Stockholm som kulturstad med anledning av pandemin?

Lyfter man frågan om de positiva effekter pandemin har haft för Stockholm som kulturstad så är det många som svarar: ”inga” och har en pessimistisk syn på både Stockholm och framtiden som sådan. Det uppges dock att det finns möjligheter i efterdyningarna av pandemin att skapa förändring på flera områden såsom mångfald, kvalitet, bredd, jämställdhet, minskat klimatavtryck. Men man saknar tecken på initiativ att förändra detta.

Det som framkommer som positiva aspekter av pandemin är bland annat kopplat till digitaliseringen. Men det som är viktigt när det kommer till den är att man behöver vara medveten om hur mycket tid och pengar som behöver investeras för att kunna göra ordentliga digitala omställningar. Det behöver även finnas ett incitament av intresse hos uppdragsgivare.

Sedan finns det även röster som pekar på hur vissa åtgärder har varit positiva och kan tjäna som inspiration för framtiden, exempelvis ”Kulanfonden”. Till sist är det många som lyfter att pandemin har lyft upp kulturen som en viktig del av samhället och att den har vistat vad som händer när kulturen försvinner.

”Förhoppningsvis upplever många fler vad viktig kulturen är, att man saknar den när den inte är tillgänglig. Olika aktörer har också fått ökad förståelse för hur kulturlivet fungerar. Digitaliseringen och de språng den utvecklingen gjort öppnar möjligheter på olika sätt.”

Reformer och insatser för ett framtida kulturliv i Stockholm

Hur kan Stockholms stad bidra till nystart som gynnar ett hållbart och långsiktigt kulturliv

Bland de önskemål som finns bland de svarande så uppkommer fler platser för utveckling av konst och kultur, mötesplatser för bland annat litteratur, fotografi, musik, dramatiker, manusförfattare och filmskapare. Det är även viktigt att inkludera fler konstformer som annars tenderar att hamna utanför i diskussioner om kulturen i staden, exempelvis serietecknarna och illustratörerna.

Vidare skulle man gärna se en bredare dialog med det fria kulturlivet i staden och kommunen för att skapa en bättre förståelse mellan vad både staden och kulturaktörerna är i behov av samt kan ge varandra.

Därtill vill man se ett utökat offentligt stöd för kulturen och enskilda konstformer, och gärna satsa på att investera mer kulturstöd per invånare för att på så sätt ta täten i hela landet. Man ser gärna att dessa stöd också blir renodlade verksamhetsstöd för att skapa goda ekonomiska förutsättningar för en mångfald av konstnärliga uttryck.

”Då 75 – 95% av all finansiering och intäkter går till lönekostnader anser vi att en förstärkning av projekt- och verksamhetsbidrag, och stöd till mindre arrangörer som kan spela för en mindre publik, skulle innebära att aktörer kan återuppta sin verksamhet. Att möjligheten att arbeta sig ur krisen, och anställa andra frilansare och enskilda firmor gör att de kan sälja, skapa och spela nya och gamla verk. En sådan satsning skulle skapa win-win-win för sektorn, staden, konsten och publiken. Dansen har ökat som konstform, publiken har ökat och Stockholms konstnärliga högskola har högt renommé som utbildare. Replokaler, produktionsmöjligheter och platser att möta publiken skulle nå alla stakeholders i det kulturella kretsloppet.”

Man ser gärna att staden tar tillvara på ”allas rätt till kultur” för att göra kulturen mer tillgänglig och demokratisk för stadens invånare. Exempel på hur detta kan göras är att se till att rimliga biljettpriser sätts på högkvalitativa kulturarrangemang i alla stadsdelar. Ett annat förslag är att inrätta så kallade ”kulturhubbar” i varje stadsdel med ett tydligt uppdrag och ekonomiska förutsättningar för att genomföra detta. Låt ett tydligt jämställdhetsperspektiv genomsyra satsningen. I samma riktning ser man gärna att staden bör kartlägga och

åtgärda att alla invånare, oavsett var man bor, har jämlik tillgång till kultur för alla åldrar. Därför bör en mer aktiv kulturpolitik med visioner, för utjämning och en starkare regional samsyn tas fram.

När det gäller kulturskolan ser man gärna att den stötts så att alla barn har råd att delta och att man försöker att eftersträva att vara den mest tillgängliga kulturskolan. Ett lågt pris för alla för att inte stigmatisera de med sämre ekonomiska förutsättningar. Genom att satsa på barns och ungas möjlighet till att själva utöva konst så säkras återväxten, både som kulturkonsumerande publik som yrkesarbetande. Ett annat sätt för att stärka detta skulle kunna vara att skapa kommunkontrakt med fria aktörer så att barn och unga får fler än en kulturupplevelse per termin.

Vilka konkreta initiativ kan kulturlivet genomföra för att bidra till att stärka ett hållbart och långsiktigt kulturliv i Stockholm?

När kulturskaparna själva får uttrycka vad de skulle kunna göra för att bidra till ett hållbart och långsiktigt kulturliv i Stockholm så handlar svaren mycket om att man behöver tillvarata samarbetsmöjligheter verksamheterna emellan, med politiker och med andra aktörer i samhället. Man ser även ett behov av att bli duktigare på uppsökande och utåtriktade aktiviteter i vissa fall. Inte minst när det gäller att våga pröva nya vägar där institutionerna och det fria kulturlivet har ett större utbyte mellan varandra. På så sätt bryts de invanda mönstren och konsten kan få växa och utvecklas. Samverkan skulle även behövas bli bättre vad det gäller lokalbehov, teknik och utrustning, samt administration som skulle kunna delas på bättre.

Vidare talar man om att fortsätta utveckla program och främjandeverksamheter som kommer konstnärerna och kulturskaparna till gagn. Exempelvis samtal eller idébanker för olika typer av områden, så som ”Drama-Direkt”. Dessa satsningar kräver dock mer resurser för att utveckla.

Därtill hörs röster som tänker sig att man borde bli mer aktiv i sin dialog med skolor för att kunna stärka kulturens roll i skolorna och även kunna lyfta upp en bredd av kulturformer för barn och unga. Det handlar även om att ta tillvara på och skapa förutsättningar för kunskap och att bli duktigare på att samordna de egna konstområdena.

”Som exempel så arbetar vi inom Konstnärscentrum Öst med att just nu ge arvoderade uppdrag till konstnärer för att få dem att överleva pandemin. Vi skapar i samarbete med kommuner i stockholms-regionen gestaltningsuppdrag för konstnärer och vi driver plattformen Konstdepartementet som förmedlar

konst till skolan och utvecklar detta kunskapsområde. Vi vidareutbildar konstnärer för att ge dem större möjligheter på arbetsmarknaden och skapar nu sociala plattformar för möten och uppdatering inom branschen. Allt vi gör utgår från att skapa hållbarhet och långsiktighet inom vårt konstområde, och vi skulle kunna göra mycket mer om vi kunde samarbeta med Stockholms Stad på ett bättre sätt. Vi kan utförandet, det vi behöver är resurser.”

”Det krävs ett visst mått av resurser, framförallt tid och långsiktighet med en basal administrationsgrund, för att hinna mötas/tänka och bygga hållbara sammanhang. Samarbete har inletts av många olika typer av organisationer inom danssektorn för etablering av gemensamma replokaler och kontor, sådana samarbeten ger mycket för en kultursektor som saknar infrastruktur och fysiska platser.”

Förnyelseförslag och utvecklings-insatser för ett hållbart och långsiktigt kulturliv i Stockholm

De som svarat på enkäten har även fått möjlighet att ge konkreta förslag på förnyelse och utveckling som kan bidra till ett hållbart och långsiktigt kulturliv i Stockholm. Här ges bland annat exempel på förslag som handlar om starkare satsningar på bibliotek, ökade kulturanslag till skolor, utvecklade mötesplatser och scener, riktade medel till bokhandel och utgivning av översatt litteratur, anpassade hyror för kulturlokaler, och ökade möjligheter för internationell marknad för bland annat konsthantverket. Dessutom är det viktigt att staden främjar möten och samarbeten mellan privata och offentliga aktörer inom olika sektorer, då man sätter kulturen och konsten och dess behov och möjligheter i fokus.

Man föreslår även ett produktionscenter för fria scenkonstaktörer med möjlighet till gemensam administration, experimentscen, verkstäder samt möjlighet att kunna digitalisera delar av verksamheten med syfte att skapa relevant och nyskapande scenkonst för barn och unga samt för vuxna.

Det finns även en syn på möjliga lösningar för bildkonstnärernas situation. Ökade offentliga satsningar på kulturen, nya typer av uppdragsgivare och vidareutbildning på en fungerande kostnadsnivå är exempel man menar skulle ge hela branschen en nytändning. Inkomsterna anses behöva öka för att kunna uppväga bostads- och ateljékostnaderna, det måste bli bättre med synen på att exempelvis en bildkonstnär har samma kunskapsnivå som en arkitekt och därmed ska ha likvärdigt betalt. Detta gäller även för alla andra typer av konstarter och uttryck.

Vidare önskas även ett omtag av bidragssystemet i sin helhet och inte enbart dela ut krisstöd för att släcka bränder här och nu, istället bör man bli mer strategisk och långsiktig i sitt tänkande när det gäller hur offentliga medel används för stadens kultur. Man vill även se ett stöd som kan klassas som både kultur- och näringslivs-stöd för det man kallar mellanledet, sådana yrken så som agenter, managers och producenter med mera. Detta för att kunna arbeta mer med att säkra bredd på publikbasen och marknaden.

”Att arbeta för att det finns fler eller utvecklade plattformar för olika aktörer kopplat till scenkonsten och kulturlivet att mötas. Regionen har på senare år tagit vissa initiativ. Viktigt att Stockholm är en del av och starkt bidrar till hela regionens arbete.”

”Att man lyfter kulturen och konstens betydelse – när allting sätter igång igen skulle staden kunna bidra till att lyfta scenkonstnärers och scenkonstens betydelse genom en särskild konferens med samtal om scenkonsten och dess konstnärer. Då man också firar – hyllar – våra konstnärer.”

”En prioriterad utvecklingsinsats är att vända situationen för de fria teatergrupperna så att de inte går under och teaterlokalerna förloras (ombildas till butiker eller andra verksamheter). Det krävs en starkare analys av teatergruppernas ekonomi, situation och möjligheter att verka framåt.”

Använd centrumbildningarna för att utveckla och förnya kulturlivet i staden. Centrumbildningarna har direkt access till kulturskaparna, många idéer, och har uppbyggda organisationer med djup kompetens avseende kulturskaparna och deras villkor och kulturlivet/-marknaden, samt stor vana vid effektiv projektledning och administration. En styrka är att centrumbildningarna är specialiserade inom sina olika konstområden och hela tiden samarbetar sinsemellan.”

”Fler arbetstillfällen, alltså fler scener som kan ta emot artister till rimliga priser. Speciellt om restriktioner om avstånd och dylikt fortsätter behöver vi lokaler som är anpassade för dessa restriktioner, men som ändå tar in så pass mycket publik att man inte går back på en föreställning. Mer tillgänglighet till lokaler anpassade för residens och träning inom de olika kulturområdena. Mer offentligt ekonomiskt stöd till produktion (inklusive marknadsföring) och subventionerade biljetter. Mer offentligt stöd för kompetensutveckling samt samverkansprojekt mellan olika kulturaktörer.”

De viktigaste förutsättningarna för kulturlivet i Stockholm efter pandemin

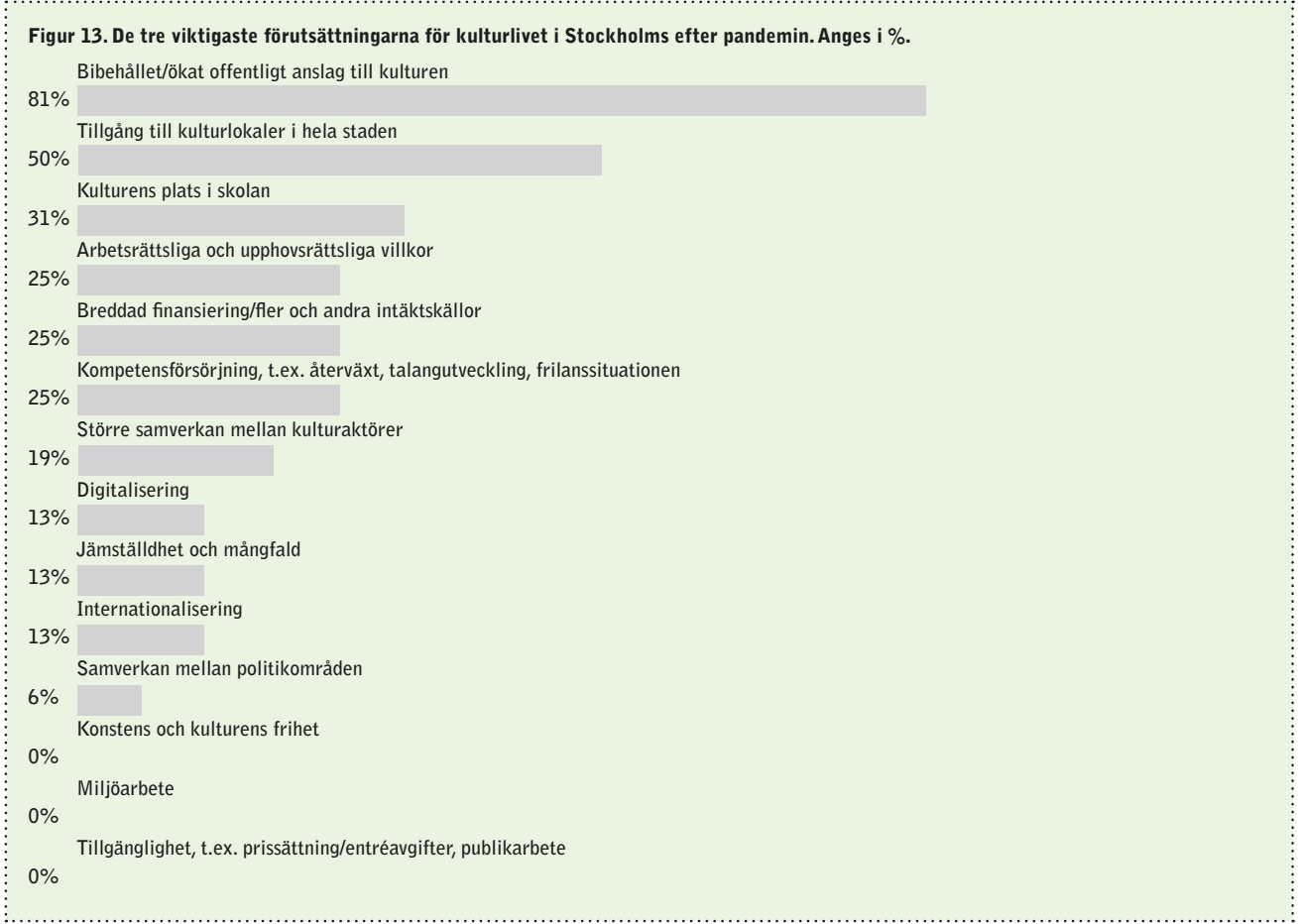
I enkäten efterfrågades det av de svarande om de tre viktigaste förutsättningarna för att kulturlivet i Stockholm efter pandemin. Den förutsättning som uteslutande är viktigast för samtliga aktörer inom kultursektorn är ett bibehållet eller utökade offentliga anslag vilket 81% anser. 50% av de svarande anser därefter att den näst viktigaste förutsättningen är tillgången till kulturlokaler i hela staden. På tredje plats följer kulturens plats i skolan, vilket 31% svarade vara en viktig förutsättning för kulturlivet i Stockholm efter pandemin. Se Figur 13.

Bland de övriga kommentarerna om vilka de viktigaste förutsättningarna kommer vara för Stockholm som kulturstad så lyfter man att konstens och kulturens frihet bör vara väldigt prioriterad. Man lyfter även att samverkan mellan olika politikområden är en god ide för att skapa bättre möjligheter för en kulturstad, där kultur får finnas i andra områden såsom skola, stadsplaneringen och inom vårdan.

Dessutom anses det att de förutsättningar som krävs efter pandemin är desamma som tidigare. Däribland räknas möjlighet till offentliga bidrag för produktion och fler långsiktiga verksamhetsstöd för att kunna erbjuda goda arbetsvillkor, framförhållning och möjlighet att uppnå fördjupad konstnärlig kvalitet Lokalfrågan är även viktig där man önskar fler ändamålsenliga lokaler för kulturutövarna. Dessutom vill man se insatser för att skapa fler möjligheter till mer samverkan och fler samarbeten mellan olika kulturaktörer och över gränserna mellan olika konstnärliga uttrycksformer. Dessa förutsättningar skulle främja alla konstarter.

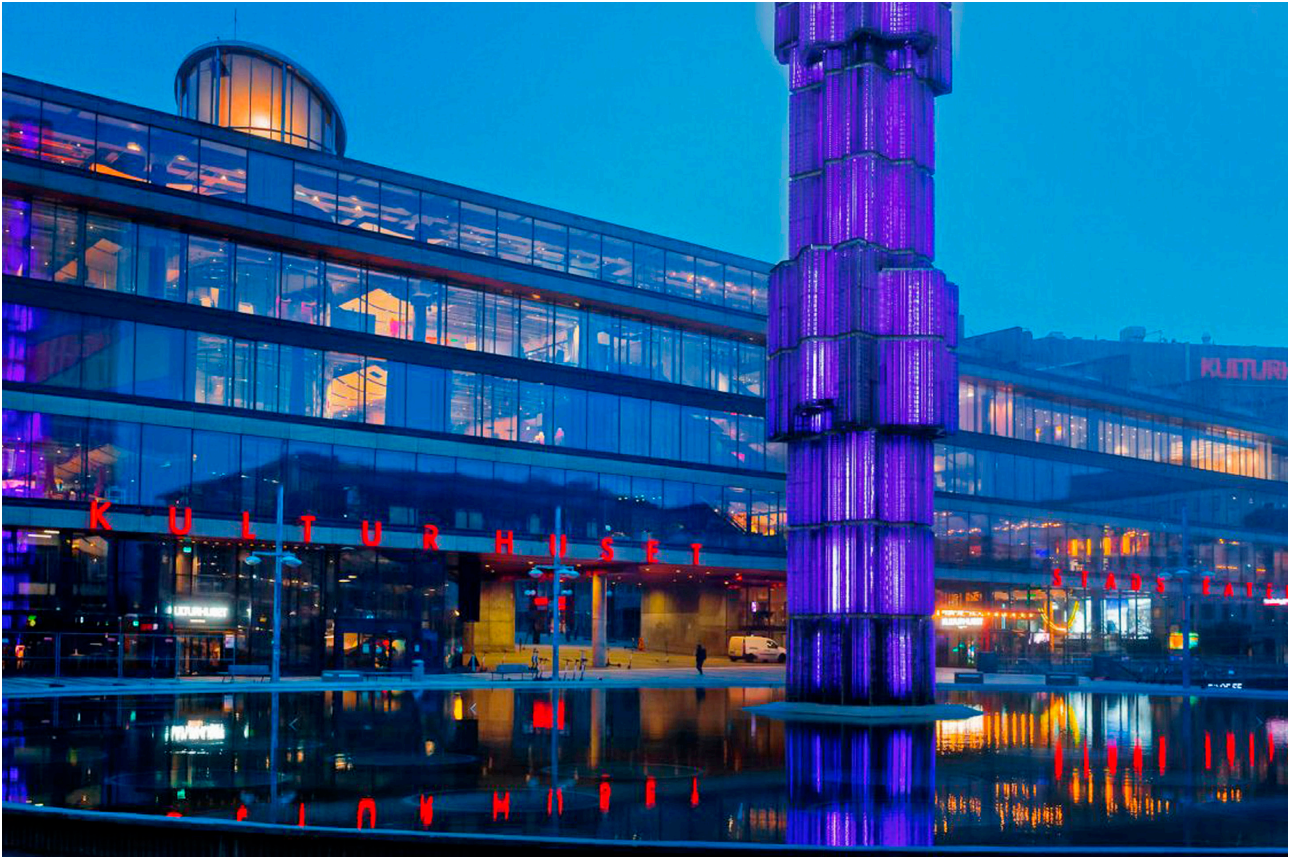
För exempelvis författare som finns i Stockholm är det även viktigt att litteraturen får ta mer plats, exempelvis i skolan. Många lyfter även vikten av att ha en stark infrastruktur och respektera det komplexa ekosystem som finns inom kultursektorn. Vidare talar man om att det behövs en bättre syn på att kultur måste få kosta men att det också är viktigt att stötta rätt saker. Genomgående är även att konstnärer och kulturskapare behöver få samma ställning i arbetslivet som övriga yrken och arbetstagare, med ett mer jämlikt socialt skyddsnät samt mer jämlika villkor. Bättre villkor behöver även gälla när det kommer till avtal och kontraktskrivning.

”Våra medlemmar lever på flera inkomstkällor. En viktig sådan är skolorna. En särskilt avsatt peng till att fördjupa skön- och facklitteraturens närvaro i skolorna skulle göra stor skillnad.”

”Våra anställda skådespelare främjas av att det finns livaktiga och starka uppdragsgivare inom teater, film och tv (de har även andra uppdragsgivare). Den absolut största andelen jobb står institutionsteatrarna för, sedan fria grupper och efter det film/tv. Sedan följer en rad olika uppdragsgivare som talböcker, utbildningsorganisationer, företag, vården, mm. Det som gynnar uppdragsgivarna (främst teatrar, fria grupper och film/tv) och stabiliserar deras ekonomi och förmåga att erbjuda uppdrag, gynnar våra anställda frilansande skådespelare.”

”Publiken kommer alltid vara den avgörande motorn i långa hållbara karriärer. Vi vill igen påtala att bostadspolitik, utförsäljning av allmännyttan förutom att göra det svårare för konstnärer med ojämna inkomster att leva, också får effekten att det är svårare att driva kulturlokaler. Till och med New York City inser detta. Vi behöver inte uppfinna hjulet. Man kan gå till Malmö eller Göteborg för att hitta goda exempel. Marknadsliberalismen som nu är tongivande i Stadshuset kan vara en logisk modell för viss typ av samhällsutveckling men för kulturlivet är det inte positivt.”

Kulturhuset Stadsteatern ”Helena bjuder in” med Johan von der Lancken/Oscarsteatern, Mattias Andersson/Dramaten, Helena Bergström, Kia Berglund/Teater Giljotin, sidekick Sofia Ledarp, Maria Sid/Kulturhuset Stadsteatern, Sophia Artin/Teater Galeasen. Foto: Matilda Rahm.

• upphovsrätt •

Upphovsrättsligt perspektiv – ett fundament i en digital tid

av Elisabeth Bill

FOTO: JESSICA HANLON

”Direktivets bestämmelser om kulturskaparnas avtalsställning handlar om att ge kulturskapare skäliga villkor”

UPPHOVSRÄTT INNEBÄR I korthet att den som skapat ett verk som huvudregel har ensamrätt att bestämma över och få ersättning för nyttjanden av verket och också att bli erkänd som upphovsperson och kunna motsätta sig ändringar av verket. Man pratar om två rättigheter: ekonomisk och ideell rätt. Det är starkt personkopplat och även ett incitament för skapande. Upphovsrättslagen från 1960 skyddar även prestationer av bland annat skådespelare, artister och musiker – det vill säga utövande konstnärer.

För att kunna leva på sitt skapande eller sina prestationer är en stark upphovsrätt fundamental. Detta har inte minst blivit tydligt under covid-19-pandemin. En stor del av kultursektorn är i hög grad beroende av publika

arrangemang och biljettintäkter. Inställda scenframträdanden, utställningar, konserter, författaruppläsningar med uteblivna intäkter som följd har visat att det som trots allt kan fortsätta att generera intäkter är den upphovsrättsliga ersättningen som utgår när ett verk nyttjas i olika sammanhang. Det är en trygghet att trots allt kunna få intäkter från många olika håll, och för många olika typer av nyttjanden, enligt principen ”många bäckar små”.

Stora språng

I pandemins kölvatten är det framförallt digitaliseringen som tagit stora språng framåt. Film kan inte i samma utsträckning upplevas på biograf och strömmas alltmer,

teater, dans, opera och konserter som tidigare främst kunnat upplevas live strömmas som aldrig förr och strömmad musik upplever också en uppgång. Det visar att upphovsrätten står starkt i kristider. Säkerligen kommer vi efter pandemin att hitta tillbaka till den fysiska teaterscenen och biografen, men den digitala utvecklingen har i och med pandemin påskyndats och kommer att fortsätta.

Eftersom befintliga affärsmodeller i mångt och mycket än så länge inte har utvecklats till fullo i samband med digitaliseringen finns dock mycket kvar att göra. Musikområdet ligger längst fram och har – i vart fall när det gäller Spotify och andra strömningslösningar – hittat en ersättningsmodell, men för till exempel filmområdet behöver nya affärsmodeller utvecklas för att motsvara de intäkter som biografvisningen tidigare levererat.

Affärsmodeller behöver även utvecklas för att fortsätta att exempelvis leverera strömmade teaterupplevelser. I början av pandemin enades Svensk Scenkonst och Teaterförbundet för scen och film om ett tillfälligt avtal för att scenkonsten skulle kunna nå ut digitalt när pandemin stängde teatersalongerna. I avtalet kom parterna överens om att ingen upphovsrättslig ersättning skulle utgå. Det var i det korta perspektivet – när man trodde att pandemin inte skulle bli nämnvärt långvarig – ett konstruktivt sätt att tillgängliggöra scenframställningar för allmänheten under en begränsad period. Men för en mer hållbar lösning krävs att parterna kommer överens om ersättning för de olika nyttjandena.

Upphovsdirektivet

Vid sidan av förhandlingar om nya affärsmodeller är en viktig pusselbit EU:s upphovsdirektiv, det så kallade DSM-direktivet – Digital Single Market. Lagstiftningen på upphovsrättsområdet är starkt harmoniserad inom EU och styrs till stor del av olika EU-direktiv. Harmoniseringen bottnar både i en önskan om att öka konkurrenskraften gentemot övriga världen och att skapa liknande förutsättningar inom hela inre marknaden.

Men att jämka samman alla medlemsländers olika ståndpunkter är inte alltid lätt och man? påverkas även av omvärlden. Under förhandlingarna och inför antagandet av DSM-direktivet pågick en intensiv debatt som medförde bland annat att Sverige röstade nej till direktivet som ett av sex medlemsländer. Direktivet antogs dock av majoriteten.

Elisabeth Bill är Head of legal vid Svenska Filminstitutet. Hon har tidigare varit anställd vid bland annat Kulturdepartementet och Justitiedepartementet med inriktning på upphovsrättsfrågor. Hon har också varit förbundsjurist på Konstnärernas Riksorganisation och jurist på BUS, Bildkonst Upphovsrätt i Sverige.

Direktivet anpassar reglerna till den digitala inre marknaden genom att ytterligare harmonisera upphovsrätten inom EU vilket möjliggör lösningar över nationsgränser. Direktivet innehåller bland annat regler om ansvar för de stora plattformarnas användaruppladdade innehåll och förstärkta regler för kulturskaparnas avtalsställning.

Direktivet tydliggör att vissa typer av plattformstjänster – typiskt sett Youtube –, som tjänar pengar på att tillgängliggöra stora mängder upphovsrättsligt skyddat material som användarna laddar upp, faktiskt är den som tillgängliggör materialet och därför också har ett ansvar att teckna licens för innehållet. I och med detta skapas en sundare konkurrens på onlinemarknaden där rättighets-havarna hittills konkurrerat med gratis material. Det kommer att få stor betydelse för till exempel musik- och filmbranscherna. Rent konkret skapas förutsättningar för de som skapat materialet att få en skälig del av intäkterna för tillgängliggörandet.

Skäliga villkor

Direktivets bestämmelser om kulturskaparnas avtalsställning handlar om att ge kulturskapare skäliga villkor och proportionerlig ersättning när de upplåter rättigheterna till sina verk. Det handlar också om att ge kulturskapare möjlighet att få insyn i hur, och i vilken omfattning, deras verk används på nätet – information som är viktig för att kunna bedöma skäligheten i avtalsvillkor och betalning. Det finns bland kulturskaparnas organisationer en hög beredskap att bygga avtal efter de förutsättningar som ges i direktivet. Pandemin har här snabbat på utvecklingen.

Direktivet ska vara genomfört i medlemsstaterna senast i juni 2021. Justitiedepartementet har arbetat med genomförandet av direktivet sedan 2019 och har under genomförandeprocessen generöst bjudit in en bred krets intressenter för att få in synpunkter. Ett lagförslag i form av en departementspromemoria väntas under våren.

Sammanfattningsvis är upphovsrätten fundamental i den nya digitala verkligheten. För en hållbar utveckling behöver nya affärsmodeller förhandlas fram. Viktigt i sammanhanget är DSM-direktivets genomförande.

• film • tv •

Kris, boom och möjligheter – film på nya och fler sätt

av Johanna Koljonen

FOTO: JOHANNA PEDERSEN

Om inte berättelserna berör har de som berättar glidit iväg från vad människor med andra typer av yrken oroar sig för och längtar efter”

DET BRUKAR VARA relativt hög efterfrågan på film och TV under ekonomiska kriser. Så även under pandemin, även om inspelningar försvårats och nästan överallt utanför Sverige i långa perioder varit helt avstannade. På en världsmarknad där innehåll på andra språk än engelska rör sig bättre än någonsin får våra svenska produktioner kortsiktigt en extra push av alla andras olycka.

Paradoxer som denna kan göra filmbranschens situation svår att förstå – är det kris eller inte? Man kan säga så här: det pågår en akut kris, ovanpå en boom, ovanpå en underliggande kris som har med branschens struktur-omställningar att göra. Och hela det bygget glider dessutom, liksom resten av samhället, miljömässigt raka vägen mot avgrunden. När vi lägger strategier för framtiden måste vi hålla alla nivåerna i huvudet samtidigt.

Akut och allvarlig

Filmbranschens akuta kris, förorsakad av pandemin, är oerhört allvarlig. Särskilt drabbat är långfilmsområdet, eftersom en stor del av affären fortfarande bygger på biograferna som i stort inte varit tillgängliga. Konsolideringen av branschen har redan pågått några år och kommer att fortsätta. Men nu är det stor risk att företag och individuella konstnärer och filmarbetare – som utan pandemin nog hade funnit sin nya plats i filmlandskapet – inte kommer att orka.

När den akuta krisen inleddes var vi å andra sidan mitt i en boom. Antalet filmer och TV-serier som producerades i världen och Sverige hade kanske aldrig varit större. På kort sikt, tre till fem år, förväntas boomen fortsätta. Primärt gäller det långa och korta TV-serier, men

även investeringarna i långfilm för premiär hemma i vardagsrummet ser ut att öka. Det är ju bra. Men strukturställningar kostar, i pengar och gråa hår.

De nya beställarna betalar gärna fastpris, ibland generöst, men mot att få behålla alla rättigheter, vilket alltså innebär att produktionsbolagens affärsmodell delvis övergår till att bara sälja arbetstid. Samtidigt accelererar pandemin både digitaliseringen av filmtittandet hemma, och utvecklingen av biograferna mot färre stolar och färre premiärer.

Inte klar affärsmodell

Den stelbenta ”fönstermodellen” med ett långt exklusivt premiärfönster på bio har nått vägs ände – även detta är bra i längden! Men nedstängda biografer har inga marginaler. De nya affärsmodellerna för finansiering och distribution är heller inte ännu på plats. Alla behöver tänka modigt och pröva nytt, väl medvetna om att det ligger i innovationens natur att varje försök inte lyckas. Då hade det varit skönt att inte samtidigt klämmas åt ekonomiskt av både pandemi och strukturförändringar.

Men här är vi nu. Alla filmer kommer inte ha traditionell biopremiär; de kanske bara går upp helt kort, eller åker på turné. En snabb resa till vardagsrummet har många fördelar, men det totala antalet långfilmer kan ändå antas sjunka från de senaste årens rekordnivåer. Hur ska vi då få till en mångfald i berättelser, genrer, röster? Hur ska hela Sverige göra film, synas på film, och se film? Svaren måste vi finna tillsammans, men här är några inspel.

För det första är en nyckel till innehållets mångfald en mångfald i format. När filmsektorns hjärta inte längre med samma självklarhet är långa spelfilmer på bio är det viktigt att förstå de filmpolitiska målen som gällande för allt audiovisuellt berättande. Kulturpolitiska mål ska självklart omfatta hela landskapet: film, tv, streaming-tjänster och annan video online – samt dataspel, eftersom snabba framsteg för virtuell produktion, och nya format inom VR och AR (virtual och augmented reality) – i praktiken innebär att spel- och filmbranschens arbetsmarknader närmar sig varann. Dessutom konsumeras innehållet på samma skärmar. En konsekvent audiovisuell politik har också fördelen att det audiovisuella berättandets ekonomiska betydelse i de kreativa näringarna och den svenska ekonomin förtydligas.

För det andra måste vi värna biografrummet – konsertlokaler är ju också nödvändiga även om vi alla har musik i hörlurarna hela tiden! De stora biografedjorna i världen kommer sannolikt krympa, och även i Sverige kan det uppstå herrelös biografinfrastruktur. Det är oerhört viktigt att inte låta den försvinna. Här kan det offentliga, kulturinstitutioner, och föreningslivet spela en stor roll. Kvartersbiografer med god publikkontakt och nytänk i programmet har tvärtemot övergripande biotrender gått mycket bra på många håll i världen och efter pandemin kommer gemenskapshungern hos en publik, som det senaste årtiondet premierat det fysiska mötet allt högre, bara växa.

Relevansproblem

För det tredje måste vi konfrontera att branschen har relevansproblem. Det är uppenbart att vi alla som tittare älskar film och tv. Ändå har svensk långfilm svårt att hitta sin publik, särskilt på bio. En del av det är ett rent kommunikationsproblem: dagstidningsrecensionernas räckvidd sjönk samtidigt som mängden premiärer ökade. Men det räcker inte som förklaring. Om inte berättelserna berör har de som berättar glidit iväg från vad människor med andra typer av yrken oroar sig för och längtar efter. Alltså behövs ett ständigt inflöde av berättare med annan bakgrund, från en annan del av Sverige, en annan del av stan, en annan generation. Och särskilt från de som är under 25 som redan både producerar, distribuerar, och konsumerar en stor del av sitt videoinnehåll helt utanför de traditionella strukturerna av ”film och TV”.

Den viktigaste investeringen i branschens relevans och hållbarhet kan faktiskt vara att möjliggöra för yngre och äldre kreatörer att arbeta sida vid sida (under andra former än obetald praktik, som varken är möjlig eller lockande för de flesta unga talanger). Ett konkret område där båda åldersgruppernas kompetenser behövs är just virtuell produktion, som för övrigt kommer vara en viktig pusselbit även för branschens klimatomställning. Här kan regionala och lokala satsningar på infrastruktur och kompetensutveckling under de närmaste åren skapa förutsättningar för en blomstrande arbets- och exportmarknad lång tid framöver.

Johanna Koljonen är journalist, programledare och kritiker. Hon är författare till Göteborgs Filmfestivals årliga Nostradamusrapport som analyserar film- och tv-världens framtid, och hon föreläser även internationellt inom media och upplevelsedesign.

• *musik* •

Kulturlivets mest välbevarade hemlighet

av Linda Portnoff

FOTO: JEZZICA SUNMO

”Kulturarbetare tar risker de egentligen inte har råd med, för att försörja oss med konst och musik som vi knappt förtjänar”

MUSIK ÄR EN av de viktigaste byggstenarna i vår kultur och en av våra mest trogna följeslagare genom livet. Jag minns en gång när musiknestorn Ola Håkansson sa ”hör jag en dålig låt blir jag sur”, och det väckte ett minne från en kväll när jag var nedstämd och på dåligt humör. Det behövdes bara några få toner från en gitarr för att låsa upp min inre dörr till en annan sinnesstämning. Det var förbluffande kraftfullt. Musik är mäktigt. Tänk hur en bra låt aldrig har svikit dig!

Vad musik betyder och vilka värden den bär på hör till varje människas vetskap. Men vad alla kanske inte vet är att musik samtidigt bidrar med en ekonomi i mångmiljardklassen. Det hänger förstås ihop. Musik- och andra kulturupplevelser är ovärderliga samtidigt som de skapar stora emotionella, samhälleliga och ekonomiska värden.

Den fjärde industriella revolutionen

Musiklivet är en del av den immateriella ekonomi som utgör en växande del i samhället. Den brukar omnämnas som den fjärde industriella revolutionen näst efter jordbrukssamhället, industrisamhället och det post-industriella samhället. I vår alltmer immateriella ekonomi ökar produktionen och konsumtionen av det sinnliga framför det tingliga, och den framväxande kreativa sektorn utgör kärnan i vår digitala era.

Den globala musikindustrins årliga omsättning beräknas uppgå till 142 miljarder dollar år 2030. Många aktörer bidrar till värdeskapandet medan majoriteten av intäkterna är koncentrerade hos ett fåtal. Det gör att musikbranschen brukar beskrivas som en ”the winner

takes it all”- eller ”blockbuster”-ekonomi. Ekonomisk överlevnad är en daglig kamp för många artister och mindre företag eftersom det kan ta lång tid att skapa beständiga kulturella värden som kan ge stadiga inkomster.

Dyra risker

Ett annat av musiklivets särdrag är att villkoren på arbetsmarknaden ser annorlunda ut jämfört med hur de ser ut för de flesta andra yrkesgrupper med anställnings-trygghet, pensionsförsäkringslösningar och företags-hälsovård. Om vi jämför musik med annan livsnödvändig produktion – livsmedel till exempel – är det svårt att se att ICAs butiksbiträden skulle gå till jobbet om de inte fick lön. Många musikskapare och andra kulturarbetare står inte på några lönelistor, men de jobbar ändå och tar stora risker som sällan kompenseras ekonomiskt.

Kulturarbetare tar risker de egentligen inte har råd med, för att försörja oss med konst och musik som vi knappt förtjänar. Därför är det viktigt med ett tydligt kulturpolitiskt ställningstagande mot att inte utnyttja kulturarbetarnas risktaganden och drivkrafter och att försvara att kultur inte är en vara som vilken som helst, utan något ett samhälle inte kan vara utan.

Vid sidan av det offentligfinansierade musiklivet kommer försörjningsmöjligheterna för de som arbetar professionellt med musik lite förenklat från tre håll – från livefram-trädanden, från försäljning av inspelad musik i form av streaming och fysisk försäljning, samt från upphovsrättsliga intäkter som genereras av radiospelningar, tv och andra offentliga framföranden.

Över hälften av musikbranschens totala intäkter härrör från livesegmentet och konsertmarknaden var den första att drabbas hårt av pandemin. Även hotell, restauranger, butiker, gym, idrottsevenemang med flera såg kund-underlagen decimeras och i vissa fall till och med försvinna helt, vilket också påverkar musikbranschen eftersom dessa verksamheter bidrar med upphovsrättsliga intäkter till musikrättighetsägare när de betalar licensintäkter för sin musikanvändning. Även om streamingintäkterna inte påverkats negativt av pandemin är det inte många som når upp till de nivåer av miljontals streams som krävs för att kunna ta ut en minimilön.

Uteblivna intäkter

Under 2019 omsatte den svenska musikbranschen 12,2 miljarder kronor. År 2020 förväntas coronapandemin innebära över sju miljarder kronor i uteblivna intäkter för den svenska musikbranschen. För att göra siffran sju

miljarder mer greppbar, låt oss översätta den till vad den faktiskt betyder – miljardtals uteblivna emotioner, musikaliska möten, och kulturupplevelser.

Läget är akut. De ekonomiska buffertar som det tagit år för musikskapare och andra aktörer på produktionsidan att bygga upp är slut. Hela musiklivets ekosystem skakas i grunden och var tredje musiker är på väg att lämna yrket enligt en färsk undersökning.

Det har nu gått ett år sedan covid-19 bröt ut i Sverige. Samtidigt som det inneburit radikalt förändrade förutsättningar för musiklivet på många sätt har det också blottlagt förhållanden som varit ohållbara sedan lång tid tillbaka. Musiklivets viktigaste utmaningar handlar om att makten och pengarna är starkt koncentrerade och mångfalden är dålig. Med andra ord står vi idag inför ett gyllene tillfälle att förbättra musiklivets förutsättningar i grunden och för lång tid framöver. Hur vill vi att morgondagens scener och digitala kanaler för musik-distribution ska se ut? Vilken musik och vilka röster vill vi höra och vad behöver vi då göra?

Framtida musikskatter

Idag erbjuder ett fåtal kapitalstarka aktörer finansierings-lösningar för musik och kultur, och majoriteten av intäkterna hamnar hos stora bolag och superstjärnor med betydande kommersiellt genomslag. Ett samhälle som inte vill gå miste om framtida musikskatter, och som ser ett värde i musik bortom dess kommersiella potential, behöver ha en finansieringsstrategi för musikskaparnas överlevnad för att kunna bibehålla kunskapskapital, förbättra musikalisk mångfald och säkerställa innovation och vårt gemensamma kulturarv.

Genom att teckna några viktiga skeenden och påminna om en redan känd utsatthet, som aktualiserats av pandemin bland musiker och andra kulturarbetare, entreprenörer och småföretagare, hoppas jag härmed ha lämnat ett bidrag till diskussionerna och besluts-underlagen gällande nödvändiga investeringar i vår och framtida generationers kulturella framtid.

Kulturlivets bäst bevarade hemlighet är att svenska musikskapare bär på nyckeln till hur det, fram till pandemin slog till, faktiskt med nöd och näppe gick att leva meningsfulla liv med ytterst begränsade ekonomiska resurser trots att all logik säger att det egentligen borde varit omöjligt. Nu är det samhällets ansvar att förvalta innebörden av denna förtroliga hemlighet och inte låta allt som den implicerar gå till spillo.

Linda Portnoff är ekonomie doktor från Handelshögskolan i Stockholm och kompositör och musiker i ”Stella Rocket”. Hon är idag verksam som entreprenör inom musikekonomi, sitter i olika styrelser och var tidigare VD för intresse-organisationen Musiksverige.

• *dataspel* •

Vänligare skärmsyn efter pandemin?

av Per Strömbäck

FOTO: HENRIK GAHNSTRÖM

”Världen kanske är farligare nu än då. Men barnens nyfikenhet har inte ändrats”

UNDER COVID-PANDEMIN har många vuxna fått uppleva det som är många svenska barns vardag. Efter skoldagen tillbringar många barn och unga i grundskole- och gymnasieåldrarna eftermiddagar och kvällar på sina rum, i sällskap med olika skärmar. Eller rättare sagt i sällskap av människorna på andra sidan skärmarna. Inte för att de vill det, utan för att de har begränsad frihet att röra sig i rummet. Då blir skärmarna en väg att upptäcka världen.

Enligt en undersökning från brittiska Natural England och Royal Society har åttaåringars rörelsefrihet (”freedom to roam”) minskat från cirka 10 km 1919 till cirka 300 meter i vår tid. Det kan finnas goda skäl till det. Världen kanske är farligare nu än då. Men barnens nyfikenhet har inte ändrats.

Vi är många vuxna som tillbringar en stor del av vårt liv framför skärmar. Datorn på jobbet, mobilen på bussen, teven hemma. I pandemin har det sociala livet i ännu högre grad flyttat in i skärmarna. Törs vi hoppas på att detta ska hjälpa vuxenvärlden till insikten att barnen inte sitter still för att de har skärmar? De har skärmar för att de sitter still. Om det kan bli efterbörden av pandemin skulle många onödiga konflikter mellan barn och vuxna i hemmen kunna undvikas.

Accelererad efterfrågan

I pandemins påtvingade hemmasittande har spel kunnat erbjuda förströelse, fantasi och gemenskap för såväl barn som vuxna. Det har gått bra för många av företagen som

skapar och säljer spel. Efterfrågan har accelererat. Det märks på försäljningssiffror, kvartalsrapporter, aktiekurser, utbud och många andra indikatorer. De svenska dataspelsföretagen har fortsatt att investera, anställa, öppna nya kontor i Sverige och utomlands, presentera nya projekt och lansera spel. Försäljningen av spel har de senaste dryga decennierna fasat ut de klassiska skivorna som säljs över disk i en ask med fint omslag, idag säljs spel nästan uteslutande via olika slags digitala kanaler. Dataspelsmarknaden hade redan före pandemin genomfört den omställning som många säger har påskyndats av nedstängningarna.

Stockholm är Sveriges största nav för spelutvecklare. Det finns en korsning på Södermalm – Västgötagatan/Magnus Ladulåsgatan – som är Europas speltätaste plats. (Det hade varit världens om det inte funnits ett kvarter i Montreal med 4.000 utvecklare.) I husen runtomkring den här korsningen jobbar hundratal personer på några av de största spelvarumärkena i världen – Mad Max, Battlefield, Just Cause. Räknas hela Södermalm kan Minecraft – världens genom tidernas mest sålda spel – och många andra läggas till listan. Spel från Stockholm når långt över en miljard spelare världen över.

Frånvaro av luvtröjor

Nu under pandemin är det förstas inte lika tätt på spelutvecklare i den där korsningen. Luvtröjorna med loggor från Fatshark, Paradox eller Avalanche lyser med sin frånvaro på Bun Meat Bun i Söderhallarna. Hur kan det komma sig att det är just de här kvarteren på Södermalm som lockar? Hur kan det komma sig att de kontor de svenska spelföretagen öppnar i andra länder är på platser som Berlin, Barcelona och New York. Och då inte i något industriområde intill flygplatsen, utan ”mitt i smeten”.

Spelskapande är inte teknik i första hand, utan kreativitet. Utvecklarna är beroende av impulser och liv, på samma sätt som musik eller mode. Det är vad de här platserna erbjuder. Det är också vad som saknas i pandemin. Om eller när vi får börja leva lite mer som tidigare måste myllret få komma tillbaka. Småbutikerna, kaféerna, barerna, klubbarna, gallerierna... hamburgerierna. Dataspel må vara en exportsuccé som gått från 1 miljard till 25 på ett decennium, men den existerar inte i ett vakuum. Stadens liv är bränsle för kreativiteten.

I väntan på det jobbar spelskaparna på distans. De har förstas alltid arbetat med digitala verktyg, dataspel är trots allt mjukvara. Hemarbete är inte alltid det bästa för det slags kreativa grupparbete som spelutveckling

präglas av. Somliga funktioner är beroende av teknik som inte får plats i vanliga hem, till exempel kraftiga serverdatorer eller motion capture-utrustning (rörelsefångst, en sorts animation med skådespelare i studio). Men i det stora hela har de flesta företag kunnat fortsätta producera spel trots att medarbetarna varit utspridda. De har rentav lyckats skola in nya medarbetare på de virtuella arbetsplatserna. Somliga kommer att vilja fortsätta arbeta utspritt även när det blir möjligt att gå tillbaka.

Serendipity

Finns då inga förlorare? Jo. De nya företagen, de som just kommit igång. De som söker samarbeten, investerare, medarbetare, vägar till publiken. Just de behov som de stora breda mötesplatserna på mässor, konferenser och evenemang i Sverige och inte minst utomlands tidigare kunnat möta. De behoven kvarstår, men de digitala surrogat vi kunnat producera har knappast kunnat återskapa det oväntade mötet, den kritiska frågan eller gnistan av inspiration som kan uppstå men inte registreras när människor träffas. I brist på svenskt ord: serendipity – den oplanerade möjligheten som anmäler sig.

Själva evenemangen är förstas en annan förlorare. Somliga arrangörer kanske överlever ett pandemi-år, rentav två. Men många evenemang har tagit ner skylten för gott, en skada på det globala ekosystemet som blir svår att laga. Det är de nya företagen som kommer i kläm då, inte de etablerade. Vem vet vilka spel vi aldrig får spela?

E-sporten är en gren på samma träd, samma inskränkningar som för andra sportevenemang. Förvisso sänds tävlingarna sedan länge online, men ekonomin bygger i hög grad på biljettförsäljning och publikupplevelsen är förstas en helt annan för den som är på plats.

Sammantaget ska inte dataspelen klaga över situationen i pandemin. Vi behöver inga räddningspaket. Det går bra för företagen. Spelen kan göra husarresten mer uthärdlig. Kanske kommer vi att vänja oss. Kanske kommer vi att sluta säga ”när det här är över”. Men det bästa vore att hitta former att samlas utan sprida smitta. Den önskan delar dataspelen med alla andra kulturyttringar.

Och om vi kan lära oss något av allt det här, kanske kan det vara att vi har skärmar för att vi sitter still. Inte tvärtom.

Per Strömbäck är talesperson för Dataspelsbranschen, som samlar dator- och tv-spelsbranschen. Han har en bakgrund som spelutvecklare och dataspelsförläggare och har varit verksam i tre decennier inom dataspel. Dessförinnan arbetade han i musikbranschen.

• *musik* • *utbildning* •

Brister – och möjligheter – i utbildningstrappan

av Helena Wessman

FOTO: MAGNUS LÄNJE

”Forskning visar att musik och andra estetiska ämnen gynnar lärande generellt, till exempel inom svenska och matematik”

I NOM MUSIKLIVET TALAR vi om musikundervisningens försvagade ställning och följderna av det. Engagerade kulturpolitiker driver frågan, men något brett samförstånd kring åtgärder har vi ännu inte sett. Kanske är kulturlivets nystart efter pandemin den öppning vi väntat på. För nu ska vi väl på allvar ta itu med de revor i välfärden som krisen har blottlagt? Stärka värden, omsorgen, skolan – och kulturen.

Allt börjar med barnen. I fråga om musicerande betyder det att vi redan i förskolan bör ge alla barn möjlighet att utveckla sin sångröst. Att lära sig sjunga på unga rösters villkor, i ljusa lägen och med lätt klang, är något helt annat än att härma vuxensång och kräver musikutbildade lärare. Av detta följer att musiken (och andra estetiska ämnen) måste ges större utrymme i förskollärarytbildningen, så att även den som inte själv har vuxit upp med musik blir rustad att leda sångstunder i förskolan.

Få – eller inga timmar

För att ge alla barn jämlik tillgång till musikens mysterier är grundskolans musikundervisning central. Illa då att musik sedan lång tid tillbaka har få timmar jämfört med andra ämnen och att det länge varit brist på

behöriga musiklärare. Utan lärare ingen undervisning. Det förekommer att musikämnet utgår helt, trots tydliga mål i läroplanen.

Läraryrket har uppstått genom att många lämnat yrket och att alltför få söker sig till ämneslärarytbildningarna i musik. Till detta läggs stora pensionsavgångar. För att råda bot på läraryrket måste villkoren för musikundervisningen förbättras. Ändamålsenliga lokaler och utrustning, möjlighet att undervisa i halvklass och ett tydligt ställningstagande för musik som kunskapsämne.

Skolverket har nyligen föreslagit att ”elevens val” ska tas bort ur grundskolans timplan. Det skulle missgynna musikämnet då elever inte längre kan välja till extra musikundervisning. För musikklasser innebär det svårigheter att upprätthålla kvaliteten. Förslaget om att slopa elevens val bör dras tillbaka.

På gymnasienivå händer det allt oftare att ämnet musik inte alls finns med i kursutbudet. Då estetiska ämnen inte längre är obligatorium i alla program och inte heller ger några meritpoäng försvagas elevunderlaget. Att musikundervisning då inte längre erbjuds är allvarligt ur många perspektiv.

En grund för bildning

Forskning visar att musik och andra estetiska ämnen gynnar lärande generellt, till exempel inom svenska och matematik. Också för elevhälsan har de estetiska ämnena betydelse, bland annat genom ökad kreativitet, minskad stress och positiva effekter på förmågan till känsloreglering. På ett samhälleligt plan lägger de estetiska ämnena en grund för bildning, det vill säga förmåga att vid ställningstaganden beakta vitt skilda perspektiv, vilket är extra viktigt i vårt polariserande tidevarv. Estetiska ämnen måste återinföras som obligatorium på gymnasiet.

För barn med behov av att själva uttrycka sig med musik eller andra konstformer har kulturskolan avgörande betydelse. En undersökning, nyligen genomförd av Kulturskolerådet, visar en ökning av antalet kommuner där det föreligger hot om nedläggning av kulturskolan. Ett uttryck för den politiska ryckighet som sedan decennier råder kring kulturskolan. Det är hög tid att göra kulturskolan till en lagstadgad verksamhet.

Att lära sig spela ett musikinstrument och skola sin sångröst tar många år och kräver mycket arbete på egen hand. Kulturskolans undervisning bör lägga en god grund både för den egna övningen och för samspel med andra. För detta krävs lärare med gedigen utbildning och att de ges tillräckligt med tid för att möta eleverna utifrån deras respektive behov. Parallellt med instrumentalundervisning bör alla elever erbjudas möjlighet att spela orkester eller sjunga i kör.

Kulturskoleutredningen (SOU 2016:69) konstaterade att kulturskolans räckvidd har minskat och insatser görs nu för att bredda elevunderlaget. Ett statligt kulturskolecentrum för analys och stöd har inrättats, utbildningssatsningar görs för att öka tillgången på lärare och kulturskolorna öppnar för fler konstformer inom kursutbudet. Parallellt med detta behövs nu nationellt samordnade åtgärder för att stärka kulturskolornas instrumentalundervisning.

Återväxt

Olika undersökningar visar på svag återväxt bland de som spelar orkesterinstrument. Särskilt tydligt märks det på blåsmusiksidan där landets ungdoms- och amatörorkestrar, likaväl som de professionella symfoniorkestrarna och blåsarensemblerna, har svårt att fylla platserna. Då orkestermusik förutsätter en viss sammansättning av instrumentalister leder detta till att amatörorkestrar tvingas lägga ned och att de professionella orkestrarna får rekrytera utomlands ifrån.

För att vända trenden krävs åtgärder både inom kulturskolan och i musiklivet i stort. Ett positivt exempel är

Helena Wessman är rektor vid Kungliga Musikhögskolan. Hon har också varit konserthuschef för Berwaldhallen med Sveriges Radios Symfoniorkester och Radiokören, VD för Göteborgs Symfoniker och rektor vid Högskolan för Scen och musik i Göteborg. Hon har en bakgrund som trombonist.

El Sistema, en gren inom landets kulturskolor som uppnår de dubbla målen breddad rekrytering och stärkt återväxt inom instrumentalundervisningen. El Sistema Stockholm bedriver orkesterskola med 3.000 elever i områden där deltagandet i kulturskolans verksamhet tidigare var mycket lågt.

De ungdomar som vill ta sitt musicerande vidare och kanske siktar på en yrkesbana som musiker eller musiklärare söker sig ofta till gymnasiet estetiska program för att möta lärare med specialistkompetens, men utan behörighet att undervisa på gymnasiet. Regeringen har föreslagit en lagändring som ger sådana lärare dispens från kravet på lärarlegitimation. Denna ändring bör genomföras.

Då eleverna på de estetiska programmen formar varandras studiemiljö är det viktigt att de studerande ligger på ungefär samma nivå när det gäller spelteknisk skicklighet. Detta för att alla i en orkester eller ensemble ska ha likvärdiga förutsättningar att klara den repertoar som spelas och kunna utvecklas i sitt musicerande tillsammans. Eftersom relativt få spelar orkesterinstrument är riksintag till gymnasieskolans estetiska program en avgörande faktor.

Av samma skäl är det viktigt att folkhögskolor med musikprofil har riksintag och att musikeleverna fritt kan söka sig till den utbildning som passar. För det krävs att adekvata modeller för ersättning mellan de regionala huvudmännen utformas.

Steg till en yrkesbana

Undersökningar bland nya studenter visar att det som regel krävs minst tio års systematiska förberedelser för att bli antagen till högre musikutbildning. Det gäller studenter inom alla inriktningar och genrer. Jag har i min beskrivning särskilt lyft fram de som spelar orkesterinstrument, men oavsett musikaliskt uttryck är stegen till en yrkesbana inom musiken ungefär desamma: kulturskola, estetiskt program på gymnasiet, folkhögskola, musikhögskola.

Allt börjar med barnen. Oavsett om man har musiken som yrke eller intresse är den tidiga musikundervisningen avgörande för ett jämlikt tillträde till musikens magiska värld. Långt ifrån alla tar sig den långa vägen fram till den högre musikutbildningen, men det är viktigt att de som gör det får rimliga förutsättningar. Som jag påvisat har idag varje steg i utbildningstrappan brister. Med ett samlat grepp kring musikundervisningen kan vi rätta till dem. Nystarten efter pandemin ger oss både anledning och möjlighet att göra detta.

• *utblick* • *europa* •

Kulturlivets utmaningar i Europa

av Iwona Preis

FOTO: JOSÉ FIGUEROA

”Kultursektorn har i stort sett drabbats lika hårt av pandemins följder i alla europeiska länder”

CORONAPANDEMIN HAR INTE bara slagit hårt mot kulturlivet i Stockholm och Sverige utan även i hela Europa. På europeisk nivå börjar man nu gå ifrån krishantering till att istället rikta in sig på återhämtning och utveckling av kulturlivet. Att vi är på väg mot ett post-pandemiskt samhälle råder det ingen tvekan om, och pandemins framfart har påverkat personer såväl som kulturlivet och samhället i stort.

Sverige står sig väl i jämförelse med andra europeiska länder när det gäller krisbidrag till kulturen under pandemin, såväl gällande strukturer som bidragsbeloppen. En del länder i Europa, så som Irland, har satt igång nationella kampanjer med branschorganisationer som initiativtagare för att säkerställa att kultursektorn överlever pandemin. Andra länder, exempelvis Tyskland

och Österrike, tog i ett tidigt skede fram nationella krisstöd för kulturen och vissa städer, så som Berlin och Wien, skapade även de sina egna åtgärdsprogram. De stöd som ges till kulturen inom EU ingår i de krisåtgärder som finns till för näringslivet, och är således inte ett eget stöd utan en del av ett bredare sådant.

De största utmaningarna

Precis som de flesta andra sektorer i Europa så är den största utmaningen på kulturområdet ekonomin. Uppträdanden över hela Europa har ställts in, festivaler, konferenser och utställningar har skjutits upp. Biografer, teatrar och museum har stängt. Film- och TV-produktioner har pausats. Det här gör att många inte kan försörja sig. Kultursektorn har i stort sett drabbats lika hårt av

pandemins följder i alla europeiska länder. Under 2020 har hela den kulturella och kreativa sektorn i EU tappat över 30 procent av sin omsättning – sammanlagt 216 miljarder euro – detta orsakat av pandemin.

Pandemin har även kastat ljus på problem med anställningsvillkor och behovet av sociala skyddsnät för den stora del av sektorn som är frilansande och baserar sitt arbete på korta kontrakt, samt ingår i ett snårigt regelverk. När det gäller ekonomiskt stöd att söka från EU för dessa grupper så är det ofta svårt att kvalificera sig.

Förutsättningar för kulturens framtid i Europa

Det finns ett antal förutsättningar som skulle behövas för att kulturen i Europa ska kunna överleva och återhämta sig efter pandemin. Ett faktum är att ekonomin behöver återgå till sektorn. Så länge restriktioner finns som hindrar kulturen att verka så behöver ekonomiskt stöd skjutas till, både för de offentliga och för de privata kulturaktörerna. Utformningen av och storleken på respektive medlemslands finansiering av kulturen efter pandemin, liksom tydligare regler för medfinansiering av internationella projekt, är även det mycket viktigt.

Det enda europeiska stödet som finns för kulturen inom EU idag utgörs av programmet ”Kreativa Europa”. Budgeten för detta täcker dock inte efterfrågan och projektbidragen från programmet har varit svåra att få beviljade vilket har gjort det svårt för de kulturorganisationer som inte har en regelbunden ekonomi. Det är därför viktigt att det har kommit en tillökning i budgeten för ”Kreativa Europa” och att regelverket för bidrag har setts över.

När det gäller lagar och regler som finns för hur organisationer inom kultursektorn i Europa finansieras så skulle dessa behöva ses över för att kunna verka på bästa möjliga sätt. Detta gäller respektive land men även det som EU har för kulturen. Det kan röra sig om regler för bidragsansökningar, regleringar av stödsystem och lagar som påverkar hur man bedriver näringsverksamhet inom kultursektorn över gränserna inom EU och Europa.

En ytterligare möjlig förändring för att stärka kulturen i Europa efter pandemin är att börja inkludera kulturen mer som en del av alla politiska områden. Detta genom att bland annat inkludera kulturen i frågor om digitalisering och upphovsrätt. Inte minst efter att pandemin fått oss att bli allt mer digitala i våra kulturupplevelser och möten.

Några fakta om EU:s kulturella och kreativa sektor:

- Representerade 2019 4,4 procent av EU:s BNP.
- Årlig omsättning 2019 på 643 miljarder euro och ett förädlingsvärde på 253 miljarder euro.
- En av EU:s största sektorer för jobbskapande, med totalt 7,6 miljoner anställda.
- Starkare tillväxt än EU:s genomsnitt: 2,6 procent (jämfört med 2 procent).
- Hade en positiv handelsbalans på 8,6 miljarder euro.
- Skapar teknisk innovation, mångfald och arbetstillfällen för unga.

Iwona Preis är VD för Intercult, ett fristående resurs- och produktionscentrum för kultur med fokus på europeiska och transnationella samarbeten, samt ordförande för Smart produktionshus. Hon har dessförinnan arbetat som projektledare och rådgivare för internationella kulturprojekt och produktioner inom och utanför EU. Hon har också en bakgrund i näringslivet.

• *utblick* • *köpenhamn* •

Köpenhamns kulturliv under coronan: Restriktioner och kreativitet

av Mette Touborg

FOTO: ASBJÖRN REINHOLD RAVN, KFF

”Kulturhusen har över lag upplevt en konstant efterfrågan av kulturupplevelser”

FRÅN DET ATT coronapandemin intog Danmark i mars 2020 stod det klart att Köpenhamns kulturliv hade fått en ny förutsättning att förhålla sig till: restriktioner. Det stod också tidigt klart att särskilt fyra olika typer av restriktioner hade avgörande betydelse för möjligheten att tillgängliggöra kulturverksamhet:

- Förbud för samlingar av olika storlekar
- Avståndskrav och avståndsrekommendationer
- Periodvisa krav på nedstängning av kultur- och fritidsanläggningar
- Krav på ökad rengöring

Restriktionerna har blivit större eller mindre i takt med smittoläget det senaste året och därför har det varit möjligt att tillgängliggöra kulturella aktiviteter i olika mån under perioden. Generellt har restriktionerna dock betytt en markant lägre kulturaktivitet till följd av coronan för såväl Köpenhamns kommuns kulturinstitutioner som för privata aktörer.

Aktivitetsnedgång hos kommunens egna institutioner

Kommunens kulturhus har generellt drabbats av aktivitetsbegränsningar och är för närvarande (mars

2021) stängda för allmänheten. Det totala besökstalet för kulturhusen år 2020 minskade från en årlig nivå på drygt 3 miljoner besökare till 1,6 miljoner.

Köpenhamns kommunala museer, Thorvaldsens museum och Köpenhamns museum samt Nikolaj konsthall och Stadsarkivet är också stängda under tidig vår 2021. Trots fler besökare under sommaren har kommunens museer totalt registrerat en minskning på 42% i antal besökare under 2020. Minskningen ligger i nivå med nedgången för andra museer i Köpenhamn. På biblioteken i Köpenhamn har man registrerat en nedgång för de fysiska boklånen med 33% medan digitala boklån har ökat med 40%.

Arenor, klubbar och barer, där det spelas livemusik, har varit stängda i flera omgångar och är nedstängda just för tillfället. Samtidigt har de – mot bakgrund av de nuvarande restriktionerna från statligt håll om kriterierna för återöppning – formellt blivit bland de sista lokalerna att öppna igen. Det får stora konsekvenser för många spelställen och arenor och inte minst för utövande musiker.

Restriktioner skapar kreativitet

Under nedstängningen av kulturhusen har några faciliteter kunnat användas till kulturarrangemang som blivit tillgängliga online via streaming för allmänheten. Samtidigt har kulturhusen upprätthållit mesta möjliga aktivitet inom ramen för restriktionerna.

På liknande sätt har det utvecklats nya format i form av mindre evenemang, i högre grad med sittande publik, större utnyttjande av platser utomhus och streaming av kulturupplevelser – format som också är relevanta för kultur- och fritidslivet när samhället öppnar upp helt igen. Kulturhusen har över lag upplevt en konstant efterfrågan av kulturupplevelser och pandemin har lett till ett perspektiv att skapa ett samspel mellan fysiska aktiviteter på plats i lokaler och den digitala tillgängligheten via streaming.

Inställda aktiviteter efter ändrade restriktioner har krävt större resurser av kulturhusen än normalt. Det går exempelvis åt mer personal till att organisera besökare och kulturkonsumenter så att riktlinjerna kan övervakas, till rengöring och till information av förhållningsreglerna.

På museiområdet har det på nationell nivå varit en tendens till att statliga stödpaket har kommit museer och kulturinstitutioner till godo. Här har det så kallade sommarbatts-systemet hjälpt konsthallen och de två museerna i Köpenhamns kommun, där de trots en samlad nedgång under hela året upplevt en markant besöksframgång under sommaren.

Museerna har arbetat med nya format, däribland Thorvaldsensmuseets lyckade ”Porträttmålning to go” där besökare fick tillgång till lera, modelleringsverktyg och instruktioner. Skolpedagoger har varit mobila med ”Arkeologi på lekplatser” och de har utvecklat alternativa stadsvandringar samt nya former där man når användaren digitalt med film, podcast och workshop online.

På musikområdet har det i perioder varit möjligt att anordna konserter och arrangemang för upp till 500 sittande personer i publiken. Det har samtidigt varit möjligt att söka en mängd olika stöd för både arrangörerna och kulturskaparna.

Utöver detta är stödpaketet till kultur- och fritidslivet från Köpenhamns kommun viktiga. Till exempel får kulturarrangörer behålla sitt verksamhetsbidrag trots nedstängningen och de bidrag som spelställen och arenor kan få till konserter utbetalas till de kontrakterade musikerna även om arrangemanget ställs in.

Mette Touborg är administrativ direktör vid Kultur- och fritidsförvaltningen i Köpenhamns kommun. Översättning: Christina Backman.

Stat och kommun försöker att milda effekterna

Från statlig sida har det beslutats om en rad stödåtgärder. Några har varit speciellt riktade mot kulturlivet medan andra, som exempelvis lönebidrag, har kunnat sökas av kulturaktörer på samma sätt som övriga arbetsgivare.

Därutöver har Köpenhamns kommun själva infört en rad åtgärder för att stötta kulturlivet, bland annat i form av ett stödpaket som antogs i mars 2020 med olika åtgärder:

- Förtida utbetalning av bidrag till kulturaktörer, föreningar och studieförbund
- Inga bidrag reduceras under nedstängningen till följd av pandemin
- Hyresnedsättning
- Hjälp med att söka statliga stödpaket
- Förlängning av idrottssäsongen
- Uppmaning till radiostationer att spela dansk musik
- Uppmaning till invånarna i Köpenhamn att ta del av kulturutbudet
- Delar av stödpaketet är förlängda till första halvåret 2021

I september 2020 beviljade kultur- och fritidsförvaltningen i Köpenhamns kommun 1,9 miljoner DKK till arenor och 1,6 miljoner DKK till övriga kulturaktörer från en nyupprättad akutfond. I oktober 2020 beviljade kultur- och fritidsförvaltningen 2 miljoner DKK till öronmärkta musikprojekt från en nyinrättad aktivitetsfond.

Planer på fortsatt stöd under 2021

I ett försök att stödja kulturlivet fram till en återöppning har Köpenhamns kommun antagit ett stödpaket inför sommaren 2021 utifall kulturlivet då fortfarande är föremål för begränsningar på ett eller annat sätt. Stödpaketet innebär utökade öppettider över sommaren, arrangerande av strömmade kulturevenemang i stadens rum där ett mindre antal sittande publik kommer vara fysiskt närvarande och att evenemanget strömmas till en större publik. Det är i dagsläget planerat 100 evenemang fördelade över 25 veckor.

Arrangemangen kommer att leda till en efterfrågan på extra personal, hyra av teknik och samarbete mellan kulturaktörer och kulturskapare och inköp av nödvändig strömningsutrustning.

Köpenhamns kommun har tillsammans med landets sex största städer också samlat in material till en inspirationskatalog över utformning och upplägg av kulturarrangemang som har utvecklats under coronapandemin. Katalogen är till både för intern inspiration för kulturlivet och ingår i en dialog med Kulturdepartementet om en återstart av kulturen.

• *utblick* • oslo •

En tornado i slow motion över Oslos kulturliv

av Kjell Erik Eide

FOTO: PRIVAT

”Krisen har särskilt drabbat nyutbildade utövare och kulturarbetare”

NEDSTÄNGNINGEN AV KULTURLIVET i Norges kulturella huvudstad den 12 mars 2020 hade inte bara en stor effekt i Oslo, utan också en dominoeffekt i hela Norge. Oslo står för en tredjedel av omsättningen i den kreativa sektorn och över 40% av de anställda i branschen bor där, vilket motsvarar cirka 40.000 personer.

Nedstängningen innefattade ”allt som kunde samla människor”. Stora nationella och kommunala kulturverksamheter stängde igen sina dörrar, liksom små och stora fria kulturaktörer. Förbudet mot evenemang stoppade inte bara 6.000 planerade konserter i Oslo utan också stadens cirka 100 festivaler, varav ungefär 50 var musikfestivaler. Under en period under sommaren var kulturaktiviteter tillåtna inom en mycket begränsad omfattning för besökare. Men just nu, i april 2021, är kulturlivet helt stängt igen.

Även det faktum att skolor och universitet varit stängda stora delar av året har påverkat alla amatöraktiviteter och ”kulturellt volontärarbete”, som nyttjar byggnaderna utanför skoltid. Och stadens 8.000 kulturskolelever har fått digital undervisning, vilket är ett mycket svårt sätt att lära sig på för en ung, oerfaren kulturutövare.

Ett undantag har varit stadens bibliotek, som har fått vara öppna, men med strikta begränsningar. Under krisåret

öppnade det nya huvudbiblioteket i Bjørvika i ett för övrigt stängt centrum. Med ”click- och collect-lösningar” för kösystem och med stora ansträngningar från biblioteksanställda och besökare har utlåningssiffrorna hållit sig på tidigare års nivåer.

Ekonomiska skillnader

Kultur, restauranger och nattelivet är nära sammanflätade i staden, och en del av ”lapptäcksekonomin” för de oberoende kulturarrangörer som får en stor del av sina intäkter från alkoholservice. När myndigheterna i Norge införde restriktioner för alkoholservice resulterade det i att en viktig del av kulturens finansiering upphörde.

Det blev tydligt under året att de kulturinstitutioner som har offentlig finansiering hade en garanterad ekonomisk överlevnad. Skillnaderna är stora jämfört med de mindre kulturaktörerna och de oberoende kulturhusen. För dessa har konkurs varit ständigt närvarande. Och för de som har större delen av sina intäkter från försäljning under själva evenemangen har året bara inneburit driftskostnader och inga intäkter - även sponsorer hoppar av när det inte längre finns något utbud att profilera sig med.

Kulturen är lokomotiv

Det är en allmän uppfattning att kulturen är viktig för hela staden, inte bara har kultursektorn gett Oslo ett gott rykte som en viktig kreativ plats och som kulturell huvudstad. Den ekonomiska effekten är också betydande för ett antal andra branscher. Kulturen är lokomotivet för turism, boende, restauranger och resten av besöksnäringsn. Alla leverantörer av transport, ljud, ljus och annan teknisk utrustning besitter också spetskompetens som gynnar andra affärsområden.

Inom flera delar påverkar livekulturen ekonomiskt hela kulturområdet. Till exempel består den totala musik ekonomin till 60% av intäkter från liveframträdanden på konserter och festivaler. Och utan liveframträdanden upphör också musikproduktion och skivsläpp. Krisen har gjort det här ekosystemet mer synligt och det har inneburit en snabbkurs i kulturekonomi - åtminstone för vissa regeringstjänstemän.

Kommunala miljoner

På kommunal nivå i Oslo kvarstod allt verksamhetsstöd - totalt 320 miljoner norska kronor - även om kulturverksamheterna stängdes ner. Under året infördes krispaket med arbetsstipendier för konstnärer och artister, hyresreduktioner, fri användning av stadsrummet för matservering och utomhusaktiviteter samt 227 miljoner norska kronor i likviditetsstöd för kultur- och matställen. Dessutom intensifierades de kommunala inköpen av konst med 130 nya konstverk.

Många av kulturaktörerna har upplevt regeringens restriktioner och krisstödsystem som orimliga, oförutsägbara och felaktiga. När myndigheterna har gett uttryck för att i en pandemisituation ”stängs kulturen ner först och öppnas upp sist” ses det som en misstro mot kulturlivets värde och att det inte är viktigt affärsmässigt. Sådana attityder skapar ökad förtvivlan.

Avsaknaden av kulturupplevelser är illa nog, men konsekvenserna för de individer som inte har kunnat utföra sina yrken, som har förlorat investerade pengar och sina jobb har varit svåra att hantera under hela det långa krisåret. En undersökning visar också att en av fyra personer med enskilda firmor, det vill säga frilansare, inte tror att de kommer att fortsätta i kulturlivet efter pandemin.

Krisen har däremot inneburit ny kreativitet. Man ställde snabbt om till dramatiserade visningar och produktioner utomhus och mindre arrangemang, likaså har alla former av digitala lösningar använts i allt större utsträckning. Kulturlokaler har omvandlats till digitala studior där man har spelat in podcasts, digitala konserter och interaktiva onlinetjänster.

Kjell Erik Eide är specialrådgivare vid kultur- och idrottsförvaltningen, Oslo kommun. Översättning: Michael Johansson.

Digital trötthet och innovation

Visserligen ledde en digital överdos till en betydande digital trötthet hos publiken som satt i sina hem. Stadens invånare har blivit mer medvetna om kulturlivets betydelse för folkhälsan och att det också inkluderar befolkningens psykiska hälsa. Och då uppfattas inte digitala erbjudanden nödvändigtvis som tillräckligt omfattande. Viljan att betala för digitala produktioner är också svårt att uppnå i dagens medielandskap.

Några innovativa koncept och arrangemang har dock dykt upp som har brutit ny mark. I gränslandet mellan liveframträdande, film och konsert har det uppstått en försäljning av biljetter, även med internationell spridning. Den nya digitala plattformen Vierlive (vier. live) med produktioner från både film, evenemang och musikindustrin skapade helt nya kommunikationsformer i samarbete med artister som Aurora, Girl In Red och Sigrid. I den internationella musei- och konstvärlden fick Vigelandsmuseet stor digital uppmärksamhet. Munch-museet påskyndade sin digitala utveckling och är nu ledande inom digital spridning med egna sändningar under festivalen South by Southwest och med stort digitalt utbud.

För närvarande verkar det som om kulturlivet har fått ett försvagat förtroende för myndigheterna, delvis i Oslo - men inte minst på nationell nivå. Det bidrar till tappad framtidstro och kompetenstapp, vilket är det som minst av allt behövs efter krisen, men det är en mycket förståelig effekt. Krisen har särskilt drabbat nyutbildade utövare och kulturarbetare, som med lite arbetslivserfarenhet och med få inkomster får en skakig grund för socialförsäkringsskydd och krispaket.

Förlust av nästa kulturgeneration

Signalerna från samhället är tydliga: Så som myndigheterna prioriterar verkar utbildning, studielån och karriärval vara bortkastade, och det kommer att bli nödvändigt att byta bransch. Detta kallas ”förlusten av nästa kulturgeneration”. Här ser vi vad som borde vara en avgörande uppgift för den offentliga förvaltningen. Här finns också potential för att ta fram en gemensam nordisk insats för framtida åtgärder för den kreativa sektorn.

Pandemin har skadat Oslos kulturliv det senaste året. Den ekonomiska botten är nådd för sektorn. Lika stor är rädslan för att unga kulturutövare och kulturarbetare inte kommer att se kulturlivet som sin framtida arbetsmarknad. Men den största skadan för framtiden kommer vara om man tappar tron på kulturens betydelse för ett gott samhälle.

• *utblick* • *helsingfors* •

Kulturlivet i Helsingfors under coronapandemin

av Veikko Kunnas

”I Helsingfors har inkonsekvensen och känslan av orättvisa i fråga om den ojämlika ställningen för konst och kultur i relation till övriga näringar ökat markant”

HELSINGFORS MED OMGIVANDE region är centrum för konst, kultur, evenemang och den kreativa sektorn i Finland. Här finns en avsevärd andel av de statliga nationella konstinstitutionerna och den högsta utbildningen inom konstsektorn sker vid universitet och högskolor i huvudstadsregionen. Andelen arbetsplatser inom finsk konst och kultur är hela 36% för Helsingfors, det vill säga en dryg tredjedel. Motsvarande siffra för huvudstadsregionen är 42%. Det uppskattas att 66% av evenemangsindustrin drivs i Helsingfors.

En nedstängning under coronatiden har haft en särskilt stor inverkan på det kulturella utbudet i just Helsingfors och på livet för konstnärerna i staden. Även det utbud av kultur som bygger på att stadsborna träffas har i praktiken skurits ned och endast delvis ersatts med olika slags digitala framföranden. Likaså har upphandlingskedjorna för det kulturella utbudet tagit avsevärd skada.

Väsat budskap

Coronatiden har tydliggjort behovet av korrekt information, intensifierat och centraliserat samarbetet mellan stadens aktörer och myndigheter för att ta fram en lägesbild och hitta lösningar samt tillfälligt gjort att beslutsfattandet och kommunikationen centraliserats. Konst- och kulturaktörer har verkligen hörts i debatten. Det har blivit allt tydligare att konst, kultur och evenemang

uppfattas som professionellt arbete liksom även att man ser dessa sektors inverkan på värdekedjor och övriga branscher.

Frågorna kring konst och kultur utgör viktiga kulturpolitiska, men också näringspolitiska och arbetskrafts- politiska, faktorer. Traditionellt har det för konst- och kultursektorn varit knepigt att forma ett gemensamt budskap till politiska beslutsfattare, men dessa har nu blivit bättre på att vässa budskapet, bland annat genom aktiviteten hos de nyligen etablerade intresse- bevakningsorganisationerna Kultur- och konstområdets centralorganisation KULTA rf, och Tapahtumateollisuus ry (evenemangsindustri rf).

Orättvis behandling

Under coronatiden i Helsingfors har inkonsekvensen och känslan av orättvisa i fråga om den ojämlika ställningen för konst och kultur i relation till övriga näringar ökat markant. Till exempel har restaurangerna tills vidare kunnat hålla öppet i begränsad omfattning, medan kulturutbudet i praktiken har varit stängt, med undantag för juni–oktober, fastän man allmänt kunnat se att aktörerna inom konst och kultur mycket ansvarsfullt har följt instruktionerna för hälsosäkerhet. Ett extremt exempel på inkonsekvens: för en art- house-biograf som serverar alkohol har antalet kunder vid filmvisning

begränsats till sex personer, medan en bar, vars normala kapacitet är 90 kunder, har begränsats till 67 personer.

Man har strävat efter att åtgärda den orättvisa behandlingen genom att i smittskyddslagen införa en ändring som ger myndigheterna mer makt att även stänga andra än offentliga lokaler (exklusive restauranger och skidcentrum). En tolkning av den reviderade lagen säger att den ger möjlighet att stegvis öppna för publik-evenemang i relation till smittläget och ”risknivån” i samband med olika publiktillfällen. Hittills – när smittläget igen är stabilt – har debatten om smittskyddslagen, som nyss trädde i kraft, ändå haft fokus på att strama åt begränsningarna som den medger.

Cupore, en kulturpolitisk forskningsstiftelse med säte i Helsingfors, har undersökt effekterna av coronapandemin på konst- och kulturfältet och resultaten publiceras i konst- och kulturbarometern för 2021. Det preliminära resultat av undersökningen visar att konsekvenserna av coronapandemin för konst- och kulturfältet är betydande, rentav katastrofala. Bland konstnärerna som svarade på den omfattande enkäten uppgav 76% att coronan hade påverkat deras arbete.

Yrkesbyte

Merparten av konsekvenserna har varit negativa och ingen konstart har undgått att påverkas. Många av konstnärerna har även övervägt att byta yrke. Speciellt svårt har det varit för scenkonst, cirkus- och danskonst. Det är även bekymmersamt att särskilt ungdomar, det vill säga personer under 34 år, och frilanskonstnärer överväger att byta yrke. Läget varierar mellan konstarterna och coronatiden har bidragit till att man hittat nya arbetsmetoder och former för verksamheten samt till fler digitala möten och tjänster.

Staten är Finlands viktigaste offentliga finansiär av konst och kultur, även i Helsingfors, varför även statens särskilda åtgärder på området särskilt riktar sig till huvudstaden. År 2020 anslag staten en tilläggsfinansiering på totalt 110 miljoner euro för kultur, för att sektorns aktörer skulle klara sig genom krisen. Även undervisnings- och kulturministeriet har i en tilläggsbudget för 2021 anslagit ett coronastöd på 20 miljoner euro, varav 15 miljoner särskilt riktar sig till frilansare, kulturproffs och enskilda konstnärer.

Helsingfors kulturförvaltning står för cirka 2% av utgifterna i stadens ekonomi. Bidragen som staden allokerar till konst- och kulturaktörer riktades redan i början av coronapandemin i form av budgeterade - icke nya - anslag som ett lättillgängligt stöd till små konstaktörer. Utöver detta gjordes ytterligare utredningar av behovet av extra stöd. Ett tilläggsanslag (ca 18% av referensbudgeten på årsnivå) på tre miljoner euro anslags för konstaktörer med de största svårigheterna. Särskilt gavs aktörerna

Veikko Kunnas är enhetschef vid Kultur och fritid i Helsingfors stad.

inom scenkonst stöd, eftersom biljettintäkterna har en viktig betydelse i deras finansiering. Det fanns 323 sökande och 102 aktörer beviljades bidrag. Många av dem hade inte tidigare fått något konstnärligt eller kulturellt stöd.

Hyresfritt och digitala plattformar

2020 gav staden även alla de kulturella aktörer som verkar i stadens lokaler befrielse från hyra i tre månader, och staden avstod från att driva in hyror när kulturella evenemang ställdes in. Det kulturella utbudet har även modifierats för digitala distributionskanaler som sammanför digitala plattformar och fysiska möten. Ett exempel är konceptet Konstgåvan, som genomfördes under Helsingfors festspel (<https://helsinki festival.fi/artgifts/>), där en digital plattform gav möjlighet att boka och administrera mindre live-tillställningar i hela staden.

Tills vidare har Helsingfors dessutom undgått permitteringar inom stadens egna kulturverksamheter som bibliotek, teatrar och orkestrar. Personal har flexibelt och temporärt flyttats till ersättande uppgifter, som socialväsendets telefontjänst för spårning av corona, när stadens eget kulturutbud hållit stängt. Nu planerar man även att tillfälligt flytta medarbetare inom stadens kulturtjänster för att möjliggöra röstning hemma, när Finland har kommunalval i juni 2021.

En utredning utförd av stadens kulturtjänster visar att situationen för flera aktörer fortsättningsvis är svår. De lösningar som efterfrågas är extra bidrag från staten och staden till innovativa och sysselsättande projekt, förlängda hyreslättnader, flexibilitet i frågor kring användning av utrymmen, marknadsförings- och kommunikationsstöd. Även planenlighet, långsiktighet och konsekvens efterlyses i fråga om olika begränsningar och tydliga säkerhetsinstruktioner.

Också stödinstrument med vilka staten skulle gå i borgen för evenemangssektorns förluster debatteras. I nuläget planerar Helsingfors stad åtgärder som huvudsakligen kompletterar statens kommande bidragsbeslut, där avsikten är att särskilt konst och kultur samt idrott ska återfå sin evenemangsprägel och att återställa förtroendet i stadslivet. En idé är att ta fram en prestationsbaserad modell där ekonomiska risker fördelas, snarare än ett bidrag utan motprestation.

Helsingfors å sin sida förbereder även en övergång till tiden efter coronan genom beredskap för kulturella evenemang sommaren och hösten 2021. Lokaler och områden som kan öppnas för säker produktion av evenemang planeras, och tillståndspraxis för användning av kultur- och konstområden underlättas. Alla parter behöver och förväntar sig framtidsutsikter och hopp om en ny normalitet efter coronatiden.

Teatern under Bron. Foto: Lennart Johansson. Kulturborgarrådet Jonas Naddebo samtalar med Rennie Mirro, konstnärlig ledare för "Teatern under bron". Foto: Andreas Nur.

Situationen för kulturlivet nu och framöver – en sammanfattning

De intervjuer, respondenternas svar från de två enkäterna och de inlägg och artiklar från företrädare och representanter som ligger till grund för rapporten ger sammantaget en bild av den situation som kulturlivet befinner sig i sedan ett drygt år tillbaka, av ovissheten om när pandemin är slut och om vad som då väntar.

De stora utmaningarna, frågetecknen och möjligheterna samt kulturlivets egna förslag på lösningar inom områdena ekonomi, produktion, personal och kulturpolitik framöver redogörs för här nedan.

Ekonomi, finansiering

Ekonomisk påverkan

Alla som medverkat i nystartsutredningen uppger att de har blivit påverkade ekonomiskt av pandemin. Det handlar om individer och organisationer, enskilda firmor, aktiebolag, ideella föreningar eller stiftelser – oavsett om man är stor eller liten och oberoende konstnärlig uttrycksform.

Däremot är det stor skillnad på i vilken grad man blivit ekonomiskt drabbad. De verksamheter som är beroende av intäkter från biljettförsäljning eller entréavgifter är de som har drabbats hårdast. Pandemin har slagit undan logiken i den gällande infrastrukturen i kulturlivet, där kulturpolitiskt viktiga verksamheter får offentligt stöd medan kommersiella aktörer livnär sig på egna intäkter.

De privata kulturverksamheterna har knappt kunnat sälja en enda biljett och har tvingats ta del av de begränsade stödmedel som finns, medan vissa offentligstödda kulturverksamheter till och med visar positivt ekonomiskt resultat tack vare statliga stödpaket och uteblivna produktions- och kommunikationskostnader.

Olika ekonomiska förutsättningar

Pandemin har visat vilka radikalt olika konsekvenser som de ekonomiska förutsättningarna får för olika

kulturverksamheter. För de teatrar, konsertarrangörer, museer, biografer, produktionsbolag eller andra verksamheter som är helt eller till stor del beroende av egenintäkter så har pandemin medfört att man står på en väldigt bräcklig ekonomisk grund – många är de som nu är nära konkurs.

Lika illa har det varit för kulturområdets många enskilda personer – de frilansare som till stor del skapar det vi ser och hör på de olika kulturscenerna, oavsett om de är på eller bakom scenen. Tonsättare, dramatiker, regissörer, scenografer, musikalartister, popmusiker, operasångare, ljud- och ljus tekniker – listan över yrkesgrupper som har sin normala försörjning via projekt och uppdrag kan göras lång. Många av dem vittnar i enkäten och i intervjuerna om hur pandemin inneburit en ekonomisk katastrof, privat och professionellt.

Frilansarna har redan innan pandemin ofta haft en osäker ekonomisk situation. Under pandemin har de tvingats hitta andra intäktskällor – inte sällan utanför deras verksamhetsområde. Det är uppenbart att många utövare, kreatörer och andra yrkesgrupper har haft problem med att både tillgodoräkna sig de krisstöd som har funnits och de sociala skyddssystem som samhället erbjuder medborgarna. Myndigheter och samhällsinstanser har inte stått rustat för att hantera personer som inte har fasta anställningar eller aktiebolagsverksamhet.

Uppenbart är också att pandemin har påverkat möjligheterna negativt för nyutexaminerade kulturutövare och konstskapare att utöva sina arbeten och göra insteg på arbetsmarknaden.

Statligt stöd och minskade kostnader

För andra kulturverksamheter som inte är helt beroende av biljettintäkter utan också har finansiering från annat håll – det kan vara offentligt stöd från kommunen, regionen eller staten eller från stiftelser och fonder – är läget annorlunda. Många verksamheter klarar sig tack vare de statliga krisstöd som har funnits att ta del av.

Flera uppger också att de tack vare uteblivna kostnader under pandemin, i kombination med att ta av eget, inarbetat kapital, har klarat sig någorlunda. Genom att gå på sparlåga har man kunnat hantera situationen. Ytterligare några har så pass starka privata finansiärer att de klarar sig tack vare dem.

Däremot har uteblivna egenintäkter inneburit att det inte har funnits någon möjlighet att bygga upp en buffert, vilket kommer påverka situationen och möjligheterna framöver. Insikten om att man som kulturorganisation måste ha en plan för ekonomiska reserver framöver har också uppstått ur denna erfarenhet.

Svårnavigerade påbud

Många representanter från olika kulturverksamheter uppger att det har varit svårt att orientera sig bland, och sätta sig in de rekommendationer, regleringar och påbud som har kommit från myndigheter och regeringen – som i vissa fall har varit otydliga eller motstridiga.

Likaså uppger ett stort antal enskilda kulturutövare och ideella organisationer att det har varit en utmaning att sätta sig in i de stöd från det offentliga som har funnits.

Stor ekonomisk oro för framtiden

Oron för ekonomin efter pandemin är stor. Många kulturverksamheter drivs som blandekonomier, där intäkter är en mix bestående av offentliga medel, egna biljett- och entréintäkter och övriga intäktskällor. Om intäkterna från en eller flera av dessa källor sjunker framöver försvårar det återgången till en stabil tillvaro.

Av enkäterna framgår att kulturlivet ser det som osäkert att inte bara säkra nivån på publikintäkter efter pandemin, utan också att säkra nivån på offentligt ekonomiskt stöd. Den stora rädslan är just att de offentliga anslagen till kultur kommer att minska. Att bibehålla samarbetspartners är en annan stor utmaning som väntar organisationerna, men också att hitta nya intäktskällor och att säkra ekonomiska reserver. Kulturlivet uppfattar det enligt enkäten som svårt att få ökade anslag, liksom

att öka publikintäkter genom att hitta nya publikgrupper eller att öka intäkterna genom streaming.

En oviss ekonomisk framtid påverkar även utbudet och tillgången till kultur, inte minst i de stadsdelar och de konstområden där kulturverksamheter redan idag har en svagare infrastruktur. Risken för kulturorganisationerna är också att med en framtida snävare budget så smalnar utbudet av och ambitionen att nå nya publikgrupper avtar.

Brist på uppdrag och uppdragsgivare

När pandemin väl är över ser frilansande kulturutövare en stor risk i att uppdrag kommer utebli och att just detta kommer vara en av de största utmaningarna, liksom att bibehålla uppdragsgivare. De flesta tror trots allt att den egna verksamheten kommer att finnas kvar, men att den kommer minska i omfattning.

Flera vittnar även om att framtida investeringar i form av nödvändigt underhåll och reparationer kommer att utebli och att avsaknaden av intjänat kapital kommer att försvåra möjligheterna för satsningar på till exempel större teater- eller utställningsproduktioner.

Ekonomiska åtgärder framöver

På kort sikt menar respondenterna att Stockholms stad skulle kunna vidta flera åtgärder som hjälper kulturlivet ekonomiskt. Bland förslagen finns sänkta eller fria hyror i kommunalt ägda lokaler, kommunalt hyresstöd till aktörer som hyr i privat ägda lokaler, kommunal ”kris-jour” för information och rådgivning och stöd till civilsamhällets aktörer.

När det gäller åtgärder på längre sikt kan kulturaktörernas uppfattning sammanfattas i att den viktigaste framtida ekonomiska insatsen från stadens sida är en stabil och långsiktig finansiering. Detta menar man skulle ge kulturinstitutionerna de bästa förutsättningarna att kunna verka utifrån sina egna förutsättningar.

Helt avgörande för ett hållbart kulturliv framöver, menar kulturverksamheterna är ekonomisk långsiktighet och uthållighet från staden och från andra stödgivande instanser. Stöden borde inte vara låsta vid kalenderår, de borde vara fleråriga och inte kopplade till projekt, utan istället utformade som verksamhetsstöd. Och så borde skillnaden mellan kulturinstitutioners resurser och de fria aktörernas jämnas ut, så att det fria kulturlivet får bättre förutsättninga.

Kulturens lokalkostnader

Stockholms stad är en stor fastighetsägare och många kulturorganisationer och kulturutövare har det offentliga som hyresvärd. Den rådande marknadshyresmodellen påverkar många kulturverksamheters möjlighet

att frigöra medel för konstnärlig produktion, speciellt eftersom stadens kulturförvaltning inte tar hänsyn till hyreskostnader vid stödgivning. Höga fasta lokalkostnader för en teater eller ett museum medför således att en stor del av de offentliga kulturstöden återgår till den kommunala eller statliga hyresvärdens.

En annan helt avgörande fråga är tillgången till lokaler. Staden hör värna och underlätta för kulturen att ta plats så väl i innerstan som runt om i hela staden. ”Det har inte tidigare varit så att privata hyresvärdar skriker efter kulturaktörer, så värna de lokaler som finns”, menar en respondent. Privata fastighetsägare eller bostadsrättsföreningar kan knappast förutsättas ta ansvar för att kulturverksamheter ska ha möjlighet till rimliga hyreskostnader.

Många vittnar om att det har varit lättare att diskutera sänkta hyror under pandemin med privata fastighetsägare än med staden. Hur skulle staden kunna arbeta strategiskt för att underlätta för kulturen att få ta plats i Stockholm, är en fråga många ställer sig.

Till diskussionen om lokaler och hyreskostnader hör också frågan om kulturens platser i hela staden. Det är påtagligt att många föreningslokaler och samlingslokaler har försvunnit de senaste decennierna. De kvarvarande fungerar som viktiga mötesplatser, inte minst är de värdefulla som öppna, ofta ideellt drivna, kulturverksamheter med en stark gräsrotsförankring och av stor betydelse för det lokala livet. Hur kan staden underlätta och stödja möjligheter för dessa verksamheter att få växa?

Skyddsnät och skattefrågor

Två stora och helt grundläggande frågor som rör kulturverksamheters möjligheter att verka ligger på statlig nivå: det sociala skyddsnätet för frilansare samt moms- och skattefrågor inom kulturområdet.

I alla samtal under utredningens gång påtalas nödvändigheten att göra en översyn av hela socialförsäkrings-systemet. Hur kan man säkerställa att även frilansare med enskild firma, utan anställning eller aktiebolag, kan omfattas av samhällets skydd?

En lika mångårig fråga inom kulturområdet är de olika momssatserna som förekommer inom kulturområdet. För biljetter till museum, teater, bio och konserter betalar arrangören in 6% moms till staten – men för till exempel digitala visningar på ett museum utgår 25% moms. För klubbverksamhet utgår också 25% moms. Om ett galleri säljer ett konstverk läggs det på 25% moms, men inte om konstnären själv säljer.

Sponsring

Flera menar också att staden sätter press på kulturverksamheterna när det gäller att sänka lokalkostnader och att skaffa sponsor- och uthyrningsintäkter. Detta anses inte vara något fel i sig, men däremot inte genomförbart i många fall, åtminstone inte utan att det sker på bekostnad av verksamheten och de konstnärliga aspekterna.

Likaså upplevs trycket som hårt när det för kulturverksamheterna gäller att få in egna intäkter utöver entréavgifter och biljettförsäljning. Det som framför allt upplevs som svårt är intäkter kopplade till sponsring och företag. Många kulturverksamheter anstränger sig hårt med stor nedlagd arbetstid och dedikerade resurser för att få in sponsringsintäkter. Resultatet blir ofta ganska magert monetärt och intäkterna motsvarar inte kostnaderna för att få in pengarna och heller inte de förmåner man har gett i utbyte.

Kulturlivet i Sverige har i decennier arbetat enträget med öka intäkter via olika företagssamarbeten. Ändå är sponsringsintäkterna fortfarande förhållandevis låga. Förklaringen anses ligga dels i att skattereglerna för kostnadsavdrag är anpassade till idrottslivet och inte till kulturverksamheter, och dels i att traditionen att företag stödjer kulturen i Sverige inte är etablerad och att näringslivet inte ser varför de ska stödja verksamheter som till stor del finansieras av staten, regionerna och kommunerna.

Program, produktion, personal

Påverkad programverksamhet

Alla presentatörer och arrangörer av kulturarrangemang har varit tvungna att förändra och minska sin publika verksamhet. Det har varit uppskjutet, inställt, avbokat, ombokat till största del. Tillgången till program och produktioner har varit ytterst begränsad, i många fall snudd på obefintlig, åtminstone under de ordinarie formerna.

Man har inte ställt in helt, utan ofta ställt om. Flertalet kulturverksamheter har istället presenterat utbudet framförallt i digital form och flera har också arbetat uppsökande för att nå publik på till exempel vårdboenden. Snabbheten i möjligheten att ansvarsfullt ställa om verksamheten är påtaglig och har även förvånat kulturverksamheterna själva. Det har också öppnat upp för en kreativitet och påhittighet inom den egna organisationen, menar flera av de tillfrågade.

Oviss planeringshorisont

Förutom den osäkra ekonomiska situationen är den största utmaningen för kulturlivet den ovissa planerings-horisonten. Under pandemin har mycket administrativt och personalkrävande arbete lagts ner på att planera och planera om projekt och produktioner. Ingen har under pandemins gång kunnat ge ett klart besked om hur och när kulturverksamheter kan öppna igen.

Positiva pandemieffekter

Två stora positiva effekter som pandemin har haft på kulturverksamheternas arbetssätt påverkar både hur man arbetar och vilka man når. Det handlar om ökad samverkan mellan olika aktörer och det digitala klivet.

Krisen har genererat och förstärkt samarbeten och samverkan i branschen. Kulturverksamheter har tagit tag i gamla, befintliga nätverk eller organiserat sig i nya konstellationer. Museer utbyter tankar med varandra. Konsertarrangörer bildar nätverk. Evenemangsbranschen börjar organisera sig. privatteaterproducenter går samman, biografer och streamingtjänster samarbetar kring filmvisningar.

Störst påverkan har pandemin haft på det digitala utbudet. På en mängd olika sätt har kulturverksamheter tagit stora kliv för att tillgängliggöra sin verksamhet via digitala kanaler. Det har varit bland annat digitala konstvernissager, poddar och guidade museivisningar – förutom alla konserter, scenkonstföreställningar, samtal och debatter som genomförts online.

Respondenterna ser att man tack vare de digitala insatserna möter nya besökare och i flera fall även en nationell eller internationell publik. Digitaliserad kultur har således tillgängliggjort konst och kultur för många nya kulturkonsumenter och många som ingår i utredningen påtalar att den ökade tillgängligheten bidrar till en demokratisering av kulturen. Att digitaliserad kultur har stor potential är det många som talar sig varma för.

Digitala utmaningar

Digitaliseringen kommer att påverka kulturen i hög grad, inte minst avseende höga förväntningar från publiken om att en stor del av utbudet ska fortsätta att finnas tillgängligt digitalt. Det ställer krav på kompetens, teknisk utrustning – och att det finns ekonomiska resurser för kulturaktörer att tillgängliggöra sin verksamhet. Omvärldens förväntningar på hybridproduktioner blir stort framöver tror många. Det kommer att upplevas som självklart att kulturverksamheter också behöver erbjuda en streamad möjlighet att ta del av en scenkonstföreställning, konsert eller en utställningsvernissage.

Man kan se att det är stor skillnad på de stora kulturinstitutionernas möjlighet att sända digitalt i jämförelse med

mindre aktörers. Den digitala tillgängligheten blir en resursfråga. Det finns också en ökad medvetenhet om att det som visas digitalt måste anpassas till det digitala formatet, att det är en egen konstform som kräver sitt eget uttryck.

Det finns en rad utmaningar och svårigheter kopplade till det digitala. Veldigtt få kulturverksamheter har genererat nya intäkter från den digitala verksamheten. Tvärtom har digitaliseringen medfört nya och höga kostnader för teknisk utrustning och/eller inköpta tekniska tjänster. Utmaningar för kulturproducenterna är att se till att det finns rätt kompetens och att hantera kostnader kring tekniken, men även bristen på avtalspraxis gällande rättigheter och ersättningsnivåer är en utmaning. Det är också stor skillnad på vilka tekniska och finansiella resurser som institutioner har tillgång till för det digitala arbetet, jämfört med mindre verksamheter.

Det framgår också att många tycker att det digitala formatet inte är applicerbart på deras utbud – att det inte ger en rättvis, kvalitativ bild av det man vill förmedla, att det blir ett substitut. Det digitala formatet kräver sin egen konstnärliga utformning, något som ännu inte har funnit sin form, och det nuvarande utbudet består ofta av mer eller mindre avfilmade kulturevenemang som inte specifikt är gjorda för det nya mediet.

Speciella utmaningar gäller för olika målgrupper, exempelvis fungerar inte digital visning för barn och unga, varken i hemmet eller via förskolor och skolor. Det går inte heller att förutsätta att alla har tillgång till nödvändig datautrustning eller wifi i bostaden eller att alla följer sociala medier.

Ju längre pandemin pågår desto mer vittnar folk om en ökad digital trötthet, minskat tittande och även minskad betalningsvilja – i alla fall gällande frivilliga donationer för det strömmade utbudet. Flera påtalar också att allt digitalt utbud under pandemin bekräftar och förstärker vikten av mötesplatser och livekulturen och att det är uppenbart att till exempel scenkonsten ska upplevas i sin fysiska form och att det digitala där endast är ett substitut. En ”zoomtrötthet” och ett utbrett streamingmotstånd kommer att infinna sig, spår många.

Gästspel och turnéer

Allt som rör den internationella aspekten av kulturproduktion kommer att påverkas under lång tid framöver menar man, både beroende på kvarvarande restriktioner och på ett ökat miljötänkande. Detta kommer att påverka turnéer för svenska artister och grupper utomlands, liksom gästspel och framträdanden för utländska akter i Sverige. Både omfattningen av och omfånget på internationellt utbyte kommer med all säkerhet förändras de närmaste åren, vilket påverkar utbytet av konstnärliga influenser och utbudet rent generellt.

Pandemin, och effekterna av den, påverkar i hög grad även de svenska kulturaktörer som har världen som sitt normala arbetsfält, eftersom utländska gästspels-mottagare kanske ändrar inriktning på grund av ekonomiska och miljömässiga skäl och i stället anlitar inhemska grupper i större omfattning. Framtiden kan också innebära en förändrad syn på hur turnéer och gästturnerande utformas, mycket talar för att man kommer göra färre turnéstopp och stanna längre för att arbeta mer på plats i en stad, i residensverksamhet och i samarbete med lokala utövare.

Fler scener

En grundläggande och ofta förekommande fråga är bristen på lokaler i Stockholm. Bristen är extra stor inom vissa kulturområden, till exempel för musik- och klubbarrangörer, men också för fria scenkonstgrupper – det kan vara teater, dans, cirkus eller performance, där många av de intervjuade upplever att det saknas lokaler. Enligt utsago finns planer för en omstart av Kulturhuset Stadsteaterns verksamhet ”Fri scen”, som ska fungera som scen för Stockholms fria scenkonstliv. Kan det vara den plats som branschen efterlyser? Många ser nog framför sig mer av ett eget centrum för fria utövare – där Slakthusområdet har nämnts som en lämplig placering – med en flexibel lokal.

Likaså saknas också en scen lämplig för internationella scenkonstgästspel av olika slag och någon institution eller aktör som har till uppgift att presentera samtida cirkus. Just inom cirkus anses Stockholm ligga högt placerad på den internationella cirkuskartan, inte minst tack vare den ansedda utbildningen på Dans- och Cirkushögskolan och genom Cirkus Cirkörs stora framgångar.

Talangutveckling

En genomtänkt strategi saknas gällande talangutveckling menar flera av de intervjuade, både av utövande artister och av upphovspersoner av olika slag. Ojämlikheten när det gäller barn och ungas tillgång till utbildning inom kulturen är stor. Hur kan man få fler unga talanger att söka sig till högre utbildning och hur kan man säkerställa kompetensförsörjningen och säkra mångfalden inom kulturområdets alla delar?

Arbetsförhållanden

Arbetsmiljöfrågor har stått i fokus under pandemin. Några vittnar om ökad intern arbetsgemenskap. Att krisen har svetsat samman arbetsgruppen på ett väldigt positivt vis och även ökat den interna förstäelsen för olika typer av arbeten inom en och samma organisation där man har stållt upp för varandra och blivit mer sammansvetsade.

Desto fler talar dock om den kompetensbrist som nu uppstår. Enkäten till kulturverksamheterna visar att personalstyrkan har minskats med över en tredjedel. Vidare pekar enkäten på den stora förlusten av arbets-kamrater som har sagts upp och det dåliga samvetet hos kvarvarande personal när tidigare arbetskamrater inte har fått förnyad säsongsanställning. Ett stort dilemma har också varit krocken som uppstått hos verksamheter som har velat ha öppet och vara tillgängliga, men inte riskera att bidra till ökad smittspridning.

Enkäten berättar också om att känslan av meningsfullhet går förlorad när det inte går att utföra sina arbetsuppgifter som vanligt, till exempel när en artist inte får stå på scen och göra det den är bäst på eller den skamkänsla som kan uppstå hos en kulturskapare över yrkesidentitetsförlust eller ekonomisk utsatthet. Man kan också konstatera att varken hemarbete eller distansarbete fungerar för alla – på grund av arbetets natur, boendesituation eller på grund av känslan av förlorad arbetsgemenskap.

Många i arbetsledande ställning vittnar om ökad belastning, inte minst för att kunna hantera all oro och stress bland medarbetare. Andra påtalar att medarbetare har trivts väldigt bra med att gå ner i arbetstempo. Många vittnar om ett annat förhållningssätt till arbete och arbetsmetoder och hur pandemin har lett till att man framöver kommer att arbeta ”smartare” och mer effektivt och resa mindre i tjänsten.

Alla tillfrågade i utredningen tar också upp det faktum att enskilda konstutövare och kreatörer med all säkerhet kommer att försvinna i spåren av pandemin. Att kompetensförlusten blir uppenbar när enskilda konst-utövare, producenter och kulturskapare, liksom de många tekniker med spetskompetens som är helt avgörande för artister och konstnärer, går i konkurs eller skolar om sig.

En viktig aspekt som undersökningen belyser är också den mentala ansträngningen, all tvivel och oro som pandemin har inneburit för artister och konstnärer som inte kunnat utöva sina yrken, liksom den ilska och bitterhet som många känner när samhällsskyddet inte har funnits där för dem.

Publik, kommunikation

Entusiasm och engagemang

Under hela pandemin har det strävats efter att nå publiken – trots de begränsningar som har rätt. Det har varit en balans hur mycket och hur öppen verksamhet man kan ha utan att riskera ökad smittspridning. De verksamheter som ändå har haft öppet och i olika omgångar haft ansvars-fulla, säkra publika tillställningar vittnar alla om den entusiasm och den kärlek till kulturen som besökarna visat.

Flera verksamheter berättar också om det engagemang som nått dem i form av stöd och uppmuntran – i flera fall med frivilliga donationer, stödköp och många sålda presentkort. Detta har stärkt mångas uppfattning om att kulturen och kulturverksamheterna är viktiga och spelar en betydande roll i folks liv.

Det har varit prövande och svårt, menar flera av de intervjuade, att kommunicera med publiken utifrån de många otydliga och tvetydiga råd och rekommendationer som getts från myndigheternas sida. Det har också varit en utmaning att skapa en gästvänlig, välkomnande stämning i en kulturlokal fylld med rekommendationer om munskydd, stationer med handspritsflaskor och skyltar om att hålla avstånd.

En ny och annan publik?

Samtidigt finns det också en oro om hur och när publiken hittar tillbaka till scenerna, museerna, konsthallarna och biograferna. Det finns uppenbara frågetecken gällande förändrade publik- och besöksvanor kopplat till pandemin.

Den allmänna uppfattningen är att det kommer att ta tid innan besökarna återvänder fullt ut till kulturen. Har besökarna fått andra, nya vanor? När publiken väl kommer så kommer kulturlivet få fortsätta att arbeta med hygien och säkerhet under lång tid, anar många respondenter.

Helt klart är att de många kulturverksamheter i Stockholm som är beroende av utländska besökare kan räkna med att det kommer att dröja lång tid efter pandemin innan de återkommer, på grund av både kvarvarande rese-restriktioner och ändrade res- och semestervanor. Likaså kan man förutsätta att mer intima arrangemang med många människor på en mindre yta, som till exempel klubbspelningar, kommer att dröja innan de kan arrangeras igen.

En annan publik aspekt gäller de många tillresta till Stockholm. Både från resten av landet och utomlands ifrån. Det antas ta flera år innan utländska turister kommer i så hög omfattning som tidigare. Och fler svenskar beräknas semestra inom landet – de så kallade hemestrarna kommer med all säkerhet fortsatt vara vanliga en lång tid framöver.

Desto viktigare blir det då att stadens turistorganisation och andra instanser för tillresta till Stockholm ändrar inriktning från att sträva att nå utländska besökare och kongressgäster till att vända sig mot potentiella tillresta inom Sverige.

I hela destinationsarbetet bör – menar respondenter – stadens kultur- och nöjesliv få spela en aktiv roll eftersom de utgör de stora attraktionerna för de tillresta. Över huvud taget så bör stadens kulturliv få ta större plats i marknadsföringen av Stockholm, menar många.

Barn och unga

Minskad återväxt av ny publik är en risk, inte minst kopplat till barn och unga. Har förskolor och skolor vant sig av med att boka in en teaterföreställning? Kommer föräldrar att återuppta konsert- och museibesök med sina barn på helgerna? Kommer den framtida ekonomin för skolor och privatpersoner att ge utrymme för kultur-evenemang? Och hur påverkar effekterna av pandemin den stora del av ungdomskulturen som bygger på deltagande och interaktivitet?

Enligt många i utredningen måste insatser göras för att säkra och öka barns tillgång till kultur samt barn och ungas tillgång till kulturens olika rum. Stadens offentliga museer, teatrar och konsertlokaler tillhör också barnen. Skolan anses vara den främsta garanten för att en jämlik tillgång till kulturupplevelser ska vara möjlig. För många barn är det den enda möjligheten att få uppleva till exempel scenkonst.

Idag fungerar det rådande systemet Kulan inom Stockholms stad olika beroende på vilka initiativ och resurser en rektor eller en enskild lärare tar och har. Även om förskolor och skolor har utnämnda kulturansvariga i personalen så fungerar Kulan olika bra i olika skolor. Likaså nämner många att den så kallade Kulan-premien är krångligt utformad. Flera utvecklingsbehov nämns av de tillfrågade. Centralt placerade tjänstpersoner i kombination med stadsdelarnas kultursekreterare skulle kunna vara garantier för att säkra en jämlik tillgång till kulturen.

När det gäller barns eget kulturutövande via Kulturskolan ser man gärna att Kulturskolan stöttas så att alla barn har råd att delta. Man bör eftersträva att vara den mest tillgängliga Kulturskolan och hålla ett lågt pris för alla för att inte stigmatisera de med sämre ekonomiska förutsättningar. Genom att satsa på barn och ungas möjlighet till att själva utöva konst säkras återväxten av både kulturkonsumerande publik och yrkesarbetande inom kulturlivet.

Digital kommunikation

De digitala fördelarna och utmaningarna gällande förmedling av kultur har berörts tidigare. Avseende de kommunikativa aspekterna av de digitala satsningarna finns det många positiva erfarenheter. Kulturaktörer talar om ett stort digitalt lyft, där man på rekordsnabb tid har ställt om och tagit till sig nya tekniska kunskaper. Flertalet har flyttat fokus till att kommunicera via hemsida och sociala medier som förstärkta kommunikationskanaler.

Utmaningarna ligger i att ha kompetens och resurser i form av pengar och personal till att även i fortsättningen hålla en hög aktivitetsnivå online.

Kulturpolitik

Vikten av kultur

Konstens frihet anses som otroligt viktig att kämpa för, inte minst i ett samhälle som utsatts för hård press i form av en pandemi. Konstens oberoende ställning påtalas som helt avgörande framöver, inte minst i en ekonomiskt och politiskt osäker framtid. Kopplat till detta ämne tar många av de intervjuade upp vikten av att fria konstnärer och kulturskapare finns i Stockholm och att de har möjlighet att leva och verka här.

Vikten av konstens existens har förstärkts under pandemin och lyfts genom många utspel och artiklar i media. Gensvaret och stöttningen från publiken har också varit påtaglig. Främst ser respondenterna att pandemin har varit positiv i avseendet att den har lyft frågan om kulturen högre upp på den politiska agendan och i de allmänna samtalen och debatterna än tidigare.

Prioriterat område?

Inom området kulturpolitik rymms en mängd utmaningar kopplade till kulturlivet i Stockholm efter pandemin. Många ser en stor risk att kulturen kommer ha svårt att hävda sig gentemot andra samhällsviktiga områden, att det kommer bli svårt för politiker att prioritera kultur jämsides med satsningar inom vård, skola och omsorg.

Rädslan finns också att Stockholm riskerar att förlora konstnärliga och artistiska kompetenser när mindre aktörer och frilansare inte klarar att överleva på sitt konstnärskap.

Å andra sidan har man en stor tilltro till att konsten och kulturen på många sätt har fått en ökad status just tack vare pandemin, att nedstängnigen av kulturlivet har fått människor att inse värdet, inte bara för den enskilda individen, utan också för samhället och inte minst för en huvudstad.

Vikten av stöd och dialog

De flesta förslagen över vilka strategiska faktorer som borde förändras för ett hållbart och långsiktigt kulturliv kretsar inte så förvånande kring kulturpolitiken och olika insatser kopplade till det offentliga.

Det mest tydliga budskapet som framförs från kulturorganisationerna är vikten av ekonomiskt stöd framöver, inte bara det närmaste året, utan under en överskådlig tid även efter pandemin. Utöver det menar man också att synen på kultur måste utvecklas. Kulturen är i behov av en framåtblickande ledning från staden med energi och utvecklingsvilja – det är lika viktigt som ett ekonomiskt stöd.

Många respondenter efterlyser också en dialog med stadens kulturansvariga kring hur man tillsammans ska stärka och utveckla Stockholm. Kulturlivet upplever att man har stor kunskap och kreativa idéer som skulle gynna staden. Hur kan kulturen och de kreativa näringarna involveras i stadsplaneringen och i stadens utveckling? Hur kan kulturen utgöra drivkraft i destinationsarbetet? Hur kan staden agera för att lyfta kulturen? Vad kan Stockholm göra för att locka talanger och innovatörer? Det är några av frågorna som företrädare för kulturverksamheter lyfter i ett utvecklingsperspektiv.

Farhågor för Stockholm

Flera utmålar farhågan att Stockholms innerstad ska bli en spökstad på kvällar och nätter. Staden måste agera kraftfullt och förebyggande för att värna teatrar, biografer och livemusikställen. Lokalsituationen för kultur- och nöjeslivet i Stockholm upplevs som prekär, och kommer ytterligare att förvärras, menar man.

Hur kan staden underlätta för verksamheter att klara hyror och få erforderliga tillstånd för att kunna bedriva sin verksamhet, är frågor man ställer sig i rapporten. Det påtalas också explicit att staden saknar just klubb- och musikscener – inte minst mindre sådana, där olika musikuttryck kan få upplevas och också där till exempel mindre etablerade artister kan beredas plats.

Staden riskerar dessutom att förlora en viktig näringsgren i kulturen som även hänger samman med andra branscher, såsom turism-, besöks-, och restaurang-näringen. Men även attraktionskraften för invånare att vilja leva och verka i Stockholm riskerar att försvagas.

Annat som saknas i en huvudstad av Stockholms storlek är scenkonstrelaterade lokaler: fler platser för dans, en scen som har som uppdrag att visa samtida cirkus och en fast plats för gästspel och för de fria scenkonstgrupper som inte har en egen scen. Flera nämner också svårigheter för klubbarrangörer att verka i stan – byråkratisering och stelbenta regler gör att det är svårt att verka i Stockholm.

Man talar samfällt i utredningen om vikten av att underlätta för kulturaktörer gällande alla tillstånd som krävs för att arrangera ett kulturarrangemang samt att staden kan bistå med nödvändig infrastruktur i form av vatten och el. Ett annat hinder anses vara stadens nivåer på markhyra för att genomföra evenemang och avgifter för olika tillstånd.

Okunskap om villkor

Pandemin har också visat omvärlden hur bräckliga villkoren för kultursektorn är, inte minst för de frilansare och egenföretagare för vilka det sociala skydds nätet inte fungerar. Som någon uttrycker det: frilansare är tvingade att ha enskilda firmor för att teatrar och andra arbetsgivare inte har råd att ha de som anställda – och

därmed står frilansarna utanför arbetsförmedlingen och A-kassesystemet.

I samtal med branschföreträdare framgår också att det upplevs som att det finns en stor okunskap om villkoren inom kulturlivet, till exempel för de många verksamma i nöjes- och eventbranschen, samt en känsla av att makthavare inte tar deras arbete på allvar. Det positiva är nu, menar många, att politiker, myndigheter och allmänhet har fått upp ögonen och fått större förståelse för branschens villkor.

Kulturstöd

En annan kulturpolitisk aspekt som kommer upp i utredningen är det ekonomiska stöd som ges till kulturen via Stockholms stads kulturförvaltning och som beslutas av kulturnämnden. De mest återkommande uppfattningarna är att stödet generellt är för inriktat mot projekt och mot konkreta, mätbara resultat samt att det är för kort framförhållning när man som sökande får besked i december för nästkommande år och att stöden till etablerade verksamheter borde vare längre än ett år i taget.

Man ser det också som ett problem att det är svårt att få offentligt ekonomiskt stöd för det löpande arbetet inklusive planering och administration och att stödgivare inte tar hänsyn till höga hyreskostnader. Flera nämner också att kulturstöd bör öppnas upp och nå fler än de gör idag och att även verksamheter som bedöms som i grunden kommersiella bör kunna erhålla kulturstöd för kulturpolitiskt intressanta arrangemang.

Nystartskampanj

En återkommande synpunkt är att staden – när pandemin har släppt sitt grepp – borde gå i bräsch för en tydlig markering att kulturlivet öppnar igen och att alla ånyo är välkomna till kulturverksamheter i staden. Respondenter nämner att en nystartskampanj för kulturen eller en kulturfestival skulle vara viktig som en tydlig återstartsåtgärd.

Kultur i hela staden

En annan politiskt kopplad fråga avser tillgången till kultur för alla invånare i hela staden. Av historiska och praktiska orsaker är många kulturverksamheter förlagda till innerstan. Uppenbart finns det stor skillnad gällande folks närhet till olika kulturyttringar. Många i utredningen påtalar ojämlikheten i tillgång till kulturen sett över hela staden.

Många av ytterstadens kulturverksamheter drivs av ideella krafter. För föreningar och ideella arrangörer som är beroende av volontärer och medlemmar har pandemin förstås inneburit stora förändringar genom att man inte kunnat samlas. Många har medlemmar eller riktar sig till

grupper som befinner sig i riskgrupper och dessa har inte kunnat genomföra sina arrangemang på sedvanligt vis.

Många kulturverksamheters funktion som mötesplatser och sociala rum har blivit tydligare i och med pandemin, inte minst i de delar av staden där kulturlokalerna är färre. När bibliotek och fritidsgårdar håller stängt blir det än tydligare att förekomsten av samlingslokaler och offentliga rum som är öppna för alla är viktig.

Hur kan jämställdheten avseende kulturen öka, hur kan staden arbeta för mer kultur där fler människor bor?

Stärkt bransch framöver

Branschföreträdare har på grund av den rådande krisen dels börjat samarbeta mer, dels utvecklat en dialog med politiker – två viktiga steg mot bättre villkor för kulturen. Att kulturlivet organiserar sig på ett mer strukturerat sätt är, som tidigare nämnts, en viktig förutsättning framöver. Kulturen måste ta plats och låta tala om sig för att informera om de villkor och förutsättningar som gäller.

Det talas också om att pandemin är en möjlighet att starta om, eller till och med att ruska om kulturpolitiken och ge möjlighet till nya initiativ och till större mångfald där nya aktörer och nya uttrycksformer får komma fram på nya platser. Man har också en förhoppning om att kulturstödssystemet görs om genom att mycket mer resurser tillförs och genom att stödgivningen blir långsiktig över ett par år och inte lika projektbaserad som idag.

Pandemin har för många företrädare inom kulturlivet skapat en insikt om att branschen själva behöver bli bättre på att organisera sig, samverka och interagera med andra inom samma eller närliggande verksamhetsområden.

Nå ut

Kulturlivet ser även ett behov av att bli bättre på uppsökande och utåtriktade aktiviteter för att nå ut med konsten i nya sammanhang. Man vill bli mer aktiv i dialogen med skolor för att stärka kulturens roll i skolorna och även kunna bredda utbudet av kulturformer för barn och unga.

I dag är stora delar av kulturlivet uppbyggt på långa ledtider – kan man hitta ett mer flexibelt planerings- och produktionssätt framöver? Branschen behöver säkra funktionella avtal gällande anställningsvillkor och upphovsersättning – inte minst kopplat till digitala sändningar – för att vara goda arbetsgivare.

Samarbeten och samverkan

Flera intervjuade pekar också på relationen mellan kulturinstitutionerna och det fria kulturlivet. Förenklat kan den beskrivas som att institutionerna sitter på resurser i form av lokaler och produktionsresurser

och de fria utövarna står för det konstnärliga innehållet. De ekonomiska förutsättningarna och resurserna skiljer sig markant åt.

Hur kan samverkan och samspelet mellan institutionerna och det fria kulturlivet bli starkare och även ge de fria aktörerna bättre förutsättningar? Hur kan institutionerna arbeta mer med konstnärliga residens, gästspel, uppdrag och samarbeten? Här ser man att de offentliga huvudmännen kan ge ett tydligare uppdrag åt institutionerna till ett mer strukturerat och tydligt arbetssätt. Uppenbart är att man behöver tillvarata samarbetsmöjligheter verksamheterna emellan, inte minst när det gäller att våga pröva nya vägar där institutionerna och det fria kulturlivet kan ha ett ännu större utbyte. På så sätt bryts invanda mönster och konsten kan få växa och utvecklas.

Samverkan skulle även behövas bli bättre vad det gäller lokalbehov, teknik och utrustning samt administration som skulle kunna delas på mer, menar flera av de tillfrågade.

Det handlar också om att skapa fler nätverk för att kunna dela erfarenheter med varandra under en liknande situation som uppstod under pandemin. Också dialogen med politiker och olika samhällsaktörer har utvecklats under pandemin, menar kulturaktörer. En stor insikt är just att nätverkandet och samverkan med kollegor skapar enad front och därmed stärker branschen. Däri ingår också att bättre kommunicera konstens och kulturens värde i samhället.

Dramaten, Sissela Benn i "Lektioner för livet", filmer för högstadiet och gymnasiet. Foto: Sören Wilks.

Slutsatser

Möjligheter	Hot
<i>– Ny syn på konstens och kulturens ställning i samhället</i>	<i>– Ekonomi och produktionsförutsättningar</i>
<i>– Ökad samverkan och nya arbetssätt</i>	<i>– Minskat och sämre kulturutbud för färre målgrupper och på färre platser</i>
<i>– Nya målgrupper på nya platser och på nya sätt</i>	<i>– Kompetensbrist på grund av minskat antal kulturskapare och kulturutövare</i>
<i>– Konstens – frihet</i>	

Möjligheter och hot

Min förhoppning och min förväntan är att konsten och kulturen kommer få en mer framskjutande plats i samhället framöver. Det kan vara den enda riktigt stora positiva pandemieffekten för kulturlivet.

Att konstens kraft och nödvändighet för samhället och människor har blivit så extra tydlig på grund av frånvaron av livekultur och liveupplevelser. Det finns också stora möjligheter i branschens uppvaknande kring nödvändigheten att samtala och samverka med kollegor inom kulturen men också med politiker.

Kanske kan också ökad vilja till samarbete påverka relationen mellan institutioner och fria utövare och även utveckla dialogen mellan det offentliga som ger tillstånd och stöd – däribland ekonomiskt stöd – till de kreatörer och producenter som skapar liv i staden?

En stor potential finns också i att kulturlivet fortsätter att försöka nå publik på både nya platser, i nya sammanhang, på nya hållbara sätt och med nya uttryck.

Det absolut viktigaste för kulturlivet framöver är enligt min bedömning att upprätthålla och utveckla de ekonomiska förutsättningarna eftersom dessa påverkar vilka produktionsförutsättningar man har. Medskicket efter samtal och dialog med kulturlivet är att det offentliga anslaget till kulturen från kommunalt, regionalt och statligt håll måste både säkras och höjas.

Om produktionsförsättningarna försämras blir konstutövarna färre, kulturutbudet mindre och magrare och når därmed färre människor. Ytterligare hotat är då också möjligheterna för barn, unga och nya målgrupper i hela Stockholm – där det redan råder ojämlikhet - att ta del av kulturutbudet, vilket är förödande ur en demokratiaspekt.

En stor farhåga är också att många av de – i praktiken frilansare – som skapar och utövar kultur inte har råd, möjlighet eller vilja att vara kvar i branschen

Konstens frihet

En helt grundläggande fråga inför framtiden är den om konstens frihet.

I Stockholm kan jag inte se någon anledning till oro avseende förändringar gällande respekten för konstens frihet och att principen om armlängds avstånd inte skulle vidmakthållas.

Men hur ser det ut framöver? Kommer konstnärer kunna stå fria, rakryggade och självklara, eller kommer politiska krafter minska deras utrymme? Just politik och pengar är det som avgör om och hur konsten sprids eller begränsas, uppmuntras eller tystas. Vi har sett enstaka lokala exempel runt om i landet där konstens frihet ifrågasätts och desto större och mörkare krafter utanför Sveriges gränser.

För att fortsatt säkra kulturens och konstnärers oberoende så ser jag ändå att man från Stockholms stad håll bör säkra kulturens status och ställning genom breda blocköverskridande överenskommelser.

Viktiga frågor är till exempel att säkra kulturverksamheters ekonomiska förutsättningar genom fleråriga stöd, införande av en medveten strategi där kulturen blir en del av stadsutvecklingsprojekt, en uttalad plan för att säkra konstnärers villkor i Stockholm och säkra barn och ungas tillgång till kultur genom skolan.

Fem avgörande P:n

Fem P:n är helt avgörande för kulturverksamhet – pengar, produktion, personal, publik och politik. Och osäkerheten är just nu stor för kulturlivet inom alla dessa fem områden. Vem får förutsättningar att skapa vad för vem och för vilka pengar? Och så får man lägga till: När?

Alla kulturverksamheter har hindrats att göra det som de är till för – att erbjuda konst- och kulturupplevelser på bästa sätt för allmänheten. Det som skiljer är hur hårt detta har drabbat ekonomin. Det är uppenbart vilka radikalt olika ekonomiska förutsättningar som gäller för kulturverksamheter och enskilda som inte har, eller bara till viss del har, offentligt stöd.

Enskilda kulturskapare och frilansare har tillsammans med de privata kulturproducenterna och arrangörerna lidit förödande ekonomisk skada. Dessa är branscher som varit väldigt självgående förut och klarat sig utan stöd. Till exempel räknar organisationen Musiksverige med att bara den svenska musikbranschen förlorade sju miljarder kronor förra året till följd av uteblivna intäkter.

Många har fått se sin karriär eller sitt livsverk ödelagt. Den största utmaningen är överlevnad för yrkesverksamma kulturskapare – och då inte bara ekonomiskt, utan också att orka mentalt att fortsätta under rådande omständigheter. Pandemin har visat hur bräckliga villkoren för kultursektorn är, inte minst för de frilansare och egenföretagare vars sociala skyddsnät inte fungerar. Känslan att samhället har svikit dom är utbredd. Intervjuade vittnar om ett otroligt kompetenstapp som uppstår när många har tvingats att lämna yrket, vilket handlar om de i kultursektorn som inte har fasta anställningar – de många frilansarna som skapar eller möjliggör konsten och kulturen.

Och så finns det många verksamheter som har en helt annan ekonomisk situation: de som har offentligt stöd från en kommun, en region eller från staten. De kan visserligen inte låta besökare och publik komma på sedvanligt sätt. Men tack vare att de offentliga stödgivarna inte har återkrävt kulturstödet i kombination med att

verksamheterna har radikalt minskade produktionskostnader och att man tagit del av de statliga krisstöden och permitteringsmöjligheterna kan man se tillbaka på ett ekonomiskt tämligen lyckat pandemiår.

På skalan mellan konkurs och ekonomisk trygghet finns ju också en mängd verksamheter som lyckas övervintra genom att dra ner sina fasta kostnader och genom att de fått ta del av de statliga stödmedlen.

Frågetecknet kring de ekonomiska resurserna framöver är stort. Som en av de intervjuade menade: ”Kommer kulturen ges utrymme och den frihet som krävs för att den ska utvecklas? Får kulturen utvecklas som den kan och ska så kommer inte publiken att svika.”

Pandemin har satt fingret på skörheten i kulturlivet. Rådande ekosystem där institutioner, fria aktörer, offentligstödda kulturorganisationer, ideella föreningar och helt privatägda verksamheter samsas, ofta sida vid sida, i en slags samklang där publik och kulturskapare rör sig emellan, och där ett rikt utbud av konst- och kulturupplevelser erbjuds, har satts ur spel. Det finns inte en del av kulturlivet som inte är drabbat. Politiska viljor och ambitioner kommer bli helt avgörande för kulturen framåt. Inte bara när det gäller hur de offentliga kulturanslagen hanteras, utan också hur politiker främjar, stödjer och interagerar.

Gemensamt för kulturlivet är också den otydlighet och de ibland motstridiga budskap kring regler och tillämpningar som myndigheter och regeringen gett. Någon menar också att en tydlig nedstängning, en lock down påkallad av myndigheterna, på många sätt hade varit bättre för då hade man kunnat få en annan ekonomisk ersättning.

En stor fråga handlar om när kulturlivet kan öppna – och vem som kommer. När får publiken komma och när vågar de sig tillbaka? Vad är ett ”efter pandemin”, hur ser det ut?

Medan vissa har fått uppleva ett turbulent år med stor ovisshet, psykisk press och ekonomisk skada talar andra om att pandemin har gett ett andrum, en chans till återhämtning – både för den egna organisationen, och för dem själva som yrkesarbetande och som privatpersoner. Och att detta har givit upphov till ett uppvaknande kring arbetsförhållanden, synen på var och hur man arbetar.

Utmaningar som har förstärkts

Pandemin har om något fördjupat och förstärkt utmaningar som fanns sedan lång tid tillbaka. Många upplever att samhällets stora utmaningar som miljö-, segregations- och demokrati frågor har satts på paus.

Kulturlivet brottas med en mängd mångåriga frågor som inte har blivit mindre under pandemin: att kulturstöden inte räknas upp med en årlig kompensation för löne- och prisökningar, att hyreskostnader tar en stor del av det ekonomiska stöd man får, att anslagsgivare har starkt fokus på projektresultat, förmåga att nå fler och nya besökare – bara för att nämna en handfull svårigheter som kvarstår att hantera.

Lägg därtill frågan om vem som syns på våra scener eller vems verk som spelas av de stora orkestrarna – och även frågorna om vem som sitter i salongerna och besöker våra kulturinstitutioner och var i stan dom är belägna. Frågorna om representativitet, mångfald, jämställdhet och jämlikhet i det etablerade kulturlivet har inte tagit steg framåt i den pågående samhällskrisen.

Pandemin har också satt ljus på arbetsvillkoren för frilansare, talangutveckling och de ekonomiska villkoren inom kultursektorn.

Att det finns få fasta anställningar inom sektorn är ett tydligt problem som hänger ihop med underfinansieringen i kultursektorn. Kulturutövare har tvingats att bli frilansare och egenföretagare – utan det skyddsnät som många andra besitter. Pandemin har här obönhörligt visat att Försäkringskassan, Skatteverket och Arbetsförmedlingen inte är rustade att ta tillvara på kultursektorns nödvändiga behov.

Många menar att pandemin lär öka polariseringen mellan arbetsgivare å ena sidan och anställda och uppdragstagare å andra sidan. I egenskap av arbetsgivare som tar del av offentliga medel strävar man förstås alltid efter att vara så resurseffektiv som möjligt. Om en ännu mer begränsad budget gör att arbetsgivarna – av ekonomiska skäl – skriver för dem så fördelaktiga kontrakt som möjligt försämrar ju den frilansande kulturarbetarens villkor än mer.

Även om många verksamheter och institutioner kommer att bestå så kommer vi få se enskilda konstnärer och utövare som är tvingade att sluta.

Som musikalartisten Philip Jalmelid skrev i Expressen i vintras: ”Nu när både min sambo och jag har fått avslag så undrar jag bara: Varför i helvete skall vi betala skatt? Om vi inte får någon hjälp, inte får arbeta och inte räknas?” Den frustration, uppgivenhet och besvikelse som många drabbade frilansare nu riktar mot samhället är påtaglig.

Hur ska kultursektorn locka in unga, nya begåvningar och talanger om det uppfattas att man inte har en framtid som musiker, filmare, skådespelare? Kommer därmed den redan sneda rekryteringen inom högre utbildning inom estetiska ämnen bli ännu större?

Hela den ekonomiska kartan gällande affärsmodeller för film, musik och litteratur ritas om på grund av streaming.

Det konstnärliga innehållet kvarstår, men vi som kulturkonsumenter tar till oss konstarterna på andra sätt än för tio år sedan. Detta får en avgörande påverkan på hur rättigheter och ekonomiska ersättningar korresponderar med varandra.

När det under en pandemi inte går att göra konsertframträdanden eller visa sin film på biograf och när fler lyssnar på böcker via ljudbokstjänster så fungerar inte de ekonomiska ersättningarna till upphovspersonerna eller producenterna. Här måste respektive bransch stöpa om ersättningsmodellerna och avtalen.

Den digitala förväntan

Den digitala utvecklingen inom kulturlivet har under pandemin tagit stora steg. Enda sättet att ta del av det levande kulturutbudet är sedan drygt ett år tillbaka till stor del via en skärm. I princip alla konserthus, orkestrar, teatrar, samlingslokaler och museer har strömmat ett stort utbud, delvis specialgjort för det digitala formatet.

Den största positiva effekten är uppenbar: tillgängligheten till kulturen ökar och därmed demokratiseringen av kulturutbudet. Helt plötsligt kan konsten kan spridas till hur många och hur långt som helst. Och de som tidigare via skattsedeln har medfinansierat en kulturinstitution, men av olika skäl inte kunnat ta sig dit, har nu haft en möjlighet att ta del av utbudet.

Museerna i Sverige har till exempel uppnått en stor digital framgång – under förra året hade man totalt 216 miljoner digitala besök i utbudet online. Många är de stora institutioner som presenterar sig digitalt på ett helt nytt sätt och som erbjuder en närhet till utbudet via skärm – Moderna Museets så kallade ”soffvisningar”, där man kan få en guidad visning online, är ett av många exempel. Livrustkammaren, Nationalmuseum, Historiska museet är några av de som också har ett stort digitalt utbud – och dessa tar betalt för visningar. Stora scenkonstinstitutioner som Operan och Konserthuset har också haft ett digert utbud, men erbjudit detta kostnadsfritt.

Även Sveriges Televisions ambitiösa satsning på strömmad kultur är värd att notera, nu senast under rubriken ”Hemmakultur” där specialproducerade inslag med poesi, dans och konst, bland annat av och med koreografen Alexander Ekman i ”Hopp med hopp”. Under hela pandemin har ”SVT Scen” visat produktioner från utländska och svenska teatrar och konserthus, nu senast från Kungliga Operan och Berwaldhallen.

Även bland mindre aktörer har flera utmärkt sig. Här vill jag särskilt nämna en uppmärksammad teaterproduktion, Teater Galeasens inspelning av Mikhail Durnenkovs ”Är det krig än?” i regi av Natalie Ringler. På musiksidan prisbelönades Reimersholme Hotel där de förvandlade

hotellrum till musikscen och gav livekonserter med svenska artister.

Svårigheterna är dock flera. Det är dyrt och svårt att spela in och strömma, åtminstone om man har en högre ambitionsnivå. Och däri ligger också en avgörande svårighet, att göra teater och dans, författarintervjuer och konserter speciellt anpassade för mediet, så att det inte bara blir mer eller mindre avfilmade produktioner som egentligen är avsedda att upplevas på annat vis än genom en datorskärm.

Det finns en uppenbar risk för en amatörisering och ett förminskande av kulturutbudet och konstnärskapet rent kvalitativt ifall man inte tar hänsyn till de förutsättningar som det digitala formatet kräver. Extra svårt är att ersätta barns och ungas möten med till exempel scenkonst via streaming.

Digitaliseringen är här för att stanna. Framöver lär vi med all säkerhet se en mängd hybridproduktioner. Till en utsåld konsert på en klubb eller exklusivt operagästspel kommer arrangören att släppa digitala biljetter. För detta krävs att ersättningsmodeller och avtal ses över.

Än så länge är det relativt dyrt och svårt att sända digitalt eftersom det krävs tekniska resurser och kompetenser och eftersom det inte finns fullt fungerande betalningsmodeller gällande strömmad distribution som tillnärmelsevis ersätter ordinarie biljettförsäljning. Förhoppningarna om att kulturarrangörer ska generera digitala intäkter av större betydelse lär inte infrias i närtid. Många kulturarrangörer har också målat in sig i ett hörn genom att inte ta betalt för digitala sändningar vilket försvårar möjligheten att börja ta betalt i framtiden.

En framtida utmaning ligger i hur kulturverksamheterna, när de öppnar igen, ska kunna upprätthålla och utveckla den digitala tillgången till kultur? Och hur ska de mindre kulturaktörerna kunna ha ekonomiska muskler att nå ut digitalt? Den digitala förväntan som finns hos publiken lär vara hög och det kommer att bli en fråga om kulturverksamheters resurser och prioriteringar.

Med detta sagt vill jag ändå konstatera att det finns en digital trötthet. Längtan till att uppleva en och samma kulturupplevelse på en och samma plats med andra människor lär vara lika stor – om inte större – som före pandemin.

Ökad samverkan

En positiv aspekt av den kris som pågår och som alla respondenter kan enas kring är det faktum att den har inneburit en större samverkan inom kulturområdet. Nu har kulturlivet sökt sig till varandra för råd, erfarenhets-

utbyte och nätverkande. Framförallt inom samma område, men också till angränsande grenar.

”I tider av kriser måste man söka sig samman med andra, det här klarar man inte själv”, som en kulturinstitutionschef uttryckte sig. Det har handlat om praktiska frågor kring hur man hanterar kösystem, onlinebetalningar eller skyddsåtgärder, men också om hjälp att uttyda myndigheters regler och förordningar.

Pandemin har också samlat de många oorganiserade, den del av kultur- och nöjeslivet som tidigare har klarat sig bra på egen hand. Allt från frilansande operasångare och privatteaterproducenter till ljudtekniker och DJ:s har gått samman och börjat formulera sig kring sin situation och sina förväntningar på samhället.

Flera påtalar att det länge har funnits ett behov av mer samarbete i branschen. Hur kan samverkan öka mellan existerande kulturhus med fria producenter och konstskapare, hur kan det gestalta sig framöver? Kan det leda till ett mer hållbart kulturliv – både avseende hur kulturen produceras rent bokstavligt och även skapa bättre förutsättningar för ett större kulturutbud? Just hållbarhet har det varit ganska tyst om under pandemin, liksom för övrigt om de stora frågorna som mångfald och jämställdhet i kulturlivet.

Även om kulturvärlden delvis ligger efter i miljöarbetet har det tagits några intressanta initiativ. I Stockholm har Liljevalchs konsthall initierat ett gemensamt materialmagasin där museer, konsthallar och teatrar kan ta tillvara på och återanvända material från utställningsproduktioner och dekorbyggen. Och i Göteborg har Göteborgsoperan gått i bräschén för ett gemensamt produktionscentrum för flera av stadens teatrar med gemensam logistik, magasin, verkstäder och repetitionslokaler.

Vilka ytterligare möjligheter finns för att effektivisera produktionsresurser och minska klimatavtrycket? En ytterligare fördel som jag kan se är att synen på ”exklusivitet och ensamrätt” när det gäller att presentera ett artistframträdande eller en utställning förändrats. Hittills är det ofta så att en konsthall eller en scen vill vara ensam om ett utbud, och ”tillåter” inte att samma evenemang presenteras ens i en annan stad. Med ett ökat tänk kring klimatpåverkan och hushållning med (ekonomiska) resurser ser jag framför mig en mindre restriktiv hållning i den frågan. Jag kan inte heller se att frågan om ensamrätt till ett utbud är till fromma för publiken.

Många vägar in till kulturen

Konstens och kulturens många ansikten och uttryck talar till olika människor, med olika bakgrunder, erfarenheter och livsomständigheter. Vikten av mångfald inom kulturen kan inte överskattas. Det behövs många platser och många möjligheter för att människor ska kunna ta till sig kultur, både för att skapa och ta del av den. Därför måste kulturpolitiken och samhället säkra att det finns många vägar in till kulturen.

Möjligheten att ta del av skilda kulturuttryck skiljer sig – samhälleliga, socioekonomiska och kulturella olikheter påverkar hur och om man kommer i kontakt med konsten. Inte minst för barn och unga som är beroende av andras, det vill säga vuxnas, engagemang för att ta del av konsten och få del av det kulturella kapitalet. Som en intervjuad sa: ”Barn klagar ju inte på att de inte får gå på teater.”

Under pandemin har många mötesplatser och offentliga rum varit stängda. Många vittnar om att det har blivit extra tydligt i de delar av staden där människor bor på mindre yta och där antalet kulturverksamheter redan är begränsat. Hur kan samhället säkra att både framtidens kulturkonsumenter och kulturskapare får tillgång till de rum och de möjliggörare som är nödvändiga för att nås av kultur? Skolans arbete med att presentera professionell konst och kultur, fritidsgårdarna, de många olika föreningarna och samlingslokalerna i stadsdelarna är avgörande för att tillsammans med stadens olika kulturaktörer säkra tillgång till konsten för så många som möjligt.

Kulturens status

Några av respondenterna i utredningen menar att pandemin har visat kulturens låga status, att samhället inte bryr sig om den. Att när teatrar, konserthus och biografier i praktiken får näringsförbud medan shoppinggallerior är öppna – då visar man från samhällets sida att kulturen är lätt att stänga. Man anar också en dålig självkänsla hos kulturlivet då många tror att det blir svårt för politiker att prioritera kultur jämsides med kommande satsningar inom vård, skola och omsorg.

Pandemin visar klart och tydligt vikten och behovet av offentligt stöd. Känslan är att ”helt plötsligt” finns det hur mycket pengar som helst men frågan är hur många statliga miljarder till kulturlivet som finns framöver efter krisens slut?

Desto fler talar å andra sidan om att konsten har tagit plats på ett helt annat sätt än före pandemin och lett

till en ökad medvetenhet om dess värde. Många noterar också att det ekonomiska stödet till kulturen inte har ställts mot behoven inom sjukvården. Kanske kan en pandemieffekt vara att kulturen tillåts ta en större plats i det offentliga samtalet och i de offentliga budgeterna?

Att det kommer finnas en publik som hungrar efter kultur är odiskutabelt. När Stadsbiblioteket öppnade efter fem veckors stängning gjordes 10.000 reservationer av böcker samma dag och när Skansen och Moderna museet öppnade efter flera månaders stängning sökte sig besökarna dit. Och Bio Capitol som har haft öppet hela tiden under devisen ”Det är mindre uselt att ha öppet än stängt” säljer ständigt ut det antal platser som Folkhälsomyndigheten tillåter.

Kan pandemin också innebära ett genombrott för en ny syn på kultur? Eller i själva verket en ”gammaldags” syn på kultur, en syn där musiken, konsten och litteraturen ses som avgörande för oss samhällsmedborgare? Där kulturen är samhällsbärare och inte i första hand del av nytto- och resultatdrivna samhälleliga insatser som är mätbara? Efter pandemin kan jag se en möjlig förändring, mot en syn på kultur där man utgår från konsten och dess innehåll, inte från vilka effekter den kan tänkas ha och där principen om en armlängds avstånd kvarstår.

Regeringen har tillskjutit en stor mängd pengar, däremot saknar kulturlivet fortfarande att konstens betydelse i en kris finns med på den politiska toppagendan från högsta ort. Kommer den rådande synen att kulturen är viktig för människor och för samhället att bli starkare efter pandemin? Och även få en starkare ställning i den politiska debatten och prioriteringsordningen?

Konsten är lång

Pandemin visar hur dålig beredskap vi människor och samhället har för en sån här kris. Samtidigt är det tydligt att konsten fortsätter verka, även i tider som dessa. Som en respondent sa: ”Vi kulturskapare är seglivade. Det är alltid budget, tid eller något annat som påverkar oss. Vi har lärt oss att vara flexibla och hitta nya lösningar.” Konsten har nu tagit sig nya vägar och uttryck.

En stor fråga är vad som väntar publiken när de väl kommer tillbaka till kulturverksamheterna. Är det ekonomiskt och psykiskt urlakade kulturproducenter och arrangörer som får starta om hela maskineriet? Som kommer att presentera mindre, säkra, billigare teateruppsättningar, konsertrepertoar, författarprogram och utställningar? Hur länge kommer osäkerheten om smittläget sitta i och hur kommer kulturproducenters förmåga och vilja att ta ekonomiska risker se ut? En långvarig effekt av pandemin kan vara att det småskaliga, mer intima kulturutbudet växer sig starkare.

Konsten och kreativiteten kommer i alla händelser överleva och leta sig fram. Kulturen kommer att hitta vägar för att berätta sina historier. Förhoppningsvis med mindre fokus på publiksiffror och resultatmål, där de angelägna, relevanta historierna, verken och uttrycken från en mångfald av berättare och skapare får komma till tals. För det är min övertygelse att det är den magiska, oroande, roande, omtumlande, igenkännande konsten som kommer bestå.

Som regissören och dramatikern Lisa Langseth uttryckte det vid invigningen av Göteborgs filmfestival: ”Den svenska biopubliken kommer inte att strömma till för att någon gör en övergripande utredning och kommer till en välformulerad slutsats. Istället ligger den framtida svenska filmen i magarna på de filmskapare som är beredda att spränga allt för att berättelsen ska komma främst.”

Stockholm stads paviljong i Kungsträdgården.

Förslag

Mitt uppdrag har varit att dels se vilka utmaningar som kulturlivet i Stockholm är mitt upp i och står inför, dels att föreslå insatser som ska stärka kulturen framöver.

Sedan drygt ett år tillbaka är vi mitt i en pandemi, en pandemi som spänner över hela världen och vars konsekvenser ännu inte går att överblicka. Som påverkar hur vi lever och rör oss. Osäkerheten kring när och hur den här krisen tar slut är stor.

Pandemins påverkan på kulturlivet kan liknas vid en skogsbrand, en brand som fortfarande rasar. De statliga miljarderna till kulturen har varit avgörande för den akuta situationen. Vad som är rätt åtgärder att göra mitt i eldstormen är svårt att sia om förutom att akut försöka släcka bränder.

Men vad ska vi försöka rädda? Vad är mest prioriterat? Vad kommer överleva av sig själv och vad behöver extra stöd? Och vad finns det där under, i marken, som kommer gro när glöden har pyrt ut?

Jag har kommit fram till följande förslag utifrån att ha lyssnat av och lyssnat in. Framöver krävs mobilisering, samverkan och lyhördhet på alla nivåer – och modiga politiker och ett modigt kulturliv.

Jag föreslår följande 21 åtgärder för att säkerställa ett hållbart, långsiktigt och blomstrande kulturliv i Stockholm:

Prioritet: pengar och politik

• *Ekonomiskt höjd ambitionsnivå*

Stockholm ska vara i framkant och agera som en förebild gentemot Sveriges andra kommuner. Kulturlivet i Stockholm har haft en stor bredd och spets inom konstens och kulturens alla områden på många sätt i en fungerande struktur med en rad olika aktörer som samverkar till en helhet för stockholmarnas gagn. Pandemins verkningar gör att den strukturen är under upplösning. Underfinansieringen av kulturen blir extra tydlig i och med rådande kris.

Stockholm måste nu positionera sig och visa ambitions-nivån genom att gå in med ökat ekonomiskt stöd till kulturlivet för att säkra det rika, mångfaldiga utbudet och hela det kulturella ekosystemets infrastruktur efter

pandemin. Staden behöver tänka långsiktigt, strategiskt och hållbart.

De närmaste åren kommer situationen vara fortsatt prekär och påverkad av pandemins efterdyningar. Stockholm måste hålla i och hålla ut när det gäller att säkra kulturlivets infrastruktur och ekosystem för skapare, producenter och publik.

Förslag: Stockholms stad bör öka stadens kulturbudget

• *Kulturen som drivkraft*

Staden måste se kulturen som en integrerad del av samhällsbygget och vara än mer lyhörda framöver för kulturlivets behov. Förutom ekonomiskt stöd behövs också ett tydligt ställningstagande från staden att kulturen är en viktig förutsättning för Stockholm för att få människor att bo, verka och besöka staden. Staden är en viktig aktör för att knyta samman kulturen med näringslivet och skapa kontaktytor och gemensamma satsningar.

Tre tydliga utvecklingsområden där kulturen och kulturlivet kan spela en avgörande och drivande roll som jag kan se är inom stadsutvecklingsarbetet, lokal- och hyresfrågor samt i destinationsarbetet.

Stadens framtagna förslag till kulturstrategiskt program pekar tydligt ut kulturen som avgörande för bland annat både stadsutvecklingen och besöksnäringen. Det kommer att kräva aktiva insatser både att säkra kulturens tillgång till lokaler i Stockholm och att använda stadens kultur- och nöjesliv i marknadsföringsarbetet av Stockholm som destinationsstad.

Lokalfrågan är helt avgörande – både för att kulturen ska ha de bästa förutsättningarna, för att invånarna och besökare ska få tillgång till offentliga rum och för att Stockholm ska kunna fortsätta att vara en öppen, attraktiv kulturstad. Höga hyreskostnader är en av de stora utmaningarna när en kulturverksamhet konkurrerar med en kommersiell hyresgäst.

Konstnärer, filmbolag, teatrar, museer och musikscener måste ses som tillgångar för ett rikt stadsliv och som gynnar övriga fastighetsägare inom ett område.

Stockholms stad bör se över hyresnivåerna för kultur-verksamheter i de många egna fastigheterna. Staden bör också införa ekonomiska incitament för att privata fastighetsägare och bostadsrättsföreningar ska uppmuntras till att hyra ut till kulturaktörer. I de olika stadsbyggnads-projekten skulle staden kunna sätta mål på hur stor del som skulle kunna vara hyressubventioner för kultur.

Av det kulturstrategiska programmet framgår att staden som helhet måste samverka med de olika privata och offentliga aktörerna på området. Ett konkret exempel på ett samarbetsprojekt är Nobel Week Lights som lockade många besökare runt om i staden och där Nobelstiftelsen, en rad företag och staden gick samman.

Som symbol för stadens kulturella position bör Kulturhuset Stadsteatern stå. Men hur kan stadens egen kulturkronjuvel utvecklas? När det gäller placering i staden, innehållsidé och arkitektonisk utformning är den även med internationella mått helt unik. Hur kan allkonsthuset få ännu bättre förutsättningar att fungera som motor och inspiratör för kulturlivet i Stockholm?

Förslag: Stockholms stad bör genomföra det kultur-strategiska programmet, se över hyresmarknaden för kulturaktörer och stärka Kulturhuset Stadsteaterns position

Konstnärer och frilansare

• *Förutsättningar för kulturskapare*

Stockholm är den största arbetsmarknaden för professionella kulturskapare i hela landet och därmed viktig för allt skapande inom kulturen. I och med pandemin är det extra tydliggjort hur svårt det är att verka som konstnär och kreatör. För att Stockholm ska behålla sin framskjutna position och sin attraktivitetskraft är det av yttersta vikt att kulturskapare kan bo och verka här.

Det kulturstrategiska programmet tar fasta på hur kulturen kan interagera mer med övriga samhället. Nu behövs en plan för att säkra konstnärernas och upphovs-personernas förutsättningar i staden. Stockholm bör ta fram ett strategiskt program som syftar till att utreda vilka insatser som bör göras för att säkerställa att konstnärer och kreatörer inom alla konstområden ska få de bästa möjliga förutsättningarna för sitt skapande.

Förslag: Stockholms stad bör ta fram ett konstnärs-strategiskt program

• *Ökat antal stipendier för konstnärer*

För att lindra effekterna av pandemin gentemot enskilda konstutövare föreslås Stockholms stad att de närmaste tre åren tredubbla antalet konstnärsstipendier som ska gynna den egna konstnärliga utvecklingen och förkovran. Stipendierna ska gå till yrkesverksamma konstnärer inom alla konstområden.

Förslag: Stockholms stad bör öka antalet stipendier för konstnärer

• *Frilansares hälsosituation*

Pandemin har varit förödande ekonomiskt för de många frilansare inom kultur, nöjes- och evenemangssektorn som i praktiken har drabbats av yrkesförbud. Många har tvingats eller kommer att tvingas att ge upp sina karriärer och byta yrke vilket skapar stor oro. Samhällsskyddet i form av socialt försäkringssystem har inte fungerat för de många olika grupperingarna inom branschen.

På grund av den stora påverkan pandemin har på stadens många utövare bör Stockholms stad i samråd med Region Stockholm utreda omfattningen av hälsoeffekterna på frilansare i syfte att förebygga psykisk ohälsa.

Förslag: Stockholms stad bör i samverkan med Region Stockholm göra en kartläggning av pandemins hälsoeffekter för frilansare inom kultur, nöjes- och evenemangssektorn

Mer kultur för fler på många platser

• *Barn och ungas kulturupplevelser*

Förskolan och skolan är garanten för att säkerställa att alla barn och unga får tillgång till professionella kultur-upplevelser. Tidigare var det tydligt att i Stockholm stad ska alla elever i stadens förskolor och skolor få minst två professionella kulturupplevelser per läsår. Enligt stadens strategiprograms ambitiösa ”Kultur i ögonhöjd” ska kultur och eget skapande vara en integrerad del i lärandet, något som också framgår av Skolverkets läroplan. Tidigare fanns också en kulturpeng kopplad till skolornas budget.

Så är det inte idag. Det är upp till varje rektor och varje skola att bestämma hur kultur ska prioriteras genom den så kallade Kulan-premien. Kulturens plats i skolan ser olika ut på olika skolor runt om i staden. I vissa skolor finns det ambitiösa och engagerade enskilda lärare och kultursamordnare i stadsdelarna som erbjuder ett stort utbud, i andra inte. Erfarenheter under pandemin visar också att uppsökande, lokalt förankrad

kulturverksamhet underlättar möjligheterna för skolorna att arrangera kulturevenemang.

Stockholms stad bör göra en översyn för att se hur tillgången till professionella kulturupplevelser kan bli mer jämlik och få en större plats inom utbildningen för att uppfylla målen i läroplanen samtidigt som man skapar fler arbetstillfällen för stadens kulturutövare.

För att öka insikten i kulturen och konstens möjligheter bland unga bör kulturförvaltningen tillsammans med utbildningsförvaltningen också se hur man kan erbjuda en ökad kulturell kompetens i skolan. Syftet är att säkra att barn och unga genom skolan får ta del av de många kulturuttryck som finns och att lärare och personal får fortbildning i kulturkompetens.

Förslag: Stockholms stad bör stärka tillgången till professionella kulturupplevelser för barn och unga och verka för ökad kulturell kompetens i förskolan och skolan

• *Vikten av mötesplatser och lokala kulturhus*

Under pandemin har betydelsen av offentliga rum som plats för möten, samtal och kultur blivit uppenbar. Tillgången till lokaler där man kan mötas, uppleva eller skapa konst och kultur är starkt begränsad, inte minst i ytterstaden.

Stockholm bör säkerställa närheten och tillgången till kultur genom att stödja de föreningar, verksamheter och lokala kulturhus som har en tydlig lokal närvaro och engagemang. Inte minst måste barn och ungas möjligheter till kulturupplevelser stärkas genom ett förtydligande av stadsdelsförvaltningarnas ansvar och resurser för kultur.

Här finns också möjlighet att nå de som inte söker till de etablerade kulturutbildningarna och kulturinstitutionerna.

Förslag: Stockholms stad bör säkra tillgången till kultur i hela staden genom att öka stödet till mötesplatser och lokala kulturhus

Stockholms stads samverkan med kulturlivet

• *Ökad samverkan och dialog med kulturlivet*

För att öka samverkan och dialogen med Stockholms kulturliv föreslås att Stockholm stad tar initiativ till ett samverkansråd med representanter från stadens kulturliv. Syftet skulle vara att initiera en bredare

dialog mellan kulturlivet och staden för att skapa bättre förståelse mellan vad både staden och kulturaktörerna är i behov av och kan bidra med.

Rådet skulle fungera som rådgivande organ för stadens ledning gällande frågor avseende kulturens förutsättningar att verka i Stockholm. Förslagsvis identifieras tio organisationer ur kulturlivets alla områden som får i uppdrag att utse en representant var.

Förslag: Stockholms stad bör inrätta ett samverkansråd med representanter från kulturlivet

• *En proaktiv kulturförvaltning*

Ett av Stockholms stads kulturförvaltnings uppdrag är stödja och främja det fria kulturlivet. Hur Kulturförvaltningen hanterar processen och dialogen med företrädare från kulturlivet är oerhört viktigt, liksom att man visar att man har förtroende för kulturlivets aktörer.

Många kulturaktörer upplever att det dels är svårt att få information om tillgängliga stöd, dels att det är mycket administration och regelverk i samband med stödgivning. Detta kan jag förstå. Samtidigt är det min uppfattning att det är rimligt med högt ställda krav när man hanterar och tar del av skattemedel.

Men för att säkerställa en konstnärlig och kulturell utveckling i Stockholm behöver Kulturförvaltningen arbeta proaktivt och med ett coachande förhållningssätt för att fånga upp nya uttryck inom konsten, talanger och nya constellationer av kulturskapare. Däri ingår också att arbeta mer med utåtriktad kommunikation om det stöd och de insatser som staden erbjuder kulturlivet.

Viktiga förutsättningar för kulturlivets verksamhetsplanering och organisering är långsiktighet och förutsägbarhet. Därför anser jag att vid ekonomisk stödgivning för etablerade och långsiktiga kulturaktörer bör treåriga stöd vara standard.

Staden bör också skapa tydligare incitament för kulturinstitutioner att samverka med fria aktörer.

Förslag: Stockholms stad bör utveckla Kulturförvaltningens metoder och arbetssätt, införa treåriga kulturstöd som standard för etablerade verksamheter och skapa incitament för kulturinstitutioner att samverka med fria aktörer

• *Ekonomiskt stöd till riktade kulturinsatser*

Den befintliga kulturbudgeten är till stora delar intecknad. Utrymmet att göra enskilda satsningar på till exempel olika konstområden är begränsade. Staden har tidigare gjort särskilda insatser för till exempel dans eller film, vilket har haft stor verkan på de områdena.

För att säkra möjligheten att göra riktade insatser på kulturområdet bör det tillskapas utrymme i form av utvecklingsmedel i den årliga kulturbudgeten. Insatserna kan göras till exempel inom olika konstområden som man ser har utvecklingspotential eller speciella behov. Det skulle kunna vara inom samtida cirkus eller inom livemusikområdet.

Förslag: Stockholms stad bör skapa ekonomiskt utrymme för utvecklingsmedel för riktade konstområdesinsatser

• *Förstärkt lotshjälp inom Stockholms stad för kulturlivet*

Många kulturproducenter och arrangörer vittnar om svårigheter vid planering och genomförande av arrangemang i staden. Stockholms stads kulturförvaltning har sedan närmare tio år tillbaka inrättat en funktion som kallas kulturlots, som har till uppgift att bland annat underlätta dialog mellan kulturverksamheter och fastighetsägare.

Under pandemin har kulturlotsen haft ett fokus på hänvisning och guidning till statliga, regionala och kommunala åtgärdspaket, men också på rådgivning i frågor som exempelvis rör åtgärdsplan, hyresfrågor, dialog med fastighetsägare eller insatser för att reducera kostnader.

Även efter pandemin kommer frågor om hyreskostnader, hyresrelaterade frågor, men också tillståndsgivning och avgiftsfrågor inom staden vara en stor del av en kultur- och nöjesarrangörs verksamhet. Stockholms stad föreslås därför ge kulturlotsen ett utökat uppdrag att underlätta även genomförande av kultur- och nöjesevenemang.

Förslag: Stockholms stad bör stärka lotsfunktionen för att underlätta genomförandet av arrangemang

• *Digital studio för det fria kulturlivet*

Resurserna för det fria kulturlivet för digitala överföringar eller digitala inspelningar är idag väldigt begränsat. Därmed är också möjligheten att nå ut med utbudet via olika kanaler begränsat.

Kulturhuset Stadsteatern föreslås få i uppdrag att utan kostnad tillhandahålla teknik och studioutrymme för att göra digitala sändningar. Tillgången till studion skulle omfatta förslagsvis alla som uppbär ekonomiskt kulturstöd från staden.

Förslag: Stockholms stad bör ge Kulturhuset Stadsteatern i uppdrag att tillhandahålla digital utrustning för det fria kulturlivet

• *Föredömlig coronasäker öppning*

Stockholms stads egna institutioner bör göra en gemensam coronasäker öppning med hänsyn taget utifrån smittläge och restriktioner. Stadens alla bibliotek, Liljevalchs konsthall, Stadsmuseet och Kulturhuset Stadsteatern bör initiera en trygg öppning, när så medges, där man upprättar en tydlig plan gällande skyddsåtgärder, som också kan fungera som inspiration för andra kulturverksamheter.

Förslag: Stockholms stad bör göra en gemensam öppning av sina egna kulturinstitutioner

• *Kulturfeststart*

När smittrisken är över behövs en tydlig markering från Stockholms stad att nu öppnar kulturlivet igen. En kampanj riktad till alla stockholmare om att kulturlivet över hela staden öppnar med en kulturfest där alla är välkomna. Alla kulturverksamheter – både institutioner, privatägda verksamheter och ideella arrangörer runt om i staden bör inbjudas att medverka.

Förslag: Stockholms stad bör arrangera en stor publik aktivitet för att markera en återstart av kulturlivet

Nationell samverkan

En stor del av landets kulturskapare och kulturinstitutioner finns i Stockholm. Staden bör därför underlätta och understödja nedanstående.

• *Stärkt kulturliv*

Pandemin har visat styrkan i samverkan och nätverkandet inom hela kultur- och nöjessektorn, men också hur delar av branschen inte har en röst. Pandemin har också visat behovet av branschspecifik kunskap och informationsinsatser. Det ligger också i stadens, statens och samhällets intresse att få en tydligare samverkans- och diskussionspart.

För att stärka kulturen framöver föreslås inrättande av Rikskulturförbundet som skulle vara en ny branschorganisation som samlar alla yrkesgrupper inom kultur, nöje- och eventbranschen. Likt Riksidrottsförbundet skulle det vara en samlande organisation med uppgift att företräda och stödja alla delar inom kultur- och nöjessektorn i gemensamma frågor.

Mitt förslag är att ett antal stora nationella kultur- och nöjesorganisationer inom sektorn själva tar initiativ till en förstudie. En projektering av inrättandet av Rikskulturförbundet bör stödjas förslagsvis av Statens kulturråd.

Förslag: Kultur- och nöjessektorn bör samla sig i en gemensam nationell branschorganisation

De 21 förslagen i korthet

- Öka kulturbudgeten för att säkra det rika, mångfaldiga utbudet och hela det kulturella ekosystemets infrastruktur
- Se kulturen som drivkraft för stadens utvecklingsarbete
- Genomför den föreslagna kulturstrategin, som tydligt pekar ut kulturen som avgörande för bland annat stadsutvecklingen och besöksnäringen
- Se över hyresmarknaden för kulturaktörer i stadens egna fastigheter och inför ekonomiska incitament för privata fastighetsägare att uppmuntra till att hyra ut till kulturaktörer
- Stärk Kulturhuset Stadsteaterns position som motor och inspiratör i kulturlivet i Stockholm
- Ta fram ett konstnärstrategiskt program för att utreda vilka insatser som bör göras för att säkerställa att konstnärer och kreatörer inom alla konstområden ska få de bästa förutsättningarna för sitt skapande
- Öka antalet stipendier för yrkesverksamma konstnärer inom alla konstområden
- Kartlägg i samråd med Region Stockholm pandemins hälsoeffekter på frilansare i syfte att förebygga psykisk ohälsa
- Stärk tillgången till professionella kulturupplevelser för barn och unga i förskola och skola
- Verka för ökad kulturell kompetens i förskolan och skolan
- Säkra tillgången till kultur i hela staden genom att öka stödet till mötesplatser och lokala kulturhus
- Inrätta ett samverkansråd med representanter från kulturlivet för att öka samverkan och dialogen
- Utveckla Kulturförvaltningens metoder och arbetssätt för att fånga upp nya uttryck inom konsten, nya talanger och nya konstellationer av kulturskapare
- Inför treåriga kulturstöd som standard för etablerade kulturaktörer
- Inför tydliga incitament för kulturinstitutioner att samverka med fria aktörer
- Frigör ekonomiskt utrymme i stadens kulturbudget för utvecklingsmedel för riktade konstområdesinsatser
- Förstärk lotsfunktionen i staden för att underlätta genomförande av kultur- och nöjesevenemang
- Ge Kulturhuset Stadsteatern i uppdrag att tillhandahålla digital utrustning och studiokapacitet för det fria kulturlivet
- Gör en gemensam coronasäker öppning av stadens egna kulturinstitutioner som kan fungera som inspiration för andra kulturverksamheter
- Arrangera en stor publik aktivitet, en kulturfest, för att markera en återstart av kulturlivet
- Hela kultur- och nöjesektorn bör samla sig i en gemensam nationell branschorganisation och inrätta Rikskulturförbundet, som samlar alla yrkesgrupper inom kultur, nöje och eventbranschen

Årsta Folkets Hus Arbetet är i full gång i väntan på publik. Foto: Figen Solmaz. **Stockholms Stadsbibliotek:** Kungsholmens bibliotek och Internationella biblioteket, som var stängt under delar av året för renovering. Foto: Andreas Nur.

Bilaga: Enkätundersökning till kulturorganisationer och verksamheter som sökt kulturstöd från Stockholms stad 2017 – 2020

Bakgrundsfrågor

Fråga 1.
Ange typ av huvudsaklig konst- och kulturform som din organisation/verksamhet bedriver. Anges i %.

Bildkonst/form	15%
Film	7%
Litteratur	2%
Musik	23%
Samlingslokaler/ mötesplatser	1%
Scenkonst (teater, dans, cirkus, musikal, opera)	48%
Folkrörelse	1%
Interdisciplinärt	3%

Fråga 2.
Ange typ av organisationsform. Anges i %.

Aktiebolag	17%
Handelsbolag	1%
Enskild firma	26%
Egenanställningsföretag för fakturering, typ	
Frilans Finans	2%
Stiftelse	3%
Förening	50%
Annan typ av organisation	1%

Fråga 3.
Ange omsättningsnivå för din organisation/verksamhet under 2019. Anges i %.

0 kr – 1 mkr	63%
1 – 5 mkr	27%
5 – 10 mkr	5%
10 – 25 mkr	2%
25 – 50 mkr	2%
50 – 75 mkr	1%
75 – 100 mkr	0%
över 100 mkr	0%

Fråga 4.
Jag som svarar är. Anges i %.

VD/verksamhetsledare/ motsvarande	45%
Konstnärlig ledare/ motsvarande	
Mellancheef/avdelningschef	29%
Frilansare/kulturskapare	1%
Annan befattningshavare	23%
	2%

Enkätfrågor

Fråga 5.
5.a) Hur har din organisation/ verksamhet påverkats ekonomiskt under pandemin? Anges i %.

Mycket försämrat resultat	36%
Försämrat resultat	41%
Oförändrat resultat	17%
Förbättrat resultat	3%
Mycket förbättrat resultat	1%
Vet ej/kan ej svara	2%

Fritext _____

5.b) Hur har din organisation/ verksamhet påverkats personal- mässigt under pandemin? Anges i %.

Stor minskning av personal	17%
Minskning av personal	25%
Oförändrat antal personal	49%
Ökning av personal	0%
Stor ökning av personal	0%
Vet ej/kan ej svara	9%
Fritext _____	

5.c) Hur har din organisation/ verksamhet påverkats avseende utåtriktad programverksamhet under pandemin? Anges i %.

Stor minskning av verksamhet	58%
Minskning av verksamhet	28%
Oförändrad verksamhet	6%
Ökning av verksamhet	4%
Stor ökning av verksamhet	0%
Vet ej/kan ej svara	4%
Fritext _____	

5.d) Övrig kommentar till hur din organisation/verksamhet påverkats under pandemin?

Fritext _____

Fråga 6.
I vilket avseende förväntas din verksamhet påverkas efter pandemin? Jämför med situationen före pandemin. Anges i %.

Verksamheten kommer nog inte finnas kvar	2%
Verksamheten kommer nog vara mindre	31%
Verksamheten kommer nog vara oförändrad	32%
Verksamheten kommer nog öka lite	15%
Verksamheten kommer nog öka mycket	4%
Vet ej/kan ej svara	16%

Fråga 7.
7.a.a) Vilka är de största svårigheterna gällande finansie- ring för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Att säkra och vidmakthålla nivå på publikintäkterna

Mycket stor utmaning	36%
Stor utmaning	27%
Liten utmaning	13%
Ingen utmaning	2%
Vet ej/kan ej svara	22%

7.a.b) Vilka är de största svårigheterna gällande finansie- ring för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Att säkra och vidmakthålla nivå på bidragsgivningen

Mycket stor utmaning	24%
Stor utmaning	38%
Liten utmaning	14%
Ingen utmaning	6%
Vet ej/kan ej svara	18%

7.a.c) Vilka är de största svårigheterna gällande finansie- ring för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Att bibehålla samarbetspartners

Mycket stor utmaning	14%
Stor utmaning	30%
Liten utmaning	34%
Ingen utmaning	10%
Vet ej/kan ej svara	12%

7.a.d) Vilka är de största svårigheterna gällande finansie- ring för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Att finna nya intäktskällor

Mycket stor utmaning	42%
Stor utmaning	34%
Liten utmaning	7%
Ingen utmaning	3%
Vet ej/kan ej svara	14%

7.a.e) Vilka är de största svårigheterna gällande finansie- ring för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Att säkra ekonomiska reserver

Mycket stor utmaning	42%
Stor utmaning	28 %
Liten utmaning	11%
Ingen utmaning	3%
Vet ej/kan ej svara	16%

7.a.f) Vilka är de största svårigheterna gällande finansie- ring för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Att kulturen prioriteras i förhållande till annan offentlig verksamhet

Mycket stor utmaning	54%
Stor utmaning	28%
Liten utmaning	4%
Ingen utmaning	1%
Vet ej/kan ej svara	13%

7.b.a) Vilka är de största svårigheterna gällande organisa- toriska aspekter för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Att bibehålla och säkra med- arbetarkompetens

Mycket stor utmaning	8%
Stor utmaning	27%
Liten utmaning	28%
Ingen utmaning	22%
Vet ej/kan ej svara	15%

7.b.b) Vilka är de största svårigheterna gällande organisa- toriska aspekter för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Att behålla/anlita frilansare

Mycket stor utmaning	13%
Stor utmaning	24%
Liten utmaning	21%
Ingen utmaning	23%
Vet ej/kan ej svara	19%

7.b.c) Vilka är de största svårigheterna gällande organisa- toriska aspekter för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Att göra en omställning av verksamheten

Mycket stor utmaning	14%
Stor utmaning	38%
Liten utmaning	21%
Ingen utmaning	8%
Vet ej/kan ej svara	19%

7.b.d) Vilka är de största svårigheterna gällande organisa- toriska aspekter för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Att säkerställa strategisk kompetensförsörjning

Mycket stor utmaning	13%
Stor utmaning	26%
Liten utmaning	19%
Ingen utmaning	12%
Vet ej/kan ej svara	30%

7.b.e) Vilka är de största svårighe- terna gällande organisatoriska aspekter för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Förändringar i arbetsrätten/ kollektivavtal

Mycket stor utmaning	7%
Stor utmaning	10%
Liten utmaning	17%
Ingen utmaning	25%
Vet ej/kan ej svara	41%

7.c.a) Vilka är de största svårigheterna gällande utåtriktad programverksamhet för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Den ovissa planeringshorisonten

Mycket stor utmaning	66%
Stor utmaning	22%
Liten utmaning	8%
Ingen utmaning	1%
Vet ej/kan ej svara	3%

7.c.b) Vilka är de största svårigheterna gällande utåtriktad programverksamhet för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Förändrad programverksamhet

Mycket stor utmaning	30%
Stor utmaning	32%
Liten utmaning	25%
Ingen utmaning	2%
Vet ej/kan ej svara	11%

7.c.c) Vilka är de största svårigheterna gällande utåtriktad programverksamhet för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Att bibehålla konstnärlig kvalitet

Mycket stor utmaning	10%
Stor utmaning	25%
Liten utmaning	26%
Ingen utmaning	34%
Vet ej/kan ej svara	5%

7.c.d) Vilka är de största svårigheterna gällande utåtriktad programverksamhet för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Återväxt och nya talanger

Mycket stor utmaning	14%
Stor utmaning	22%
Liten utmaning	27%
Ingen utmaning	20%
Vet ej/kan ej svara	17%

7.c.e) Vilka är de största svårigheterna gällande utåtriktad programverksamhet för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Att förändra och utveckla nya konstnärliga uttryck

Mycket stor utmaning	9%
Stor utmaning	26%
Liten utmaning	36%
Ingen utmaning	21%
Vet ej/kan ej svara	8%

7.c.f) Vilka är de största svårigheterna gällande utåtriktad programverksamhet för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Tvårsektoriellt samarbete

Mycket stor utmaning	7%
Stor utmaning	22%
Liten utmaning	27%
Ingen utmaning	17%
Vet ej/kan ej svara	27%

7.c.g) Vilka är de största svårigheterna gällande utåtriktad programverksamhet för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Ökade krav på digitaliserat programinnehåll

Mycket stor utmaning	31%
Stor utmaning	33%
Liten utmaning	21%
Ingen utmaning	9%
Vet ej/kan ej svara	6%

7.c.h) Vilka är de största svårigheterna gällande utåtriktad programverksamhet för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Upphovsrätt och avtalsfrågor

Mycket stor utmaning	11%
Stor utmaning	18%
Liten utmaning	27%
Ingen utmaning	22%
Vet ej/kan ej svara	22%

7.c.i) Vilka är de största svårigheterna gällande utåtriktad programverksamhet för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Konstens och kulturens frihet

Mycket stor utmaning	34%
Stor utmaning	30%
Liten utmaning	13%
Ingen utmaning	12%
Vet ej/kan ej svara	11%

7.c.j) Vilka är de största svårigheterna gällande utåtriktad programverksamhet för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Internationellt samarbete

Mycket stor utmaning	36%
Stor utmaning	27%
Liten utmaning	15%
Ingen utmaning	10%
Vet ej/kan ej svara	12%

7.d.a) Vilka är de största svårigheterna gällande digitalise- ring för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Ökade tekniska kostnader

Mycket stor utmaning	40%
Stor utmaning	31%
Liten utmaning	14%
Ingen utmaning	7%
Vet ej/kan ej svara	8%

7.d.b) Vilka är de största svårigheterna gällande digitalise- ring för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Ökade upphovsrättsliga kostnader

Mycket stor utmaning	20%
Stor utmaning	20%
Liten utmaning	26%
Ingen utmaning	15%
Vet ej/kan ej svara	19%

7.d.c) Vilka är de största svårigheterna gällande digitalise- ring för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Tillgång till digital kompetens

Mycket stor utmaning	26%
Stor utmaning	32%
Liten utmaning	24%
Ingen utmaning	11%
Vet ej/kan ej svara	7%

7.d.d) Vilka är de största svårigheterna gällande digitalise- ring för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Upphovsrättsligt regelverk

Mycket stor utmaning	17%
Stor utmaning	20%
Liten utmaning	25%
Ingen utmaning	13%
Vet ej/kan ej svara	25%

7.d.e) Vilka är de största svårigheterna gällande digitalise- ring för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Höga förväntningar från publiken

Mycket stor utmaning	21%
Stor utmaning	28%
Liten utmaning	18%
Ingen utmaning	12%
Vet ej/kan ej svara	21%

7.e.a) Vilka är de största svårigheterna gällande publik- aspekter för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Att publiken uteblir

Mycket stor utmaning	31%
Stor utmaning	34%
Liten utmaning	19%
Ingen utmaning	9%
Vet ej/kan ej svara	7%

7.e.b) Vilka är de största svårigheterna gällande publi- kaspekter för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Förändrade publikvanor

Mycket stor utmaning	30%
Stor utmaning	38%
Liten utmaning	19%
Ingen utmaning	4%
Vet ej/kan ej svara	9%

7.e.c) Vilka är de största svårigheterna gällande publik- aspekter för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Återväxt, nya publikgrupper

Mycket stor utmaning	30%
Stor utmaning	37%
Liten utmaning	17%
Ingen utmaning	7%
Vet ej/kan ej svara	9%

7.e.d) Vilka är de största svårigheterna gällande publik- aspekter för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Digital kommunikation och streaming

Mycket stor utmaning	29%
Stor utmaning	34%
Liten utmaning	20%
Ingen utmaning	6%
Vet ej/kan ej svara	11%

7.e.e) Vilka är de största svårigheterna gällande publik- aspekter för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Kompetens inom strategisk digital kommunikation

Mycket stor utmaning	27%
Stor utmaning	25%
Liten utmaning	24%
Ingen utmaning	10%
Vet ej/kan ej svara	14%

7.e.f) Vilka är de största svårigheterna gällande publik- aspekter för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Demografiska förändringar

Mycket stor utmaning	10%
Stor utmaning	15%
Liten utmaning	31%
Ingen utmaning	12%
Vet ej/kan ej svara	32%

7.f.a) Vilka är de största svårigheterna gällande hållbarhet för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Arbetsmiljöarbetet, t.ex. synen på hemarbete/på plats-arbete

Mycket stor utmaning	10%
Stor utmaning	19%
Liten utmaning	28%
Ingen utmaning	26%
Vet ej/kan ej svara	17%

7.f.b) Vilka är de största svårigheterna gällande hållbarhet för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Jämställdhet	
Mycket stor utmaning	3%
Stor utmaning	7%
Liten utmaning	24%
Ingen utmaning	55%
Vet ej/kan ej svara	11%

7.f.c) Vilka är de största svårigheterna gällande hållbarhet för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Mångfald	
Mycket stor utmaning	4%
Stor utmaning	17%
Liten utmaning	30%
Ingen utmaning	36%
Vet ej/kan ej svara	13%

7.f.d) Vilka är de största svårigheterna gällande hållbarhet för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Vår verksamhets klimatavtryck	
Mycket stor utmaning	8%
Stor utmaning	15%
Liten utmaning	28%
Ingen utmaning	35%
Vet ej/kan ej svara	14%

7.g) Övrig kommentar till de största svårigheterna för din verksamhet efter pandemin?

Fritext _____

Fråga 8.
8.a.a) Vilka är de största möjligheterna gällande finansiering för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Nya publikintäkter via streaming/digitalt	
Mycket stora möjligheter	4%
Stora möjligheter	8%
Små möjligheter	43%
Inga möjligheter	31%
Vet ej/kan ej svara	14%

8.a.b) Vilka är de största möjligheterna gällande finansiering för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Ökade publikintäkter tack vare nya publikgrupper	
Mycket stora möjligheter	3%
Stora möjligheter	19%
Små möjligheter	43%
Inga möjligheter	19%
Vet ej/kan ej svara	16%

8.a.c) Vilka är de största möjligheterna gällande finansiering för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Ökade anslag	
Mycket stora möjligheter	12%
Stora möjligheter	14%
Små möjligheter	49%
Inga möjligheter	7%
Vet ej/kan ej svara	18%

8.a.d) Vilka är de största möjligheterna gällande finansiering för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Fler samarbetspartners	
Mycket stora möjligheter	7%
Stora möjligheter	32%
Små möjligheter	36%
Inga möjligheter	5%
Vet ej/kan ej svara	20%

8.a.e) Vilka är de största möjligheterna gällande finansiering för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Större ekonomiska reserver än före pandemin	
Mycket stora möjligheter	6%
Stora möjligheter	4%
Små möjligheter	25%
Inga möjligheter	50%
Vet ej/kan ej svara	15%

8.a.f) Vilka är de största möjligheterna gällande finansiering för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Prioritering av kultur i förhållande till annan offentlig verksamhet	
Mycket stora möjligheter	16%
Stora möjligheter	13%
Små möjligheter	36%
Inga möjligheter	14%
Vet ej/kan ej svara	21%

8.b.a) Vilka är de största möjligheterna gällande organisatoriska aspekter för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Höjd medarbetarkompetens	
Mycket stora möjligheter	5%
Stora möjligheter	32%
Små möjligheter	28%
Inga möjligheter	7%
Vet ej/kan ej svara	28%

8.b.b) Vilka är de största möjligheterna gällande organisatoriska aspekter för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Ökad tillgång till frilansare	
Mycket stora möjligheter	7%
Stora möjligheter	26%
Små möjligheter	27%
Inga möjligheter	8%
Vet ej/kan ej svara	32%

8.b.c) Vilka är de största möjligheterna gällande organisatoriska aspekter för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Kompetensutvecklad personal	
Mycket stora möjligheter	4%
Stora möjligheter	24%
Små möjligheter	30%
Inga möjligheter	9%
Vet ej/kan ej svara	33%

8.b.d) Vilka är de största möjligheterna gällande organisatoriska aspekter för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Omställd/förändrad verksamhet	
Mycket stora möjligheter	4%
Stora möjligheter	22%
Små möjligheter	37%
Inga möjligheter	7%
Vet ej/kan ej svara	30%

8.b.e) Vilka är de största möjligheterna gällande organisatoriska aspekter för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Ändrade avtal och överenskommer	
Mycket stora möjligheter	2%
Stora möjligheter	14%
Små möjligheter	30%
Inga möjligheter	10%
Vet ej/kan ej svara	44%

8.c.a) Vilka är de största möjligheterna gällande utåtriktad programverksamhet för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Ändrad planeringshorisont	
Mycket stora möjligheter	6%
Stora möjligheter	30%
Små möjligheter	37%
Inga möjligheter	6%
Vet ej/kan ej svara	21%

8.c.b) Vilka är de största möjligheterna gällande utåtriktad programverksamhet för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Nya samverkansformer	
Mycket stora möjligheter	7%
Stora möjligheter	36%
Små möjligheter	37%
Inga möjligheter	3%
Vet ej/kan ej svara	17%

8.c.c) Vilka är de största möjligheterna gällande utåtriktad programverksamhet för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Ökad konstnärlig kvalitet	
Mycket stora möjligheter	10%
Stora möjligheter	33%
Små möjligheter	26%
Inga möjligheter	8%
Vet ej/kan ej svara	23%

8.c.d) Vilka är de största möjligheterna gällande utåtriktad programverksamhet för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Nya konstformer	
Mycket stora möjligheter	11%
Stora möjligheter	32%
Små möjligheter	28%
Inga möjligheter	10%
Vet ej/kan ej svara	19%

8.c.e) Vilka är de största möjligheterna gällande utåtriktad programverksamhet för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Utökad digital verksamhet	
Mycket stora möjligheter	12%
Stora möjligheter	28%
Små möjligheter	37%
Inga möjligheter	13%
Vet ej/kan ej svara	10%

8.c.f) Vilka är de största möjligheterna gällande utåtriktad programverksamhet för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Kulturens ökade status i samhället	
Mycket stora möjligheter	16%
Stora möjligheter	19%
Små möjligheter	34%
Inga möjligheter	10%
Vet ej/kan ej svara	21%

8.d.a) Vilka är de största möjligheterna gällande digitalisering för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Ytterligare sätt att tillgängliggöra verksamheten	
Mycket stora möjligheter	14%
Stora möjligheter	32%
Små möjligheter	33%
Inga möjligheter	14%
Vet ej/kan ej svara	7%

8.d.b) Vilka är de största möjligheterna gällande digitalisering för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Nya konstnärliga former och uttryck	
Mycket stora möjligheter	14%
Stora möjligheter	21%
Små möjligheter	40%
Inga möjligheter	13%
Vet ej/kan ej svara	12%

8.d.c) Vilka är de största möjligheterna gällande digitalisering för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Ett led i strategiskt marknadsföringsarbete	
Mycket stora möjligheter	14%
Stora möjligheter	33%
Små möjligheter	30%
Inga möjligheter	9%
Vet ej/kan ej svara	14%

8.d.d) Vilka är de största möjligheterna gällande digitalisering för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Ökad internationalisering	
Mycket stora möjligheter	14%
Stora möjligheter	31%
Små möjligheter	31%
Inga möjligheter	13%
Vet ej/kan ej svara	11%

8.d.e) Vilka är de största möjligheterna gällande digitalisering för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Breddat tvärsektoriellt samarbete	
Mycket stora möjligheter	9%
Stora möjligheter	22%
Små möjligheter	36%
Inga möjligheter	8%
Vet ej/kan ej svara	25%

8.e.a) Vilka är de största möjligheterna gällande publikaspekter för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Ny/annan publik	
Mycket stora möjligheter	7%
Stora möjligheter	27%
Små möjligheter	45%
Inga möjligheter	6%
Vet ej/kan ej svara	15%

8.e.b) Vilka är de största möjligheterna gällande publikaspekter för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Bibehållen publik	
Mycket stora möjligheter	10%
Stora möjligheter	53%
Små möjligheter	23%
Inga möjligheter	1%
Vet ej/kan ej svara	13%

8.e.c) Vilka är de största möjligheterna gällande publikaspekter för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Ökad tillgänglighet	
Mycket stora möjligheter	11%
Stora möjligheter	36%
Små möjligheter	30%
Inga möjligheter	7%
Vet ej/kan ej svara	16%

8.f.a) Vilka är de största möjligheterna gällande hållbarhet för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Arbetsmiljöarbetet, t.ex. synen på hemarbete/på plats-arbete	
Mycket stora möjligheter	8%
Stora möjligheter	29%
Små möjligheter	23%
Inga möjligheter	10%
Vet ej/kan ej svara	30%

8.f.b) Vilka är de största möjligheterna gällande hållbarhet för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Ökad samverkan inom vår organisation	
Mycket stora möjligheter	5%
Stora möjligheter	32%
Små möjligheter	20%
Inga möjligheter	5%
Vet ej/kan ej svara	38%

8.f.c) Vilka är de största möjligheterna gällande hållbarhet för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Jämställdhet	
Mycket stora möjligheter	11%
Stora möjligheter	33%
Små möjligheter	16%
Inga möjligheter	3%
Vet ej/kan ej svara	37%

8.f.d) Vilka är de största möjligheterna gällande hållbarhet för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Mångfald	
Mycket stora möjligheter	12%
Stora möjligheter	33%
Små möjligheter	17%
Inga möjligheter	3%
Vet ej/kan ej svara	35%

8.f.e) Vilka är de största möjligheterna gällande hållbarhet för din verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Vår verksamhets klimatavtryck	
Mycket stora möjligheter	10%
Stora möjligheter	31%
Små möjligheter	22%
Inga möjligheter	2%
Vet ej/kan ej svara	35%

8.g) Övrig kommentar till de största möjligheterna för din verksamhet efter pandemin?

Fritext _____

Fråga 9.
Har din organisation/verksamhet tagit del av befintliga krispaketsstöd (t.ex. korttidspermittering) till följd av pandemin? Anges i %.

Ja	53%
Nej	46%
Vet ej/kan ej svara	1%

Fråga 10.
Vilka insikter och erfarenheter kommer du ta med dig efter pandemin? Utgå från din verksamhet avseende både organisation och utåtriktad programverksamhet.

Fritext _____

Fråga 11.
Vad riskerar Stockholm som kulturstad att förlora med anledning av pandemin?

Fritext _____

Fråga 12.
Vilka positiva effekter har uppstått för Stockholm som kulturstad med anledning av pandemin?

Fritext _____

Fråga 13.
13.a) Ange de tre viktigaste förutsättningarna för kulturlivet i Stockholm efter pandemin? Anges i %.

Bibehållet/ökat offentligt anslag till kulturen	82%
Tillgång till kulturlokaler i hela staden	60%
Konstens och kulturens frihet	45%
Breddad finansiering/ fler och andra intäktskällor	32%
Kulturens plats i skolan	27%
Kompetensförsörjning, t.ex. återväxt, talangutveckling, frilanssituationen	22%
Större samverkan mellan kulturaktörer	14%
Jämställdhet och mångfald	11%
Samverkan mellan politikområden	11%
Internationalisering	9%
Tillgänglighet, t.ex. prissättning/ entréavgifter, publikarbete	9%
Digitalisering	8%
Arbetsrättsliga och upphovsrättsliga villkor	7%
Ledarskap	4%
Miljöarbete	2%

13.b) Övrig kommentar till de viktigaste förutsättningarna för kulturlivet i Stockholm efter pandemin?

Fritext _____

Fråga 14.
Hur kan Stockholms stad bidra till en nystart som gynnar ett hållbart och långsiktigt kulturliv i Stockholm?

Fritext _____

Fråga 15.
Vilka konkreta initiativ skulle kulturlivet själva kunna genomföra för att bidra till att stärka ett hållbart och långsiktigt kulturliv i Stockholm?

Fritext _____

Fråga 16.
Vilka förnyelseförslag och utvecklingsinsatser ser du skulle gynna ett hållbart och långsiktigt kulturliv i Stockholm?

Fritext _____

Bilaga: *Enkätundersökning till centrumbildningarna och scenkonstallianserna*

Bakgrundsfrågor

Fråga 1.
Namn på organisationen

Fritext _____

Fråga 2.
Hur många anslutna medlemmar hade ni 31 december 2020?

Fritext _____

Fråga 3.
Jag som svarar är. Anges i %
VD/verksamhetsledare/ motsvarande 94%
Annan befattningshavare 6%

Enkätfrågor

Fråga 4.
4.a) Hur har era medlemmar påverkats ekonomiskt under pandemin? Utgå från era medlemmars arbetssituation som yrkesverksamma kulturutövare. Anges i %.

Mycket försämrad ekonomi	50%
Försämrad ekonomi	50%
Oförändrad ekonomi	0%
Förbättrad ekonomi	0%
Mycket förbättrad ekonomi	0%
Vet ej/kan ej svara	0%

4.b) Övrig kommentar till hur era medlemmar påverkats under pandemin?

Fritext _____

Fråga 5
I vilket avseende förväntas era medlemmar påverkas efter pandemin? Jämför med situationen före pandemin. Anges i %.

Många kommer nog att upphöra med yrkesverksam konstnärlig utövning	6%
Ett mindre antal kommer nog att upphöra med yrkesverksam konstnärlig utövning	62%
För de flesta kommer nog situationen för yrkesverksam konstnärlig utövning vara oförändrad	19%
Några kommer nog kunna öka sin yrkesverksamma konstnärliga utövning	0%
Många kommer nog kunna öka sin yrkesverksamma konstnärliga utövning	0%
Vet ej/kan ej svara	13%

Fritext _____

Fråga 6.
6.a.a) Vilka är de största svårigheterna gällande ekonomin för era medlemmar efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Att uppdrag uteblir	
Mycket stor utmaning	56%
Stor utmaning	31%
Liten utmaning	13%
Ingen utmaning	0%
Vet ej/kan ej svara	0%

6.a.b) Vilka är de största svårigheterna gällande ekonomin för era medlemmar efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Att bibehålla uppdragsgivare	
Mycket stor utmaning	31%
Stor utmaning	38%
Liten utmaning	31%
Ingen utmaning	0%
Vet ej/kan ej svara	0%

6.a.c) Vilka är de största svårigheterna gällande ekonomin för era medlemmar efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Att de tidigare uppdragsgivarna inte finns kvar	
Mycket stor utmaning	25%
Stor utmaning	38%
Liten utmaning	25%
Ingen utmaning	12%
Vet ej/kan ej svara	0%

6.a.d) Vilka är de största svårigheterna gällande ekonomin för era medlemmar efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Att de tidigare uppdragsgivarna har fått sämre ekonomi	
Mycket stor utmaning	44%
Stor utmaning	38%
Liten utmaning	6%
Ingen utmaning	0%
Vet ej/kan ej svara	12%

6.a.e) Vilka är de största svårigheterna gällande ekonomin för era medlemmar efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Att hitta nya uppdragsgivare	
Mycket stor utmaning	44%
Stor utmaning	44%
Liten utmaning	12%
Ingen utmaning	0%
Vet ej/kan ej svara	0%

6.a.f) Vilka är de största svårigheterna gällande ekonomin för era medlemmar efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Försämrad eller utebliven offentlig bidragsgivning	
Mycket stor utmaning	12%
Stor utmaning	38%
Liten utmaning	31%
Ingen utmaning	0%
Vet ej/kan ej svara	19%

6.a.g) Vilka är de största svårigheterna gällande ekonomin för era medlemmar efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Att hitta nya intäktskällor	
Mycket stor utmaning	38%
Stor utmaning	37%
Liten utmaning	25%
Ingen utmaning	0%
Vet ej/kan ej svara	0%

6.a.h) Vilka är de största svårigheterna gällande ekonomin för era medlemmar efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Att göra en omställning av den egna verksamheten	
Mycket stor utmaning	13%
Stor utmaning	56%
Liten utmaning	25%
Ingen utmaning	6%
Vet ej/kan ej svara	0%

6.a.i) Vilka är de största svårigheterna gällande ekonomin för era medlemmar efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Att kulturen inte prioriteras i förhållande till annan offentlig verksamhet	
Mycket stor utmaning	50%
Stor utmaning	38%
Liten utmaning	6%
Ingen utmaning	0%
Vet ej/kan ej svara	6%

6.a.j) Vilka är de största svårigheterna gällande ekonomin för era medlemmar efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Allmänt sämre privatekonomi i samhället	
Mycket stor utmaning	25%
Stor utmaning	31%
Liten utmaning	25%
Ingen utmaning	13%
Vet ej/kan ej svara	6%

6.b.a) Vilka är de största svårigheterna för era medlemmar för att bedriva sin verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Den ovissa planeringshorisonten	
Mycket stor utmaning	56%
Stor utmaning	38%
Liten utmaning	0%
Ingen utmaning	6%
Vet ej/kan ej svara	0%

6.b.b) Vilka är de största svårigheterna för era medlemmar för att bedriva sin verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Förändrad konstnärlig verksamhet	
Mycket stor utmaning	12%
Stor utmaning	38%
Liten utmaning	50%
Ingen utmaning	0%
Vet ej/kan ej svara	0%

6.b.c) Vilka är de största svårigheterna för era medlemmar för att bedriva sin verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Att säkra konstnärlig kompetens	
Mycket stor utmaning	0%
Stor utmaning	44%
Liten utmaning	25%
Ingen utmaning	19%
Vet ej/kan ej svara	12%

6.b.d) Vilka är de största svårigheterna för era medlemmar för att bedriva sin verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Att bibehålla konstnärlig kvalitet	
Mycket stor utmaning	12%
Stor utmaning	19%
Liten utmaning	31%
Ingen utmaning	38%
Vet ej/kan ej svara	0%

6.b.e) Vilka är de största svårigheterna för era medlemmar för att bedriva sin verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Återväxt och nya talanger inom konstområdet	
Mycket stor utmaning	25%
Stor utmaning	19%
Liten utmaning	31%
Ingen utmaning	13%
Vet ej/kan ej svara	12%

6.b.f) Vilka är de största svårigheterna för era medlemmar för att bedriva sin verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Att förändra och utveckla nya konstnärliga uttryck	
Mycket stor utmaning	12%
Stor utmaning	19%
Liten utmaning	44%
Ingen utmaning	25%
Vet ej/kan ej svara	0%

6.b.g) Vilka är de största svårigheterna för era medlemmar för att bedriva sin verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Att göra en omställning av sin verksamhet	
Mycket stor utmaning	19%
Stor utmaning	38%
Liten utmaning	31%
Ingen utmaning	6%
Vet ej/kan ej svara	6%

6.b.h) Vilka är de största svårigheterna för era medlemmar för att bedriva sin verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Ökade krav på digitaliserat programinnehåll	
Mycket stor utmaning	44%
Stor utmaning	12%
Liten utmaning	38%
Ingen utmaning	0%
Vet ej/kan ej svara	6%

6.b.i) Vilka är de största svårigheterna för era medlemmar för att bedriva sin verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Tvärsektoriellt samarbete	
Mycket stor utmaning	13%
Stor utmaning	6%
Liten utmaning	50%
Ingen utmaning	25%
Vet ej/kan ej svara	6%

6.b.j) Vilka är de största svårigheterna för era medlemmar för att bedriva sin verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Internationellt samarbete	
Mycket stor utmaning	38%
Stor utmaning	25%
Liten utmaning	12%
Ingen utmaning	6%
Vet ej/kan ej svara	19%

6.b.k) Vilka är de största svårigheterna för era medlemmar för att bedriva sin verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Konstens och kulturens frihet i samhället	
Mycket stor utmaning	19%
Stor utmaning	31%
Liten utmaning	31%
Ingen utmaning	6%
Vet ej/kan ej svara	13%

6.c.a) Vilka är de största svårigheterna gällande digitalisering för era medlemmar efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Ökade tekniska kostnader	
Mycket stor utmaning	38%
Stor utmaning	25%
Liten utmaning	12%
Ingen utmaning	19%
Vet ej/kan ej svara	6%

6.c.b) Vilka är de största svårigheterna gällande digitalisering för era medlemmar efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Tillgång till digital kompetens	
Mycket stor utmaning	25%
Stor utmaning	25%
Liten utmaning	38%
Ingen utmaning	6%
Vet ej/kan ej svara	6%

6.c.c) Vilka är de största svårigheterna gällande digitalisering för era medlemmar efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Upphovsrättsligt regelverk	
Mycket stor utmaning	25%
Stor utmaning	38%
Liten utmaning	25%
Ingen utmaning	6%
Vet ej/kan ej svara	6%

6.c.d) Vilka är de största svårigheterna gällande digitalisering för era medlemmar efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Höga förväntningar från publiken	
Mycket stor utmaning	19%
Stor utmaning	31%
Liten utmaning	31%
Ingen utmaning	13%
Vet ej/kan ej svara	6%

6.d.a) Vilka är de största svårigheterna gällande hållbarhet för era medlemmar efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Arbetsmiljön	
Mycket stor utmaning	31%
Stor utmaning	19%
Liten utmaning	31%
Ingen utmaning	6%
Vet ej/kan ej svara	13%

6.d.b) Vilka är de största svårigheterna gällande hållbarhet för era medlemmar efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Jämställdhet	
Mycket stor utmaning	6%
Stor utmaning	6%
Liten utmaning	56%
Ingen utmaning	13%
Vet ej/kan ej svara	19%

6.d.c) Vilka är de största svårigheterna gällande hållbarhet för era medlemmar efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Mångfald	
Mycket stor utmaning	25%
Stor utmaning	25%
Liten utmaning	31%
Ingen utmaning	0%
Vet ej/kan ej svara	19%

6.d.d) Vilka är de största svårigheterna gällande hållbarhet för era medlemmar efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Klimatavtryck	
Mycket stor utmaning	19%
Stor utmaning	6%
Liten utmaning	50%
Ingen utmaning	12%
Vet ej/kan ej svara	13%

6.e) Övrig kommentar till de största svårigheterna för era medlemmar efter pandemin?

Fritext _____

Fråga 7.
7.a.a) Vilka är de största möjligheterna gällande ekonomin för era medlemmar efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Ökade offentliga anslag	
Mycket stora möjligheter	50%
Stora möjligheter	19%
Små möjligheter	25%
Inga möjligheter	0%
Vet ej/kan ej svara	6%

7.a.b) Vilka är de största möjligheterna gällande ekonomin för era medlemmar efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Nya intäkter via streaming/ digitalt	
Mycket stora möjligheter	6%
Stora möjligheter	19%
Små möjligheter	50%
Inga möjligheter	19%
Vet ej/kan ej svara	6%

7.a.c) Vilka är de största möjligheterna gällande ekonomin för era medlemmar efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Ökade intäkter tack vare nya uppdragsgivare	
Mycket stora möjligheter	13%
Stora möjligheter	25%
Små möjligheter	56%
Inga möjligheter	6%
Vet ej/kan ej svara	0%

7.a.d) Vilka är de största möjligheterna gällande ekonomin för era medlemmar efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Större ekonomiska reserver i det egna bolaget än före pandemin	
Mycket stora möjligheter	0%
Stora möjligheter	6%
Små möjligheter	19%
Inga möjligheter	56%
Vet ej/kan ej svara	19%

7.a.e) Vilka är de största möjligheterna gällande ekonomin för era medlemmar efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Ökad prioritering av kultur i förhållande till annan offentlig verksamhet	
Mycket stora möjligheter	44%
Stora möjligheter	25%
Små möjligheter	31%
Inga möjligheter	0%
Vet ej/kan ej svara	0%

7.b.a) Vilka är de största möjligheterna för era medlemmar för att bedriva sin verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Ändrad planeringshorisont	
Mycket stora möjligheter	12%
Stora möjligheter	44%
Små möjligheter	25%
Inga möjligheter	13%
Vet ej/kan ej svara	6%

7.b.b) Vilka är de största möjligheterna för era medlemmar för att bedriva sin verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Nya samverkansformer	
Mycket stora möjligheter	19%
Stora möjligheter	19%
Små möjligheter	44%
Inga möjligheter	6%
Vet ej/kan ej svara	12%

7.b.c) Vilka är de största möjligheterna för era medlemmar för att bedriva sin verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Höjd yrkeskompetens	
Mycket stora möjligheter	13%
Stora möjligheter	25%
Små möjligheter	56%
Inga möjligheter	0%
Vet ej/kan ej svara	6%

7.b.d) Vilka är de största möjligheterna för era medlemmar för att bedriva sin verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Ökad konstnärlig kvalitet	
Mycket stora möjligheter	12%
Stora möjligheter	19%
Små möjligheter	50%
Inga möjligheter	0%
Vet ej/kan ej svara	19%

7.b.e) Vilka är de största möjligheterna för era medlemmar för att bedriva sin verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Nya, utvecklade konstuttryck	
Mycket stora möjligheter	12%
Stora möjligheter	25%
Små möjligheter	44%
Inga möjligheter	0%
Vet ej/kan ej svara	19%

7.b.f) Vilka är de största möjligheterna för era medlemmar för att bedriva sin verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Utökad digital verksamhet	
Mycket stora möjligheter	12%
Stora möjligheter	38%
Små möjligheter	44%
Inga möjligheter	0%
Vet ej/kan ej svara	6%

7.b.g) Vilka är de största möjligheterna för era medlemmar för att bedriva sin verksamhet efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Kulturens ökade status i samhället	
Mycket stora möjligheter	50%
Stora möjligheter	32%
Små möjligheter	6%
Inga möjligheter	6%
Vet ej/kan ej svara	6%

7.c.a) Vilka är de största möjligheterna gällande digitalisering för era medlemmar efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Ytterligare sätt att tillgängliggöra verksamheten	
Mycket stora möjligheter	19%
Stora möjligheter	44%
Små möjligheter	25%
Inga möjligheter	0%
Vet ej/kan ej svara	12%

7.c.b) Vilka är de största möjligheterna gällande digitalisering för era medlemmar efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Nya konstnärliga former och uttryck	
Mycket stora möjligheter	6%
Stora möjligheter	50%
Små möjligheter	38%
Inga möjligheter	0%
Vet ej/kan ej svara	6%

7.c.c) Vilka är de största möjligheterna gällande digitalisering för era medlemmar efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Ett led i strategiskt marknadsföringsarbete	
Mycket stora möjligheter	19%
Stora möjligheter	38%
Små möjligheter	31%
Inga möjligheter	0%
Vet ej/kan ej svara	12%

7.c.d) Vilka är de största möjligheterna gällande digitalisering för era medlemmar efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Ökad internationalisering	
Mycket stora möjligheter	25%
Stora möjligheter	19%
Små möjligheter	50%
Inga möjligheter	0%
Vet ej/kan ej svara	6%

7.c.e) Vilka är de största möjligheterna gällande digitalisering för era medlemmar efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Breddat tvärsektoriellt samarbete	
Mycket stora möjligheter	13%
Stora möjligheter	31%
Små möjligheter	44%
Inga möjligheter	0%
Vet ej/kan ej svara	12%

7.d.a) Vilka är de största möjligheterna gällande hållbarhet för era medlemmar efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Arbetsmiljön	
Mycket stora möjligheter	6%
Stora möjligheter	19%
Små möjligheter	44%
Inga möjligheter	12%
Vet ej/kan ej svara	19%

7.d.b) Vilka är de största möjligheterna gällande hållbarhet för era medlemmar efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Jämställdhet	
Mycket stora möjligheter	25%
Stora möjligheter	19%
Små möjligheter	50%
Inga möjligheter	0%
Vet ej/kan ej svara	6%

7.d.c) Vilka är de största möjligheterna gällande hållbarhet för era medlemmar efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Mångfald	
Mycket stora möjligheter	25%
Stora möjligheter	19%
Små möjligheter	50%
Inga möjligheter	0%
Vet ej/kan ej svara	6%

7.d.d) Vilka är de största möjligheterna gällande hållbarhet för era medlemmar efter pandemin? Utgå från en tänkt situation efter pandemin. Anges i %.

Klimatavtryck	
Mycket stora möjligheter	25%
Stora möjligheter	19%
Små möjligheter	50%
Inga möjligheter	0%
Vet ej/kan ej svara	6%

7.e) Övrig kommentar till de största möjligheterna för din verksamhet efter pandemin?

Fritext _____

Fråga 8. Vilka insikter och erfarenheter kommer ni ta med er efter pandemin? Utgå från era medlemmars verksamhet och ert konstområde.

Fritext _____

Fråga 9. Vad riskerar Stockholm som kulturstad att förlora med anledning av pandemin? Utgå från era medlemmars verksamhet och ert konstområde.

Fritext _____

Fråga 10. Vilka positiva effekter har uppstått för Stockholm som kulturstad med anledning av pandemin? Utgå från era medlemmars verksamhet och ert konstområde.

Fritext _____

Fråga 11. 11.a) Ange de tre viktigaste förutsättningarna för kulturlivet i Stockholm efter pandemin? Utgå från era medlemmars verksamhet och ert konstområde. Anges i %.

Bibehållet/ökat offentligt anslag till kulturen	81%
Tillgång till kulturlokaler i hela staden	50%
Kulturens plats i skolan	31%
Arbetsrättsliga och upphovsrättsliga villkor	25%
Breddad finansiering/ fler och andra intäktskällor	25%
Kompetensförsörjning, t.ex. återväxt, talangutveckling, frilanssituationen	25%
Större samverkan mellan kulturaktörer	19%
Digitalisering	13%
Jämställdhet och mångfald	13%
Internationalisering	13%
Samverkan mellan politikområden	6%
Kostens och kulturens frihet	0%
Miljöarbete	0%
Tillgänglighet, t.ex. prissättning/entréavgifter, publikarbete	0%

11.b) Övrig kommentar till de viktigaste förutsättningarna för kulturlivet i Stockholm efter pandemin? Utgå från era medlemmars verksamhet och ert konstområde.

Fritext _____

Fråga 12. Hur kan Stockholms stad bidra till en nystart som gynnar ett hållbart och långsiktigt kulturliv i Stockholm? Utgå från era medlemmars verksamhet och ert konstområde.

Fritext _____

Fråga 13. Vilka konkreta initiativ skulle kulturlivet själva kunna genomföra för att bidra till att stärka ett hållbart och långsiktigt kulturliv i Stockholm? Utgå från era medlemmars verksamhet och ert konstområde.

Fritext _____

Fråga 14. Vilka förnyelseförslag och utvecklingsinsatser ser ni skulle gynna ett hållbart och långsiktigt kulturliv i Stockholm? Utgå från era medlemmars verksamhet och ert konstområde.

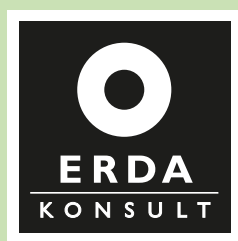
Fritext _____

Medverkande i Nystartsutredningen

Utöver nedanstående har även sökande av kulturstöd hos Stockholms stads kulturförvaltning 2017 – 2020 medverkat anonymt i utskickad enkät.

Jakob Abrahamsson, Bio Capitol
Caroline Agné, Illustratörcentrum
Gunnar Ardelius, Ideell kulturallians
Anna Berglund, Dansistan/Cirkusistan
Ragnar Berthling, Musikcentrum Öst
Eric Birath, Fasching
Elisabeth Bill, Svenska Filminstitutet
Joakim Blendulf, Film Stockholm
Andreas Boonstra, Teater Moment
John Brattmyhr, Skansen
Ebba Brusewitz, Midsommargården
Mikael Brännvall, Svensk Scenkonst
Suzanna Carlsson, Dansalliansen
Kjell Erik Eide, Kultur- och idrottsförvaltningen, Oslo
Gabriella Ekman, DJ
Amy Fee, Danscentrum Sverige
Ulrika Flink, Konsthall C
Peter Fornstam, Svenska Bio
Mats Forsberg, Statisticon
Monica Fredriksson, Folkoperan
Elin Frendberg, Fotografiska Stockholm
Anders Frennberg, TeaterAlliansen
Christina Gamstorp, Judiska museet
Stina Gardell, dokumentärfilmsproducent
Jakob Grandin, Trädgården, Fällan, Gatherfestivalen
David Granditsky, ljudtekniker
Jeanette Gustafsdotter, Sveriges Museer
Daniel Gustafsson, Översättarcentrum
Heli Haapasalo, Hallwylska museet
Mattias Hassbring, Arbetsförmedlingen
Niklas Hellberg, Smart
Ingela Hemming, Manegen
Saadia Hussain, konstnär
Osiel Ibanez, Musikalliansen
Mats Jansson, TeaterAlliansen
Alfons Karabuda, Skap
Magnus Karlsson, Galleri Magnus Karlsson
Isabella af Klintberg, Centrum för dramatik
Johanna Koljonen, journalist, författare
Veikko Kunnas, Kultur och fritid, Helsingfors
Ulrica Källén, KLYS
Per Kviman, musikmanager
Vicky von der Lancken, Oscarsteatern
Maria Lantz, Konstfack

Anna Larsson, operasångerska
Stefan Lindberg, Författarcentrum Öst
Anders Lorentzon, Teatercentrum Östra
Miriam Lundqvist, Fryshuset
Max Låke, Unga tankar om musik
Björn Lönner, Playhouse Teater
Sara Lönnroth, Transit
Jamil Mani, Seriefrämjandet
Rostam Mirlashari, Farhang
Kristyna Müller, CFF, Centrum för fotografi
Eva Månsson, Konstnärernas Riksorganisation
Tobias Nielsén, Volante
Elin Norquist, Cirkus Cirkör
Simon Norrthon, Fackförbundet Scen och Film
Ingmari Pagenkemper, Cirkus
Linda Portnoff, ekonomie doktor, kompositör, musiker
Iwona Preis, Intercult
Nina Rahm, Filmcentrum
Andreas Ribbung, Candyland, Supermarket
Anna Ridderstad, Konstnärscentrum Öst
Mathias Rost, Folkets Bio Zita
Grethe Rottböll, Sveriges Författarförbund
Maria Groop Russel, Dramaten
Maj Sandell, Konsthantverkscentrum
Git Scheynius, Stockholms internationella filmfestival
Sophia Segrell, Dockteatern Tittut
Saman Sokhanran, Förenade förorter
Figen Solmaz, Årsta Folkets Hus
Per Strömbäck, Dataspelsbranschen
Martin Söderberg, Arbetsförmedlingen
Annelie Telford, Debaser
Patrik Tengwall, Visit Stockholm
Hugo Ticcianti, violinist, dirigent, pedagog
Mette Touborg, Kultur- och fritidsförvaltningen, Köpenhamn
Philippa Wallér, Arbetsförmedlingen
Cecilia Widenheim, Tensta Konsthall
Hedvig Wiezell, Folkets Husby
Helena Wessman, Kungl. Musikhögskolan
Ida Falk Winland, ”Öppna salongerna”
Kevni Zual, Arbetsförmedlingen
Johannes Öhman, Dansens Hus
Gitte Ørskou, Moderna Museet

www.erdakonsult.se